

Kasimír

13-D- [redacted]

241

Konštantin, univ. prof.
Dr. KASIMÍR, DR. SVÁKY

CIRKEVNÉ POMERY KATOLÍCKYCH SLOVÁKOV

V NIEKDAJŠOM UHORSKU.

Napísal :

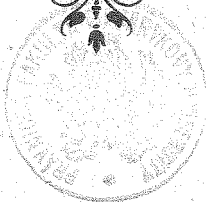
KAROL J. MEDVECKÝ,

vládny referent pre záležitosti katolíckej, člen Národného Shromáždenia.

SEMINÁRNY

Mieš-práca

KNIHOVNA

seminári

Nákladom vlastným.

Tlačené v kníhtlačiarňi Jána Páričku v Ružomberku 1920.

Kasimír

STŘEDNÍ KNIHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY
STARÝ FOND 03662
C. inv.:

Koupil od *M. Karlová*
Darem od _____
v _____ za Kčs _____
Inv. čis.: 33. 779
Sign.: _____

PREDMLUVA.

Etnické pomery územia toho, ktoré donedávna kresť. civilizácia Uhorskom (Ungarn, Ungheria, Hugarj, Hongrie) menovala boli pre cudzinca vždy nepochopiteľné. — Nepochopiteľnejšie ešte pre veľiké románske, poľahne anglo-sakské národy Západu, ktoré alebo samé, osobitne tvoria zvláštne, jednoliate štátne telesá, a ebo majú primiechanú takú nepomerne malú, už už vymierajúcu vetvičku, ako Taliani svojich niekoľko tisíc Slovanov, Francúzi Provençalov, Španielci Baskov a pod. No, niekdajš a dunajská rýša Habsburgov pozostávala z nesčíselných väčších menších národov, ktorých mocenské pomery a historický vývoj pokrával a pospájal do rozličných štátoprávnych, zväčša tiež nestejnorodých skupín. Každý z týchto národov má svoju hist. minulosť, svoju osobitnú, alebo so svojimi politickou hranicou oddelenými spolurodzkami spoločnú starú kultúru, svoje etnologické zvláštnosti, kultúrne, náboženské, hospodárske i politické aspirácie.

Po mnohom vajatí, zvlášť po porážkach rokov 60-tich minulého stoloetia, cisársky dom Habsburgov cítil sa byť núteným oprieť sa o dva, v ríši dunajskej na ten čas práve najvyspelejšie, poľahne najorganizovanejšie národy: na rakúskych Nemcov a na uhorských Maďarov, vlastne na ich šľachtu a inteligenciu; takže vyrovnáním r. 1865. prešla veškerá štátna moc v Rakúsku na Nemcov, v Uhorsku na Maďarov. Na ostatné národy čakala poroba, odtískanie a nútenie k assimilácii s t. zv. štátotvornými národmi. No, v Rakúsku či preto, že tam jednotlivé národy (Česi a Poliaci) mali už vyvinuté štátne tradície (štátne právo), či že stály na kultúrne i hospodársky vyššom stupni a mali popritom aj viacmenej autonómnu cirkevnú organizáciu (národnú hierarchiu), hegemonia národa nemeckého nevedela tak hlboké korene pustiť, ako z tejto strany Litavy. — V niekdajšom Uhorsku, v tomto temer výlučne agrikultúrnom štáte šľachta a hierarchia zaujímaly od pradávna tak výnimočne mocné postavenie, a oproti ním ľud roľnícky (poddanstvo) tak hmotne i kultúrne zubožený, že vzdor rozličným vyneseným zákonom o rovnoprávnosti národnostnej všetku štátnu

moc osvojily si triedy výsadné. Tieto rekrutujú sa v prevažnej väčšine z krajov maďarských, po zániknutí latiny, čo diplomatickej reči — vedely pečat maďarskosti udrieť na celý štátny, čiastočne i spoločenský ústroj Uhorska. Neorientované o tomto národy Európy čoskoro začaly názov Ungar stotožňovať s etickým názvom Maďar, a Ungarn s maďarským názvom Magyarország.

Proti tomuto osúdnemu komoleniu pochopov a názvov musely sa nemaď. národy rozhodne ohradzovať, keďže dejiny zisťujú, že topografický názov Uhorska (Hungaria) bol známy už storočiam i pred príchodom Maďarov do Uhorska. Uhorské bolo teda štátom i vznikom, i celou minulosťou a prítomnosťou mnohonárodným, mnohorečovým. Po storočnej snahe celého štátneho ústroja vtopiť silou-mocou nemaďarské národy Uhorska do Maďarstva, a dať tak krajine ráz čisto-maďarský, stály až do úplného rozvratu ríše — a to prizvukujeme; na základe štatistiky maďarskej 45.4%, Maďarov voči 54.6%. Nemaďarom (R. 1850 bol pomer tento 36.5%—63.5%) a tak bolo úplne vylúčené, žeby sa Maďarsku čo aj behom nového tisícletia podarilo pohltiť k národnému presvedčeniu prebudené inonárodné obyvateľstvo krajiny tejto. Bolo by sa im to tým menej podarilo, keďže národný útlak samočinne núti utlačených oprieť oči k mocnejším súkmenovcom svojim, akých majú Slováci v Čechoch. A tu zo stanoviska katolíckeho nemohla byť ľahostajnou ani tá okolnosť, že Slováci sú v 75%och národom katolíckej cirkvi oddaným (akým sú ešte vo väčšej miere Česi), kdežto Maďarstvo je silno naklonené t. zv. maďarskej viere, t. j. Kalvinizmu, a len v 57.5%och hlási sa ku katolíctvu.

Národ slovenský čo vetev jednotného československého národa, nsmie, nemá práva zriecť sa Bohom mu danej národnosti a reči, nasledovne núteno bolo všetko možné, podniknúť všetkými zákonitými, akokoľvek mimoriadnymi spôsobami sa domáhať premeny neudržateľných pomerov, a to aj na poli cirkevného života lebo veď tu najcitlivejší je každý národ, a život cirkevný zas úzko súvisí so školstvom, s kultúrou, hospodárskymi a sociálnymi teda aj politickými vzťahmi každého národa.

Prítomný spis zrkúma minulosť, znázorňuje prítomnosť, i bojuje za krajšiu budúcnosť cirkevného života slovenských katolíkov. Krivdy naše na poli cirkevnom podáva dľa prameňov všetkej viery hodných, aké len prístupné boly spisovateľovi; a podáva ich verne a vecne, nie aby roztrpčil mysle, nie aby rozplameňoval boj tam, kde mier a láska Kristova by mala vládnuť, ale odokrýva bolestné

rany na tele slovenského katolíctva, aby vynútil nápravu a prebudil národnou úzkoprsosťou a nekresťanskou zášťou zavedené svedomia povolaných.

Napísal som toto dielko už pred desiatimi rokmi a dlho som uvažoval, či ho mám pustiť do sveta? Pred prevratom nenašiel som tlačiarne, ktorá by ho mohla už aj pre nepriateľskú cenzúru odtlačiť, po nádejepnom utvorení sa československej republiky zdala sa kniha mnohým priateľom i mne samému anachronismom, opozdenou, nečasovou. No, na žiadosť rozhodujúcich činiteľov vytiahol som rukopis na svetlo božie predsa.

Nech vedia rovesníci, jak ťažká, smrtonosná bola to mura, ktorá dlávilala slovenské katolíctvo za stoletia. Nech precítia, čo máme ďakovať novému štátnemu útvaru, ktorý nám pomohol odstrániť z cesty slovenského katolicizmu ťažký balván, sotrieť našu hanbu, zakončiť stoletú bolestnú kalváriu. Aj potomstvo nech zvie, akým nešťastím bola nám cudzorodá, nepriateľská hierarchia; i nechže sa naučí oceniť, uctiť, uhájiť si cirkevnú organizáciu svoju, slovenskú; tú vymodlenú, vytúženú, stoletým mučedelníctvom predošlých pokolení.

Bratislava, dňa 1. júna, 1919.

Pôvodca.

Žalm utlačených.

Pri riekach sedali sme Babilonu
a plakali veľmi žalostne,
keď obracali sme ta ku Syonu¹
svoj smutný zrak a srdce boľastné.
Na vrby prostried miest a hradov
nástroje bezzvučné sme vešali,
nepriateľ pyšný² nútil svojich rabov
by piesne svoje sme mu spievali:
»Syonskú pejte pieseň obľúbenú!«
Jak možno spievať pieseň Pánovu,
v cudzine ladit' harfu rozladenú,
keď putá viažu ruku rabovu?
Zabudnúť mal bych Jeruzalem teba?
Nech vyschne radšej moja pravica;
i jazyk vyschni, neokús viac chleba.
kým v rumoch Pane, Tvoja stolica!
Ó, Bože, pripomeň, si Edomitov,³
„Vyvráťte všetko tam!“ čo revali.
a tvojich Jeruzalem, satellitov⁴
v tých hradbách viazať, vraždiť kázali.
Ó, dcéro babilonská zdivočilá,
kto vynahradí, čos' nám učinila,
a detí rozmliaždi ti bralami.

A. T. Sytnianský.

¹ Syon posvätný vrch v meste Jeruzaleme, kde popri svätiny stáiy aj príbytky židovských kňazov.

² Židia, o ktorých je tu reč, boli v tom čase v poddanstve a zajatí u Babilončanov, ktorí ich odvliekli do svojej ďalekej krajiny. — Toto cudzie panstvo, oddialenosť od vlasti a od svätiny na Syone, tiež cudzá reč krajiny tejto nesmierne trápily ujarmených Židov a budily v nich veľkú túžbu za starou vlasťou, za svojejou za svojim rodným jazykom.

³ Edoniti boli položia, podobní našim odrodilým Slovákom. Tamí poštvai Chaldejcov proti Židom a pomáhali im Syon rúcať, tito každodenne zrádzajú, očerňujú svoj rod a vyvolávajú naň nepravosť cirkevných i svetských úradov; pomáhajú rúcať Syon, chrám vzdelania a obrany slovenského ľudu, zapredávajúc cudzincom sväté dedičstvo otcov

⁴ Satellity sú obrancovia Syona, t. j. slovenskí národovci, roduverní kňazia, spisovatelia a vodcovia slovenských katolíkov.

Stručné dejiny katolíctva na Slovensku.

I. Počiatky kresťanstva medzi Slovákmi a doba Cyrilometodejská.

Dľa panonskej legendy naši dávni predkovia, Slovania už od sv. Petra prijali svetlo evanjeliuma. Potvrďuje to pápež Ján X., ktorý tvrdí o nich, že už od počiatku cirkvi prijali evanjelium. Úskokovia z ríše rimskej, aby vyhli ukrutnému prenasledovaniu zo strany pohanov, radi vyhľadávali odľahlé tieto končiny, kde v sídlach pokojamilovných Slovanov našli útulku, pokoja, ba aj vďačné pole apoštolovania a takto vo veľkej miere prispeli k pokresťaneniu značnej čiastky našich predkov.¹

Tvrdí sa aj to, že v VI. storočí po Kristu prisiahovali sa do týchto krajov mnísi z gréckeho kláštora Nytrie a osadiac sa stále na mieste terajšej Nitry, založili medzi Slovákmi prvý stánok kresťanstva.

No, ešte prvej, v polovici IV. storočia zasiahlo sem učenie Ariusa a s ním aj bohoslužba, ktorú *glagolskou liturgiou* nazvali. Za časov pápeža Symmachia, vplyvom svätého Hieronyma prina-
vrátili sa otcovia naši k učeniu katolíckemu, ale s dovolením pápežovým podržali si bohoslužbu glagolskú.

Slováci museli vtedy cirkevne prislúchať *k arcibiskupstvu laureackému* (Lorch), lebo medzi biskupstvami, ktoré do tohoto obvodu patrily, spomína sa už roku 527 *Nitra* i *Trnava* a neskorej, r. 824 aj *Ostrihom*. Kusé dejepisné pramene neskorších časov stavajú kraj slovenský pod cirkevnú právomoc *arcibiskupstva solnohradského* a *biskupstva passovského*. Biskupi títo začali na Slovensku uvádzať bohoslužebnú reč (liturgiu) latinskú, spolu však úsilne pracovali na tom, aby aj tieto kraje pritiahnuté boli do politických kráľov ríše franko-nemeckej.

¹ Dľa cirkevného spisovateľa Tertulliana (*Contra Judaeose* . 7) kresťanstvo už v II. storočí na týchto krajoch valne rozšírené bolo.

Toto politicky nebezpečné pôsobenie nemeckých biskupov a cudzorodého kňazstva pohlo Rastislava, kráľa veľkomoravského k tomu, aby svojmu ľudu zaopatril učiteľov viery *svojských*, ktorí by aj reč ľudu dokonále znali, aj opravdovou láskou by sa túlili ku svojetí. — Takýchto mužov našiel v grécko-slovanskom meste Solúne (Thessaloniky), v osobách dvoch bratov: *Konštantína*, (neskorej *Cyryllom* nazvaného) a *Metóda*, pôvodom akiste macedónskych Slovanov.

Apoštolskí mužovia títo, plní svätosti, vedy a lásky ku svojim súkménovcom, zavítajúc na naše strany, podržali síce liturgiu slovanskú, ale prispôbili ju obradu carihradskému (gréckemu) a na miesto glagoliky, uvádzali gréckoslovanské písmo, ktoré samy zostavili, t. zv. *cyrilicu*, a toto všetko im pápež Hadrián II. s radosťou schválil, vysvätiac ich za biskupov.

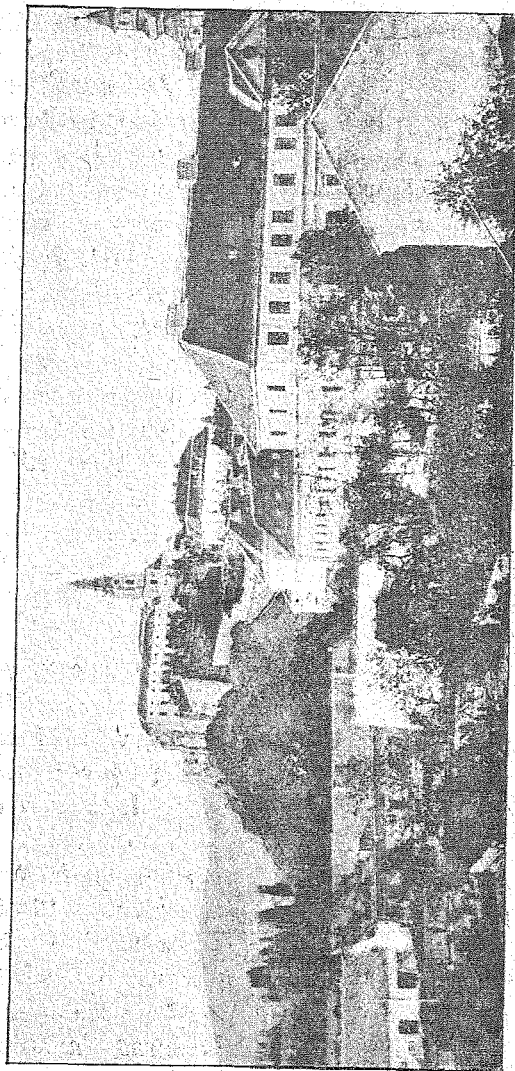
Biskupská moc Konštantína (Cyrylla), ktorý sídlil na Velehrade, rozprestierala sa akiste na väčšiu časť terajšieho Slovenska. No, pre neprestajné nepriateľské vpády Frankov opustil roku 868. svoje sídlo a stal mníchom Baziliánom, obdržiac kláštorské meno Kyrillos. Jako taký zomrel 14. februára r. 869. v Ríme.

Metód sídlil r. 867 v Nitre, r. 880 prenesený bol na arcibiskupský prestol ríše veľkomoravskej. No, nemeckí biskupi ťažko znášali umenšenie svojho vplyvu a nechceli strpeť slovanskú liturgiu, ktorú uvádzal sv. Metód. Roku 870 podarilo sa im zajať sv. arcibiskupa, ktorého uvrhli do ťažkého žalára, odkiaľ ho len prísny rozkaz pápežov vyslobodil.

V tom asi čase dovŕšil sv. Metód, sdružený s inými učedníkmi svojimi *slovanský preklad Pisma svätého*, a tým stal sa *posvätným zakladateľom slovanskej spisby*.

Tým urpútnejšie napádali sv. Metóda i slovanskú liturgiu nemeckí biskupi po smrti snahám jeho prajného pápeža Hadriana. Následkom týchto útokov nový pápež Ján VIII. vyslal roku 873 k sv. Metodovi svojho poslanca Pavla, s vlastnoručným listom, v ktorom mu zapovedá služby božie v jazyku slovanskom odba-vovať. Metód sa síce aj tentokrát ospravedlnil, ale žalobníci r. 879 obnovili svoje obžaloby, následkom ktorých musel sa odobrať do Rímu. Tu však jeho pravovernosť pápežom uznaná a slov. bohoslužba povolená bola.

Medzitým podarilo sa nemeckým biskupom posadiť na nitrianske biskupstvo stúpenca svojich zámerov, *Vichinga*. — Tento pričínal sa, aby vzbudil nedorozumenie medzi kráľom Svätoplukom

Nitra, hrad Svätoplukov a biskupské sídlo sv. Metóda.

a Metodóm, tak že kráľ sám podal žalobu na arcibiskupa u pápeža. — I z tohoto ohňa vyšiel náš Metod čistý a dostalo sa mu zadosťučinenia od najvyššej hlavy cirkve. Na Vichinga, ktorý neprestával pikle snovať proti svojmu metropolitovi, vyslovil neskorej cirkevnej kliatbu.

Medzitým bol cirkevný život na Slovensku znepokojovaný ustavičnými zápasmi medzi kňazstvom domorodým a cudzím, čo veľmi trápilo starnúceho arcipastiera. — Aby predišiel rozbrojom, ktoré by po jeho smrti na stádo jemu milé prísť mohli, postaral sa ešte za živa o súdeho nástupcu. Popri pravovernosti, svätosti života a rozšafnosti hľadal sv. Metod vo svojom nástupcovi muža takého, ktorý by aj sväzkom krve bol viazaný k veriacemu ľudu svojmu. Veď hojné zkúsenosti ho učily o tom, *jakým nešťastím je pre národ cudzorodá, nedomáca hierarchia a kňazstvo, ktoré nerozumie, nemiluje reč veriacich, a nešetří jeho národné cty a zvyky*. Preto cítiac svoj blízky koniec, shromaždil okolo seba kňazstvo, a dotklivými slovami odporúčal im za svojho nástupcu domorodého Horazda. „*Tento je — tak hovoril — synom vašej krajiny, muž slobodný, učený a pravoverný. — Ten nech bude vôľou božou a z lásky vašej i dľa môjho úmyslu, mojím nástupcom.*“ — Potom rozlúčiac sa s kňazstvom i veriacimi, napomínajúc ich, aby si dedičstvo jeho verne zachovali, tak jako žil a pracoval, sväte vypustil dušu dňa 6. apríla, roku 885. a pochovaný bol na posvätnom Velehrade.

Kráľ Svätopluk nevedel pochopiť veľkolepé úmysly sv. Metóda; on nehľadiac do budúcnosti svojho národa, žil len dennej politike a preto nadŕžal zradnému Vichingovi a kňazstvu nemeckému, ktoré na Slovensku len desiatok (cirkevné poplatky) sberalo, o nábožensko-mravné sošľachťovanie ľudu slovenského však málo dbalo a pritom neprestávalo sledovať svoje nemecko-národné zábery. Kňazstvo toto vyvolilo si po smrti sv. Metóda za arcibiskupa Vichinga, z čoho povstal nový rozkol. — Následkom toho vyslal pápež Štefan poslov, aby spor rozsúdili. Rozsudok nám je neznámy; isté je len to, že Viching učedelníkov sv. Metóda všemožne prenasledoval, osočoval pred kráľom Svätoplukom, *konečne Horazda aj s veľkou čiastkou domorodého kňazstva vyhnal do Bulharska*. O tomto deji pre slovenské katolíctvo osúdnom, píše bulharská kronika: „Jedni hotoví boli učiť všetko, (čo Nemci žiadali), druhí trpeť všetko; jedných nefudský mučili, druhým obydlie drancovali; iných nahých vláčili po trní, a to i mužov

starých a takých, ktorí už prekročili dávidovské medze veku. Tých ale z kňazov a diakonov (jahňov), ktorí boli mladší, predávali židom; ktorí však zastávali úrad učiteľov, (vlastne vyšších kňazov), jako onen, Horazd a Kliment starší, muž veľmúdry, a Vavrinec a Naum a Angelár, týchto a viacej iných znamenitých, okovami železnými sputnatých držali vo väzeniach. A keď od kniežata (Svätopluka) obdržali povolenie, aby činili dľa vôle svojej, vyviedli ich z väzenia a trýznili ich ranami... Po neľudskom mrskaní odovzdali ich vojakom, aby ich odvedli každého inam, do krajov podľa Dunaja ležiacich...“¹

Tak krušný osud pripravila nenávisť cudzincov kňazstvu Metodovmu, domorodému; tak zachádzali cudzinci-biskupi už vtedy so slovenským kňazstvom! — Následkom tohoto počínania utratilo Slovensko svoje domorodé kňazstvo a zo slovenskej krvi pochádzajúcich biskupov. A nebiahy tento stav, menovite čo sa vyššieho kňazstva, týka, k veľikej újme viery a cirkvi, trvá až do dnešných časov, v ktorých sa v našom cirkevnom živote odohrávajú výjavy temer na vlas podobné oným, ktoré sme vyššie líčili.

Viching nejasal dlho nad svojím víťazstvom. Nenávidený u ľudu i domáceho kňazstva (nakoľko sa na zakútnych miestach niekoľkí predsa udržali), od nestáleho Svätopluka opustený, utratil biskupstvo a odišiel do Nemecka, kam srdcom už dávno náležal, kde sa stal kancelárom Arnulfa, kráľa nemeckého, neskorej biskupom v Pasove. A že súdy božie isto melú, dokazuje ďalší osud nešťastného tohoto cudzinca-biskupa, ktorý bol pre svoj nekňazský-nebiskupský život, dľa cirkevného výroku, od svojich biskupov-suffragánov zosadený z biskupstva.²

2. Katolicismus po páde ríše Veľkomoravskej do najnovšej doby.

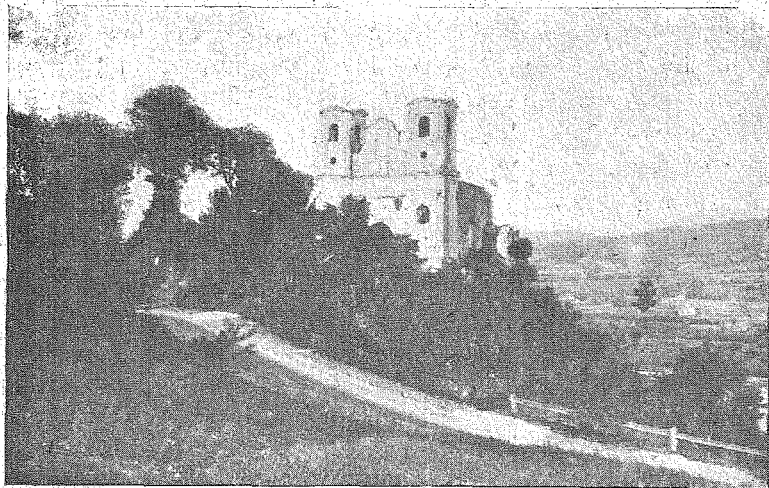
Pádóm ríše veľkomoravskej nastaly na Slovensku dësne cirkevné pomery. Turko-Bulhari inak Maďarmi menovaní, Arnulfom proti Svätoplukovi povolani, od roku 814. robili cez Dunaj neprestajné vpády na slovenské územie, tak že roku 900. neostalo tu temer jediného nësborného alebo nevyplieneného kostola. — Nebolo biskupov; kňazov tiež len po riedku ostalo. Tak znjvočila kvetúci sad sv. Cyrilla a Metóda zloba cudzincov!

¹ Sborník Velehradský IV, 51.

² Annal. Fréh. anno 899.

Medzi tým roku 896. zaujali veľkú časť Slovenska Poliaci, za nimi Česi a opäť Poliaci, dľa čoho podliehalo aj vplyvu a právomocnosti arcibiskupov poľských (hniazdanských, neskorej krakovských), pofažne pražských.

Slovensko rozdelené bolo vtedy na cyrilské biskupstvá nitrianske, prešporské a spišské. Obvod prešporského bol asi medzi Váhom a Moravou, ba ešte aj ďalej na Sever; biskupstvo spišské a nitrianske tvorilo Považie, asi od sliezskych Karpátov až po čiaru ťiahnutú vedľa Jágra a riek Tisy a Toplej až do Solníka. (Szolnok).¹ — Biskupstvá tieto boly síce obradu slovanského, ale zachovaly jednotu viery i vernosť k apoštolskej stolici aj po rozkole medzi Rímom a Carihradom.

Kostolík sv. Andreja a Svoráda na Skalke pri Trenčíne.

Roku 973 založené latinské biskupstvo pražské rozširovalo. Obrad latinský aj medzi Slovákmi, práve tak, ako z inej strany aj biskupi passovskí usilovali sa dostať kraje tieto do svojich kráľov.

Svätý Štefan, prvý kráľ uhorský hatený bol apoštolskú horlivosť svoju rozprestrel aj na Slovensko, ktoré vtedy ešte len z nepatrnej čiastky patrilo pod jeho berlu. Z tej príčiny, ako aj že Slovensko malo už v tom čase dost usporiadané cirkevné ustanovizne, nezaložil na Slovensku žiadneho biskupstva, klá-

¹ Fr. V. Sasinek: Dejiny počiatkov Uhorska. Str. 37.

štora, ba ani kostola. Ba aj po úplnom ovládaní územia slovenského obmedzoval sa sv. Štefan na potvrdenie, latinčenie, najviac ak na obohacovanie jestvu úcih už cirkevných ustanovizní.

Kláštorníctvo na Slovensku po neurčitých stopách stolaťa VI. určitejšie zjavuje sa v st. VIII, keď Benediktíni zo Sofnohradu na týchto končinách hlásali evanjelium. V X. stolčí prišli sem aj českí Benediktíni,² dľa všetkého glagolského obradu, ktorí osadiac sa na nitrianskom Zobore a pravdepodobne aj na Sv. Beňadiku u Hrona, pracovali na diele kresťanskej osvety ľudu slovenského.

V tomto čase zakvitly prvé kvety slovenského katolíctva v svätých pustovníkoch *Svoráda vi (Zocerard)* a *Benedíkovi*, ktorí svojim bohumilým životom a požehnaným pôsobením medzi svojimi slovenskými rodákmi napred u Nitry (na vrchu Zobore), neskorej na Skalke u Trenčína sa presťahovali a tu aj mučednícku smrť podstúpili.³

Dávna revnivosť medzi latinským a slovanským obradom vzbudzovala na Slovensku neprestajné boje, následkom čoho sa vplyv Západu stále vzráhal a s nimi aj obrad latinský, zaiste nie bez prispenia dvoch Brúnovcov, ktorí sa za čas v nitrianskom sobore (kláštore) zdržovali. — Ticho tiejúci plameň vzájomnej nevráživosti vzplanul z príležitosti osobných bojov medzi uhorským kráľom Andrejom a jeho bratom Bělom. Bol to asi posledný ráznejší pokus stúpcov obradu cyrilského prelomiť moc neecykých latinákov. Pokus nepodarený, po ktorom už nebolo možno zastaviť pozvoľné zanikanie slovanského obradu na Slovensku; čo aj v jednotlivých podrobnosťach obradov,³ a zvykov a náhľadov zachovaly sa jeho stopy do novších časov. Súčasne ustupo-

¹ Pokračovateľ letopisov pražského Posmasa spomína sv. Prokopom založený benediktínsky kláštor na Sázave v XI. stolčí, kde sa služby Božie odbavovaly obradom slovanským. — Mnisi títo boli neskorej kniežatom Spitiňnevom II. vypúdení a uchýlili sa na Slovensko.

² Pamiatku týchto Svätých zvečnil biskup Selepečeny, vystaviac na Zobore osmyhranný kostol. Neďaleko tohoto je jaskyňa, ktorú obýval sv. Zorard, veľmi zanedbaná. Iná jaskyňa na vrchu Skalke, u ktorej stojí tiež už opustený kostolík, úcte týchto svätých mužov zasvätený. — O znovuvzkriesenie vďaka a úcty ľudu slovenského k sv. Zorardovi a Benedíkovi (Blahoslavovi) namáhajú sa zvlášť od roku 1913. Jozef Buday a Ferdinand Juriga.

³ Odchýlky starších i novších obradných kníh (ritualov) v Uhorsku od rímskeho obradoslovía sú pozostatky niekdajšej cyrilskej bohoslužby. A týmto skrovným pozostatkom drevného cirkevného života slovenského pripočítat môžeme aj niektoré *staré cirkevné pamiatky*, aké nám zloba a zub času do novších čias usetrily. Sem patria nebohým Jozefom Kohútom v *Dolnom Kubíne* nájdený Kyrilský oltárik, tamže zvon s glagolským nápisom; okrúhla káplňka v *Ludrovej* a pravdepodo-

valo aj domorodé slovanské kňazstvo do úzadia, a vydobijúc si ťmote výhodnejšieho postavenia u boku výsadného zemianstva, oddávalo sa a postupne odcudzovalo svojim veriacim, čím utratilo pozvoľna skoro všetok vplyv na duševný vývin ľudu slovenského.

Ináče duchovnú správu na Slovensku prevádzali z prevažnej časti kláštorníci rozličných rehoľných rádov. (Vidz odstavec tohto dielka: „Monasterologia [kláštorníctvo] na Slovensku“) Menovite spomínaní už Benediktíni rozšírili sa v XI. stol. hojne po Slovensku. K nim pridružili sa v XII. storočí Premonštráti, založiac si r. 1130 jeden z najstarších kláštorov na Bzovíku u Krupiny (Hont). V prvej polovici toho istého storočia prisťahovali sa sem iste z východných krajov bojovní (rytieri) rehoľníci: Templári, založiac tu vyše dvadsať stánov (manseríí), ktoré po zrušení tohoto rádu (r. 1312) zväčša prešli na podobný rád Johanítov (či Maltežov). V nasledujúcom storočí vzdor plenu tatarskému, pri ktorom množstvo kláštorov bolo vyplienené, prisťahovali sa na naše kraje početné rády, z nichž ľudu slovenskému najlepšie služby predkázali Františkáni. V Pilišských horách, neďaleko Ostrihomu, založil Euseb Kanonik nový, domácu rehoľu. Pavlínov, ktorá sa čoskoro rozšírila po celom Slovensku.

Až počiatkom veku XIV. vidíme živší ruch zakladania fár po ľudnatejších obciach našich krajov.

Zmätky za časov panovania kráľovnej Marie a jej manžela Žigmunda, keď veľmožovia Bebek, Zápoľa, Podmanickovci a iní oligarchovia uchvátili početné cirkevné majetky; ďalel boje Matúša

dobne aj v *Uh. Skalici*; starobílý kostolík sv. Michala v *Dražovciach* u Nitry i k sv. Trom Kráľom zasvätený niekdajší kostolík na *Ostrolúke* (Zvolensko). Akési údajne cyrilomethodéjské pamiatky majú sa nachádzať aj v *Mattašovciach* u Vranova (Zemplín) Z novších časov máme sv. Cyrillovi a Metodovi zasvätené kostoly v *Selciach* (r. 1863.) na *Mojtine* a v *Dohnanoch*, tiež káplňa na *Polku*, v *Laclavej*, na *Moravskom Lieskove* a v *Stankovanoch*, posvätený mu je osobitný oltár; v *Lábe*, na *Brezovici* (Orava) v *Lopeji* a na *Bacúrove* (r. 1913.) v *D. Lopašove* v *Námestove*, *Jablonke*, v *D. Lipnici* sochy; vo *Višňovom* obraz, v *Radvani* na Hôrke, v *Povážskej Bystrici* a kedysi aj v káplne *pod zvolenským Ďumbierom* v nástenných maľbách (freskách), v *Hochštetne* v oknovej maľbe na skle, v *Gombáši*, v *Stankovanoch*, v *Dolnom Lopašove* a v *Mor. Lieskovém* v obrazoch na kostolných práporoch, na *Bartoš Lehotke* (Tekov) bol do r. 1916. zvon s obrazom, na *Prochote* bol do r. 1917 179 funtový zvon so slov. nápisom: „S. Otče MethoDe! Ochráňuj Cirkev KatoLICKV LIal a. Sostavil Jozef Pozdech v Pešti 1867,“ a iný 58 funtový s nápisom: „Svätý Cyrille! Budíž Ochrancom Slovenska!“ V týchto ozaj skromných cirkev. pamiatkach zračí sa neutuliteľná úcta slovenských katolíkov k sv. Cyrillovi a Metodovi, prvoapoštolom rodu nášho.

Trenčianskeho, pre násilnosť na niektorých cirkevných osobách páchané, z cirkvi vyobcovaného, ktorý vyháňal nepoddajných biskupov a kláštorníkov z ich sídiel, konečne oživenie humanistických štúdií (t. j. napodobňovanie gréckeho a rimanského pohanického ducha, umenia a vzdelanosti) za časov Mateja kráľa — prichystalo pôdu zvlášť vo vzdelanejších vrstvách českému husitizmu a neskorej nemeckému protestantizmu luteránskému.

Války husitske (1420—1435) pôsobili tiež mohútne na mysle ľudu slovenského, aj ináče v nepretrzenom kultúrnom spojení žijúceho s ľudom českým. Žiaci university pražskej priniesli Husovo učenie i na Slovensko, kde ináče husitskí vojaci nepracovali tak krvave, ako inde. Popliliení síce niekoľko kláštorov, ale ľud ušetrili. Čiastka slovenského zemianstva, ba niejedon aj z kňazstva ako ku pr. nitriansky biskup Tomáš de Debrenthe a kanonik Lauriny bola im naklonená.¹ Prijatím kompaktát basilejských smierila sa veľká časť Husitov s katolíckou cirkvou a obdržala výsadu prijímania (najsvätejšieho Tela) pod obojm spôsobom (t. zv. „Kališníci“) Husitske, vlastne neskorej kališnicke sídla a kostoly boli na Slovensku v Bánovciach, vo Veľkých Topolčanoch Zay-Uhrovciach, v Lednici, Kšínnej, Hričove, Vestenciach na Podmanine a inde na Považí.

Jednako myšlienka opravy cirkevných pomerov² a duch náboženských hádok bol už na Slovensku nastolený, zaplňujúc ovzdušie, až kým medzinárodný obchod a kultúrne prúdy nemeckého Západu nepriniesly vlny reformácie luterovskej, v ktorých sa dávno odcudzenosť a tlejúca nespokojnosť voči cudzím biskupom a kňazstvu na povrch dostala.

Hierarchia (vyššie kňazstvo) cudzorodá, reči a citov ľudu slovenského neznalá, trávila život svoj vo veľkých kultúrnych centrách (svetových mestách) cudzozemska, na kráľovskom dvore, vo vojenských ležaniach, v hlučných sboroch svetáckych magnátov, požívajúc razom aj viac biskupských a opátskych hodností, z ktorých niejednu len po mene poznalo. Pod takými biskupmi-veľmocmi nemohlo byť ani nižšie kňazstvo lepšieho ducha. Bohoslo-

¹ Dľa protestantských autorov od roku 1440—1453 podmanili si Husiti celé Slovensko a vieru husitskú prijalo celé okolie Novohradu, Hontu, Gemeru, a Šaryša na toľko, že sv. Stolica rimska vyslala do Uhorska kardinála Juliána k potlačeniu tohoto pohybu. (Lad. Pauliny: Dejepis superintendencie nitrianskej.)

² Tým zámerom slúžila diecezänska synoda, vydržiavaná v Nitre roku 1494.

vecká vzdelanosť velikej čiastky kňazstva bola veľmi chatrná,¹ počet kňazstva nedostatočný. Z toho nasledovala desná nevedomosť ľudu vo veciach viery. Dlhotrvajúce vojny turecké, v nich porážka moháčska a z nej pochádzajúce bezhlavie, všeobecné schudobnenie ľudu a zosurovenie mravov nielen u poddanstva, lež aj v triedach meštianskych a zemanských, ktoré sa teraz ako vyhladovaná zver rútila na veľké biskupské a kláštoriské panstvá. Takto neobsadené ostávaly viaceré biskupstvá a fary a rehoľníci sa rozpáchli.

Luterovský pohyb prvých zachvátil nemeckých mešťanov baňských miest na Slovensku, ktorí v týchto časoch plných zmätkov, položiac ruky na cirkevné majetky svojich právomocností, povolali si z Nemecka, dľa vkusu vtedajšej doby univerzitne vzdelaných, ale v hmotných nárokoch značne skromnejších kazateľov nového učenia. Domáce kňazstvo, súc zväčša aj samo na duchu kleslé, nenachádzajúc u ľudu veriaceho žiadnej opory, či podobrotky, či po zlotky podľahlo pohyblivým často bezohľadným a miestnym pomerom ľahko sa prispôsobňujúcim nemeckým kazateľom.² Títo v krátkom čase tak vedeli opanovať vedúce kruhy týchto veľkou samosprávou vládnúcich miest, že katolíkom na najviacej miestach pod pokutou smrti bolo zakázané služby božie si tu odbavovať.³

Medzitým protestanti len postupne uvádzali svoje novoty. — Zdánilive ešte poslúchali katolícku cirkevnú vrchnosť, zachovávali väčšiu čiastku obradov sv. omše, podržali ušnú spoveď, upotrebovali katolícku oltáre, kostolné rúcha a uvedením prijímania pod obojím spôsobom, menovite však uplatnením reči materinskej veriacich, vyplnili dávne túžby, vyhovelí odvekým tradíciám slovenského ľudu.

¹ Cisár roku 1559 dohovára Ždiarskemu opátovi, že vysviaca — kňazov nemelých, bez priepustných listín od vrchnosti a biskupov.

² V Bardiove už roku 1494 účinkoval protestantský kazateľ Ján Meulen; do Kremnice uviedol luteránstvo Konrád Kordatič r. 1523. A o tri roky neskorej utvorilo sa už bratstvo luteránskych kazateľov baňských miest.

³ V Novej Bani roku 1682 návodom evanjelického kazateľa pod pokutou smrti bolo zakázané katolícku služby božie verejne konať; no odbavovali ich potajomky v dome notára; mŕtvých pochovávali si po záhradkách. — V Bardiove sobrali roku 1539. katolíkom všetky kostoly a zabránili im verejnú služby božie. Tu za poldruha stola boli katolíci bez kňaza a kostola. Košický rychtár Lipay roku 1553. zbraňou napadol kláštor Dominikánov; mníchov bil, odohnal, kostol vydrancoval, vzácny archív rozmetá. A tak to bolo vtedy po celom Slovensku.

Aj zemanstvo čoskoro nasledovalo vábny príklad baňských miest, a zaberúc cirkevné majetky svojho územia, odohnalo zväčša neoblúbených katolíckych kňazov, alebo prinútilo ich prijať niektoré novoty. Lud vo veľkej väčšine ani pochopu nemal o význame zavedených novôt, ba dľa známeho hesla „čí je kraj, toho náboženstvo vládne“ („cuius regio, illius religio“) ani slova nemal v otázke prijatia novej, alebo podržania si starej viery. Takto sa skoro celé Slovensko octlo v protive s katolíckou cirkvou, z prvu síce cele nepovedomej, a až postupne zpoznamej.

V búrlivých týchto časoch zaniklo na Slovensku viacero rehoľ, menovite kedysi vplyvní Benediktíni a Premonštranti úplne. (Pribudli však Minoriti a Milosrdní Bratia.)

Násilenstvá a nesnášanlivosť prívržencov nového učenia čo skoro prebudily katolíctvo, dosavád ospalé a netečné. Roku 1554. novovymenovaní biskupi, možno už v dvanástej hodine prichytili sa k práci za znovuzkriesenie katolíctva. Sem smerovala aj diecezianska synoda, zadržaná roku 1557. v Nitre. Roku 1560. osadil sa do Trnavy účinný rád Tovaryšstva Ježišovho (Jezuiti). Od tých čias stala sa Trnava vedúcim mestom, matkou slovenského katolíctva, plným právom „slovenským Rímom“ nazvaná. Jezuiti založiac po Slovensku vyše 22 kláštorov, medzi vtedy smerodajným slovenským zemanstvom, Františkáni¹ v tej dobe valne rozšírení, medzi poddaným ľudom slovenským vykonali veľkú prácu náboženskej obnovy a mali nemalé zásluhy o zpäťzískanie Slovákov katolíctvu.² — Že sa pri tom nepracovalo všade len zbraňami ducha, že sa kde-tu upotrebovalo aj násilie, nemožno ani tajiť, ani nezazliť. No taký bol vtedy duch času.

Staré, v reformačných pohyboch vyplienené kláštory zafundely, i nové (počtom asi 50) povstaly na všetkých stranách Slovenska, i fary, za časov náboženských rozbrojov zpusnuté, byly včul znovuzriadené, potrebám primerane ohraničené a obsadené čo len svetskými katekistami, tak zvanými licenciátmi, na koľko chatrný počet súcich kňazov nepostačoval. Po krvavých a ťažkých zápasoch ustálil sa v celku od tých čias málo zmenený obraz cirkevnej príslušnosti slovenského ľudu, aký nám ho tabuľka tohoto názvu číslami znázorňuje. *Dľa hrubého výpočtu Slováci sú v 73% katolíci, v 27% protestanti.*

¹ Kardinál Peter Pázmán urobil roku 1632 tritisíc zlatovú základinu kostola trnavských Františkánov, aby tam pre Slovákov bola sv. omša, kážeň a katekismus.

² Cieľupovedomejší protireformačný ruch zahájený bol krajským cirkevným snemom v Trnave roku 1610.

Turecké války a občasnú povstania vládožného zemanstva zapríčinili ešte väčšie zaplavenie slovenského územia cudzorodým, menovite maďarským vyšším i nižším duchovenstvom. Zo svojich dolniackych biskupstiev, kapítul, kláštorov a fár vyhostení duchovní ba i mníšky utiahli sa na bezpečnejšie slovenské kraje, kde mnohí z nich aj povstávali, vytískajúc domorodých. Tak keď roku 1557. museli veľkováradskí kanonici pre hrúzo vládu sedmohradských protestantov opustiť svoje sídlo, prešli do Trnavy, kam sa bola zo strachu pred Turkom utiahla aj kapitula ostrihomská¹. Prijatí časom medzi kapitulníkov trnavských, nielen že vytisli kňazstvo slovenské, ale svojimi maďarskými kázňami oslabovali katolícky duchovný život rýdzoslovenského kraja tohoto.²

Úplnejšieho dovŕšenia obnovy cirkevných poriadkov dostalo Slovensko za panovania o cirkev zaujatej Marie Terezie. — Roku 1776, znovuvzkriesila drevne biskupstvo *spišské*, a z ostrihomského arcibiskupstva, poľahky jágerského biskupstva vykrojila biskupstvá *baňsko-bystrické* a *rožňavské*, zakladala aj početné fary a kláštory. Jej pozornosti neušla detínska úcta slovanských národov monarchie k svojim prvoapoštolom, svätému Cyrillovi a Metodovi, a preto roku 1777 vyprostredkovala u apoštolskej Stolici, aby sa k ich úcte po všetkých kostoloch monarchie slávievaly bohoslužby. Ona postavila v Prešporke generálny seminár pre výchovu klerikov, odkiaľ veľké nábožensko-kultúrne požehnanie sáhalo pre slovenských katolíkov. — Tam vzkrslu roku 1793. „*Učené slovenské Továryšstvo*“, prvý to literárny spolok slovenských spisovateľov katolíckych; tam vychovaný je prvý zákonodarca reči slovenskej: *Anton Bernolák*.³

Cirkvi nepriaznivý duch panovania cisára Jozefa II. zacítilo slov. katolíctvo zvlášť zrušením (r. 1782) viac ako 20 kláštorov rozličných rádov, menovite ale rozpusteným zbožným braterstvom a spolkom náboženských. Z kláštorníkov udržali sa skoro len Františkáni a Piaristi. Poslední sa slovenskému ľudu čím diaľ väčšími odcudzovali.

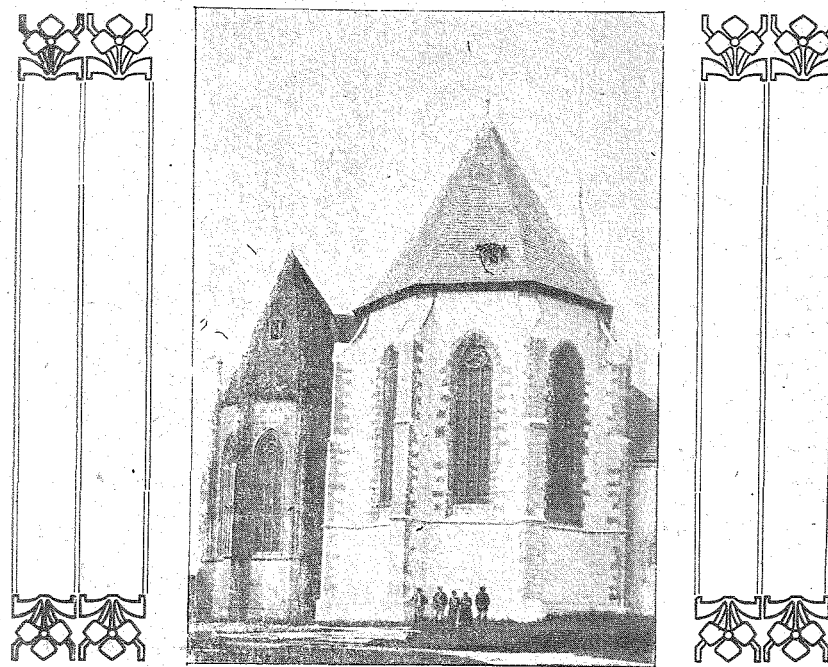
¹ Podobne zo strachu pred Turkom osadili sa do Trnavy aj Benediktíni, a z ostrova sv. Margarety u Budína mníšky Dominikánky.

² Z počiatku kázávali v slovenskej Trnave temer holým múrom.

³ Narodil sa dňa 3. októbra roku 1762. v Oravskej Slanici; zomrel ako dekan-farár v Nových Zámkoch 15. januára 1813.

3. Katolícka spisba slovenská čo kultúrny základ slovenského života.

Slovenskí katolíci cez dlhé stáletia museli svoje nábožensko-kultúrne potreby nasycovať z bohatej náboženskej spisby bratského národa českého. — Až založením roku 1635. katolíckej univerzity trnavskej začínajú sa prvé pokusy samostatnej katolíckej spisby slovenskej. Sem patrí prvá slovenská modlitebno-poučná knižka od *Mikuláša Tomášika*, (svetského), vytlačená roku 1691., jako aj prvý slovensko-katolícky kostolný Spevník z roku 1700. Vystú-

Katedrála spišská sv. Martina.

pením Bernoláka, hlavne však založením spomenutého už „*Továryšstva*“ začala sa katolícka spisba potešiteľne zmáhať. Z kruhu tohoto vyšli cirkevní spisovatelia, ktorí požehnaným perom krájali opustenému katolíckemu ľudu chlieb nábožensko-kultúrneho prepodenia. Takí boli hlavne kanonici: *Juraj Palkovič*, *Andrej Mésároš*, *František Hábel*, farári: *Jozef Ignác Bajza*, *Juraj Fándly* františkáni: *Hugolín Gavlovič*, *Vojtech Gazda*, a mnohí iní. O cir-

kevný spev slovenský velikú zásluhu si získal madunický farár a slavný básnik *Ján Hollý* svojim roku 1842 a 1846 vydaným Zpewníkom.

Preklad slová života večného obsahujúceho Písma svätého, je každému národu akoby priepustným listom do velikej rodiny národov kresfanských. Toto precítili prví naši vierozvestovia sv. Cyrill a Metod, keď do slávskej reči preložili Písmo sväté; to skoro po tisícletí zacítili aj slovenskí katolíci. Dávnej túžbe katolíckych Slovákov vyhovel konečne spomínaný už ostrihomský kanonik *Juraj Palkovič*, ktorý po 30-ročnej úmornej práci preložil a roku 1827. (v Budíne) vydal celé sväté Písmo.

Náhrobný pomník básnika-kňaza Jána Hollého na Dobrej Vode.

sebe stáda, vyše 20,000 výtiskov 9 dobrých slovenských kníh daroval veriacim svojim. — No, úplne splynúť s ľudom svojim, stať si na čelo jeho čo opravdový otec a vodca doviedol len nezapomenuteľný baňskobystrický biskup *Štefan Moyses*.² Svojimi

¹ Kardinál Rudnay mal sa vysloviť: „Slavus sum, et si in cathedra Petri forem, Slavusero,“ = *Slovák som, a čo by som sedel aj na Petrovej stolici, Slovákom ostanem.*

² Slávny muž tento narodil sa z roľníckych rodičov slovenských v nitrianskom Veselí dňa 24. októbra 1797. Školy vychodil v Trnave a v Pešti. Roku 1821. vysvätený za kňaza, kaplánoval v Sv. Ondreji, na Bzovíku, v Tesároch, v Dubnici a v Pešti v Jozefove a Tereziove. Odtiaľ poslaný bol za univerzitného učára do Zá

v sladkej reči národnej písanými pastierskymi listami, ako kedysi sv. apoštol Pavol, mocne prispel k pozdvihnutiu katolíckeho povedomia svojich veriacich.

Ešte prv, roku 1804. rozdelené bolo biskupstvo jágerské a utvorené boly z neho nové biskupstvá *košické* a *salmárské*, jágerské však súčasne povýšené na arcibiskupstvo, ktorému boly, čo metropolitovi podriadené prevažne slovenské biskupstvá: *spišské*, *košické*, *rožňavské* a *salmárské*. Toto roztrhanie Slovenska medzi dve, teraz už silne pomaďarčené arcibiskupské právomocnosti, nebolo ovšem v záujme slovenského katolíctva.

Štefan Moyses.

Po zaniknutí „Maticy Slovenskej“ nastaly medzi Slováckmi časy krušné. Na prestoly slovenských biskupstiev zasadali arcipastieri, ktorí z prevažnej čiastky nielen že nepochádzali zo slovenskej krve, a reč ovčiek svojich nerozumeli, ale chovali sa proti nim neprajne a otvorene nadŕžali smeru mnohých mocných politikov svetských, aby Slováci zanedbali svoju materinskú reč, postupne ju zabudli, a pretvorili

hrebu, kde ostal aj kanonikom. — Roku 1850. vymenovaný bol za biskupa baňskobystrického. Tu obetovave zachránil vyššie katol. gymnázium v B. Bystrici, s náukosdielnou rečou slovenskou; vykonal aj učiteľskú pripravovňu a dievčenský ústav. On zachránil od zaniknutia a vydával na svoje trovy slov. katol. časopis „Cyrill a Method.“ Roku 1861. neohrožene viedol deputáciu slovenského národa ku kráľovskému prestolu, kde viackrát hájil krivdené záujmy a práva ľudu svojho. Roku 1863. stal sa zakladateľom a prvým predsedom vedecko-literárneho ústavu „*Maticy Slovenskej*“, ktorú až do smrti s veľkou obozretnosťou viedol. U apoštolskej Stolici v Ríme vykonal pre svoje biskupstvo r. 1864, aby sa sviatok sv. Cyrilla a Metóda každoročne 5. júla slávnostne (čo duplex 1. classis) svätieval. Po ťažkých bojoch, požeňnaných prácach opustil osi-ralý rod svoj pravý otec národa, vypustiac šľachetného ducha práve vo sviatok sv. patrónov národa nášho, roku 1869. Oplakaný celým národom, pochovaný je v biskupskej krypte, pod farským kostolom, v Tekovskom Sv. Kríži,

sa na Maďarov. — Za príkladom kaločského arcibiskupa Petačiča, začali hornouhorskí biskupi dôsledný boj na celej čiare cirkevného života proti materinskej reči svojich veriacich. — Jedni to robili hladšie, ako primas Ján Scitovský. Iní ako Ipolyi-Štumer (nástupca Št. Moyses) a Žig. Bubič otvorene a bez ohľadne. Od svojich arcipastierov opusteného ľudu zaujali sa z jeho

Dr. Andrej Radlinský.

krvi pochádzajúci šľachetní mužovia, ktorí za príkladom katolíkov šťastnejších národov, po ťažkých zápasoch a veľkých obetiach,¹ pričinením sa hlavne dr. Andreja Radlinského vymohli povolenie založiť katolícky slovenský literárny „Spolok sv. Vojtecha“, roku 1870. do života uvedený. Okolo tohoto spolku podarilo sa

¹ Radlinský obeťou vlastnej česti musel vykúpiť od primasa potvrdenie svätovojtešského spolku. (Ústne sdelenie Fr. R. Osvalda.)

shromaždiť roduverné kňazstvo a ľud slovenský tak, že dnes (1914) už počíta 33,000 žijúcich údov, a toľký asi počet katol. slov. rodín sýti v rýdzo katolíckom duchu písaným chlebom pravej kultúry. Aj Radlinským zostavená modlitebná knižka a spevník „Nábožné Výlevy“ ktoré už v milión výtiskoch upotrebuje k domácim i chrámovým pobožnostiam náš ľud, zabezpečuje mu nehynúcu vďaku národa.

Od veľkej čiastky vyšších i nižších pastierov svojich zanedbávaný slovenský ľud octnul sa v rokoch sedemdesiatich minulého stoloetia (XIX.) v najhlbšom stupni pálenečného moru. Tomuto žalostnému stavu hrádze postaviť, a ľud zpod záhubného vplyvu židovskej úžery vymaniť podujali sa pod vodcovstvom horlivého kňaza Štefana Závodníka, viacerí mužovia. Pracovali neúfornne tlačným slovom, ľudovými missiami, kázňami, zakladaním spolkov striedlivosti. Neprajníkom kultúrneho pozdvihnutia slovenských katolíkov, vláde a čiastočne i niektorým biskupom (ku pr. košický biskup Ocskay) podarilo sa mnohosľubný tento pohyb násilne umlčať.

Trvácnejší bol v rokoch osemdesiatich soslilný ruch šírenia sa pobožností ružencovej a bratstva živého ruženca jako aj iných náboženských spolkov. Slovenský ľud, ktorý už v predjosefinských dobách pridržal sa rozličných spolkov náboženských [a ťažko znášal, keď mu, ich svevoľný cisár Jozef II. rozohnal, teraz s nebyvalou horlivosťou oddal sa týmto bohumilým braterstvám, nachádzajúc v nich útechy vo svojej opustenosti i obživenia svojho hlboko založeného náboženského ducha.

4. Politický ruch slovenských katolíkov.

Výbornú zkušku podstúpilo katolícke presvedčenie nášho ľudu v poslednom desaťročí minulého stoloetia, keď vláda uhorská po viacerých nepodarených pokusoch, vyniesla zákony o civilnom manželstve, beznáboženstve a urovnoprávnení židovstva. A tu povstal medzi slovenskými katolíkami a prívržencami liberálnej vlády nikdy nevidaný boj. Zápas posvätený krvou mučedníckou, bohatý na mužné napínania posledných síl, na sebazapierania a obety (povestné voľby v Nitre, v Štupave a inde; stíhaní slov. kňazovia Kocúrek, Rojko a i.), čo všetko cez stoloetia bude svedčiť o nezlomnej vernosti slovenských katolíkov k cirkvi, k apoštolskej Stolicy. — Od stoloetia trvajúce nedorozumenia medzi

predákmi maďarských katolíkov a slovenskými katolíkami akoby boli v týchto cirkevno-politických bojoch zažehnané; katolícki bratia krajiny Uhorskej akoby si boli porozumeli, a ľud slovenský v nádeji, že mu maďarskí bratia vydobijú ukrivdené práva rečové aspoň v kostole a v škole (ako to bol staručký maďarskokatolícky vodca gr. Ferdinand Zichy nieraz slávnostne prisľúbil) s nebývalým oduševnením hrnul sa pod volebné prápory kresťanskej ľudovej strany. No, bohužiaľ skoro nastalo vytrížvenie. Vodcovia tejto strany „pre strach židovský,“ skoro spriatelili sa pôvodcami proticirkevných novôt. (Wekerle, Kossúth, zlopestná koalícia.) Slovenskí katolíci s bolestným sklamaním museli zísť, že sa práv svojej materčiny touto cestou nedomôžu. Ľudová strana vyhodila 13. bod svojho pôvodného programu o obrane národnosti, a v jej slovenskom orgáne „Kresfan“ nedovolila ani len spomenúť meno Slováka). Trpko oklamaným nezbyvalo iné, ako osamostatniť sa na poli politickom a pod vodcovstvom roduverných katolíckych mužov: *Martina Kollára, Andreja Hlinku, Ferdinanda Jurigu a Ferka Skyčáka* založiť si s kresťansko-národným programom novú ľudovú stranu slovenskú. Nasledujúce udalosti ukázaly jasne, že opravdu katolícku politiku v Uhorsku viesť bez slovenských katolíkov, tým menej proti nim je nemožnosť.

Miesto, aby si toto spoznanie povšimli a chyby uznali, hodili sa maďarské katolícke kruhy s bezpríkladnou zúrivosťou proti prirodzeným vodcom slovenských katolíkov tak na poli cirkevnom (Ružomberok, Lúčky, Černová), ako aj na politickom. (Väzenia v Ružomberku, Segedíne a Vacove boli vtedy preplnené pre vernosť k rodu svojmu väznenými slovenskými katolíkami a ich kňazmi.) „Vyhubiť!“ stalo sa heslom proti roduvernému hlúčku slovenských katolíkov a v tomto bratovraždelnom boji žalostný zástoj hrali práve arcipastieri slovenského ľudu: spišský Alexander Párvy a čiastočne baňskobystrický Vlk Radnai-Ritthammer.

Popri ťažkej borbe slovenského katolicizmu na arene politickej, prozreteľnosť Božia vždy budila národu nášmu mužov, ktorí sa starali o duševný pokrm svojho ľudu. Vedľa spolku sv. Vojtecha, ktorý i pri zjavnej nepriazni cudzorodých biskupov pozhnané pôsobil, pracoval vždy hlúček katolíckych spisovateľov, ktorí pod vodcovstvom chváleného už dra A. Radlinského, neskorej kanonika dr. *Mallého*, postupne *Pavla Blahu* a konečne *Fr. Richarda Osvalda* zasvätili život svoj pestovaniu katolíckej kultúry

medzi rodákmi svojimi. Popri Radlinskom iste Fr. Richard Osvald zaslúžil si tu výnimečné miesto, ktorý vyše sto poučných spisov a kníh napísal a vlastným nákladom vydal k upevneniu a zveľadeniu katolíckého ducha medzi Slovákami.¹

Palkovičov preklad sv. Písma už dávno nezodpovedal potrebám katolíckeho obecnstva, v ktorom čím diaľ hlasnejšie ozývala sa túžba po novom, dokonalejšom vydaní svätých kníh. — I tvorca svätovojeťského spolku, i sám spolok neprestávali starať sa o túto potrebu. Po viacerých nevydarených pokusoch samého dr. Radlinského, a neskorej *Fr. V. Sasinka* s *A. Kubinom S. J.*, konečne viacročnou družnou prácou *Andreja Hlinku, Jána Donovalu* (Tichomír) a iných, hlavne však *Fr. Richarda Osvalda*, roku 1913. dospela táto záležitosť k postupnému vydávaniu nového prekladu sv. Písma vo sväzkoch. Vydaním týmto tak úfame, zaujme rod náš slušné miesto v kruhu ostatných kultúrnych národov sveta katolíckeho.

¹ Z prepočetných Osvaldových vydaní spomenieme tu okrem 28 ročníkov kazateľského časopisu „Kazateľňa a jej pridružených „Literárnych Listov“ (18 ročníkov) ako poklady slov. katol. literatúry len tieto: „Dom svätý, čili život Tobášov“, výchovná kniha „Len jedno je potrebné“ poučno-potešujúca kniha pre nemocných: „Kvety z kríža“ a prevzácne 3 sväzky skvostného katol. almanachu: „Tovaryšstvo.“

V biskupstve spišskom máme slov. fary: *Spišské Podhradie*. Vylučne slov. farnosť. Pod žiackou Omšou spev a modlitby maďarské, ináč všetko po slovensky. Tak aj *Sp. Vlchy i Nová Ves*. Tu majú Maďari a Nemci nádherný, veľký farský kostol. Slováci ač sú vo veľkej väčšine majú malý, vikariálny kostolík (káplnu). Školské deti modlia a spievajú po maď. — *Levoča*. Slováci v ohromnej väčšine, ale majú len slov. kaplána; služby božie paralelne slov. a nemecký, zriedka maďarský. — *Veľká* má $\frac{1}{8}$ Slovákov, ale služby božie len nemecké; žiacka maďarská. *Hunsdorf* $\frac{1}{8}$ Slovákov. Nikdy sa im nič po slov. neodbavuje. *Mateovce* majú 17% Slovákov, ale nikdy celé slovenské služby božie nemajú. Kázeň mávajú riadne, ostatok po nemecky, žiacka po maď. *Poprad*. Slováci vo väčšine. — Káže sa im riadne, ostatok všetko nemecky a maďarsky. *Sp. Sobota* má Slovákov polovicu, ale nikdy sa im nič nekáže, neodbavuje. *Bušovce* majú polovicu Slovákov, ale len raz do roka slov. kázeň. *Tvarožná* má väčšiu polovicu Slovákov, a len niekoľko ráz v roku slov. kázeň. *Kežmarok* má značnú väčšinu Slovákov. Farský kostol nemecký a maď.; Slováci majú len malý kostolík, kde sa im riadne odbavuje po slov. ale obrady sa im nekonajú; žiacka maď. — V *Lubici* jesto $\frac{3}{4}$ Slovákov, ale služby božie len zriedka slov. *Vrbov* má $\frac{1}{3}$ Slovákov, ale nikdy nič slovenského, mimo po nedeliach evanjelium a epištola sa im prečíta. V *Ruskinovciach* sa síce riadne po slov. káže, ale služby božie len po nemecký. Podolinec má ohromnú slovenskú väčšinu, ale len na druhý dni výročitých sviatkov majú slovenskú kázeň; ostatok nemecký, žiacka maď. V *Slavkov* má $\frac{1}{2}$ Slovákov, ale nikdy nič slovenského. — V Orave v *Dol. Kubíne*, v a *Trstenej* sú žiacke omše maďarské, Liptove: v *Ružomberku* hlavná každodenná žiacka omša býva maďarská. V *Hrádku* ačpráve je to farnosť výlučne slovenská, k vóli niektorým pomaďarčeným úradníckym rodinám, odbavujú sa služby božie striedavo maďarsky a slovensky, žiacka vždy len maďarsky. (Lad. Moyš, in litt. 24. II. 1918.)

V biskupstve rožňavskom jesto 25% fár, kde sa slov. katolíci aspoň v 25%-och nachádzajú. Z týchto v 36-ich sa po slovensky kázava, a síce výlučne v 20, prevažne v 5., mesačne raz v 7, a štvrtročne v 4 farách. Určitú duševnú újmu trpia pritom veriaci piatich fár. Inak aj kde som výlučne uživanú udal slovenčinu, asi štyrikrát v roku sa predsa maďarsky kázava aj tam.

N. Maján in litt. 10. X. 1917.

II. Prehľad cirkevnej správy katolíckych Slovákov v Uhorsku,

znázornený vzhľadom na bohoslužobnú reč (kázeň a kostolný spev), a kňazstvo, vo farnostiach katol. Slováckmi obývaných. dľa úradnej (maďarskej!) štatistiky (rubrika 12, 13.) krajinškej, podľa cirkevných šematismov (rubriky: 5, 6, 8, 10, 11) i súkromných zpráv (rubrika 12, 13.)

Bežné číslo.	Názov biskupstva	Obvod archiepskupský	Stolica, na ktoré sa právo-moc patričného biskupa rozprestiera:	Počet všetkých		Bohoslužobná reč			Slovenčina		Poznámky	
				fár	kňazov v duchovnej správe	vylučne slovenská.	slovenčina v prevahe	slovenčina podriadená	slovenčina vôbec uživaná	určite ukričvená		pravdepodobne ukričvená
1	Spiš ¹	Jäger	Slovensko — väčšinové biskupstvá Liptov, Orava, temer celý Spiš	166	242	237	137	1	25 98.00%	10	15	
2	Nitra	Ostrihom	Trenčín, časť Nitry	147	264	255	136	2	4 96.5 "	13	2	
3	B.-Bystrica	Ostrihom	Zvolen, Turiec, h. č. Tekova, Nitry a Honlu	112	170	143	78	10	3 76.8 "	8	11	
4	Košice	Jäger	Saryš, Zemplín, časť Abanovohradu	197	310	284	59	61	20 71.1 "	139	17	
5	Ostrihom	Ostrihom	Pesporok, časť Nitry, Novohradu, Tekova, Honlu, Ostrihomu, Pešti a Komárna	480	675	412	176	72	44 61.0 "	32	17	
6	Rožňava ²	Jäger	Gemer, č. Novhr, m. č. Spiša i Abanovohr.	96	165	73	23	5	11 44.0 "	5	2	
7	Sátnár ⁴	Jäger	Uhinom	—	—	1004	609	151	107 75.0 %	207	45	
8	Yarov	Ostrihom	Slovensko — menšinové biskupstvá. Uzhorod, Sátnár, Saboľ, Bereg, Marmaros a Ugoča	96	160	43	9	5	13 28.0 %	3	2	
9	Čanáď ⁵	Kaloča	časťky Novohr., Pešti, Solnoku a Čornohradu Čanáď, Békés, Temes, Torontál, Krašován, Arad, Čornohrad	120	248	62	1	2	23 21.6 "	2	2	
10	Stolnobeľohrad	Ostrihom	Balohrad a časť Pešte	228	374	37	—	—	18 7.9 "	?	?	
11	Jäger	Jäger	Borsód, Heves, Solnok, Saboľ, Hajdu	93	150	14	3	—	6 9.0 "	3	?	
12	Pátkostoly	Ostrihom	Toľná, Barána, Somod	191	247	22	—	—	13 6.8 "	?	?	
13	Kaloča	Kaloča	Báčka, časť Pešte a Čornohradu	178	261	3	—	—	2 0.9 "	?	?	
			Uhinom	115	254	2	—	—	1 0.9 "	9	?	
			Súčet	—	—	11671	6221	158	189 43.8 %	223	45	

¹ V ktoromsi úradnom popise fár napočítané bolo 984 kato. fár, kde je reč slovenská v úžitku. („Slov. Lud. Nov.“ 22/VIII. 1913.)

V biskupstve *rožňavskom* slovenskí katolíci bývajú aspoň v 25%-och v 35 farnostiach. Týmto kázu výlučne po slov. v 27. farách, v prevážnom počte v 32 farách, v menšom počte v 3 farách. — V školách všetkých katekismus učí sa výlučne maďarsky, takže mladší veriaci slovo božie ani po slovensky ani po maďarsky porozumeť nemôžu. Fr. Horanský in litt. 22. 11. 1917.

V *biskupstve satmárskom* sú nasl. slovenské fary: Horné Domaniče, Jenkovce (vo filiálke Pinkovciach býva aj niekoľko, čo vedia maďarsky) V. Bereznoje (úradnícke rodiny sú tu maďarské), Javro-Derma (7 $\frac{1}{2}$ % slovenské obce,) Prečeň (niek. maď. úradníkov), Seredné (v $\frac{3}{4}$ čiasťke Slováci, ponevác má maď. filiú Korláthelmece), Turjanske Remety, Užhorod (v $\frac{1}{6}$ čiasťke slovenské) Časlovce (s asi 250 Slovákmí — veriacimi), Pavlovce (mimo $\frac{1}{4}$ čiasťky cele slovenská), V. Zalužice, Hámre, Cibava (vo filií Sobránc sú úradníci maď.), Senné, Úbrež, Vinné, Lajošhuta (tu jesto Slovákov do 25%), Munkačov (25% Slovákov) Solva (25% Slov.) — Fary, kde sa výlučne slovensky kázava som podčiarnul. Stále po maď. sa káže vo V. Bereznoje, Prečen, Seredné, Turjanske Remety, Javro-Derma a mesačne raz vo filií Lakárd. V Užhorode štyrikrát v roku sú slov. kázne, mimo toho pri dvoch kalvárskyh, dvoch gešinských a radváncskom púte. V Časlovcách nielo slovenskej kázne. — Ukrivdení sú slov. veriaci v Javro-Derme, ktorým sa len raz mesačne káže slovensky, akby išli vtedy do Lakardu, Slováci okolia Užherodu, a niekoľkí slov. veriaci v Časlovcoch. Títo potom navštevujú kostoly uniatské, kde neviem ako sa kázava. (J. Sloboda in litt. 7. II. 1918.)

V *biskupstve čanádskom* sa tam slov. katolíci všade nachádzajú roztrateno, ale v službách božích sa len v týchto farách berie ohľad na slovenčinu: Aga, Arad, Mariaradna, Sapáriliget, Torňa, Nadlak, Végegyháza, Zomboa, Karánšebes, Nándorheđ, Oršova, Bielicirkev, Pančeva, Čiklobaňa, Štajerlak, Dognáčka, Erseg, Rešicabaňa. Ale kázal sa im nikde nekáže.

J. Petrovič in litt. 21. III. 1918.

III.

Prehľad číselných pomerov slovenských katolíkov, so slovenskými evanjelikmi, dfa dát úradného popisu z r. 1900, i dfa súkromných informácií.

M no stolice	P o e t								Poznámky	
	slovenských			slovenských						
	obyvateľov všetkých	rimsko-katolíkov	aug. vyzn. evanjelikov	obcí, s katolíckou		farnosti				
väčšinou				menšinou	rim.-katolíckych	a. v. evanjelikých				
Západ :										
Nitriansko	312,601	266,383	46,218	359	29	121	20		Stĺpce 2, 3, 5 a 6 udávajú čísla len približné, dfa jestvujúcich údajov pravdepodobné, na základe úradného popisu. Pri tomto však poznamenat nutno, že slov. evanjelici, z väčšine povedomejší Slováci, prihlásili sa vo väčšom počte k svojej národnosti, ako na mnohých miestach ešte národné nepovedomi katolíci, z ktorých prepočetní zapísaní sú medzi Maďarov.	
Prešporsko	164,585	153,688	11,417	134	3	48	13			
Úhrnom:	477,186	419,551	57,635	493	32	169	33			
Horniaky :										
Trenčiansko	266,763	239,492	27,271	257	42	121	13			
Turiec	38,233	14,480	23,753	18	58	16	12			
Liptov	75,938	39,250	36,679	38	47	37	13			
Orava	85,009	76,342	8,667	77	11	39	5			
Úhrnom:	465,943	369,573	96,370	390	158	213	43			
Baňský kraj :										
Zvolensko	111,050	60,074	40,976	19	30	39	18			
Tekov	94,879	71,563	23,316	145	1	59	4			
Hont	57,315	40,063	17,252	45	38	34	28			
Novohrad	64,287	477,558	16,729	16	55	31	41			
Gemer	74,517	46,044	28,473	22	21	19	52			
Boršod	9338	9087	251	5	—	14	—			
Úhrnom:	411,386	274,389	126,997	248	245	195	143			
Východ :										
Spiš	99,557	89,684	9873	92	7	66	29			
Sáryš	115,141	91,880	1,4234	191	28	61	15			
Zemplín	106,114	102,179	3935	116	10	37	3			
Abanovhrad	45,072	42,022	3050	72	7	36	5			
Užhorod	42,876	42,748	128	17	—	20	—			
Úhrnom:	408,760	368,513	31,220	488	52	220	51			
Dolníaky										
Úhrnom:	1,785,348	1,514,918	444,557	1647	501	852	—			

V.

Vyššie kňazstvo a veriaci ľud slovenský kedysi a teraz.

„Pápežovi Levovi XIII. písal bol istý slovenský roľník list, ktorý keď pápež (v predklade) slziac prečítal slová „nech nás požehnajú, aj našu nešťastnú krajinu“, posledné slová svetlou tužkou podčiarnul. O niekoľko dní ponosoval sa sv. Otec, že biskupi austrouhorskí sú priniesli povedať mu pravdu, a keby ľudu nebolo, on nedozvedel by sa o pravde.“

Položenie slovenských katolíkov v Uhorsku — dobré dva milióny duší — je na najvyšš smutné; plné ústrkov, krívd do neba volajúcich a pre cudzinca nepochopiteľných nesrovnalostí. Katolícka cirkev, ktorá je i bola vždy matkou všetkých národov, obhájom divých kmeňov Afriky i Ameriky — nás slovenských katolíkov ako by ani nepoznala. — Viac než tri štvrtiny Slovákov s neohraničenou láskou a dôverou túli sa ku katolíckej cirkvi, a to prítulnosťou, aká okrem Irčanov a Poliakov nemá páru na svete. A národ tento nezakúsi ani najmenej lásky a ochrany zo strany svojich vyšších cirkevných vrchností, ako to so žiaľom srdca, verní pravde, nižšie dokazovať prinútení budeme.

Slovákovi bol do nedávna jeho biskup najvyššou po Bohu bytosťou, pred ním kľakal v prach zeme; aby mu vzdal hold úcty, putoval na míle zeme; aby staval mu slávobrány; kľačiac tvoril po uliciach špalier pred prichádzajúcim; nariadenia svojho biskupa, čo bezprostredný výjav vôle Božej považoval za sväté. A jeho kňaz bol mu všetkým: jeho slepo poslúchal, len jemu veril, len na svojho kňaza vedel byť pyšným: len jeho obohacoval. Nábožný Oravec trpel doma biedu pri ovsenom chlebíku, ale kňazi jeho nestačili zaň slúžiť zlatkové omše. Behom 15—20 rokov obetovali chudobní Slováci dobre vyše štyroch miliónov korún na výzdobu svojích (ba i cudzích) kostolov, a ťažké tisíce každoročne

na iné cirkevné ciele.¹ Či nezasluhoval uznania tento ľud? Či by toľká oddanosť nevynútila v riadnych pomeroch cirkevných v srdciach arcipastierov súcitu, lásky a ochrany?

Ale dnes akoby to už všetko bledlo, chladlo. Tej dôvery už po riedku; úcty k cirkevným vrchnostiam ubúda; ba miestami mení sa toto všetko na vzdor, odboj, hlbokú nenávisť proti cudzородým biskupom i kňazom. Na niektorých stranách vypisuje im ľud listy plné urážok a výhražiek; posielajú im krvou písané listy, hroziac im bitkou, smrťou, dynamitom. — Preklínajú ich nenávisť k ľudu a vyčítajú im verejne všetky špatnosti ľudské: zhýralý život, mamónárstvo, pýchu, surovosť a krivdu na ľude páchanú.

Biskupi na mnohé miesta, kde ich predtým s najväčšími počtami vítavali, neopovážia sa za desaťročia birmovať, fary navštevovať, aspoň nie bez zbranej moci žandárov — tak veľké je rozhorčenie medzi inak tichým („holubičím“) ľudom slovenským proti nejednému z biskupov na Slovensko.

Zaplnilo by iste objemnú knihu vypočítavať všetky tie krivdy, ktoré zapríčinili tú pošťovanú hodnú premenu. My v prítomnom dieľku poušľujeme sa aspoň v krátkosti podať širokej verejnosti tieto príčiny, verne a svedomite dľa pravdy a nepodvratných faktov, roztriediac ich na cirkevné, národnopolitické i hospodárske príčiny.

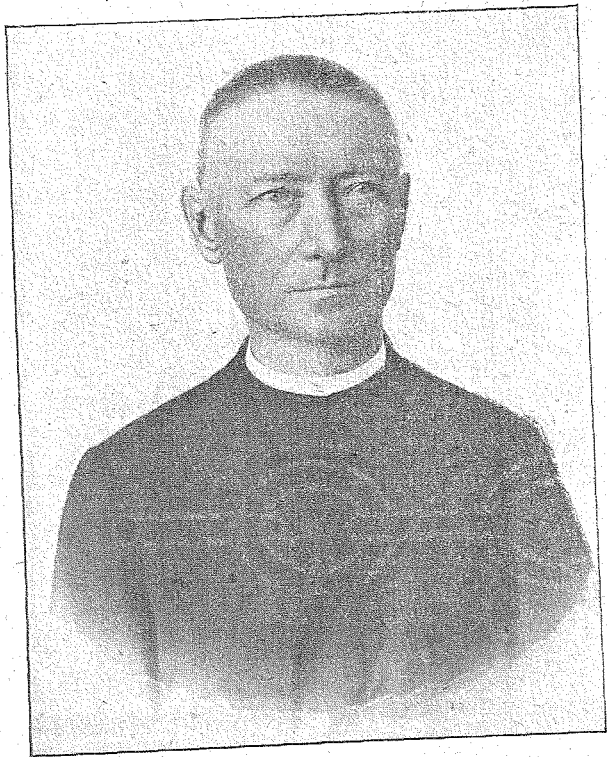
A) Cirkevné príčiny nedôvery medzi hornouhorskými biskupmi a slovenskými katolíkami.

„My báli sme sa slovenského tlačeneho slova, že preň niekto zaškúli na nás, a oddali sme svoj ľud luteránom, kalvínom, freimaurerom, ktorí sa teraz dľa svojho spôsobu starajú oň, a aby nás uchlácholili, hovoria: vydávame spisy vlastenecké pre ľud. — Povedzme si radšej „mea culpa“, a uznajúc, že keď nás tešilo „vlastenectvo“, odníмали sme duše Kristu.“

(Fr. R. Osvald in litt. 22. III. 1888.

¹ „Slovák znesie otrhanú školu, mizernú cestu do poľa a hory — ale chrám boží okrášľi skvostným oltárom, novým organom, ba 1000—1200 duší počítajúca dedinka pustí sa do stavby 60—70.000 korún stojaceho chrámu, ale nechodí na to zobrať po okolí, len v najzriedkavejších pádoch. Odtrhne si defom tak rečeno od úst skyvu chleba a rád obetuje na cirkevné veci, na rímskeho otca, kúpi si drahú a skvostne viazanú modlitebnú knižku — všetko z čistej duše z lásky nekonečnej k svojej cirkvi, kňazovi — pre uspokojenie svojho náboženského presvedčenia. — („Slovenský Obzor“ I, 15.)

1. Účinkovanie a vlastnosti prevažnej väčšiny biskupov akých slovenský ľud od polstoletia za arcipastierov vplyvom maďarskej vlády dostáva, privádzajú ho postupne k presvedčeniu, že už nevidí v svojich biskupoch vysokých hodnostárov cirkevných, ale dôverníkov, ba poslušných sluhov práve panujúcej vlády. Nie predstavených z milosti božej, lež rozkazovateľov z priazne ministerstva. A tu i nechtiac začnú prirovnávať úroveň a kvalitu cirkevných hodnostárov, akí zaujmajú slovenské a zase neslovenské biskupské prestoly a nemôžu

Fr. R. Osvald.

nezbadat istý systém, ktorí javí sa vo vypočítavom deklasiifikovaní, ubíjaní cirkevného života slovenského.¹ Slovenský ľud prestáva byť už dieťaťom, on číta už viac a rozsudzuje vtipne; sháňajúc sa za chlebom po širokom svete, stýka sa s rozličnými národami, a vnímavý jeho duch vycítil už aj to,

¹ Postačí tu pripomenúť len pohoršlivé prípady s menami biskupov: Ivankovič Bubič, Vaszary, Párvy a Radnai (Ritthammer.)

akými cestami dostávajú sa títo páni k svojim hodnostiam, ba spomínajú sa už isté záväzky a reverzy, ktoré musia uhorskí biskupi podpisovať, kým ich vláda k vymenovaniu kráľovi predostrie. Či potom takýto odvislí, častokrát po uši zadĺžení mužovia môžu si zachovať k prevádzaniu arcipastierskeho povolania nezbytné potrebnú apoštolskú odvahu, neodvislosť a horlivosť? a nasledovne môžu si s dobrým svedomím nárokovať dôveru svojich veriacich?² Veď biskup Radnai na žiadosť hlavného župana liptovského zakázal kňazom, na pútnickom mieste Staré Hory sponedajúcim, rozhrášil celú processiu slovensky smýšľajúcich nábožných pútnikov. Klassický to zaiste dôkaz z svetáckej vlády v cirkvi. Farár v Čahanovciach nesmel v obci svojej vydržiať sv. missie preto, lebo dľa biskupovej mienky košickí páni by sa nahnevali, keby do tejto čisto slovenskej obce missionári prišli so slovenskými kázňami.³

2. Na slovenské biskupstvá vymenúva maďarská vláda biskupov rodom i výchovou nám cudzích, ktorí po slovensky vôbec nevedia, ako *Vaszary, Párvy, Battányi, Baláž*, buďto ešte len behom úradovania sa jej chcú akotak priučiť, ako *Bende, Radnai-Ritthammer*,⁴ alebo rečou svojich veriacich opovrhujú, v slovenských farnostach za roky a roky nekážu,⁵ nekatechizujú,⁶ nebirmujú⁷ nevedia čo sa pre ich veriacich píše; čo ľud číta, ako smýšľa, za čím túži.⁷

¹ „Čo teba do slobodných zednárov? Budeš ty ešte proti nim kázat? Nevieš ty, koľkú subvenciu dostávam ja od vlády na seminár?“ — okrikoval baňskobystrický biskup Vlk Radnai-Ritthammer seminárskeho špirituála dra Griegera, keď tento verejne vystúpil proti zmáhaniu sa slobodných zednárov v jeho biskupskom sídle, a odohral ho na brdárku, i nepomeril sa s ním preto nikdy, až ho vyšťval zo svojho biskupstva.

² „Katolícke Noviny“ 20. III. 1903. — A to nariadil biskup, ináč apoštolského ducha. Tak ďaleko siaha terror nepriateľov slovenského ľudu.

³ Baňskobystrický biskup Radnai shovára sa so svojimi slov. veriacimi cestou tlumača, a zo svojimi len slovensky vediacimi sluhami sdeľuje svoje rozkazy radšej posunkami (mimikou), než by sa im po slovensky prihovoriť, ačpráve slovensky dosť dobre vie,

⁴ Sv. snem Tridentský nariaduje, aby biskupi v svojom kostole (sídelnom) osobne, alebo jestli by zákonite hatení boli, skrze iných, aspoň každú nedeľu sväté Písmo ohlašovali. (Sess. XXIV. c. IV. to isté opakuje Sess. V. c. II.)

⁵ Utečenci-kňazia z Poľska (v čas vojny r. 1914), keď im tunajší kňazia na ich otázky vyprávali, že naši biskupi za roky nekážu po slovensky, že nekatechizujú vôbec nikdy, nespovedajú, len kancelárska práca vybavujú, birmujú a vysokú politiku vedú, zalomili nad tým rukami a nechceli to ani uveriť.

⁶ Biskup Baláž v niektorých slov. okresoch už 13 rokov nebirmoval.

⁷ „Ja to iste považujem za známku na terajších apoštoloch, čo označovalo svätých Apoštolov, totižto, dar reči. Naši (biskupi) ho nemajú, a ani nie sú apoštolmi; aspoň nedržia sa apoštolský.“ (Andrej Kmeť in litt. 3. VI. 1906.)

3. Do čisto slovenských fár posielajú biskupi často kňazov, reči veriac ch neznajúcich.¹ Takí boli a čiastočne sú dr. Steinhofér v Nitr. Ujlaku (arcib. ostr.),² Tragorv Söde (bisk. vacovské,) roku 1918 do Starej Haliči (bisk. rožň.), roku 1908 do Komjatic (arc. ostr.) poslaní kapláni Bliesz v D. Piali, Oltvány v Kolte a mnohí iní. Modrokameňský (bisk. rožň.) farár ku pr. chvastal sa v istej kňazskej spoločnosti, že on ani nevie ani vedieť nechce slovensky, ani nebude sa učiť, nech sa jeho veriaci učia, aby ho porozumeli.³ Ako sa s touto pohanskou rečou srovnáva 14. hlava listu sv. Pavla ku Korinťanom, a menovite tá výpoveď: „Ďakujem Bohu svojmu, že mlúvím rečou všetkých vás. Ale v cirkvi radšej chcem premlúviť päť slov sebe srozumiteľných, aby som i druhých poučil, nežli desaťtisíc slov rečou (neznámou).“ 18—19.

Tamže istý administrátor len z knihy čítával kázne, z ktorej raz toto vyčítal: „Vidiac to Lot, dal Bohu hlavu (miesto: ... ľud, dal Bohu chválu.) Ba možná je aj takáto kvetnonedeľná vyhláška od oltára: „V pátek bude rekviem za nebohého Krista Pána.“⁴ Istý kňaz pýtal čistoslovenskú faru Malý-Báb dľa vlastného soznanja len preto, aby ju pomaďarčil; miesto toho však fara poslovenčila jeho.⁵ Takí kňazi potom svedávajú slovenských veriacich bez spasiteľného napomenutia a rozhrávajú rozpust bez uloženia skutkov pokánia. — V VI. okrese peštianskom 22,000 slovenských katolíkov nemôže si od ostrihomského primasa vymôcť jedinkého slovenského kňaza, ač cudzozemským Poliakom, počtom značne menším, dali tam osobitný kostol i kňaza. V Čabe (bisk.

¹ Proti tomu cirk. zákon znie: „Žiaden nech nebude kňazom, ktorý by v kostole verejne nevyučoval rečou, ktorú poslucháči rozumejú, („Nullus sit presbyter, qui in ecclesia publice non doceat lingua, quam auditores intelligent, Capitulares Libr. (VI. c. 185.)“

² Ujlak má 3.400 čisto slovenských duší. — Farára, ktorý slovensky nevie, spravili nad to aj cirk. školdozorcom katolíckych škôl v tomto čisto slovenskom okrese. Inácej pod. prípadov v každom biskupstve dosť.

³ „Ako nemecká omša ponemčila, ale spolu i poluteránčila Slovanov polabských, tak maďarský katechismus maď. spev. a kážeň v kostoloch pomaďarčí a viery otcovskej pozbaví Slovákov v Uhorsku („Podme za Ním“ str. 62.)“

⁴ „Slovo božie je vznešené, a má sa aj vznešenejším spôsobom reči ohlašovať“ — učí sv. Hieronym.

⁵ Kardinál Jímor na brehanie poslanca Rakovského bránil sa u Treforta tým, že on vysviaca a na slovenské kraje posielal kňazov, ktorí nevedia slovensky, čo sú aj rodenými Slovákmí, preto že sa nemali kde naučiť. (M. Húska in litt. 4. XII. 80.)

kaločské) 7.000 katolíckych Slovákov nemá už od rokov slovensky rozumejúceho kňaza. Deje sa to úmyselne na nevýslovnú škodu viery a mravov.¹ A tak v ľudie hynú pochopy náboženské, lebo neni kto by ho naučil zo slovenskej knihy sa modliť; hynie náboženský cit, lebo slávičie náboženské piesne sú ubíjané k vôli trom-štyrom nesrozumiteľným (maďarským) piesňam školských detí a učiteľov. („Lúčenie“ str. 26.)

4. Slovenskú reč vytiskajú zo slovenských kostolov a z katolíckych škôl ľudových (počiatočných) „Nie je dosť našim vp. farárom to, že je reč naša vytvorená zo škôl a úradov, oni ju vytvárajú aj z kostolov a hovoria, že to nerobia preto, akoby reč našu chceli zničiť, ale preto, aby sa Slováci naučili po maďarsky... Či je kostol na to, aby sa v ňom ľudia po maďarsky učili? Cieľ je len, aby Slováci prestali byť Slovákmí. — Kde je ten národ, ktorý by mal dve reči? Budú títo Slováci sice hovoriť dve reči, ale len za nejaký čas... a tak prestanú byť nábožným ľudom slovenským a stanú sa Maďarmi. — Zakaľ sa to ale stane, mnoho ľudí na duši bude škodu trpeť, a beda mu, kto bude tomu vinen... s maďarskou rečou zjavujú sa už aj maď. mravy: pýcha, zlorečenie, nezachovávanie dní pôstnych nevera² atď. S rečou rodičovskou odhadzuje mládež aj krásny oblek rodičovský, ich obyčaje a náboženský život...“ — Toto sú iste uváženia hodné náhľady istého chudobného remeselníka. („Americké Nár. Noviny“ XII. 1910).

¹ „A s hrôzou si myslím na spôsob detských spovedí, ktorý bol uvedený v susedstve Levíc, (v arcib. ostrit.), že učiteľ deťom nesrozumiteľné hriechy napísal na tabuľu v reči nie materinskej a ony sa to naučily ako papagáj a odropotaly všetky jedno a to isté.“ (Lúčenie str. 26.)

² Slobodní zednári na Slovensku majú lóže v B. Štiavnicí, v Žiline, v Bratislave, B. Bystrici, Košiciach, Lučenci a na Vrútkach. — Schádzajú sa mesačne 1—2-krát tajne; majú svoje spevácke sbory, organy, predpísané obrady, vlastného majstra i rečníka všade. Úradným orgánom je „Kelet“ a polouúradný (veľký peštiansky denník) „Világ.“ Proti tomu, žeby oni boli hlavne filantropickou spoločnosťou, sa rázne ohradujú. Ich cieľom je vraj spraviť človeka lepším, osvietenejším, slobodnejším. — Ťažko je dostať sa medzi nich. Židia vývodía medzi nimi. Väčšina slovenských, ba aj českých zednárov patrí do peštianskej lóže „Galilei.“ Zvlášť od časov čerňovskej masakry badať prifaľivosť týchto kruhov medzi slov. mládežou a mladšou intelligenciou. Maďarskí zednári, a z pomedzi nich hlavne sociologovia (Dr. Jászi a iní) zasadujú sa za urovnoprávnenie národností, čo nemálo zväčšuje ich príťažlivosť na Slovensku.

Tak sa to deje a dialo v *Nových Zámkoch*,¹ *Baldždar-motách*, v *Čake, Dágu, Hronskej Novejsi, Kepešde, Kevešde*,² *Kolte*,

¹ „V Nových Zámkoch je vyše 3,000 Slovákov a katolícky farár Ján Fabián zakázal vo farskom kostole slovenský spev. Jedine u Františkánov boli kedy-tedy služby božie slovenské. Teraz nedávno zomrel tam kvardián, ktorý slovensky kázaval a spovedal. Tak bolo tam žiaľu i strachu, že sa nebudú mať komu spovedať, ale išli s prosbou, a tak dostali pátra, čo ich aspoň spovedať bude. — Oni t. j. predkovia si kostol vystavili a teraz im kážu len maďarsky, na čo je ľud veľmi rozhnevaný, ba aj otčenáš slovenský nahlas modlí sa radi by boli zakázaf. To mi hovorila Anna Brna; rozhorčenosť že je veľká.“ (Št. Trúchly in litt. 3. T. 1910.) — Istý cestovateľ píše: „Raz bol som v Nových Zámkoch, kde sa mi katolícki Slováci sťažovali, že ich nevážený farár Fabián zbavil slovenských služieb božích, ktoré vydržovali v chráme františkánskom každú nedeľu so spevom slovenským a kázňami slov. Boli to zdátni, hodnoverní sedliaci, vážnych tvári, ktorí odetí bundami stáli pred týmže kostolom a ľam mi na ulici prostosrdečne vyrozprávali, čo ich boli. My sa za to nebojíme Maďarov, riekli oni, žeby nás Slovákov tu znivočili, bo ich je proti nám málo: oni obývajú len jednu ulicu, proti Gute, kdežto my obtáčame celé mesto. Ale práve preto, keď sme toho bez tak málo mali, prečo nám farár i toto odobral, keď sme sa s tým v tomto skromnom chrámiku uspokojili a v hrubom kostole tým jeho maďarom nezavadzali, ktorí do kostola i tak len na ukážku chodievajú.“ (Slov. Ludové Nov. II. XIII. 1911.) V tejto záležitosti písali Novozámčania viaceré ponosy na rozličné cirkevné fóra. Jednu čo významný dokument podávame tu doslovne: „Prozba. P. J. K. Prosim ponížene Vašu Eminenciu Visoko dústojného Pána Herceg-Prímáša, mi v Nových Zámkách slováci zme poslali Prozbu do Rímu, k rímskemu Otcovi Piusovi X. a odtiaľ tú našu prozbu poslali knasmu Viskupovi do Ostrihomy, že jak ju v Ríme dokonali abí nám ku visoko dústojní Pán Herceg Prímás vidal, tak jak nám tam v Ríme dokonali, já som dostal z Rímu odpoveď, že naša prozba išla do Ostrihomy pod Numerom 2064 tím, tam máme všetci pismá u vtiich pismách všetci naše ponose a tam máme aj ti pisma čo zme Pánu Proveciárovi tré rázi písali; a jemu sa ponosuvali, Pán Proveciár nás vždi tešil, že ónbi nám ze srdce pomohál len kebimal slovenského Kazatela, potom keď zemrel nás Gvardián v Zámku a Pán Proveciár bál tam, boli zme uňho abí nám včil dal slovenského Kazatela, aj tedy nám povedal že uš pisal tam aj tam, a že nemá slováka; a potom čo sa stalo na tretí den? nám poslal Pán Proveciár Gvardiána nového z Prividi rodáka ato slováka. — Ked prišol knám išli zme kňemu ho privítat jako novtného Gvardiána a ón porad nám ukázal takú kiselú tvár že on je sem poslaní aleže kebi bál vedel že ho tu Gvardiánstvo čeká žebi ani neból došél do Novich Zámkóy, a že ked tu bude moset zostat jako Gvardián, abí zmesi nemislieli že vac bude bivet v Zámku slovenská Kázen. Tedi Pán Proveciár uš prédnama ľuhal a to sa patri na jedného Duchovného? ús našel teho slováka a on sám mu zakázal Abí nám vac slovenski ňekázal v Novich Zámkách, potom prišli všelijaké neprfjemnosti nestel nás náš Gvardián do Saština na pút viprovađiti, ani svatú omšu nám ňestel slúžit, ani do kostola zme nesmeli íct, leš zme moseli vinct ven skostola, a odtiaľ spiačom zme išli do Sastiņa na svatú pút. To bál začátek a príčina, že zme Pánu Proveciárovi trirazy písali a v tiich pismách máme všetko vipísané čosa stalo v Novich Zámkách aj nase ponose, tretí ráz keď zme písali Proveciárovi, čo snama robi Gvardián že to není pekne na Proveciára, na to mi ón odpisal, že sák ón mu ňekázal abí tak robil snama Gvardián, včil tedi kdo má

pravdu či pán Proveciár a či pán Gvardián a či mi slováci, teda nech to súda oni, však mi nežádáme abí naše ditki slovákov neučili ve škole uherski. Pán Boch chráni, mi len to žádáme abí zme mali naše pobožnosť nasim jazikom slovenskim aj Kázeň poslovenski v kostole. Potom mi aj to odpisal Pán Proveciár, že jeho túžba je abí čím skór mal dostatečných kňazov; že pošle do Zámku abí mohla biť v Klásteri slovenská Kázeň, abí bál svaté pokoj, mi zme čakali že dojdú rekorektusi do našeho Kláštara že ten odeberú sami prvi a nedošli, aj tu nás oklamali, to uš aj ňeni pekne od duchovných Františkánov Kteri sú vtej hodnosti a takto z ľudom robá takí posmech a pohoršení, čosa stalo to mi nevime že zme nedostali čo zme mali slubené to nás veľice boli.

Včilek prosíme ich milost Pána najdústojnejšieho Hercég Primáša něch snama sprvá voláki porádek lebo ti čo sa popodpisovali do Rímu na prozbu k rímskemu otcovi ti nás prosá abizme volačo robili vtej veci lebo tich bolo popodpisovaných Menšest sto; a ti tak hovorá že keď snama nespravá porádek aňedajú to čo žádáme že im Kniski aj rúžence hodá abí sa oni na tem modlili, že šak čosi mi žádame, to ňeni víra, tedi není žádný viri.

Vsak Kristová vira uči a vtěj mi slováci verime tam není žádného rozdílu, len tu vuherskej krajine robá Kňazi rozdílu. slovak nesmí svojim jazikom Boha chváliť. tedi slovak je ňist pred kňazmi ked mu nestú dat pokrm duchovní, abí mohól slovo Božé počut svojim Jazikom, Misionári idú mezi pohanov abí ich obrátili naviru Kristovu abí Boha poznali ami ho známe a nás od něho odháňajú lebo ho vkostole nesmíme svojim Jazikom chváliť, není to veľké pohoršení? Šak Kristus rozeslal Apoštolov po celém svete ícte a Kážte Evangelium každému stvoreńu já mislim že tam aj slováci sa rozumá Pod tima slovami, a včil uš dvadacim stoteli pre slováka Kázne není. leš mu natiskajú Maďarčinu a steho je samé pohoršení jak sato zrovnává z Epitolu sv. Pavla Ku Korinskím v kapitule 6. od 1. až 19. veršu, ten napomíná slovom svim a Božim tako svim príkladom jak Korinskich kresťanov tak také nás tu vuherskej Krajine pravi totiž ďalej, Kňazi žádnému nedávajte žádného pohoršená, aňi Kresťanovi aňi židovi, ani pohanovi, ani Pánu, ani služebniku, ani boháčovi, ani žebrákovi, ba ani najposlednejšemu najopovrženjšemu bídaku. Tedi mi slováci zme ešte horši od tich bídakov, jak s nami robá nasi Kňazi — ďalej nad jeho pohoršením nikdo sebe taškého svedomi nečini, mislice že našem ňist nezáleží, žádného ani veľkého ani malého, ani slovom ani skutkom aňi žadnym inim spôsobom žádného pohoršení, abí ňebola hanená služba naša neból haňen Apoštolski úrad nás, abí sa ňeréko ti ináč uča a ináč čina, ináč napomínajú, a ináčse počínajú, či pak sami neverá temu včem nás viučujú? — A u nás v Novém Zámku ňebola pohaňená služba Božá v roku 1911 tém Decembra 31. tého na stari rok keď nebola odbavovaná Letánia a ani Tedeum Lavdamus s Kňazom lebo Gvardián stel po uherski od bavuvat lebo tak aj vihlásil, ami zme potom isli, Gvardiánovi že abí nám to nerobel, abí nehál tak jak sa to dov čilku odbavúvávalo, a ón nám povedal, že jak ón vihlásil že to tak mi sbit, ami zmemu povedali, že misito ňedáme vzát a ón nám povedal, že nás dá pozavirat a mi zmemu povedali že rači sadáme zavret ale svoje si nepopustime — a tu do pohaňel službu Božú ňé Kňaz keď potom ňekonal ňist ani Litanii ani Tedeum Lavdamus ani požeňňáni leš mesi sami moseli konat pobožnosť. — Včil jich prosime Pána visoko dústojného Primaša Kołos Vaszarího, mi steme mat na Rúženskú Pannu Mariu v Nedelu oktobra i Rúženskú Kázeň slovenskú, a nastari rok tés žádáme abí tak bolo, jak dočilku bivalo aj Kážně slovenské steme mat jak bivali pred tím aj to žádáme abí sa Gvardián uherski nemodliť ked sa pobožnosť odbavuje našim Jazikom

Komjaticách, Kosihách, Kurale, Ohaji, Podlužanoch, Prešporskej Ivánke,¹ Sv. Michale, Šarišápe, Šoporni, Velkom Ólvede, Vráblách, V. Topolčanoch Žitvadarmotách Janikovciach, Kriškanoch, D. Piali a v Helembé v arcibisk. ostrihomskom; Pod Brezovou, na Vrútkach, v biskupstve baňskobystrickom: v Podolinci,² v spišskom; v Budimire v Ploskom, v Malovieske v Kostolanoch, v Prešove, Svini a po celom takmer biskupstve košickom; vo Velkosuchovej v biskupstve rožňavskom; V Sobrancí Perečine, v bisk. satmárskom; v Mártonvádsre, Prievale, Mlýnkach a na Sántove, v stolnobelohradskom a na premnohých ešte farách po širom Slovensku. Veď sám primas vrele odporúčal kňazstvu uvádzať maďarské kázne do slovenských kostolov aspoň na deň sv. Štefana. Oproti takému pokračovaniu darmo nariaduje Rím, „... nesmie byť reč o verejných modlitbách,

slovenským, včil není žádné vihovorki ženemajú slovenského Kazatela len našim Gvardiánovi rozkázat, však on vi slovenski Kázat lebo je slovák, však on sám vihlásil pri oltári že abi zme pisali do Rima, a odtal nám to poslali do Ostrihomu, včil je to vostrihome uñich ñech nás včil oni usporádajú, abude svati pokoj, ñech není vác ñažená služba Bozá od Kňazov ten ľud keď to vidí čorobá Kňazi snami na tosa horsá veľice; Včil ich budem prosit ñech mi dajú odpoved za 15 dní čobude snami, akéñ nás oni neusporádajú budeme prinútení zas pisat do Rimu o tú vec, potom abi ñebanovali a ñemali zabáñost keď budeme moset pisat ešte ráz do Rimu. toto ohsak písma čo zme poslali do Ostrihoma k Primášovi añedal nám žáñnú odpoved včil ešte ráz prosíme Rím kebi nám ráči spomóct v tento našem ñedostatku. — Zuctu v Méné vñechi slovákov v Novém Zámku. Majzon Ján v Novém Zámku vslovenskej ulici. cisio 46. 1912. Decem. 3. a primasovi som poslal toto pismo [septembra 14. tohoto roku añedal nám žáñnú odpoveď. z Bohom. —

¹ „Kevešd, kedysi Kamenicou zvaný, bol za farára Šulca v kostole i v škole celkom zmaďarčený, ale v rodinách zachovala sa ešte reč slovenská. Andrej Kubiná, niekdajší kaplán (neskorej stúpil do Továryšstva Ježišovho) napriek celej stolici i miestnemu farárovi vyučoval katechizmu slovensky. (Osvald v. životopise Kubinovým.) — Dľa inej zprávy tam farár, potomný kanonik Komlóši, ačpráve vedel dobre slovenský, začal sa na kázňach schváľne zajakáť a chybné hovoriť a keď to veriacich už zunovalo, spýtal sa ich, či si to žiadajú, aby im s toľkou obtížou a taktó kázával? A keď mu veriaci odpovedali že si to nežiadajú, začal kázat maďarsky. (Dr. Št. Hlavatý.)

² Tu nový farár Michal Gročič zaviedol 23. okt. 1910. maďarskú kážeñ, ktorej žiadon veriaci nerozume. Zaviedol to proti vôli farníkov, bez dovolenia biskupovho a ospravedlñil to tým, že sa vraj páni nañho hnevajú. („Slov. Lud. Nov.“ 4. XI. 1910.)

³ Podolinec, pred tým mesto nemecké, dnes už z polovice slovenské. Slovákom ač oni naplñujú kostol zbožñosťou i pokladnicu kostolnú mozolným grošom — tu slovenských služieb božích nedoprajú. Ich duchovný pastier sa bojí. A koho? Židov, poneváč spišskí Nemci sú snášanliví. Biskupa ale po maďarsky privítať, medzi veriacimi maďarsky nerozumejúcimi, porobíť zo statočñých svojich farníkov opice, preoblečú ich za čikóšov, dať biskupovi radu, aby veriacim, za slovom apoštolským smáñným, a maďarsky nič neznañúcim veriacim sem svolanej popradskej doliny kázal po maďarsky — toho sa nebál. („Slov. Lud. Nov. 27. 1907.)

ale nie liturgických, a tým menej o súkromných; ani o kázani slova božieho a kresťanského vyučovania veriacich, ktoré v reči pospolitej, jakú ľud užíva, má sa podávať, ba aj v rozličných rečiach, jestli by jednu všetci dostatočne nerozumeli.“ (Instructio S. Congr. Eppos. et Reg. ad Eppos Hung. dd. 28. Maii 1896.) Na túto rímsku úpravu odvoláva sa 28. okt. 1912 Viedeñský apošt. Nuncius.

5. Slovenskí osadníci a robotníci (delníci) nenachádzajú v cudzích krajoch potrebnej duchovnej opatery zo strany šovinistického kňazstva a k tomu povolaných biskupov. Ľud náš, hnetený neblahými hospodárskymi pomerami, hífne sťahuje sa zo svojej domoviny nielen na polročné poľnohospodárske práce, ale aj za iným zárobkom do väčších miest Uhorska, Rakúska, Pruska, ba aj do Ameriky, ba vypúšťa aj roje stálych osadníkov na Dolniaky, do Slavonie a Bosny. O tieto, vo víre zkaženého sveta o každodenný chlieb ťažko zápasiace katolícke duše nestará sa z povolaných nikto. Vyše 100 tisíc slovenských katolíckych veriacich v Budapešti, bydlisku to primasovom, sotva v jednom okrese z desiatich má akú takú duchovnú opateru. O tisíce katol. Slovákov vo Viedni nestaral sa do nedávno tiež nikto.¹ O mnoho menší počet evanjelických Slovákov má v Pešti svoju miliónmi oplývajúcu cirkev a vo Viedni majú riadne pobožnosti slovenské. Aj po Dolniakoch je na stá takýchto väčších-menších slovenských ostrovkov, ale katolíci sú všade na zaplakanie opustení.² Určité údaje máme v tomto ohľade z *Lučenca* (biskupstvo rožňavské)³

¹ Až v najnovších časoch práve tí ubíjaní slovenskí kňazia, na svoju zodpovednosť zaujali sa opustených viedeñských Slovákov, navštevujúc, sdružujúc ich do katol. slovenských spolkov, vydržujúc im služby božie a kázne. — Takí boli: Ruperť Reháč, Andrej Hlinka, Florián Tománek, Ferdiš Juriga a menovite dr. Ľud. Okáñik, ktorý až v Prusku vyhľadal a duchovne vyslúžil tam pracujúcich rodákov. Už aj českí duchovní (dr. Alois Kolísek a iní) zaujali sa našich robotníkov v cudzine — len naši arcipastieri o tom ničoho nevedia!

² Alb. Martiš in litt. 23 II. 1910.

³ „Z pomedzi všetkých lučenských katolíkov dobrá polovica je slovenská, krem toho býva tu stále 2–3 tisíc katolíckych Čechov robotníkov. Vzďor tomu sa tu slovensky (tým menej pravda česky) nekáže a aj pri pohrabocho sa ten maďarsky spieva. Ľud ale modlieva sa v tichosti zo slovenských modlitebných knižiek. — (Mládež sa ovšem už nijak nemodlieva.) Spovedá sa len vtedy slovensky, keď sám terajší farár je v spovedelnici, čo ale zriedka kedy býva. — Kapláni len zriedka rozumejú po slo-

zo Selenči,¹ z Nového Sadu, (arcib. Kaloč.),² z Levíc, (arcibisk. ostrih.)³ a z Užhorodu,⁴ z Batone a Čanádpaloty (bisk. čanádske).

Na polročné poľnohospodárske práce chodieval náš katolícky ľud vo veľkých húfoch, ale ako sa politické úrady nestarajú o mravné, hygienické, sociálne a kultúrne záujmy týchto státisícov slovenského občianstva, tým menej je postarané o najnúťnejšiu duchovnú opateru, nieto o mravnú a kazateľskú stránku tohoto každoročne sa zmáhajúceho pohybu. Tu, po panských majeroch v Mezöhegyesi, u Brašova, V. Varadínu, v Zemplínsku, u Zlatých Moraviec, Levíc, Bučanoch ba i v Čechách a na Morave žije kvet slovenského katolíctva zväčša bez bázne, bez kázne, bez kostola, bez sviatostí, bez poslednej útechy, bez dobrých príkladov v krdloch po stá a stá, bez oddelenia pohlavia po barakách, donášajúc odtiaľ zvyk maďarskej kliatby, oplzlých piesní, alkoholismus, pohlavné i očné nemoce, mravnú zpusťnosť. Nieto kňaza, ktorý by sa ich zaujal, ich potešil, katechisoval po nedeliach, útechou slova božieho osviežil vyprahlé duše — lebo sú Slováci.

vensky, a keď by aj daktorý kaplán spovedal Slováka, nuž tak tento povie spoveď po slovensky, on ale sa ho vypytuje po maďarsky. Kňaz mu potom dá rozhršenie aj tak, či ho rozumel, či nie.“ (J. Nosáf in litt. 14. III. 1910.)

Dnešný administrátor ač slovensky vie, na slovenské otázky veriacich odpovedá maďarsky; kapláni nevedia slovensky vôbec, kdežto farnosť je v 70%-och slovenská.

¹ „V Selenči (dnes: Bácsujfalu) bolo pôvodne viac Slovákov-katolíkov, ako evanjelikov. Dnes ich evanjelici v každom ohľade predbehli, lebo katolíci dostávajú kňazov maďarónov.“ (Alb. Martiš in litt. 23. II. 1916.)

² V Novom Sade (Ujvidék) asi 3—4000 Slovákov-katolíkov pomaly sa pripojoja čiastočne k Maďarom, z väčšej čiastky sa pogermánčia a to preto, že im ani nekážu, ani po slov. spievali po službách božích nedovolia. Pokým tu bol farárom Bende (dozdejší biskup) navštevoval síce Slovákov a rád ich mal, ale ani on im nekázal slovensky. (Tamže).

³ „Na celom okolí Levíc sú Slováci Katakismus im berú, oni sa do mesta hrnú a nikdo sa nestará o nich. Ani slova božieho nesmejú čuť po slovensky, aby nebol narušený maďarský ráz mesta. Zakúsil som tú bolesť (ako tamojší kaplán), že mňa častejšie volali do nemocnice (stoličnej to nemocnice z dvoch tretín slovenského Tekova!) k umierajúcemu, ktorý nemal pokoja preto, lebo predošlá spoveď pri ktorej ho duchovný slovensky neznajúci nerozumel, neuspokojila ho. Tu som prišiel na presvedčenie, že na niektorých miestach ani kňazi nechcú dať ľudu pokrmu božského k vôli šovinismu. Áno, duše nesmrteľné hynú pre ođnárodňovanie a není kto by sa smiloval, kto by zaplakal nad nimi.“ („Lúč. 26.“)

⁴ V Užhorode (Ungvár) v rim. kat. kostole farskom len raz do roka býva slovenská kázeň, a keď v ten raz jesto komu kázať po slovensky, iste jesto tam stále značný počet kat. slovenských duší aj cez celý rok. — Poď maďarskou kázňou kostol je prázdny, a pred kostolom hemžili sa za ten čas Slováci; V grécko-katolíckom kostole biskupskom súčasne bola kázeň ruská a kostol nabitý.

(„Amer. Nár. Nov.“ 18. II. 1901.)

6. Slovenských kňazov i klerikov pre ich vernosť k svojmu rodu preháňajú, odstrkujú, zaznávajú. Preháňanie a stíhanie slovenských kňazov, ich útrapy ako krv nevinného Abela, o pomstu volá k nebesám; kaplána Jozefa Budayho, v ťažkej pľúcnej chorobe už od štyroch rokov krvou kašľúceho, poslal nitriansky biskup Bende na najobťažnejšiu kapláňku do Bošáce, keďže nechcel sa zriecť svojho slovenského presvedčenia.¹ Podobne aj Ignáca Kojdu biskup Párvy zrovna do predčasného hrobu vohnal.²

Fr. Seleckého (baňskobystrický) preložili a v dišposíci nadali mu do panslávov. — K. A. Medveckého, keď ho pre čisto vedeckú, ethnografickú prednášku v Turčianskom Sv. Martine z najlepšej stanice na najbiednejšiu prekladali, pod č. 304/1902 písomne jeho slovenským presvedčením odôvodnili túto dišposíciu: „Neskôr, keď sa hlásil na farskú zkúšku (prosynodálku), vyslovil sa predseda sprisahanej zkušobnej komissie, povestný biskupský vikár Havrán vopred, že patričný „musí na každý pád prepadnúť“; čo

¹ „Že B. je skutočne na pľúca tak povážlivo chorý, to biskup dobre vie . . .“ (Fr. R. Osvald in litt. 18. II. 1901.)

² „A viete, koľko sa trápil chorľavý Kojda za tú poslednú faričku? Dvanásť rokov kaplánstva podstúpil. Celé biskupstvo musel prepokutovať. Takmer každý rok na inšiu a inšiu stanicu musel sa prevážať. Z deviatich piec jedol chleba, kým sa do Kolačkova dostal. Po ťažkých staniaciach vysilený prácou, štyri razy šiel na odpočinok, a zas musel po takzvaných „slovenských“ (!) kapláňkach ďalej.“

Deväť stanic prepokutoval, a že chorý zdráhal sa obtížnej Rabče a podobného Podvilka, desiatej a jedenástej stanice, internovali ho v Podhradí do kláštora, kde sa kájať musel za svoju neposlušnosť. (?) Ako biskup šetril svojho duchovného syna, vysvitá z toho, že ho disponoval do Matejovic; mladého suchotinára ku starému suchotinárovi v ostatných fahoch, ako by povedal: Nech zhorí so suchým i mokré. Troška jasnejšie povedané: Zahyň, nebude ťa škoda!

Kojda na Kolačkov nepomyšľal; ideálny človek prial si inšie, ale spáchal ťažký politický priestupok (?) a pred jeho následky musel sa zachrániť Kolačkovom. Mnoheľ, jeho dobrý priateľ, uchádzal sa o nemecko-ľupčiansku faru, a Kojda za svojho priateľa zakortešoval v mestečku, ako u patrona. Kojda za Mnohela! Spáchal hrozný prečin, Nasledovalo mu dostať dvanásť, trinásť, štrnásť a ešte Boh vie koľkonásť kapláňku. Nuž, aby si zachránil pozostalé trosky zdravia, aby si ešte predžil už i tak chorobou ťažený život, pýtal posledné miesto, utekal do Kolačkova.

Kojda bol chorľavý človek, ale Kojda mohol ešte žiť, keby jeho vrchnosť bola šetriť chorého, keby bola ocenila v Kojdovi učena, vzorného kňaza, ľudomila, keby jeho kňazské, ľudské cnosti nebola považovala za hriech. („Nár. Nov.“ 20. X. 1917.)

³ „Velebný pán Kaplán! Ponevác Velebnosť Vaša, národnostnému smýšľaniu oddaná, v Krupine s prospechom účinkovať nemôže, preto vás za kaplána na Jastrabie prekladám, upozorňujúc súčasne velebnosť Vašu, aby vlastenecké city prechovávala, inak, jestli pre presvedčenie národnostné ďalšie nepríjemnosti zakúsite, to Sebe samému pripísať musíte. Ináče . . . Ján Havrán v. r. generálny vikár.“

aj neslýchaným zkušobným pokračovaním docielil. — Z tej samej príčiny čo divú zver s miesta na miesto preháňali¹ *Š. Kojdu, V. Húsku, Št. Ravasa, Fl. Tománka, Lad. Moyša*² a mnohých iných. Niektorých zas, ako dra Jehličku, dra Št. Kmeťa, A. Kúdelku a iných večitým prehadzovaním k mlčaniu, poľahke ku zrade svojho presvedčenia donútili. — Pri päťzlatovom mesačnom piate (u nás sluha mal v tom čase aspoň 7 zl. mesačne, mimo stravy) s jedného konca biskupstva na druhý, protivný koniec, každý štvrt alebo polroka na svojich trovách sa sfahovať, je už samo v sebe stále mučedelníctvo.³

Jako rozdávaajú sa u nás fary, s jakou nespravodlivosťou odtiskajú zaslúženejších slovenských kňazov, aby fary vôbec, alebo aspoň tie ľudnatejšie, výnosnejšie, pohodlnejšie nedostali, nemá páru v dejinách cirkevných. Ako odtiskali najvýtečnejších slovenských kňazov: Fr. Sasinka, Andreja Kmeťa, Štefana Mišika, dra Dianišku, nešťastlivého Capku a iných mnohých, je odstrašujúcim príkladom, jakej krvežížnivej práce je schopný ne-

¹ Vzdor jasnej úprave dekrétu sv. Kongregácii: „Kapláni, ačpráve sú na rozkaz preložitelní, predsa nemajú byť predkladaní bez príčiny“ — iste príčiny cirkevnej. (S. Congr. Ep. et Rep. 14. Maii et 16. Maii, 1653.)

² L. Moyša farára na Chraští (biskup. spiš.) biskup ubezpečil, že jestli prejde na faru do Lúček, za polroka ho investuje. Miesto toho pre blížiacu sa voľbu poslal ho z Lúček za kaplána, vzdor prosbám Lúčanov. Lúčania nespravodlivým vytrhnutím milého farára roztrpčení za viac rokov [neuznali novovymenovaného farára, sami si krstili i pochovávali, kostolu vyhýbali, atď. Dojímavým listom poslali svoj svätopeťerský halier svätému Otcovi do Ríma: „Svätý Otče náš! Nástupca sv. Petra! Sme siroty bez otca, matere; biskup nás oslyšal, vzal nám duchovného otca Ladislava Moyša. Biskup nás pred seba nepustil. Ideme k Tebe s ťažkou ponosou. — Nemáme farára, bo dnešného neuznávame za takého, Nemáme kostola, dnes v slávny deň mena Ježiš, sme pod holou oblohou na cintoríne. Trpíme zimu ako malý Ježišek, ale srdcia rozplápolaly ohňom lásky sv. viery. Našu malú obeť, ktorú k nohám tvojim kladíme, prijmi ju sv. Otče milostive a požehnaj nás láskave opustené siroty. Lúčky dňa 24. jan. 1907. najpokornejší syn v mene lúčanských veriacich Andrej Buzák. — Na tento detinský hlas ozval sa aj najvyšší Pastier a poslal mne a všetkým veriacim celej farnosti svoje poďakovanie. („Slov. Lud. Nov.“ 1/III. 1907.)

³ „Skrz vás páchané krivdy na Slovákoch pre tú našu slovenčinu už do neba volajú, a že ešte neprichádza na vás pomsta božia, privlastňujem len tomu, že Pán prijíma vzdychy a prosby slovenských kňazov, za ich ľud obetované. — Prijíma bóle naše, prijíma obety súz a pút. Ó, Bože, prijmi strádanie a žalosti preháňaných kaplánov a slzy s nimi spolutrpiacich chudobných slovenských mamičiek. — Prijmi hlad a chudobu zaznávaných duchovných. Prijmi ochotu slov, kňazov, ktorí Ti chcú všetko na oltár položiť: česť svoju, svobodu svoju, imanie svoje, život svoj za svoj národ, za spásu jeho, a naklon ľudu tvojmu odrodilých duchovných a spas služobníkov tvojich, dúfajúcich v Teba. Spas národ svoj. (Lúčenie “ 55.)

kresťanský šovinismus ešte aj u nástupcov apoštolských.¹ — Pre umom, sviatosťou života i cirkevnými zásluhami vynikajúcich kňazov, len a len preto, že sa svojmu slovenskému rodu nezpreneverili, nemajú maďarskí biskupi inakších „fár“, ako sú chýrne psotárky: *Teplá*, (633 mt nad hladinou mora), *Krnišov*, *Prenčov*, *Pastúchov*, *Byksád*, *Vrbovce* (arcib. ostrih.), *Mojtyň*, (630 mt) *Bytčica*, *Skalité*, *Ztratená*, (bisk. nitr.), *Klak*, (822 mt) *Brehy*, *Donovaly*, (988 mt.), *Močiar*, (615 mt.) *Horná Mičiná* (535 mt.) *Bačúrov*, (stále tyfusové a zbojnícke miesto, 512 mt.), *Kolačkovo*,² *Holló-Lomnica*, *Pacov*, (591 mt.), *Erdúdko* (tiež tyfusové hniezdo), *Hnilce*, *Haligovce*, *Chrasť* (bisk. spiš.) a *Lom* (1020 mt.) (biskup. rožň.) Tu pár sto metrov nad morskou hladinou, v krajoch večitých chladov, kde „konec chlebu a začiatok skál“, kde slovenský kňaz mimo hrbky polodivých Cigánov, sotva má 50—100 katolíckych duší, kde sa mu ani zemiakov na dostač neurodí, kde pre neprístupné cesty a pre raz do týždňa chodiacu poštu ostáva od vonkajšieho sveta osihoteným, — na takýchto brdárkach ostávajú nadaní i zaslúžení slovenskí kňazia, neraz i vedecky vynikajúci, cirkevní spisovatelia cez celé desaťročia bez podpory³ do ne-

¹ Jediného kompetenta na faru Sliackanskú, od patróna — obce s prosbami i plačom vyžiadaneho, 15 ročného kňaza, 12 ročného farára odbil biskup Párvy, bez všetkej kanonickej príčiny, sám vyznajúc: „Cogor enim ad alias, e. gr. politicas circumstantias respicere“. t. j. nútený som ohľad brať aj na iné, k. pr. politické okolnosti. Miesto neho ustanovil za farára 3 ročného kaplána. (Srv. pravotné listiny A. Hlinku). — Podobne urobil aj pri zaplnení fary v Sedl. Dubovej, kde sotva niekoľko-ročného mladúcha vymenovali na najlepšiu faru a vymenovali ho hneď za dekana, s obídnením starých, zaslúžených kňazov.

„Pán biskup (Radnai) ma na oko srdečne prijal, faru prisľúbil, a že mi nedóveroval vidieť z toho, že jediná žiadosť jeho bola: „Mám ja jedného neposlušného panslávského kňaza, menuje sa Medvecký, bol dobrým priateľom vašeho predchodcu († Jozefa Nováka); neopoväzte sa ho do vášho domu prijať, lebo vám budem veľkým nepriateľom... A tak ďalej. To bola prvá a ostatná vizita.“ A. Hrdlička in litt. 13/IV. 1919.

² V Kolačkove 8 rokov biedlil nemocný J. Kojda. V kotline, od sveta za pretý, [ako vyhnanec, mesiace nevidával vzdelaného človeka, s kým by bol mohol slovo ztratit. Potok z dediny slúžil za cestu do jeho odľahlej farnosti. Zôkol-vôkol na ďaleko obklúčený ľuďmi cudzími citom, utiahol sa úplne od spoločnosti, nešiel nikde, ten vzdelaný človek už pred rokmi stal sa živou mrtvolou v zákutí. Keď biskup Párvy delil Slovákom brdárky, Huskovi dal Lešnice, Moyšovi Haligovce, Kofritovi Huty, Hanuškoví Šuňavu, Mnoheľovi Erdúdko, Kojdovi dožičil Kolačkovo. (Nár. Nov. 20./X. 1917.)

³ „Nedám ani jediného nového klinca na tú budovu (na patronátnu faru Čajkovskú), čo by ho aj privalila, kým ten Slováč je tam!“ — („Egy uj szöget sem adok e házra, mig aza tót ott van, ha reá is dől a ház!“) — povedal biskup Vik. Radnai v poslednom roku farárovania nášho znamenitého † Jozefa Nováka. — A. Hrdlička in litt. 13/IV. 1919.

dávna aj bez kongruí len preto, aby sa v každom ohľade zodrali, myšlienkovite zakrneli, zapsotili, alebo aby boli oddialení od styku s literárnym a politickým svetom, aby pozbyli všetkého vplyvu na kultúry schopnejšie, širšie vrstvy slovenského ľudu.¹ Pripomenieme tu len spôsob zaplnenia fary nemecko-lupčianskej (biskup. spišs.), uprázdnenej 10. júla 1908. Biskup vypísal súbeh na 27. augusta. — Právo prezentovania farára prislúcha obecnému mestu, ako patronátu. Od smrti predošlého farára prešlo už viac mesiacov, biskup prihlásivších sa kňazov patronátu nepredostieral. Lupčania úctive, ale dôrazne v pripisoch na biskupa, a keď to neosožilo, i na Nunciusa a svätého Otca žiadali si predložiť došlé prosby na súbeh. Biskup však miesto odpovede, 4. januára 1909 vypísal na 1. februára nový súbeh s tým odôvodnením, že sa na prvý súbeh žiaden z ohľadu kanonického bezúhonný kňaz neprihlásil. — Pravá príčina bola však tá, že sa súbehu zúčastnili výlučne slovenskí kňazovia.² („Lud. Nov.“ 5. II. 1909.)

¹ Výmluvný príklad systematického ubíjania slov. kňazov poskytuje nám fara Bacúrov. (biskup. baňskobistr.) Túto od storočia núkajú všetkým zaslúženejším slov. kňazom, o ktorej sa poznámka v kanonickej vizitácii z roku 1805. (str. 3) takto zmieňuje: „Biskupský úrad si gratuluje, keď sa jej podarí niekoho k tejto nefare (maleficio, non beneficio) čo otroka príkovať, o to ale nemá starosti, aby ho čím prv z tohoto pelecha luteránskych zbojníkov vyslobodila“, tak že niekdajší farár Smolen „pre päť rán Krista Pána prosil biskupa, aby ho „z tohoto očistca vyslobodil.“ — Podobnou rozhorčenosťou píše 31/XII. 1849 aj farár Št. Daniš: „Mátyás — že se na Bacúre zbláznil — nečudujem sa — lebo toho, neni místo — pro Sobriis hominibus — ale len pre takých — ktorí skrze preplnenj Mozgów všechno obtížneho vedja si wen z Hlawi wihodit j. Gá gestli tu ešte za dlhší čas budem — keď nie za ubohým Mátyášom pógdjem — zaiste — bár kdje pógdjem — prinútenj budem — gako sa Infirmarystwo — za všeccko sa podjakuwat . . .“ (Farský archiv).

Sem posielal r. 1874 biskup Ipolyi zaslúženého cirk. spisovateľa a dejepiscu svojho biskupstva, seminárskeho profesora F. V. Sasinka, tento však volil bez penzie opustiť biskupstvo. (Zomrel vo vyhnanstve r. 1914.) Núkali ju aj svätého života kňazovi Petrovi Tomkuljakovi, a r. aj cirk. spisovateľovi Joz. Kačkovi. Sem poslali redaktora Andreja Trúchleho-Syrianskeho, nehajúc ho tu za 15 rokov na 300 zlatovom dôchodku bedáriť, kým ho na duchu nezlomili. Ponúknutím tohoto miesta (ako by na posmech) do Ameriky vyhnali dra Alexandra Dianišku a sem potupným spôsobom deportovali aj na sociálnom a literárnom poli zaslúženého kňaza K. A. Medveckého. (Archiv fary bacúrovej, Fr. V. Sasinek in litt. 1910.) Po odchode tohoto, nenašiel sa v celom biskupstve kňaz, ktorý by bol túto faru prijal i museli ju zrušiť.

² V 246. č. r. „Magyar Állam“-u osvedčil sa vtedajší primašský sekretár dr. Černoch: „Hľa, ako my odmieňame tých, vami („Pesti Hirnap“-om) označených panslávskych kňazov. Kollár dostal faru, kde sa mu sotva zemiakov na dostač dostáva.“

Odkedy je vernosť k slovenskému rodu kanonicou chybou kňaza, nevieme.¹

Uprázdnené fary rozdávali svojim politickým nohsledom, nezriedka bez predbežného konkurzu obidením starších, zalúženejších, hodnejších kňazov i bez predbežnej farárskej zkúšky, často 1—2 ročným kaplánom. Tak bez konkurzu zaplnil biskup Párvy (na nezákonnú prezentu ružomberského komissára) faru v Ludrovej, biskup Radnai faru vo V. Lovči.

A toto všetko kryjú uh. biskupi pred cirkevnými fórami tou iste neúprimnou obžalobou, že slovenskí kňazovia zabúdajú na svoje kňazské povolanie a že im ide nietak o spásu duší, ale predovšetkým a hlavne o reč, o národnostné štvaniče.² Celkom inak smýšľal o apoštolskej práci rodu verných slovenských kňazov svojich kardinál Ján Šimor, ktorý, súc „rodom Maďar“, slovenských kňazov vedel si ctíť. V Šaštíne, keď bol na birmovnej ceste a tehďajší hl. slúžny Tóth začal v tóste vytykať, že sa medzi okresným kňazstvom panslavismus rozmáha, vstal Šimor a držal tóst na slovenské kňazstvo okresné: „Nil movemini, sú jeho slová — nič nech vás nemýli, že vás panslávami menujú neprajníci vaši. Ja som sa presvedčil na vlastné oči, že máte ľud nábožný, oddaný cirkvi a jej pastierom — taký ľud nemôže byť nebezpečný vlasti.“ — Gratulujem Vám

¹ „Keby sme my reč kládli nad cirkev a vlasť, museli by sme nasledovať vás, (kňazov maďarónskych), ktorí zabudli ste na vieru a lásku Kristovu pre reč. Veď pri všetkých nápadoch, ktorých sa dopúšťate proti nám, ide Vám o reč, a len o reč. — Vy deťom pod sv. omšou kázate učíť sa reč, Vy radi by ste, aby deti naše miesto katechizmu učili sa len reč; zo seminárov vyhodili nám klerikov len pre reč do kostolov natiskate len reč. Vy chcete nás pozbaviť pre reč i tej jedinej potechy, kt. rá ostáva Slovákov, potechy, ktorú hľadá u Boha . . . A Slováci sú jako zhovädili Kananejskí, ktorých neživil Jozue a rúbal Gedeon. — Nenastrašite nás. bratia v Kristu! Nihil nobis consii sumus . . . Nie našim heslom je: Ubi bene, ibi patria. Nám ľahostajné je padnúť na večný snáh, alebo ra horúci piesok. Dost nám, keď máme čo jest a čím sa zaodief. Ale ľud náš vychovávať neprestaneme a postavíme ho na piedestal hodnosti ľudskej a kresťanskej. Tak to chce Kristus, tak rímský Otec, tak kráľ, tak zákon, tak i duša i srdce naše. (Slov. Lud. Nov.“ 11/XI. 1910.)

² Duch cirkevných zákonov predpokladá, žeby cirk. osoby boli na svojich miestach stabilné, ponevác len tak môže sa utvoriť žiadúcný svázok medzi veriaccami a duchovným pastierom. Rozhodnutia S. Congr. Conc. 11. júla 1626, 8. marca 1859, 6. aug. 1691, 27. júna 1867, 11. 1868. (Veď ale páni biskupi práve toho svázku si neželajú.)

k takému ľudu a k tej práci. Pokračujte i na ďalej na tejto ceste; tak horlivo a bezzistne vaše unúvanie na vinici Pánovej vždy sa stretne s mojím uznaním.“ Šimor nie žeby bol odfískal, ale slovenským kaplánom zrovna ponúkal svoje fary, keď videl, že starší od magnátskych a štátnych patronov fary nedostávajú. Zaiste pravde úplne zodpovedá aj táto poznámka: „Prečo není socialismu (červeného) v Skalici, na Búroch, v Gbeloch a všade tam, kde účinkujú slovenskí kňazia? A prečo sa šíri v Stupave, Malackách, Dev. Novejši a všade, kde maďarónska prepiaťnosť odcudzila slovenský ľud od maď. kňazov.“ („Lud. Nov.“ 17. VII. 1908.)

Srdce prerážajúce sú resignácie plné stesky stíhaného slovenského kňaza: „Osud náš na brdárkach je spečatený... Dosť sa naplačem a často želám si byť pod zemou a volám hlasite: otec môj, v tom hlbokom a ďalekom hrobe, či ty vidíš opustenosť syna tvojho? No, čo robiť? — Viera udržuje vo mne ducha. — Život není hračka. Je mnohokrát surový, krutý: málo radosti v ňom. Nezostáva iné: niesť kríž Kristov a bojovať ďalej, pripravovať sa na smrť...“ (L. Moyš in litt. 19. IV. 1912.)

Podobne strannicko-politickým cieľom držia zvlášte v biskupstvách spišskom a baňskobystrickom značnú časť fár nezaplnenú, udržujúc t. zv. administrátorský systém¹ spôsob, ktorý po najnovších cirkevno-právnych premenách Pia X. není nič iného, ako hriechne zaobchádzanie cirkevných zákonov. Biskup má totižto už dosť voľnú ruku siahnuť na investovaného farára pomocou ním samým menovaných cirk. sudcov — našim biskupom sa ešte aj to máli, aby úplne nehatene mohli vládnuť nad osobou, majetkom, prípadne presvedčením otročených kňazov svojich. — V Spiši behom 4 ročného biskupovania Párvyho bola tretina fár

¹ A pri tom všetkom, v nás není iného, len tej najväčšej úcty a lásky k učeniu Kristovmu, najpevnejšej vôle, poslúchať najvyššiu hlavu cirkve, prehliť v ľudu slovenskom rozumnú katolícku vieru a tým najkresťanskejším a najužitočnejším spôsobom, bez trub a bubnov slúžiť drahej vlasti. Iného cieľa a úmyslu nemáme, a že ho nemáme vidieť dostatočne z toho, že za našu prácu trpíme unižovania, prehánania, prenasledovania, chudobu i biedu, tak že môžeme hovoriť so sv. Ambrózom: Na príklade mučedelníkov naučili sme sa veriť v Kristu, naučili sme sa v potupách hľadať život večný, naučili sme sa nebať smrti. (Sekmo VI. de Natali SS. Octavii et Soe.) Kto iné tvrdí o nás, ten nám utíha a dopúšťa sa veci podlej. (Osvald; Piatefské slovo 15.)

obsadená len administrátormi, v Baňskej Bystrici asi pätina. Ba boly pády, že biskup radšej pripojil faru k susednej fare, aby nemusel prijať prezentu patronátu. (Brehy v bisk. baňskobystrickom.)

Aj k nejakému cirkevnému vyznačeniu dostane sa výnimečne slovenský kňaz len vtedy, keď sa už protivníci samých seba stydia, a keď už starobou i útrapami sklúčený, do hrobu pozerá. Tak k. pr. Št. Mišíkovi (Spiš) po 30-ročnom psotarení na vyhnanisku hnileckom miesto žiadanej i opätovne prisľúbenej pohodlnejšej fary, alebo potvrdenia za farára, dali — červený pásik. Tak iste po viac než 30-ročnom zahrýzaní sa na teplianskom výstrkove cirk. spisovateľa, Fr. Richarda Osvalda, ktorý náboženskú literatúru slovenskú obohatil vyše sto peknými dielami ktorý, čo redaktor a literát cez polstoletia svojim chrbtom bránil katolícku cirkev proti nepriateľským útokom — keď už prácou zodratý túžil po odpočinku, vymenovali ho za titulárneho farára (!) a cirkevného škôldozorca. Petra Majera týždňom pred smrťou vyznačili — tiež červeným pásom.

Bolestnú ranu trzil si slovenský ľud od svojich arcipastierov aj tým, keď deti slovenských rodičov (bez protekcie) alebo vôbec nie, alebo len z istých politicky spofahlivejších (= národne mrtvejších) krajov prijímajú do kňazských seminárov. (K. pr. v istom čase z Oravy, z Liptova a zo Skalice vôbec neprijímali roľníckych žiakov do seminárov.)¹ — Jeden z následkov takéhoto pokračovania je nedostatok slovensky rozumejúceho kňazského dorostu. V ostrihomskom semináre — ktorý je povolaný vychovávať kňazov asi pre 300 slovenských fár arcibiskupstva, v mnohých ročníkoch sotva sa nájdú dvaja-traja chovanci, ktorí by slovensky jako-tak hovorili. V biskupstve košickom pri 140 prevažne slovenských, farách roku 1912 ani polovica klerikov sa nenašla, čo by boli mali čo len akútakú znalosť slovenčiny.²

¹ Mladíka z istej oravskej farnosti neprijal biskup Párvy za klerika, kaďenáhle sa mu tento priznal, že sa schádza zo svojim farárom, kňazom slovenským. (Sdeňenie Jána Vojšačka.) Iného zase biskupský vikár Havrán preto neprijal, lebo sa od dedinského žida-krčmára dozvedel, že žiak cez prázdniny navštívil aj svojho farára, Andreja Kmeľa. „Preto, že si on dopisuje s dievčenci, preto by sme ho ešte prijali, ale že sa stýka s Kmeľom, môžu mu povedať, že prijatý nebude“ — tak sa zdôveril biskupský vikár Židovi (A. Kmeľ in litt.)

Roku 1905 k. pr. neprijali z Liptova do spišského seminára nikoho, čo s radosťou konštatoval tamojší maď. časopis „Liptó“.

² Na spišskom semeništi kaďdý rok sa robí výkaz, kto je akej národnosti. Istý klerik, rodom Slovák, odpísal ako kočiš, keď mal do toho výkazu napísať, že jeho

Pre slovensky znejúce meno, pre súkromné cvičenie sa v slovenskej reči, pre slovenský podpis mena, pre vážne dopisovanie si zo známejšími slovenskými kňazmi povyhadzovali na stá klerikov, inak kňazské povolanie dosvedčujúcich. Gašperčíkovi pri odchode zo semenišťa vystavil predstavený Pázmaneumu svedoctvo, že bol „príkladne nábožným a najlepších mravov chovancom.“¹ Príčina vylúčenia: shabali mu dopis od istého slovenského snem. poslanca-kňaza. Z ústredného seminára v Pešti vyhodili roku 1889 najnadanejších bohoslovcov: Andreja Bieleka (neskorej biskupského vikára v Tešine, v cudzozemsku,) Vladára a P. Rovnianeka. Príčina: podali na predstaveného prosbu, aby mali prístup do zatvorenej slovenskej knižnice tohoto ústavu. („Náporodpor.“) — Z baňskobystrického seminára (zvlášť za biskupovania [polyi-Stummera) vyhodili pre slovenčinu: Takáča, Babiaka, J. Wágnera, M. Kollára a iných. Z Ostrihomu vyhodeni: J. Čarský, Št. Mandík, Kopták a mnohí iní. Chovanca Emerikanumu v Bratislave pre slovenčinu vyhodil a voj. vrchnosti oznámil prepošť Kopernický. Mladík takto očiernený musel ihneď narukovať k vojsku, postavený bol na najnebezpečnejší bod válečnej fronty, kde padol čo mučedelník svojho slov. presvedčenia. Zaiste len nesmiernej oddanosti slovenských mamičiek ku stavu kňazskému čo ďakovať, že sa pri poslednom úradnom popise pre dva milióny slovenských katolíkov aspoň 132 klerikov našlo, ktorí sa dobrovoľne za Slovákov popísali. (Úradný výkaz uh. ministerstva kultu z roku 1911.)

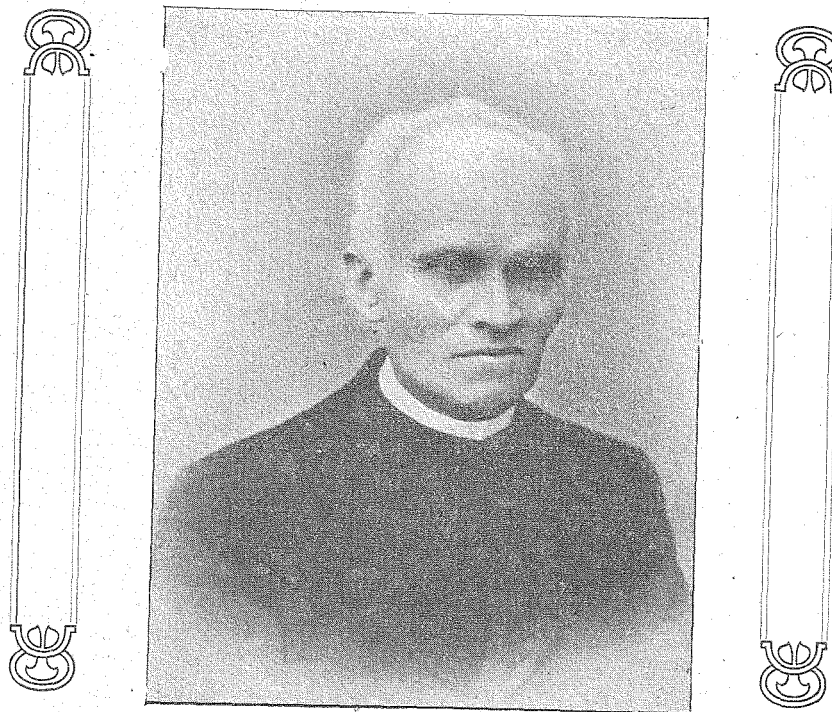
7. Ako predposledný bod našich krívd na poli cirkevnom pripomenieme bezpríkladné zanedbávanie slovenského katolíckeho ľudu zo strany prevažnej väčšiny kláštorníkov na Slovensku žijúcich. (Srv. Monasterologiu Slovenska: tabulka č. IV.)

Na Slovensku jestvuje prítomne asi 52 ženských kláštorov a v nich asi 912 mníšek. Tieto sú ale ľudu slovenskému úplne od-

materinská reč je slovenská a rozhorčený zamrmlal: „Hanbím sa ako pes, že som Slováč, že viem slovensky“. — Ten mladík o rok mal byť vysvätený a poslaný byť za duch. pastiera slovenského ľudu. — Tamže roku 1900 mali klerici rovno prikázané, aby sa všetci zapísali za Maďarov, vzdor tomu, že zo štyridsiatich ani jeden nenarodil sa z matky Maďarky. Len štyria zapísali sa dľa svedomia za Slovákov, ale čo bolo z toho kriku! Porady držali, čo s nimi počať? vytýkali im zradu. Tamže na fašiangy usporiadali si klerici divadlo, v ktorom na posmech obrátili Slováka, Nemca a Cigáňa. (Lud. Nov. 5. VI 908).

¹ Dr. Jehlička písal klerikom list, v ktorom ich žiada, aby odporúčali každý vojim príbuzným „Katolícke Noviny“. Tento list prefekt shabal a na základe tohoto

cudzené; slovensky z nich máloktorá vie; školskej mládeži slovenčinu zhnusujú, vychovávajú ju v duchu odrodilstva a národnej nesnášlivosti, k odhodeniu rodičovského kroja, k nerozumnému popanšteniu sa, čo mnohokrát je základom neskoršieho mravného úpadku týchto dievčat. „Neslobodno slovensky povedať“ (Nem szabad tótul povedálni) — je hlavným domácim pravidlom týchto kláštorov, ktoré pravidlo nútené sú slovenský predsa slovo vyrieknúvšie deti z pokuty až 100—300 krát odpi-

Jozef Kohút, dekan-farár v Dolnom Kubíne.

sovať, prípadne iné zahanbujúce tresty strpieť. „Po slovensky som sa rozprávala“ — je najfašším hriechom (!) z ktorého sa trasú spovedá taketo v kláštore vychované slovenské dieťa.

Mužských kláštorov jestvuje prítomne na našich krajoch 37, z ktorých však 20 len čiastočne 17 ale vôbec nestarajú sa o slovenských katolíkov. Kláštory tieto majú asi 213 kňazských a 323 svetských údov. — Najznámejšia a slovenskému ľudu najbližšia je reholu *Františkánov*. Títo mali kedysi samosprávnú sloven-

skú kustódiu v provincii najsv. Spasiteľa (Salvatoriánskej.) — Z príležitosti zprísnenia (reformy) pápežom Levom XIII. nariadenej, roku 1898 zrušili túto jedinú (výslovne) slovenskú cirkevnú ustanovizeň, slovenské kláštory roztrhali medzi dve maďarské provincie; rehoľníkov slovenských poprehadzovali z čiastky na maďarské kraje, podrobiliac ich predstaveným maďarským; do slovenských kláštorov však poslali početných mníchov, slovenčiny úplne neznalých.¹ — U *Piaristov* a *Milosrdných* musí si každý svoje otcovské meno pomaďarčiť a slovensky hovoriacich nenájdeš v ich kláštoroch sotva na ukážku. Ešte aj *Jezuiti* pečlivo sa stránili na Slovensku všetkého, čo by ich nejak v svetle slovenskému ľudu prajnom predstavovalo. (Leda že vydávajú maličký časopis „Posol Božského Srdca“, ktorý však je až prinápadne skromnejší ako nimi vydávaný podobný časopis maďarský.²) — Novšie vydávajú v Pešti časopis „Srdce“, je to ale len slabučký preklad z maďarčiny. — K čomu upotrebuju maďarskí magiáti a vyšší kňazi najnovšie do Nitrianskej osadených *Školských, Bratov* je všeobecne známo. — A taký duch panuje vo všetkých skoro kláštoroch Uhorska.^{3, 4}

8. Ačpráve slávnej pamäti pápež Lev XIII. v pamätnej enciklike „Grande munus“ dôrazne napomína biskupov slovami:

Štefana Mandíka vyhodili . . . Pozoruhodné je, že biskup Párvy po takom vyhodení svojho klerika z Pázmáneumu písal rektorovi ústavu medzi iným toto: „Dajte to na vedomie národu“ (ovšem maďarskému). („Tudassa ezt a nemzettel“). F. R. Oswald in litt 19. IV. 906.

¹ Huta (Szentlélek, stolica a arcib. ostrihomské). Tu katolíkov administrujú ostrihomskí Františkáni. Dosiaľ boly bohoslužby po slovensky, teraz noví reformovaní Františkáni zavádzajú maďarčinu. Zaviedli už aj maď. spev. (Ján Damborský in litt. 10. II. 616).

² Klassický príklad ideologie uhorských jezuitských kruhov podal P. Arpád Hídvédy: „Slováci musia sa už z ohľadu kresťanstva maďarizovať, aby keď prídu k pr. do Segedína za zárobkom, vedeli sa tam ospovedať. (Andrej Kmeť in litt.) Vďaka predpokladáme, že dnes už nie všetci tak — smýšľajú.

³ Šiel som k Benediktinom do Sv. Martina (Györszentmárton). Sme síce spolubratia jedného rádu, ale tam cele iný duch panuje, ako u nás. Sú bohatí, sú šovinisti až hrozni, ale katolícko-cirkevného ducha som tam nenašiel . . . V Uhorsku je duch protestantský, aj katolíci sú tým duchom . . . (Fr. M. Kostolny O. S. B. z Rakúska. in litt. 19. VIII. 92).

⁴ Pre 22.000 slovenských katolíkov na Anjelskom Poli v Pešti vydržovala sa jedna tichá sv. omša, pod ktorou sa slov. spievalo. Karmelití tomu koniec urobili. Ubohí Slováci šli s deputáciou do Ostrihomu s prosbou, aby sv. omša pre Slovákov zase zavedená bola, ale odtiaľ ich poslali ku generálovi (?) Karmelitov. I tam zašli, lež odtiaľto im zase do Ostrihoma kázali ísť. Choťili ako s aprílom, ale spravodlivá prosba vyslyšaná nebola. Tam sú kde boli, že 22 tisíc slov. katolíkov, nemá ani jed-

„Aby na Vaše vyzvanie a na Vašu radu po celom svete sv. Cyrill a Metod boli vzývaní“, úradné kruhy cirkevné všemožne prekážajú prirodzenú úctu slovenských katolíkov k tým apoštolským mužom, ktorí našim otcom zažali svetlo pravej viery. Maďari ctia si sv. Štefana, Nemci sv. Bonifáca, utlačení Irčania sv. Patrika, svojich prvozvestovateľov sv. evanjeliuma, len Slovákom ešte aj túto prirodzenú úctu vzdávať bránia práve nástupcovia sv. Metóda.

Na celom Slovensku len dva kostoly sú zasvätené svätému Cyrillovi a Methodovi (Mojtýn a Selce). Biskup Radnai zakázal deň chrámových patrónov v Selciach dľa dosavadného zvyku zasvätiť sviatočnými službami božmi, ale musela sa skoro ráno len tichá omša odslužiť. Tenže roku 1901 v diecezánskom kalendári (Directorium) v biskupstve čo duplex I. classis dľa pápežského nariadenia svätievany deň týchto svätých degradoval na duplex a zo dňa 5. júla preložil ho na 7. júla. Biskup Bende z príležitosti cirkevného cenzurovania rukopisu kostolného spevníka Egryho, vyhodil z neho pieseň k sv. Cyrillovi a Metodovi. Jur. Holček už začiatkom XIX. stol. chcel v Hulle (dolný Tekov) postaviť kostol ku cti sv. Cyr. a Met. čo mu však tamejší zemančici prekazili. (Ústne sdel. J. Ohrivala). Kápinku k ich úcte, ktorú chcel svojim nákladom v rodnej obci v Bzenici vystaviť Andrej Kmeť, cirkevné i svetské úradné kruhy prekazily. Obrazy týchto svätých namaľované na stene kápinky pod zvolenským Ďumbierom dali zatrieť vápnom, a keď podoby preda vysadly na povrch, až dvanásť raz ich zabelili, kým aj stopa z nich nezmizla. („Slov. Ľud. Nov.“ 7/VIII. 1914. „Hlasy z kat. misii“ II. 82.)

V Povážskej Bystrici dal farár Pálfi-Havlíček roku 1890 vo farskom kostole od dávna jestvujúce fresko týchto svätcov odstrániť. (I. M. in litt 9. VII. 911.). To isté previedol aj farár Grätzer¹ v Lábe. Na Mor. Lieskovom (bisk. nitr.) musel farár sochy sv. prvoapoštolov z hlavného oltára na bočný preložiť, inak mu biskup nechcel vysvätiť nový kostol.

Seminársky predstavený v Spiši vytýkal raz slovenským klerikom, že sa Slováci len za Cyrillom a Metodom šalejú (Ľud. noho kňaza, ani kaplána, ba ani spovedníka, nepočuje za rok ani jednej slov. kázne, lebo kde býva 22.000 slovenských katolíkov, tam sa slovensky kázať nemusí, nesmie. (Slov. Ľud. Nov. 18. 1.).

¹ Asi roku 1870 za farára Juračku dali si Lábania (arcib. ostrih.) na hlavný oltár postaviť sochu sv. Cyr. a Metóda. Ľud mal ich vo veľkej úctivosti, i pobožnosti k nim odbavoval. Keď farár Grätzer roku 1905 obnovoval kostol, sochy tieto odstrá-

Nov. 5. VI. 908). „Spišskopodhradský farár Zemančík odoprel pokrstiť slovenské dieťa Cyrillom, lebo že je to panslávsky svätý“. (Tamže 2. IV. 909). (V takomto duchu odchovaný „vzdelanec“ potom sa predstavuje: — „Volám sa Krčméry a — žiaľbohu Cyrill“).

Pod protektorátom biskupského sboru, kňazmi vydávaný časopis „Katholikus Szemle“ surovými nádvkami a obvinami napadol sv. Cyrilla a Methoda. („A szláv kereszténység hazánk területén.“ Ročník 1895). Biskupského zavrátania sa mu za to nedostalo.¹

B) Národnopolitické príčiny nedôvery medzi maďarskými biskupmi a slovenskými katolíkmi.

„Kto činí si zo záujmov a práva nejakej štátnej existencie zámienku, aby potlačoval národnosť ľudu, aby vypleňoval jeho národné zvláštnosti a snažil sa vyhladiť ho z radu sverázných národností, ten uráža národné právo tohoto ľudu a dopúšťa sa zločinnej zbury proti poriadku od Boha založenému“. (Dr. Albán Stöckel: „Kresťanstvo a veľiké otázky prítomnosti“.)

Istý hornouhorský biskup pohnutý hlasom svedomia, upravil dotaz na sv. Kongregáciu, či má niečo robiť v záujme maďarizácie a dostal odpoveď, že to nepatrí medzi biskupské povinnosti“.

1. Väčšina týchto cudzorodých biskupov prichádza do našich biskupstiev s úpravou i úmyslom, potlačiť slovenský pohyb a so záväzkom pomaďarčenia slovenských veriacich. Hneď od počiatku prezrádzajú tú najkrajnejšiu neprajnosť, ba až zášť nielen v oči kultúrnym potrebám a snahám, lež aj proti samému slovenskému ľudu.² Kedysi kaločský arsbiskup Petačič dal pred svojim kaštieľom dvanásť palíc vytáť každému poddanému, ktorý sa opovážil hovoriť po slovensky. Arcibiskup Vaszary, keď bol ako opát Benediktínov vymenovaný za primasa, pri odobierke z kláštora sa vyslovil, že len preto

nil, až na vzbúru farníkov, dal ich do bočnej kaple, k malému oltáru umiestiť. Ale odkedy on je tu farárom, ľud vidiac jeho nevole, prestal pobožnosti k sv. vierozvestom konať. (B. Z. in litt. 26. VI. 911).

¹ Baňskobystrický biskup Bende vyhodil z pôvodnej osnovy Egriho spevníka pieseň o sv. Cyrillovi a Metodovi (Fr. Rich. Osvald in litt. 3. XI. 90.), a čo musel pretrpeť spisovateľ tejto knihy za to, že sa opovážil na oltár bacúrovský postaviť sochy týchto svätých, bola celá Kalvária. Ani mu ich nedovolil pozhnať.

² Biskup Radnai-Ritthammer k. pr. svojho kňaza za to, že k nemu chodieval, istý v celom okolí vážený slovenský roľník, takto okríknul: „Čo hľadal u tebe ten hlúpy sedliak?“ („Mit keresett nálad az a buta paraszt?“) Tenže sa vyslovil, že on

Matúš Jankoľa, amer. slov. farár a Herakulius Porubský z príležitosti odovzdania „Tovaryšstva“ a pamätného spisu slov. katolíkov sv. Otcovi v Ríme 14. júla 1901.

sa dal nakloniť prijať vysokú hodnotu „aby mohol v úrade svojom jednotu maď. národa tým účinnivejšie pomáhať uskutočniť“. (Bánffy: „Magy. nemzetiségi politika“ Str. 165.)

Jonáš Záborský, katolícky kňaz a slovenský spisovateľ označil vo svojom životopise z roku 1850, že vo Viedni v tlačiarňi Mechitaristov prišiel mu do ruky latinský rukopis. Pozre, a vidí: gravamina (sťažnosti) uhorských biskupov z konferencie ostrihomskej roku 1850-ho. Biskupi protestujú proti uvedeniu „nových barbarických jazykov“ do škôl („contra inductionem novarum et barbararum linguarum in instituta literaria.“) To sa týkalo Slovákov. Očakávalo sa vtedy, že viedeňská vláda do škôl na Slovensku uvedie jazyk slovenský. Záborský vedel, že hlavným pôvodcom protestu bol primas Scitovský, preto príležitostne šiel k nemu na poklonu. Chladne vládny primas, keď Záborský začal hovoriť o slovenskej reči a literatúre, začal byť netrpelivým. Hromzil i proti jazyku spisovnému. U Slovákov by vraj Gemerčan mal písať po gemersky, Šaryšan po šaryšsky. Na námietku Záborského, že by tak nebol možný ani katekizmus, ani len kalendár, nielo spisba a vyššie školy, Scitovský náruživie vyskočil, aby povedal Záborský, aké to školy myslí? — Gymnázia! znela odpoveď. — Primas behal po izbe a dupkal, vykrikujúc, že o tom on bude hovoriť s ministrom. On že by chcel vidieť vládu, ktorá by sa to opovážila! Záborský zarazil sa nad takou bezúzdnu náruživosťou u človeka tak vysoko postaveného. . .“ (Národ. Nov. 23. III. 912) Fakt tento nám všetko povedal; dosvedčil, čo sa len s veľikou obavou a sebazaprením napísať opovážime: že slovenský národ nemal urputnejších nepriateľov svojho národného bytia, ako práve svojich arcipastierov.

Biskup Ž. Bubič v pastierskom liste vyslovuje svoje hlboké pofutovanie nad tým, že ešte značná časť jeho biskupstva hovorí rečou „cudzou“ (t. j. slovenskou). Radnai dúpnuť nohou a oboril sa na svojho kňaza Medveckého zarevúc naň: „Ako si sa opovážil Skyčákovu (toho času slovensko-katolíckeho poslanca) návštevu prijať?! — a prehodil ho preto na najhoršiu administratúru, medzi cigánov. Tenže na uctivý pozdrav svojich slov. ovečiek „Pochválen P. J. Kr.“ — hrdo im odvrkne: „Jó napot“ (Dobrý deň).

Že sa také príklady šíria na dol, nemožno sa pozastaviť. Trnavský farár Halmoš v prešporskom stoličnom shromaždení

(dňa 11. IX. 1905) verejne vyslovil, že kto len jednej slovenskej litery napíše, to je pansláv a takého treba spáliť! Farár Madurkay vyhlásil každého katolíckeho kňaza, ktorý slovenskú reč pestuje, za podlého lumpa. (Slov. Týždenník 22. IX. 905.)

Niektorí t. zv. „vlasteneckí“ farári nadávajú slovenskému ľudu zo svätého miesta kazateľní do sviň, hoviad; volajú na Slovákov cholera, posielajú ich do Ruska a Ameriky; sľubujú im šibenice len preto, že si dľa zákonov božích bránia svoju materčinu. V zúrení svojom vriacou lávou nenávisťi soptia aj proti svojim roduverným oltárnym bratom — spolukňazom,¹ ktorým čo prašivým vyháňajú,² na nich z kazateľní hromžia, ich u cirkevných ba i u svetských súdoch udávajú,³ ako to činili arcib. vikár Rajner,⁴ farári Janovčik, Ujvári (Zuzkyn) Búrka a iní.⁵ Inak svedomíť kňaz, nerobia si ani z toho svedomia, slovenských kňazov kde možno aj hmotne oškodiť.⁶

má na sprosté, (slovenské) dediny dostať kňazov, ale do (múdрых?) miest mu chybujú „Buta falura élég papom van!“ Ozaj apoštolské slová!

¹ Také pády stávajú sa, že pobožní veriaci, čo do kostola chodia, sposed' ne zameškajú, nie len ostrými; ľahko srozumiteľnými narážkami, ale aj menami označení, ba že sa im na svätom mieste, v sposedelnici ubližuje preto, že chcú slovenčinu. . . (Lúčenie. 53.)

² V kňazskom časopise, orgáne to primaciálnom „Esztergom“ stálo, že keď kaplán rozpráva sa po slovensky s takým veriacim, ktorý už volačo, alebo jako-tak hovorí po maďarsky, vtedy rozširuje slavismus a notár dedinský nech žaluje ho u biskupa, však mu potom ten dá! Tak písal katolícky kňaz pre kňazov v čísle 26. IX. 1906

³ Spolok na obranu kalolíckeho kňazstva v Uhorsku („Orsz. Pázmány egyesület“ nechcel sa zastať napadnutých katol. kňazov slovenských ani v tých najkriklavejších pádoch, kde nevinnosť napadnutého kňaza bola zrejmá. K. pr. v záležitosti prečovského administrátora M. Beneša).

⁴ Štefana Ravasz, t. č. kaplán v Krupej (arch. ostrih) okresný dekan zažaloval pre slovenčinu nie u primasa, lež u ministra vnútra. (In. litt 18. XI. 906.)

⁵ Arcibiskupský vikár (a titulárny biskup) Rajner zrádza slúžnovcom, čo u neho hľadali slovenskí kňaz. Tak k. pr. vyrozprával slúžnemu, čo sa kňaz — poslanec Juriga s ním úradne dotazoval, a na tomto základe ho súd chcel vziať do vyšetrojúceho väzenia, Teda: „biskup — detektív“ (F. R. Oswald in litt. 7 XI. 906.)

⁶ Z úplne spoľahlivej ruky máme: Istý mnohokrát spomínaný kráľovský fiškus (verejný žalobník) na slovenskom kraji, — keď najviac národnostných pravôt bolo v behu — ponosoval sa nášmu obrancovi — pravotárovi, že ako je koalicionálna vláda v sedle (v nej pravda aj katolícka ľudová strana) nevie si rady so všelijakými oznámeniami oproti slovenským časopisom. Každý notár, každý slúžny, každý učiteľ, farár ba i poštár — hovoril fiškus — posielajú mi čísla Ludových Novin (časopis katolíckej strany slovenskej) belasou ceruzou popodčiarkané so žiadosťou, abych patričné články žaloval. Tieto oznámenia hromadne hádzem do koša: ale to nemôžem

Na birmovke v Zakamenom Kline (bisk. spišské) 8. augusta roku 1910 pri stolovaní na fare, dupočul sa biskup Párvy, že v bočnej izbe, pri ďalekom stole rozpráva sa po slovensky. Zahorel zlobou arcipastier a pozdvihnúc hlas tak, že prekričal celú spoločnosť slovami: „Kto sa to tam opováži slovensky rozprávať? Čo to za poriadok? Niekoľko nezralých štencov prehlušuje mojích najlepších kňazov!“ Pri toaste potom vyhánal, aby sa ztratil z tohoto biskupstva, kto nesúhlasí s ním, by sa pakoval z tejto vlasti, kto sa tu ukrivdeným cíti. On nepopustí zo svojho stanoviska ani za mak. On pôjde započatou cestou (Černová, Lúčky) ďalej. Nech sa nikto nemýli, tu je len on biskupom, nikdo iný. Istý laik, inak maďarského smýšľania sa vyslovil po tomto trápnom výstupe: „Keby som ja takého predstaveného mal, radšej sa obesím!“ (Slov. Lud. Nov. 19. VIII-910)¹

Keď tak námestník krotkých, láskyplných apoštolov, či možno sa pozastaviť na tom, keď si ružomerskí kňazia (Fischer, Arvai a spol.) od kočujúcich maď. herečiek dajú živým obrazom pri všeobecnej veselosti predstaviť, ako žandári do väzenia vedú ich spolukňaza a principála Hlinku. Nemôžno sa už pozastaviť ani nad krvavým výčinom Párvyho kňazov v Černovej, o ktorom tu ani nebudeme obširnejšie písať.²

O jedinom zo súčasných hornouhorských biskupov možno povedať že neni šovinistom, ale aj o ňom máme zpravu: „On nevie pochopiť a precítiť, že nám tu ide o život a smrť, preto našu sebaobranu považuje tiež za nacionálnu zúrivosť; on radikálnejších (?) hlasov nechce pripustiť, jako „Naše Noviny“ (už aj tieto zastavil biskup Radnai!) hlásajú; a to je ako nič. Pri tom sa bojí vlády . . . Prikázal mi, že slovenské časopisy nesmiem odberať na vlastnú adresu, bo vraj nadžupan vedie protokol o všetkých odberateľoch a mohol by pri mojej dispozícii fažkosti robif . . .“ (N. in litt. II. 27. 910.)

urobif s oznámeniami, ktoré mi prídu od Štefana Rakovského (predsedu katolickej strany maďarskej a „Katolíckej Jednoty“!), alebo od biskupa Rajnera atď. Uverte mi, pané môj, že my fiškusi sme nie príčinou týchto procesov, nám rozkazuje shora každý povolný i nepovolný faktor. Radšej by som bol poľovným psom, ako byť žalobcom pre každé . . .“

¹ Pripomenut slúši, že tá prvá vyhrážka o nezralom štencovi vzfahovala sa na domáceho kaplána, tá druhá, že len on je tu biskupom, a že pôjde svojou, cestou, znela proti Rimu, ktorý bol už v záležitosti Hlinkovej zavrátif biskupovo svevoľné pokračovanie.

Martin Kollár.

Ozaj divný a veľký dar pozretelnosti Božej, „že sa toľko kňazov najde, čo uznajú Slovákom krivdu a právo, a obetovaním vlastného života bojujú zaň. A ubite nás, a nech kňazov slovenských nenie, ľud si povie: všetci sú proti našemu právu a bude s kňazským stavom (totiž s cirkvou) hrošie, než zle...“ (Ferd. Juriga 10. okt. 1906)

2. Uhorskí biskupi, ako krajinskí zákonodarcia a členovia vyššej snemovne zo samej neprajnosti a obavy pred slovenskými katolíckymi odhlasovali zlopovesný Appoňovský školský zákon. Zákonom týmto spečatený bol osud katolíckeho školstva v niekd. Uhorsku, lebo ich staval pod neobmedzenú moc beznáboženského štátu.¹ Za Ezauovu šošovicu chatrnej štátnej podpory, ktorú by oni z veľkých dôchodkov biskupských hravo uhradiť boli mohli a mali, zriekli sa temer všetkej disciplinárnej moci nad katolíckymi učiteľmi. Dokázali naši arcipastieri, že sú v prvom rade Maďarmi, v druhom rade šovinistami a až potom katolíckymi.² Dnes už učiteľia, ktorí na katolíckych školách účinkujú, upovedomili si svoju neodvislosť od cirkevných školských vrchností; nepovažujú sa viac za povereníkov sv. cirkve pri katolíckej výchove sverenej im mládeže, ale za úradníkov štátu a ducha prevažnej väčšiny „katolíckych“ škôl v ničom nelíši sa od ducha škôl bezkonfesionálnych. Sami katolíckymi učiteľmi pracujú na zoštatnení svojich škôl. Organistovstvo a vyučovanie náboženstva zdá sa im byť uponížujúcim zamestnaním; cirkevný spev sa v katolíckych školách len veľmi poriadku, aj to len na zaslepenie očí (zo dva vianočné pochody — valčíky) vyučuje; medzitým „voľná myšlienka“ sriaďuje svoje šíky medzi „katolíckymi učiteľmi“. Takto dogazďovali maďarskí strážcovia slovenského Siona s pokladmi, ktoré od otcov našich zdelili, na celej čiare

² „Nedívme sa tedy pessimu Medveckého, veď i my sme Makkabei, ktorí všetci zahynieme, ale dobojovať musíme!“ (F. R. Osvald 24. X. 1902).

¹ Dňa 4. apr. 1907 voľca maď. ľudovej strany, pápežský prelát Ján Molnár z cirkevného stanoviska odsúdil na sneme tento školský zákon a žiadal ho odvolať Minister Apponyi vyhlásil názor Molnárov za osihotený, lebo nielen maď. ľudová strana, ale aj biskupský sbor osvojili si oný návrh a schválili ho. O tomto má vraj písomný súhlas biskupov. Molnár naproti tomu bránil sa, že jeho náhľad kryje sa s cirk. zásadou, biskupi ale schválili ten návrh len „z ohľadu na rozličné okolnosti“ — rozličné tie okolnosti boli strach pred slovenským katolíckym ľudom. O tom ich usvedčil verejne maďarský kňaz.

* „Nedávno doniesly maď. noviny článok o tom, že kráľ vždy popúšťal oligarchii. Medzi dôvodami bolo, že veru veľmi ľahko privoľil k civilnému sobášu, ale keď mu primas Vaszary riekol: možno probovať Vaše Veličenstvo!“ (= „Meg lehet próbálni, felséges uram!“), nesmel už nikto z jeho rodiny odporovať.“ (O. in litt. 4 VI. 905.)

katolíckeho života, súc nie pastiermi, ale ubijcami stáda božieho (Srov. Conc. Trid. sess. XIII. c. 1.). „Vziať národu jeho reč, či to není toľko, ako pretrhnúť všetky tie nitky, ktorými je národ upútaný na princípy mravné? Vnúťte národu cudziu reč a uvidíte, že s prchajúcou rečou materinskou mizne vrúcnosť náboženských predstáv, mravov, obyčajov.“ („Otcovský hlas.“)

Keď v Budapešti zasedala krajinská katolícka školská rada (do ktorej pravda naši biskupi opravdu slovenských mužov nepripustili), jednohlasne vyniesla výrok, že v Uhorsku není inej katolíckej školy, len maďarskej a nasledovne náukosdeľnou rečou asi 98%ov katolíckych škôl, ktoré možem; svojimi udržuje si katolícky slovenský ľud, je maďarská. V štátnom učebnom pláne medzi učebnými predmetmi aspoň na papieri stojí reč materinská. v učebnom pláne, ktorý vydal biskupský sbor pre naše elementárne školy, predpísaná je už len „národná“ („nemzeti nyelv“) t. j. maďarská reč. Preto v nejednej slovenskej cirkevnej škole učiteľ nevie ani slova slovenského; i nejeden taký učiteľ ba ešte aj kňazkatecheta,¹ oklika slovenské deti pre vyrieknuté slovo slovenské. V bezprostrednej blízkosti biskupského sídla, vo Vieske (bisk. baňskobystr.) vyzval katolícky učiteľ dňa 17. decembra roku 1906 svojich žiakov (8-10 ročné deti slovenských roľníckych rodičov) aby povstanúc a položiť si pravicu na srdce za ním prisahali: „Prisaháme, že sa slovensky shovárať nebudeme, a keď zbadáme, že sa voľak ktorý spolužiak slovensky rozpráva, to oznámime pánu učiteľovi. Tak nám pán Boh pomáha.“ A tomuto človeku nedostalo sa od cirkevnej vrchnosi žiadneho zavrátania. (Ústne sdelenie Martina Húsku.)²

¹ Na Vindšachte (arcb. ostrih.) katolícki učiteľia bijú školské deti za to, že sa s katechetom po slovensky modlili a školská stolica (zo štátnych úradníkov pozostáva) vystupuje proti kaplánovi pre priestupok, že deti, keď učí katekizmu po slovensky, učí i modliť sa po slovensky. (O. in litt. 27. IV. 905.)

Ba ešte aj kňazi sa nájdu, ktorí otkajú slovenské deti, ako sa ponosovala istá matka z farnosti hronsko-novoveskej z Podľuzian s plačom. Vo V. Topolčanoch mláti kaplán deti pre maďarský katekizmus. Ktoré dieťa ho nevie, bije vraj ako vola, nehľadiac ani hlavy, ani očí. (L. 19. XII. 1913). Aj katolícky učiteľ v Jarovnici bije a zaviera deti pre slovenské slovo a pokutuje ich aj dvestokrát odpísať zákaz slovenskej mluvy.

² Primas poslal roku 1894 hlavného školdozorca cirkevného do Nemiec (Hont) a poslal desať dukátov čo odmenu tým učiteľom, ktorí slovenské deti najlepšie vyučovali v maďarčine. Cirk. školdozorca vtedy vyslovil pred tými katol. učiteľmi to pre-

Pri určovaní vyučovacej reči katolíckych škôl slovenských naši biskupi poušľovali sa vplývať na nerozhodné školské stolice cestou predsedov-farárov, aby v slovenských školách ustanovili maďarcinu na veky za reč naukosedlnú. V biskupstve baňskobystrickom boli kňazia cestou hlavného cirkevného škôldozorca vyzvaní (pod číslom 447/909), aby pri tom určovaní „konali svoju vlasteneckú povinnosť“, t. j. aby naviedli a prinútili školské stolice, aby svoju školu vyhlásili raz na vždy za maďarskú, čo sa potom už dľa štátnych zákonov premeniť nedalo.¹ Roku 1895 vypý-

svedčenie, že prítomní učítelia — výjmc. vraj snáď jediného — sú oduševnení pesto-
vatelia maďarčiny. — Akoby nie cirkev bola primasovi v nebezpečí, ale reč. (A. Kmeť
in litt. 18. V. 94).

¹ „Dľa nariadenia cirk. škôldozorca a pána farárovho od 1. sept. r. 1889 sú v
Novohrade všetky predmety slovenské z katolíckych škôl vylúčené, ešte aj katekismus
aj biblia. Ba ani čítať a modliť po slovensky neni povinný učiteľ učif. Prosím, nech
teraz ráčia posúdiť, ako sa môže cítiť slovenský učiteľ.“ (J. Lunáček in litt. XI. 1889).

O školských a iných pomeroch v biskupstve rožňavskom, kde sídli
biskup, ktorý sa za 16-letého biskupovania ani slovička slovenského nestačil naučiť
v ktorého aule, ba v celom bisk. meste je jediný kňaz, ktorý slovensky vie, ale ho-
vorif po slovensky nechce — dostali sme tieto zprávy:

Dotyčne bisk. obežníkov som sa vymasnažil dľa možnosti sossberať také, ktoré
sa na maďarizáciu vzťahovali. Niektoré sa mi podarilo vynajst, — zvlášte ktoré vyšly
v tlači. Tieto sú upravené skrze farský úrad zväčša na učiteľov, ktorých cirk. vrchnosť
vyzýva a povzbudzuje všemožnou usilovnosťou a námahou pracovať na rozširovaní a
upevnení maďarčiny a takýchto učiteľov predostiera na odmenu tak krajinských ako
župných základín a tak zvaného vzdelávajúceho spolku. Značím len niektoré bežné
čísla. Tak v roku 1909 č. 4771-1910 č. 2547. 1912. č. 2348. k tomu každoročne
dôrazne vyzývajú bóli. Pod č. 2032/1911 požaduje, aby s najväčšou horlivosťou pra-
covali „az iskolán kivül is a nemzeti kialakulás megerősödése nagy munkájában.“ V.
3654/12 na srdce im kladie, aby potrebné školské veci od „hazafias cégek“ zadová-
žené boly. Dľa 10/1909 zápisnice bez prekladu teda v orginálu: (ponevác ale len ma-
ďarské boly prijímané, len v tejto reči mohly byť písané) maly byť predostreté vrchno-
sti. Na predostretie pána biskupa v roku 1908 administ. župný výbor uzavrel, že
škola v Muráň-Hute je maďarská, a preto pod č. 798 nariaďuje, že vo škole (v obci
čisto slovenskej) len maďarská reč môže ako učebná byť užívána. Tak malo byť pred-
nášané aj náboženstvo, ale ja som sa tomu nikdy nepodrobil. Obežníky aj za našej
doby sú len v maďarskej reči vydávané. Len jeden jedinký bol vydaný pastierský list
v pôste, ale aj v tom slovenská reč škandalózne spolíčkovaná a spotvorená bola. List
bol docela nesrozumiteľný. Prípisy vzhľadom novej riše hovoria o „megszállt terü-
letek“ ako to svedčí aj najnovšie vydaný schematismus. Dľa schematismusu na „meg-
szállt területu je 71 farností, za demarkačnou čiarou ale je 28. (To je ale nie správne.
My máme 81. a tam je 18 farností.) V roku 1909 pod č. 1400 prišiel dôverný obe-
žník litografovaný, odoslaný na duchovenstvo. V tomto ich upozorňuje, že veľiká zkaza
a nebezpečenstvo hrozí vlasti a obecnstvu skrze založenie Všeobecnej Banky v Lu-
čenci a preto vyzýva všetkých, aby veriacich varovali pred zkárou a snahy banky pre-

šaný bol v školskom úradnom časopise súbeh na katolíckeho učí-
tela a organistu v Zohore (arcb. ostrih.) kde stojí doslovne, že
hlavnou úlohou učiteľa v tejto čisto slovenskej obci
bude maďarčenie.¹

Ťažký hriech proti Duchu svätému páchali naši arcipastieri
proti slovenským dietkam, keď im ešte aj katekismus a
Otčenáš v materinskej reči odoberali. Veď „aký cieľ má
maďarský katekismus a maďarská modlitba pri dietkach rodičov
slovenských? Cieľ veru nie náboženský, ale gramatický a politický,
a to je nie nič iného, len posmech z náboženstva. Maďarské mo-
dlenie slovenských dietok v dome rodičovskom je hriech proti
cirkevi. Lebo rodina je cirkev v malom; dľa sv. otcov je stelesnená
cirkev. Nuž či je to modlitba, keď deti deklamujú maďarské mo-

kazili. „Igazgatója Dr. Bazovský Lajos ügyvéd, — az igazgatóság tagjai pedig országosan
ismert pánszláv agitátorok.“ „Ezek körülményből közelfekvő a feltevés, hogy az idegen
tökere támaszkodó ezen pénzintézet az állam egységének megbontását célzó nemzeti
törkévéseknek lesz eszköze.“ Takto píše vo svojej vlasteneckej či šovinistickej horli-
vosti p. biskup Balás. Prípisy ešte aj prílohy len v maďarskej reči bolo slobodno
predostref. Keď roku 1913 som chcel založiť spolok najsv. Srdca Ježiš, pripojené
slovenské stanovy, tlačéné v Trnave mi odvrhli a musel som zaslať maďarský preklad.
Len tak boly potvrdené. Takto a podobne účinkoval pán biskup nestranné a sprav-
dlive bez ohľadu na národnosť od prvšieho počiatku až do dnes. Čo podstúpili
roduverní kňazi, o ktorých sa dozvedel že i len slovenský dýchajú, to by mohol
povedať nebohý Royko, viac menej Horánsky možno i iní. A Pilát si i včul ruky
umýva. A keď istý kňaz jedenkrát výčitky robil cirk. vrchnosti pre mnohé už
krivdy, sám terajší bisk. tajomník v súkromnom liste mu napísal: „En mindent
nem tudok megakadályozni.“ (Ja nemôžem všetky nespravodlivosti prekazif“) Ohľadom
smýšľania p. biskupa oproti Slovákom ráčte dovolif doplnif zprávu moju ešte
tým, že čisto maďarským mladikom v semeníšti, ktorí cítili, že budú ako
kňazi vyslaní na slov. miesta a sa chceli vopred cvičif a vzdelávať vo slovenčine,
nedovolil založiť slov. školu. Že on nebude vychovávať panslávov. A títo pozdejšie
nevediac slova slovensky, skutočne na slov. stanice vyslaní boly. Tak Stepán do Ko-
kavy, Znak do Smolníka a iní. Do Helpy zo mnou, aby napravil, čo som pokazil,
vymenoval za farára Juraja Borbás už nebohého, Palóca, ktorý len niekoľko slov znal
slovensky do čisto slovenskej obce s 2500 dušami. Také bolo hla, zachádzanie.“
(K. B. in litt.)

Keď na štiavnickom valnom shromaždení Femky (spolku to určeného vykoreniť
Slovákov) rečník vyslovil sa, že v záujme maďarčenia slovenských detí potrebné je,
aby sa všetky hornouhorské školy soštátnily, tam prítomných do dvadsať katolíckych
kňazov prisvieďčalo a ani jeden sa neozval na obranu katol. škôl. (J. Zorvan in litt.
I. XI. 902.)

¹ Vrábelskí páni preto, aby vraj v čisto-slovenských Vrábľach (arcb. ostrih.) ne-
bol taký za katolíckeho kántora vyvolený, ktorý vie „povedálni“ (t. j. hovorif po slo-
vensky), voľbu zrušili. (Varinec Lipka. in litt. 15. I. 903.)

dlitby, a otec, matka, dievky nikto v dome im nerozumie? V tej slovenskej rodine, kde sa deti modlia po maďarsky, prestáva bohoslužba, vyhynie cirkev, lebo pastier, námestník Kristov (otec) nemôže konať svoj úrad, veď nerozumie modlitbe dievčiat (Slov. Lud. Nov. 23. XII. 910.)

Sv. Kongregácia vydala dňa 28. mája 1896 pre uhorských biskupov úpravu, v ktorej (bod 9.) stojí: „Nech biskupi dôrazne (vehementer) napomenú farárov a katechetov, aby veriacim, ktorí maďarskej mluvy neznajú, kresťanské nauky neprednášali v maďarčine prv, než sa dievky túto mluvu dokonale nenaučili. Toto požaduje večné spasenie dievčiat a všeobecný blahobyt“. (S. C. Ep. et Reg.) Túto nám dosť skúpo merajúcu pápežskú inštrukciu uhorskí biskupi napred mlčaním pominuli, neskôr cestou svojich časopisov („Kresťan“) zrovna odškriepili, a konečne keď ju kňazstvo okresu moravsko-svätojanského sdeliť prosilo, primáškova kancelária odeprela ju sdeliť s tým, že sa inštrukcia nižšieho kňazstva netýka. Ba naopak arcibiskup ostrihomský nariadil vyučovanie katekizmu v maďarčine roku 1904, baňskobystrický odporúčal to roku 1909. (pod úradným číslom 447). A keď to aj vacovský biskup nariadil, a pravotár F. Kabina pokračovanie toto nazval v novinách „duchovným zbojstvom“, posúdený bol za to pre poburovanie na väzenie.

Už aj uhorská vláda nahliadla neudržateľnosť tohoto stavu, o ktorom apoštolský kedysi biskup Ottokár Procházka nebál sa svojim spolubiskupom do očí na sneme povedať: „Keď sme za to, aby Maďar po maďarsky odriekal svoj otčenáš, dovoľme aj slovenskému ľudu, aby jeho deti v svojej reči mohli sa modliť otčenáš. Preto žiadam, aby výučba náboženská bola v patričných školách slovenská“. Preto uhorské kráľovské ministerstvo roku 1914 nariadilo, aby sa v ľudových školách náboženstvo vyučovalo v reči materinskej. No v rukách neprajníka aj chlieb mení sa na jedovatú zmyju, a tak bolo aj u baňskobystrického biskupa, Vlka Radnai-Ritthammera, ktorý vo svojom obežníku (č. 1320/1914.) prísno nariadil kňazstvu, aby kdektoľvek by v škole čo len niekoľkých maďarského jazyka žiakov bolo, majú byť títo na každý pád len maďarsky katechizovaní, slovenské ale dievky majú sa aj naďalej maďarsky učiť náboženstvo, alebo aspoň hlavné články a dôležitejšie modlitby musia sa aj po maďarsky naučiť.¹

¹ Dľa nariadenia cirk. škôldozorců a p. farárovho od 1. sept. b. r. v Novohrade sú všetky predmety slovenské zo školy vylúčené, ešte aj Kat. a biblia, (J. Lunáček in litt.)

Katolícka cirkev snaží sa všade, kam len semeno sv. evanjeliuma zanesla, vychovať z rodu patričnej národnosti hlásateľov slova božieho. Niekdajší hornouhorskí biskupi však akoby zúmyselne na tom pracovali, aby znemožnili slovenskému ľudu dochovať si kňazov a katolíckych učených mužov zo svojej krve. Veď nielen že sami vyhadzujú — ako sme sa už zmienili — slovenských žiakov a klerikov z učebných ústavov katolíckych, ale vytvárajú chudobné slovenské žiactvo aj z úžitku

Andrej Kmeť, pri kladení základov slovenského Muzea v Turč. Sv. Martine.

patričných fundácií a nepodporujú z biskupských dôchodkov slovenské žiactvo. Nitriansky biskup Battyányi ku pr. zastavil obedy štyridsiatim chudobným žiakom z fundácie biskupa Roškoványiho a vyslovil sa pritom, že „kto je chudobný, nech si nedáva deti učiť.“ (ústne sdelenie predstavenej nitrianskeho kláštora mníšok), práve tak, ako aj biskup Vlk Radnai-Ritthammer, ktorý sa pred deputáciou od mesiacov neplatených krupinských katolíckych učiteľov krute osvedčil, že „kto nemá peňazí, nech si neškoluje deti“ („Korpona és Vidéke.“)

Po takýchto trpkých skúsenostiach ozaj mnoho ťažkej pravdy, obsahuje nasledovná, inak náboženskou rozčrvanosťou páchnúca

ba ani čítať a modliť slovenský není povinný učiteľ učiť. Prosim nech teraz ráčia posúdiť, jako sa môže cítiť slovenský učiteľ.“ (J. Lunáček in litt. 27. XI. 89.)

výpoved: „Či katolícka cirkev v Uhrách plní svoje kresťanské povinnosti ku slovenskému národu? Nie a nie: Vy: (slovensky smýšľajúci kňazi) čo tak robíte, ste výnimkou: Cirkev katolícka (vlastne jej zastupitelia z milosti nenáboženskej vlády) v celku je vrahom ľudu slovenského a to preto, že ten ľud verí v jej božský pôvod a predstavení cirkve využívajú viery ľudu k svojim osobným, politickým a štátnym prospechom. A ľud pri tom zaostáva a drhne na iných; z jeho mozoľov nejde ani haliera na jeho kultúrne potreby — a cirkve podávajú ruku vrahom slovenského národa k jeho vyhubeniu. — Nuž my máme mlčať na toto všetko? — My máme sa stať spoluvinníkmi? — Ano, keby bolo pár lotrov, napádali by sme len tých, ale dnes s malou výnimkou pár slovenských kňazov, celá cirkev je protislovenská. Východ (Šaryš, Zemplín, Abauj) nám dnes-zajtra práve pomocou autority cirkve zmaďarizujú; konfesionálne školy už dnes tak hubia naše deti, ako štátne. Kam že tak zajdeme? (Dr. V. Š. in litt. 12. V. 1903).

3. Biskupi proti slovenskej katolíckej spisbe (tlačí, literatúre).

„Slovenskí katolíci nemajú čo očakávať od baňsko-bystrického biskupa“. (Výpoveď patričného biskupského sekretára pred katol. redaktorom K. rajňákom.)

Hornouhorski biskupi pracujú akoby schválne na tom, aby katolíckeho novinárstva pre ľud slovenský vôbec nebolo a tak prepúšťajú toto veledôležité pole inovercom a nevercom. Na prvé počutie zdá sa byť tento výrok neuveriteľným,¹ práve tak, ako neuveriteľný je fakt, že kdekoľvek sa dosavď slovenskí katolíci a ich roduverní kňazi zjavili na poli žurnalistiky, biskupi prekážali im konzekventne.² Aby sme pomlčali smutné deje katolíckej žurnali-

¹ „Uhorská katolícka ľudová jednota“ vydávala svoje letáky v osobitnom šaryšskom dialekte, nie preto, akoby šaryški Slováci literárnej slovenčine neporozumeli, ale preto, aby roztrhajúc ľud slovenský na viac literárnych rečí, znemožnila slovenskú katolícku spisbu a odcudzila rodných bratov slovenských.

² Vďaka odpovieme i na hotovú námietku protivníkov: biskupi udržiujú alebo podporujú slov. katol. časopisy „Kresťan“ a „Naše Noviny.“ „Kresťana“ založil slov. národovci-kňazi (dr. Malý, Podivinský a iní) svojím vlastným grošom (kaucia) a dnes nepotrebuje biskupskej podpory (z prebytkov „Kresťana“ kryje sa časť nedôchodku maď. „Alkotmány“.) „Naše Noviny“ sice napomáhal (nepatrným obnosom) biskup Radnai, ale neskôr na žiadosť župana zvolenského aj sám zastavil.

³ Ťažká je práca slovenských katolíckych kňazov, ktorí i perom, týmto u Vás cenzorových biskupov i kňazov) už nenávideným slovenským perom, usilujú sa ne-

stíky slovenskej z čias dávnejších, spomenieme len v rýdzom katolíckom duchu cez pol stololetie vychodivšie „Katolícke Noviny“. Tento jediný svojho času v slovenskej reči pre katolícky ľud vydávaný časopis nepodával iné, len cirkevné a mravno-poučné články — a vzdor tomu si ho naši biskupi nepovšimli, ho nepodporovali, neodporúčali, ba jako košický biskup Bubič, zrovna zakazovali a knieža-primas Šimor verejne soznal, že o nich ani vedomosti nemá.¹ Ba predsa všimli si ich tak, že vtedajší prímašský sekretár Černoch v časopise „Magyar Állam“ verejne pochválil svojho pána tým, že redaktor „Katolíckych Novín“ v odmenu svojej dlhoročnej činnosti na poli katolíckej spisby obdržal faru, kde sa mu ani zemiakov na dostač neurodí.² Akonáhle sa časopis tento promenil na politický, biskupi zbadali ho hneď, a začali proti nemu pracovať napred udávaním ho u krajiných súdov (ako sme to o biskupovi Rajnerovi už napísali), neskôr zabránením kňazom viesť redakciu, potom rozkazom, aby složili názov „Katolícke“, a konečne vyhlásili časopis za proticirkevný a nevlastecký a z kazateľníc zakázali jeho čítanie. Urobili to údajne preto, lebo časopis napádal niektorých ľudu slovenskému krivdu činiacich biskupov a kňazov.³ My nechceme sa pripojiť ku mien-

hľadiac na priazeň či nepriazeň ľudskú, brániť katolíctvo na vše strany, i proti tým slov. bratom, protestantom, ktorí bránia, pomlúvajú a ľudu nášho slovenského urážajú cirkev a vieru katolícku tiež slovenským perom. — Čože Vám je páni; Vy pre samú starosť a spásu duší nestihnete dozvedieť sa, čo sa to robí okolo Vášho ovčinka. . . Ale tí katolícki spisovatelia pri svojich iných povinnosťach kňazských musia sa ruvať s nepriateľom i za biskupov a kňazov a vystavovať za nich svoje prsia. Vy píšete do protokolov dlhšie alebo kratšie chválospevy, staváte slávobrány; my svojím telom zdždžame urážky ich odporcov. . . Vám za to dostáva sa vyznačení. . . nám Váš veľký pán vikár nadáva (pred poslanstvom krupinských katolíkov a inde) do panslávov, vlastizradcov a tak potupuje našu ťažkú prácu za cirkev a za Vás. . . (F. R. Osvald: Priateľské slovo. Str. 13).

¹ „My neprestaneme prosiť najdôst. ordinariáty, aby. . . alebo skrze svojich svedomitých dôverníkov presvedčili sa o tom, čo všetko píše sa pre Slovákov a zvlášte čo píše sa pre slovenský ľud, menovite pre katolícky. A vtedy. . . osvietení páni biskupi poznajú v nás svojich najodanejších, najvernejších námestníkov v práci a my ešte viac budeme v nich ctíť svojich otcov.“ („Katolícke Noviny“ 5. mája 1902).

² „Od toho, kto chce byť spisovateľom náboženskosllovenským sa žiada, aby urobil to, čo svätý Franc Paulánsky, ktorí sa dal prikovať na otrockú loď (galeju), medzi odsúdených to zločincov, aby týchto vyučovaním mohol spasíť a ratovať od hriechu a od večného zatratenia. Lebo kňaz a učenc, o kom ide chýr, že píše a rozširuje slovenské knihy, nemôže vystúpiť na vyšší, výnosnejší úrad, aj ten čo má, ľahko ztratí“ („Podme za Ním“ str. 108).

³ Není ešte známka proticirkevnosti, keď niektorý časopis uvádza chyby niektorých kňazov a biskupov. Veď biskup ako krajiný veľmož (a zväčša aj člen nie-

ke istého žurnalistu, že uh. biskupi preto vyhlásili časopisy slovenské za nekatolícke, aby mohli pre svoju maďarskú tlač shrabnúť ofery slovenského ľudu na katolícku tlač, ale odtlačíme uváženia hodné dôvody za neplatnosť oného biskupského zákazu, aké uviedol istý katolícky kňaz : 1) Neplatný je zákaz tento preto, alebo čo sa u Maďarov považuje za cnosť, to nemôže byť u Slovákov hriech, totižto pridržanie sa svojho materinského jazyka. 2) Keď už tieto noviny zakázali, mali sa postarať o iný duševný pokrm pre dva milióny slovenských katolíkov. V protinárodnom duchu cudzincami vydávaný a redigovaný „Kresfan“¹ sú predsa není pokrmom svojským, lež uspávačkou, národno-kultúrnou otravou pre Slovákov. 3) V politických veciach biskupi nemôžu predpisovať tú alebo inú politickú stranu veriacim. 4). Zákaz je na základe jednostrannej žaloby nespravodlivo vyneseny. Rédaktorí neboli vypočutí; biskupi: Vaszary, Párvy, Batthány, Csáky, Baláš čo rodení Maďari slovička slovenského nerozumeli, noviny tie nečítali. 5) Zákaz tento vynútili politickí odporníci strany slovenskej : maďarskí ľudáci (Št. Rakovský) spojení so židmi a zednármí (koalícia) z čisto strannických záujmov. 6) Pochádza oď biskupov liberálnych, ktorí z počiatku aj maďarskú ľudovú stranu prenasledovali, ktorí aj pri t. zv. odkrstoch a čiastočne (Vaszary) aj pri zavedení civilného sobášu stáli na stanovisku proticirkevnom a ktorí sami najvýdatnejšie podporujú maď. židovsko-liberálnu tlač, a ktorí z protislovenskej zášti zamlčali a neposlúchli nariadenie pápeža Leva XIII. o vyučovaní katekizmu v reči materinskej. Konečne 7) zákaz merá nerovnou mierou, lebo keďže zpomedzi sto a sto inorečových, cirkví nepriateľských časopisov nezakázali ani jeden, jediný orgán slovenských katolíkov zakázali.² Ináčej tie tak

ktorej politickej strany snemovej) prevádza svoju politiku, musí strpeť aj kritiku svojej politickej (strannickej) činnosti. Viď o tomto potvrdenie našej mienky v naslovovzatých bohosloveckých časopisoch „Correspondenzblatt für kath. Clerus“ r. 1896 : 607 a 575 : r. 1900. 387; ďalej „Tübing. Theolog. Quartalshrift“ r. 1884-239 — 242).

¹ Uh. biskupi vôbec nechcú dopustiť, aby slovenský katolícky ľud čítal aj iné časopisy, ako „Kresfan“-a. Tento v duchu maďarskom, neliterárnu slovenčinou odrodilcami, mimo kraja slovenského (v Pešti) písaný časopis predsa nemôže uspokojiť kultúrne potreby dvoch miliónov slov. katolíkov. Veď každý, i menej kultúrny národík má svoje vlastné osobitné záujmy, ktoré len svojskou žurnalistikou dosiahnuť sa snaží. Od cudzincov, z cudzieho územia sa ani polokultúrny kmen stále viesť nedá. Toľko národnej hrdosti a samobytnosti mali by už predpokladať títo páni aj u katolíckych Slovákov.

² Pešťanské „Slovenské Noviny“, orgán to pod predsedníctvom biskupa baňskobystrického účinkujúceho „Uhorsko-krajinského vzdelávacieho spolku“, cez úplné pol-

zvané katolícke časopisy ducha maďarského neraz plné sú najsurovejších nadávaní na katolíckych kňazov. Tak „Kresfan“ (v čísle z 21. okt. 1911) nazval zásluhoplného farára (10.000 ružomerských katolíkov.) vagabundom; a čo popisal ten istý časopis a s ním maďarské vraj katolícke (kňazmi redigované) časopisy „Alkotmány“¹ „Esztergom“ (orgán primasov) „Nagyszombati Hetilap“ o najplod-

Fr. V. Sasinkovi

nejšom katolíckom spisovateľovi a historikovi Fr. V. Sasinkovi, o farárovi poslancovi J. Richterovi, o prepoštovi-poslancovi A. Rud-

roče podával nemravné oznamy cieľom hriechneho odháňania plodu ľudského — v každom čísle.

¹ Istý oravský farár, dosavád tuhý néppártista, hovoril o orgáne katolíckej vraj ľudovej strany maďarskej toto : Tie noviny sú mi včul najhnusnejšie; rád som ich

naymu a iných verejne účinkujúcich kňazoch, to nám nedovoľuje odtláčiť náš katolícky cirkevný duch. Tu však páni biskupi zabudli zakročiť v záujme vážnosti stavu kňazského. Tak ďaleko sa „Slov. Ludové Noviny“ za maďarskej éry nikdy nepustily.

Pod protektorátom a naddozorom sboru uhorských biskupov stojací slovenský cirkevno-literárny „Spolok svätého Vojtecha“¹ za dlhé roky nemohol si vyprosiť od biskupov slovenských diecéz kňaza k stálemu vedeniu spolku; spolkové vydania neodporúčajú svojim veriacim; ba sú i takí, čo najpokornejší hold a výraz synovskej pokory bez odvety, akoby tým urazení prijímajú. O hmotnej podpore spolku tohoto, ktorý dľa slov kardinála Šimora koná za nich apoštolskú prácu medzi slovenským ľudom — ani spomienky. Ba svätiaci biskup Boltizár sa bol vyslovil, že Spolok sv. Vojtecha „netreba zrušiť, keď že ten aj sám od seba zdochne“. (A. Kmeť in litt. 13. XI. 903). Tak sa chovala proti tomuto jedinému literárnemu spolku slovenských katolíkov aj prevažná väčšina kňazstva.² Spolok a jeho knihy veriacim neod-

čítaval dosiaľ, ač s ich šovinistickým smerom nikdy som nebol jednej mienky, ale teraz sa mi celkom zhnusily. Ani tie najžidovskejšie noviny, ani noviny slobodnozdednárov a socialistov tak mrzko sa nedržali ohľadom národnostnej politiky, ako noviny svätého néppártu „Alkotmány“. To isté platí aj o katolíckom krajiarovom denniku „Ujlap“, vydržiavanom tiež z tlačových ofier slovenského ľudu. Časopis tento takto komentoval nariadenia ministra v záujme náboženstva v materinskej reči vyučovať sa majúceho: „Užívanie maďarskej reči zo školy prešlo do rodiny (?) a do kostola. Najprv len školské deti spievaly a modlili sa maďarsky v kostole. Pri druhom pokolení už i rodičia s dieťkami modlili sa po maďarsky. Neskoršie už len štarcom ká zavalo sa po nemecky alebo po slovensky. Po vymretí tých už nebola potrebná cudzorečová modlitba, alebo cudzorečový spev v kostole. A tak pomaličky sme sa pomaďarčili. A túto našu vlasteneckú (?) snahu prekazil je vhodné najnovšie nariadenie ministra . . .“

¹ Apoštolský vojenský vikár Koloman Belopotocky v svojom pastierskom liste vychváľiac a na prvé miesto v rakúsko-uhorskej armáde postaviac prešporský (slovenský) pluk čis. 72, čo sa mravnonáboženského ducha mužstva týka, verejne vyznal, že toto privlastňuje pozhnanému vplyvu spolku sv. Vojtecha, ktorého spisy sú v rekrutačnom obvode tohoto pluku zvlášť valne rozšírené.

² Kňazstvo dekanátu myjavského na svojom shromaždení dňa 26. mája r. 1903 protokolárne prosilo primasa, aby zakročil u Spolku sv. Vojtecha, aby v knihách nim vydávanými aj vlastenecký (?) duch bol pestovaný. Spolu zatracujú ľaniskoročné (1902) vydania: „Čítania a Evanjelia“, protialkoholickú knižku „Bratia, stríežliví buďte,“ a velepečný kalendár. (Fr. Rich. Osvald in litt. 10. XI. 903.) Ba bisk. vikár Havran pred početným poslanstvom krupinských katolíkov nazval aj spolkom vydaný Spirágov „Ludový katekismus“ panslávskou knihou. (Dopis z Krupiny v Katol. Novinách.)

porúčali, áno miestami zrovna odvádzali ľud od spolku, tak že sú ešte aj teraz celé kraje, kde ľud o tomto prepotrebnom a bohumilom spolku ani nechýroval.¹

Ako vydania tohoto spolku, tak ani iné slovenské cirkevné spisy a knihy — česť ozaj nepatrným výnimkám — v biskupských obežníkoch ani inak neodporúčajú, ba košický biskup Ocskay zakázal svojho času rozširovať medzi ľudom Andraščíkov „Páleničný šenk“ (Záborský: Faustiáda). Za to každá, čo aká chatrná knižočka v maďarskej (ba ešte aj nemeckej) reči písaná, nachádza touto cestou v kraji slovenskom ocenenia a výdatnej reklamy.

Katolícka literatúra slovenská postavená bola pod výnimečné pravidlá a cirkevno-policejny dozor. Cenzurovanie knh slovenských zo strany cirkevných vrchností dialo sa s patrnuou politickou (protislovenskou) tendenciou. Ešte aj sväto-

„Keď sa streneš v živote svojom so Slovákom významnejšej vzdelanosti a učnosti, môžeš byť istý, že je on alebo zarytý nepriateľ, alebo vznešený nevšímateľ ľudovej slovenskej spisby . . . Spisovatelia katolícki, inojazyční, medzi Slovákami žijúci, sú najoddialenejší od duševných potrieb ľudu slovenského . . . Povýšení na Olymp slávy . . . ozdobení hodnosťami s veličanským opovržením dívajú sa títo vysokoučení Slováci dolu do nížin slov. ľudovej spisby, kde má svoj stánok Spolok sv. Vojtecha, kde sa píše a predávajú kalendáre, poučné knižky pre hunkárov slovenských. Osol necíti sa dobre medzi slávikmi v kroví . . . a vysokoučený teolog, štátnik, staviteľ nacionálneho štátu nebude vám písať asketický ani poučné spisy pre ľud slovenský. (A taký svetový diplomat, štátnik je skoro každý kaplán a farár po dedinách slovenských). K tomu by musel mať hrdinskú obetavosť k. pr. Albána Stolza, Istvána Bácsiho, Sasinka, Radlinského, Kollára, Osvalda . . . a to je spojené s veľkým sebezaprením . . . („Poďme za Ním“ str. 107).

² Keď som prišiel do Šoporne (arcb. ostrih.), hneď som sa dal rozširovať svätovojtešský spolok, ktorým sa duch náboženský zjavne posilňuje. Jeden predvečer len čujem bubeníka po dedine: „Zakazuje sa všetkým vstupovať do toho spolku, čo pán kaplán do neho ľudí navádzajú, lebo toje panslávsky spolok. Kto tam vstúpi, bude pokutovaný do 40 zl., alebo bude na kriminál daný a zavrený“. — To je skutočnosť. Žiaden okrášlený výmysel, za ktorý ručím. Bubnovať to dal notár Szabó, (Št. Ravas in litt. 22. XII. 909).

² Je to vec veľikého významu, aby sa spasiteľné spisy uverejšovaly a široko-ďaleko-rozširovaly — píše oslávený Lev XIII. (Encyclica dd. 15. Febr. 1883). „To je všetko dobre, svätý Otče, ale ty azda nevedel si, že môžu byť i slovensky písané katolícke spisy . . . a ty si ešte nevedel, že tie písaf, tie odporúčať a rozširovať znamená u generálneho vikára osv. pána biskupa baňskobystrického hriech, ktorý od samého biskupa uznanú dobrú dušu robí panslávom, vlastizradcom, t. j. človekom nebezpečným, ktorého má sa chrániť každý kresťan, ktorého treba zahnať z mesta do hôr . . .“ (F. R. Osvald: Priateľské slovo“ str. 14).

¹ Miesto neho zaplavia náš ľud kalendáre pešťanských židovských firiem (Méhner a i) plné krvavými a často i myselnými senzáciami, duchom protikresťanským.

vojtešský kalendár musel byť cenzurovaný, čo pri inorečových vydaniach v Uhorsku bolo niečo neslýchaného a následkom čoho sa tento rýdzokatolíckeho ducha kalendár na knižný trh len oneskorene medzi všetkými slov. kalendármi posledný dostaval a tak rozšíriť nemohol.¹ Baňskobystrický biskup cenzurujúc knihu „Život Ježiša Krista“, pozastavil sa nad výrazmi v predmluve: „milá slovenčina“ a „náš Sušil“.² Biskup Bende ale zo Spevníka Egryho rozkázal vynechať piesne k sv. Cyrilovi a Metodovi. Ten istý nedovoliť vyvolať pod jeho cenzúru predostretý rukopis diela Martina Húska proti civilnému manželstvu s tým odôvodnením, že „teraz (v čase cirkevno-politických bojov) neslobodno vláde (liberálnej) ťažkosti robiť.“ (M. Húska v pozostalých rukopisoch). Pri takomto duchu ťažko, ba niekedy zrovna nemožno bolo slovenským katolíkom plniť rozkaz Lva XIII.: „zlým spisom dobré spisy treba protipostaviť“. Veď už ani tie modlitebné knižky nenechádzali milosti u našich biskupov len pre to, že sú slovenské. Z biskupstva zlopovestného Bubiča objednal si istý kaplán rozličné slovenské modlitebné knižky. Drahšie z nich nazpät posielajúc, poznamenal: „Chudobní filialisti si drahšie knižky zadovážiť nevládzu, v meste ale, kde už maďarčenie dosť pekne pokročilo, slovenskú modlitebnú knižku predať nemôžem, ale ani nesmiem...“

Ešte aj pomocou modlitebných knižiek oberali našu mládež o vzácny dar boží, reč materinskú, ako to urobil katolícky kňaz Marschal, keď s arcibiskupským odobrením vydal maďarsko-slovenskú modlitebnú knižku „Nábožné vlastenectvo“ pre slovenské deti. V predmluve hovorí tento streštenec, že kto sa modlieva maďarsky, lepšie činí, lebo že aj sv. Štefan žiadal, aby sme sa tak modlievali. Vydanie toto považované bolo vtedy za najväčší cirkevno-literárny škandál. Podobnú modlitebnú (?) knižku ponúkal aj maď. svätostefanský spolok a maďarizačný spolok „Femka“ rozdáva ich slovenským deťom na tisíce výtiskov.

¹ Fr. Sušil čestný kanonik, velaplodný cirkevný spisovateľ, prekladateľ sv. písma a svätých kníh otcov apoštolských.

² Ešte aj homiletický časopis „Kazateľňa“ dávali si donášať niektorí kapláni na mená ročníkov a žien, aby neupadli do nemilosti cudzorodých vyšších kňazov. (F. R. Oswald, in litt. 8. I. 904).

Ten istý biskup predvolal si kňaza Jura Miku a dohovárať mu, že mu prišlo do uší, že on istému svojmu farníkovi poradil o právnu poradu sa obrátiť k jednému známemu slovenskému pravotárovi-ludomilovi, Pre toto ho nechal administrátorom za dlhé roky. (Ústne sdelenie.)

Uh. diskupi na spôsob tajných policajtov bozerali na odberateľov slovenských časopisov. Kňazom zrovna zakázali ich odoberať; písať do nich považovali za najhrubší prečin. Tak ku K. A. Medveckému vyslal biskup Ritthammer-Radnai dekana Janovského, aby ho úradne vypočul, či drží a číta slovenské časopisy.

Maďarskí katolíci (bez pritiahnutia vedúcich mužov slovenských) sriadili si spolok na podporu katolíckej tlače. Na tento spolok nariadil uhorský biskupský sbor od roku 1911 každoročne vydržiavať sa majúce kostolné ofery, tiež aj iné sbierky. Ofery tieto dľa úradného výkazu menovaného spolku vyniesly len roku 1912 asi 16.300 korún. Dľa spoľahlivého prameňa delily sa ofery tie, ktoré zo slovenských krajov došly na troje. Jedna tretina pridelená bola výlučne na podporu maďarských časopisov, dve tretiny však delil akýsi užší výbor (ovšem zas len neslovenský) dľa svojho najlepšieho zdania, medzi slovenskými nepolitickými novinami.² My slovenskí katolíci sme tak chudobní, že nemáme spôsobu inojazyčné spisy napomáhať. Na našu katolícku tlač nedojde nám inokiaľ ani haliera, leda z predplatkov slovenskej chudoby, kým maďarská katolícka tlač registruje desaťtisícové podpory biskupov, a to aj slovenských diecéz, výlučne na maďarskú tlač. Akým právom sa teda utrhovala tá tretina slovenských obetí na maďarskú tlač? A potom, prečo sa ostatok len nepolitickým slovenským časopisom dával, keďže sa prevažná väčšina príjmov oného spolku na politické maďarské časopisy obracala? My radi priznáme, že maďarská žurnalistika mala o mnoho početnejších nepriateľov, nežli naša slovenská, preto musela mať aj značnejšie hmotné prostriedky. Ale prečo by mala všetka smotánka len do mora neslovenského tiecť? A či Slovákovi netreba ničoho na poli politiky? Aj slovenský katolicizmus a to v

² Ináčej v slovenskej reči vychádzajúce čisto náboženské katolícke časopisy ako „Svätá Rodina“, „Kráľovna sv. Ružena“, „Sv. Vojteci“ a posol Božského Srдца“ s našim vedomím tiež nedostávaly z týchto každoročných tisícov obetí slovenského ľudu. A Spolok sv. Vojtecha, ktorý zvlášť nákladným vydávaním nového slovenského prekladu písma svätého nad silu svoje sa napínať musel — nedostal z týchto ofier ani haliera. Bolo to umelým prelievaním zdravej krvi slovenskej, do vyžitého organizmu maďarského, pravá vivisekcia na našom tele.

³ Vandalský čin tento previedol r. 1898 viedajší vicerektor Richter (rodom Nemeč) a pomáhať mu pri tom museli klerici A. Spevák a M. Judt, ktorí si pri snášaní knižiek na vatra Sládkovičovej básne potiahl. (Ústne sdelenie patričných),

slovenskom rúchu musí už dnes tuho meč tasíť proti nepriateľom katolíctva. Či snáď neslaný-nemastný „Kresťan“ dovedie spojiť všetkých slovenských katolíkov do svojích šikov? Prečo teda sa nám utrhuje i z tej skromnej biedy, ktorú si katolícki Slováci krvopotne naskladajú? (Slov. Lud. Nov. 17. mája. 1912).

Umlčať slovenské slovo, znemožniť slovensko-kresťanskú literatúru a kultúru, čoby ako osožila cirkvi medzi Slovákmi, to bol cieľ rozpúšťania cirkevno-literárnych škôl slovenských na kňazských seminároch, aké jestvovaly vo viedeňskom Pázmáneume, na ústrednom semeništi peštianskom, v Ostrihome, v Baňskej Bystrici a v Nitre. Ich knižnice a písomnosti seminárski predstavení na rozkaz patričných biskupov zhabali, ba v Baňskej Bystrici vandalským činom čiastočne aj spálili.¹ Budúcim duchovným otcom dvoch millionov slovenských katolíkov nedovolili, neposkytli možnosti naučiť sa slušne po slovensky; prekázali oboznámiť sa s ich literatúrou.² Fundáciu niekdajšieho biskupského vikára Tomáša Červeňa, venovanú na odmenenie klerikov, ktorí by sa najlepšie vycvičili v reči slovenskej k svojmu budúcemu úkolu medzi slovenskými veriacimi, proti jasnému určeniu fundátora upotrebovali maď. seminárski predstavení na plat hlavného duktora. Správca nitranského seminára sa vyslovil, že sa radšej zriekne svojho úradu, akoby dovolil, že by sa tam slovenská reč mala vyučovať. (L. 22. VIII. 1913). Už roku 1867 horko sa sťažuje slovenský katolícky časopis „Slovesnosť“, píšuc, že sa po kat. seminároch chovancom za hriech počítuje, keď sa v slovenčine súkromne vzdelávajú.² Anglicky, taliansky, cigánsky sa učiť bola tam vec dovolená, ale slovensky podozrivá. Nielen neznalosť reči, ale aj istý odpor sa vlieval do srdc mladých levitov. Nič tak nežobre u dvier semeništa, ako reč ľudu veriaceho. Len dva razy v roku má miesto v jedálni, keď sa cvičia v kázani. Kto počul tie rozličné výrazy, krkolomné giksery výkvetu kazateľ-

¹ Fr. Richard Osvald ponúkol bol predstavenstvu baňskobystrického biskupského seminára svoje výtečné katechetické dielo „Výklad malého katechizmu“ pre každého novovysvätenca darom. No predstavenstvo tento pre novokňaza neoceniteľný dar nezdvorile odmrštilo. (Ústne sdelenie).

² „I cirkev stala si do služby maďarizácie. Žiaľ pozreť na výchovu teológov z ktorých majú byť duchovní otcovia ľudu. Posmech, hanba a pohoršenie, keď počúť ich kázaf, ak len jeden-druhý necvičil sa súkromne po kútoch (ovšem nebezpečenstvom, že ho preto vyhodia zo seminára). Učenosťou i príkladným životom vynikajúci slov. kňazia neprídu ku slušnému postaveniu. Nie Bohu sa kľaňať, nie cirkvi slúžiť, ale maďarizácii . . .“ („Nápor-Odpor“ Str. 106)

ského, nie od smiechu, ale od žialu sa pukal. „Prečo že sa páni predstavení nepostarajú, aby ten ubohý klerik bol napomenutý na chybné výrazy, na často neslušnú výmluvnosť. Prečo neodmeňujú tých klerikov, ktorí najumnejšie kážu slovensky? Či nám to azda môže štát zazlievať? Vtedy prečo to nezazlieva svojim dr. Pechányovi, Gerö-Guričanovi a Samovi Czambelovi? . . .“ (M. Bajor in litt. I. nov. 1912).

Medzi hlbokonábožným a vzdelania chtivým ľudom slovenským by pri dobroprajnosti vyššieho a zaujatosti nižšieho kňazstva povstať mohlo množstvo katolíckych vzdelávateľských spolkov: katolíckych kruhov, spolkov katolíckej mládeže, robotníckej mládeže, robotníckych spolkov. No bez tejto zaujatosti a dobroprajnosti musíme ich skoro len na prstoch spočítaf. Neprajnosť k tlačnému, alebo verejne vyslovenému slovu slovenskému, strach pred slovenskou kultúrou ohrožoval, ubíjal aj kde-tu jestvujúce katol. spolky. Veď k. pr. biskup Bende zakázal Petrovi Tomkuljakovi založiť Ceciliánsky spolok, cieľom zvefadenia zanedbaného kostolného spevu medzi Slovákmi.*) Ale maď. spolok ceciliánsky pod záštitou bisk. sboru chcel zaviesť i v nemaďarských kostoloch Uhorska jednotný spevník. Nápevy sú ovšem z maďarského spevníka, a osnova preložená do slovenčiny. Cieľ je pripraviť cestu zmaďarčeniu kostolného spevu, lebo ako nám to predmluva predváža, maďarskí organistovia budú z prvu na maď. nápev slovenský text spievať, ktorý neskôr nezbadane zamenia maďarským. Možno si domysleť, čo by bola znamenala táto novota aj so stanoviska umeleckého.

Kedysi spravodlivejšie smýšľajúci biskup Ottokár Prochászka a kanonik Giesswein otvorene uznali, že v krajine svätoštefanskej nemožno prevádzaf kresťanskú politiku bez pritiahnutia nemaďarských národností — a predsa čo zakúsila politická reprezentácia katolícka nemaďarských národností? V uhorskom parlamente zasedalo stále a zasedá do 20-25 katolíckych kňazov-poslancov, ktorým — až na nepatrné výnimky — žiaden z biskupov nebránil poslanectvo prijaf. Veď boli by to nútení prekaziť v prvom

*) A. Kmeť in litt. 23.X. 87.

¹ Oproti tomu vypožičal si primas Vaszary od ministra kultu 60.000 zlatých, ktoré dal na volebné agitácie dvom liberálnym kandidátom. Po volbe odohnal z kancelárie svojej všetkých tých kňazov preč, ktorí hlasovali proti liberálom, iba jediného liberála kňaza ponechal si u seba, urobiac ho direktorom, prim. kancelárie. — Toto vykričaf býv. minister Polónyi verejne na sneme. (Slov. Týžd, I. VII. 1904).

rade s programom liberálnym (vtedy ostro proticirkevným) proti katol. kňazovi, vyvoľenému kanonikovi, spustlému kňazovi J. Markosovi, slobodnozедnárstvom obviňovanému a židmi volenému farárovi Hockovi — ale nezakazovali im.¹ S katolíckym programom vystupujúci maďarskí kňazia (ako k. pr. Zelenyák, dr. Wildfeuer) si biskupských zákazov nevšímali a urobili to beztrešne. Tohoto práva použili naši biskupi v celej svojej prisnosti výlučne proti poslancom, pofažne kandidátom-kňazom slovenským, aby znemožnili reprezentáciu slovensko-katolíckych záujmov aj na uhorskom sneme. Čo vytrpeli slovenskí katol. kňazia-poslanci a kandidáti od našich biskupov, čo v katolíckej literárnej práci zošediveli Martin Kollár, ktorému odopreli administrátora a v Pešti ani Omšu slúžiť nedovolili, čo Ferdinand Juriga, dr. Jehlička, čo kresťansko-sociálny kandidát dr. Kmeťko, K. A. Medvecký² a meno-vite Michal Bajer, ktorého pre jeho slovenskú kandidatúru biskup Párvy suspendoval a vyhnal z biskupstva prv, než by si bol našiel biskupa, ktorý by ho bol prijal a dľa cirk. kánonov zaopatril — to len sám Boh vie, ktorý iste spočítal slzy a zaznačil krivdy ubitých kňazov i o prirodzených zástupcov olúpených voličov. Slovenskí katolíci s právom žalovali sa na nerovnú mieru, akou merali im biskupy aj pri povolení kňazom kandidatúry na snem.

Vzdor všetkým prekážkam podarilo sa slovenským katolíkom vyvoliť si troch katolíckych kňazov, o ktorých trefne poznamenal Andrej Kmeť: „Bolo treba tých troch kňazských poslancov, aby sa ukázala celá zúrivosť cirkve úradnej proti slovenčine.“ (In litt. 31. VI. 91).

Čo vytrpel Andrej Hlinka, Cvinček, Závodský,³ a iní kňazia, že zasadzovali sa za zvolenie slovenských kandi-

¹ Súčasne, keď biskup Vlk zakázal K. A. Medveckému nielen kandidatúru lež, aj akékoľvek kroky v tejto záležitosti, zakázal prijať mandát aj prepoštovi A. Rudnaimu (zaiste z osobnej nevraživosti, tento totiž bol jeho súperom na biskupstvo). Tento ale keď bol s programom liberálnej strany predsa zvolený, nevšimol si zákazu biskupovho, za čo mu tento dal 2-3 termíny, dokedy sa poslanstva neomyšľne zrieknuť musí a pohrozil mu inak cirk. cenzúrami. No ponač bol poslancom vládny, Rudnay podržal si mandát za tri roky beztrešne; biskup neopovážil sa splniť svoje hrozby. — A to že má byť rovná miera!

² Biskup Vlk vyslovil sa proti K. A. M., že mu nemôže dať inú faru, lebo mu „kazi“ veriacich, vychovávajúc ich v duchu slovenskom.

³ Tomuto, čo farárovi v Marietáli rozkázal roku 1907 biskup Rajner, aby sa vzdal fary, ináč že ho suspenduje preto, že odporučal veriacim hlasovať na kat. slov. kandidáta Ferd. Jurigu.

dátov, a K. A. Medvecký len za to, že ho raz slovensko-katolícky poslanec Fr. Skyčák navštívil, čo iní slovenskí dejatelia — o tom by sa dala celá kniha popísať.¹ Zastrášiť, znemožniť, ubiť, oškodiť, dľa možnosti i do cirkevných, alebo svetských priestupkov zapliesť, o dobré meno pripraviť roduverných kňazov, na tom svorne pracovali mnohí biskupi s korumpovanou administráciou svetskou.²

Prestúpením štvrtého božieho príkazu nahovárali, ba aj nútili slovenských klerikov a kňazov, aby zahodiac svoje starootcovské slovenské priezviská, pomaďarčili si ich.³ K tomuto svodný príklad dali práve dvaja baňskobystrickí biskupi, z ktorých Ipolyi volal sa kedysi Stummer, Farkas (Vlk) Radnai ale Wolfgang Ritthammer. Pod tlakom takých príkladov, nahovárania, ba v nejednom páde aj nútenia pomaďarčili si premnohí kňazia slovenského pôvodu svoje poctivé otcovské mená: Gašparík (na Gerlei) Konštant Kniha (na Könyvesi Szilárda) Horňák (na Halmoš), Hromada (na Halmi), Kňazovický (na Pap), Kuchárik (na Kőrci), Loh (na Cserei), Miklušica (na Miklósi), Sulimanec (na Szirmai), Wolf (na Farkas), Zorvan (na Kárpáty),⁴ Zuzkyn (na Ujvári) a početní iní. V niektorých pádoch vieme určite, že biskup baňskobystrický, ba aj košický zrovna nútili kňa-

¹ Biskup Párvy nariadil farárovi písomne, aby zo súčasne ta poslaného kaplána Floriana Tománeka každou zbraňou vykorenil city národnostné a o tomto mu aj referoval. Toto farár prečítal kaplánovi a písne ma zakázal slov. noviny držať, čítať, rozširovať. V kostole zakázal veriacim všetky styky s kaplánom (Fl. Tomanek in litt).

² Kardinál Černoč. posielajúc na miesto odumretého Jozefa Nováka do Čajkova A. Hrdličku, takto mu písal: „Účinkujte tam vlastenecky (!), lebo pre isté príčiny vaše účinkovanie bude aj svetská vrchnosť s pozornosťou sledovať.“ (A. Hrdlička in litt. 13. IV. 919.)

³ V Uhorsku je toto [premieňanie-maďarčenie rodinných mien svetským zákonom dovolené, ale zvyčajne len u individuí, ktorým záleží na tom, aby si takto zakryli svoju, alebo svojej rodiny minulosť. 95% zmaďarčených mien nosia židia, defraudanti, falošní bankrotári, bývalí trestanci atd. Oproti tomu vynikajúci mužovia verejného života uhorského podržali si svoje čo ako cudzo znejúce mená, lebo by si to považovali za nečestnosť a zpreneveru minulosti svojho rodu. Tak k. pr. maďarizátor Béla Grünwäld, vodca maďarského povstania Košút, ministerpredseda Wekerle, podpredseda snemu Rakovský a mnohí iní.

⁴ Tento predstúpiač z rímskeho obradu za klerika obradu gréckeho, nemohol obdržať k vysväteniu za kňaza potrebné pápežské dovolenie. Návodom gr. kat. biskupa pomaďarčil si meno na Karpáti a pod týmto menom podarilo sa mu dovolenie z Ríma vymôcť. Hľa, aké zmätky pôsobí toto i na poli cirkevnej správy.

zov svojich k takejto národnej apostazii.¹ (Menami môžeme poslúžiť.)² Pri podobnom terrore není div, že inak dosť spravodlivý prímas Šimor povedal raz, že z novovysvätených pätnástich kňazov pôvodu slovenského len štyria sa priznali, že vedia po slovensky. Piateho on sám prichytil že vie; ostatní však urputne tajili znalosť rodného jazyka svojho.³ Podobné chytanie Slovákov dialo sa aj v semináre košickom, k. pr. roku 1912 ani polovica klerikov nevedela ani ako-tak po slovensky.⁴

Biskupi, sediaci na prestoloch slovenských diecéz, ochotne prijímali vodcovstvo, predsedníctvo v spolkoch maďarizačných, teda nás Slovákov o našu národnú kultúru pripraviť sa usilujúcich. Slovenskí katolíci, keď už nemohli sa tešiť priazne svojich arcipastierov ku kultúrnym dielam slovenským, žiadali by od nich aspoň spravodlivú nestrannosť v tomto národovražednom boji, a tu na čele takýchto nepriateľských spolkov vidí čo predsedov biskupov Juraja Částku, Ipolyi-Stummera, i Radnai-Ritthammera. Spolky tieto boli inštitúciami kultúrpolicajnými; ich cieľ nebol šíriť medzi Slovákami kultúru, lež práve udúšať, upchávať pramene slovenskej osvety. Za nespravodlivo maďarskou vládou zhabané základiny Matice Slovenskej vydával tento spolok liché knižičky a v protislovenskom

¹ Klerikovi B. povedal biskup Radnai-Ritthammer „Synku, ani minúty fa nestrpím v semináre, jestli si nepomaďarčíš meno.“ (Ústne sdelenie L. Berényiho.)

² „Ihneď po primáciach som bol presvedčený, že prvé moje miesto bude maďarské; tak sa i stalo. Biskup sa mňa bál, veď celé tri roky žiadal, abych si aspoň meno pomaďarčil a len N-ovi môžem ďakovať, že od tejto hanebnej podmienky odstúpil.“ (Joz. Čársky in litt. 24. XI. 910).

³ Novovysvätenec baňskobystrický A. Androvič, ač rodom Slovák, kým bol klerikom, ani slova slovenského nechcel prerieť. On v semináre nenávidel slov. slovo Idúc ale na prvú svoju kapláňku, na čistoslovensku Beňušu plačom ta cestoval, neve diac, čo si on tam medzi rýdzimi slov. veriacimi počne? (Ústne sdelenie J. S.) Aká to tragédia nekresťanským šovinizmom zaslepených sluhov Božích a tragédia i takým kňazstvom nadeleného slovenského katolíckeho ľudu.

⁴ „Od mojich sem. predstavených jak v Ostrihome, tak v Pešti viacrazí som bol vyzvaný, aby som si pomaďarčil svoje meno. Keď som to učinil nechcel, bol som personangrata u nich. Keď terajšieho župana dra. Minárika a ter. dekana teol. fakulty dra. Bieleka, Formáneka a Rovňanka vyhadzoval z nitr. sem. aj ja som mal ísť za nimi, len na vlase viselo. Kapláňoval som 14 rokov, len preto, že som do Martina a na Velehrad chodil, fary som dostať nemohol. Keď som túto šarčku pýtal, fotografia moja s Kmetom, Bielkom, Kačkom a Šrobárom (dnešným ministrom) chodila od slúžneho k županovi biskupovi, následkom čoho len tak som dostal túto faru, že som revers musei podpísať biskupovi Battyányimu. (Št. Stolárik in litt. 6. IV. 920.)

duchu biedne redigované časopisy, ktorých hlavným cieľom bolo vytisť rodovernú slovenskú tlač z chalúp slovenských a zaštepíť slov. ľudu to mylné povedomie, že je on nie Slovákom, ale „Uher“, to jest Maďar, že v tejto vlasti len maďarská reč je oprávnená; jeho materčina ale predstavuje sa mu čo nepotrebná handra, ktorú mu čím skorej odhodíť, zabudnúť treba, že všetci pestovatelia slovenčiny sú nebezpeční vlastizradcovia, buričia. Proti týmto zvelebuje sa odrodilstvo, oslavujú sa odštepenci, zradcovia slovenského rodu. Na takto zneužívaných matičných peniazoch prischla krv neslýchanej krivdy, páchanej na slovenskom rode; za tento peniaz kupujú moderní farizeovia „pole hrnčiarovo“ t. j. národnú smrť, alebo aspoň bezgramotnosť slovenskému rodu. Na tomto konfiškáte, na tomto kultúrnom lupe sedí biskup ľudu slovenského a chystá takto hrob najväčšiemu daru božiemu, materinskej reči svojich ovečiek. Nikde v katolíckom svete biskupi nehrali takýto smutný zástoj, a bolo by nám slovenským katolíkom do zúfania, keby sa nenašlo spôsobu odstrániť tento hanebný stav, toto ukrutné vyzývania slovenských katolíkov, jaké nemohlo nevzbudiť najsilnejšiu reakciu.

Podobné zámery sledovala aj zlopovestná „Femka“, v ktorej vyvodili sami slobodní zednári. Predsa ostrihomský arcibiskupský obežník (ročník 1909 strana 170-171) odporúča ho vrele kňazstvu a nariaďuje, aby vo všetkých katolíckych školách (slovenských) vydržiavaná bola školská slávnosť so vstupným 20-30 halierovým. Čistý výnos má sa odovzdať tomuto k vyhubeniu slovenčiny účinkujúcemu spolku. Biskup Bende radšej išiel na shromaždenie tohoto zednárstvom silne páchnuceho spolku, ako na súčasne vydržiavaný sjazd katolícky, na ktorom zúčastnenie sa diecezánskeho biskupa na isté predpokladali. Biskup Radnai-Ritthammer telegraficky pozdravil a božie požehnanie prosil na skromaždenie Femky. Údom tohoto zlopovestného spolku bol aj biskup gróf Batthány, a len následkom osobných urážiek, akých sa mu dostalo v tomto spolku, vystúpil z neho.

Pod protektorátom uhorských biskupov odvádzané boli (výlučne) katolícke deti slovenské na maďarskokalvínske Dolniaky, aby sa tam vliaty do maďarstva. Tento neslýchaný kultúrny zločin počali prevádzať od roku 1874 z Trenčianska: Chudobným rodičom nahovorili, ako im ich deti opatria, že budú z nich páni... Kde sľuby nepomohly, tam upotrebili násillia, žandárskych bodákov. Odvážali ich železnicou čiaškované, ako čiaškujú hovädá. A na Dolniakoch

rozdali ich na trhu jednotlivcom za učňov, pastierikov a pod. S ktorými tam surovo zaobchodili, tie preto zutekaly domov pozdĺž železničnej čiary. Tento prvý raz odviezli 400 slovenských detí. — Dňa 6. nov. 1887 odviezli zase 190 katolíckych detí medzi kalvínov. Mnohé deti boli rodičom násilne odňaté. — Tiež roku 1888 odviezli 86 „sirôt“, teraz už aj 12-15-ročné dievčatá, proti vôli rodičov, z ktorých viaceré navrátily sa domov zhanobené, telesne i duševne znivočené. Z nitranských katolíckych krajov, od Žabokriek a V. Topolčian odviezli v septembri roku 1892 pod rozličnými sľubami 144 slovenských „sirôt“. Deti už z Nitry chceli utiecť domov, ale hajčiari ich nepustili. Odviezli ich do Hódmezővásárhely, hde si ich ľudia na trhu, bez ohľadu na rôznosť náboženskú rozobrali. Malé deti musely konať ťažké práce; mnohé zutekaly svojim „dobrodincom“ a tridsať prišlo ich 19. septembra do svojho rodiska. Z Liptovskej Lužnej sobrali tiež vyše 20 katolíckych detí. Pohon viedol tamejši zlopovestný farár Rovder. — A to opakovalo sa za viac rokov. Slovenské časopisy plamennými slovami protestovaly proti tomuto prelievaniu krve a nekultúrnemu obchodu s nevinným ľudským mäsom; rozumie sa, že výstražné hlasy odoznely na darmo. Neskôr dokázalo sa, že akcia táto bola finančne podporovaná s hora.*) Už nenadarmo sa mal biskup Ipolyi-Stummer vysloviť: „Radšej mám zlorečiaceho Maďara, ako modliaceho sa Slováka“ („Inkább akarok káromkodó magyart, mint imádkozó tótot.“) Ústne sdelenie praeláta Michala Hýroša r. 1891).

Keď by iné nie, tak už sám tento fakt, už či ozaj našimi biskupmi činne podporovaný, či v záujme náboženstva a ľudskosti neprekazený, bol v stave slovenských katolíkov na veky odcudzil maďarským biskupom a maďarónskym kňazom.

8. Cudzorodí biskupi vynakladali celú váhu svojich cirkevných hodností a všetky prostriedky, jaké im cirkevné majetky poskytovaly k cieľom politiky, ktorá nám siahala na národný život.

„Uhorskí biskupi ako nástupcovia apoštolov, kniežatá cirkve sú dľa kuriálneho štítu, creatura papae; ako veľmoži krajinskí, štátnici, diplomati, dôvernici parlamentárnej vlády sú zase creaturae vlády. Toto dvojité a často inkompatibilné postavenie prinucuje

*) Nedávny štátny prevzal zastihol okolo 60,000 slov. sirôt v terajšej Maďarii.

biskupov, že celkom opačne, než sv. Peter musia povedať kňazom svojim, keď pred bránou svätynie títo prosia o almužnu: Quod Petrus habuit (charisma curationum) non est mihi, quod autem habeo (aurum et argentum) hoc tibi do. To jest: „Čím vládol sv. Peter (t. j. dar divotvorného liečenia) to nemám, čo ale mám zlato, striebro hodností, to ti dám.“ („Podme za Ním!“ Str. 73.)

Na Východe Slovenska býva do 200,000 Slovákov, takmer výlučne katolíkov. Týchto od pňa národa slovenského odštiepiť, odcudzil, kultúrne osihotiť a takto k úplnému pohliutiu obkľučujúcim maďarským živlom pripravil, to bol konzekventne sledovaný zámer biskupov košických. Už roku 1869 zaviedol biskup Perger do košických škôl i do katedrálneho chrámu maďarčinu a do dedinských škôl svojho biskupstva uvádzal ju čo náukosdelnú reč neostúpne, v čom pokračovali ovšem aj jeho nástupcovia. Zpomedi týchto vynikal v zúrivom šovinizme zo správcu kniežacieho panstva za biskupa menovaný Žigmund Bubics, muž bez ducha kňazského. Úradný jeho životopisec (kňaz) temer v každom riadku vyzdvihuje maďarčiacu tendenciu každého kroka jeho zlopovestného biskupovania. „Z každého riadka jeno vlasteneckých pastierskych listov vycitíť môžeme, jako sa mu trasie duša vrelou túžbou čím skôr k víťazstvu priviesť právo maďarčiny, aby sa národ stal skôr (rečou) jednotným“, rozumej: aby svojich slovenských veriacich pripravil o reč a národnosť. — Roku 1891 nariadil, aby mu kňazstvo podalo údaje dáta o rečových známostiach veriacich. Z týchto vysvitlo, že zpomedzi 197 fár bolo 139 slovenských. Na čo vydal rozkaz: „Nech nebude na území môjho biskupstva kostola, v ktorom by veriaci aj v reči národnej (t. j. maďarskej, Slovákom nesrozumiteľnej) neoslavovali Boha“. Roku 1896 nariadil, aby sa v kostoloch popri slovenských kázňach aj maďarsky kázavalo i maďarský spev sa ozýval a školáci aby sa napozatým len maďarský spev učili. Od počiatku roku „millenárneho“ (1900) už v 197 farských a 795 filiálnych kostoloch získala si maďarčina právo, kdežto dosavď sa maďarčina užívala len v 58 farských a 40 filiálnych kostoloch.¹ V januári roku 1892 vydal pastiersky list, v ktorom želim, ako ho to bolí, že v jeho biskupstve žije ešte aj taký ľud (a to až v 88% jeho

¹ Citujeme toto všetko schválne z úradného, biskupstvom vydaného diela Szokolcského: „A 100-éves kassai püspökség.“ 141-148.

farnosti!) ktorý po maďarsky nevie. Vyzýva teda duchovenstvo, aby aj tu konalo svoju povinnosť — odnárodňovať slovenských veriacich. — Ako sa tieto biskupské poriadky prevádzaly po farnosťach, o tom mám z týchto strán nasledujúce chýry:

„V košickom biskupstve maďarčí sa v niektorých kostoloch tak opatrne, že ľudia v nedeľu spievajú po slovensky, ale cez týždeň diatky spievajú po maďarsky. Z týchto diatok o krátky čas budú ľudia, ktorí keď v mladosti celý týždeň budú po maďarsky spievať k tomu navyknú, a keď tých starších už nebude, na spev slovenský už ani nepomyslia.“

„Myslavských veriacich farár spýtal sa, či by neprivilili na maďarský spev v kostole? Mužovia z poslušnosti (k duch. otcovi) k tomu privolili. Zprvu spievalo sa striedave, ale o krátky čas farár vyhodil slovenský spev úplne, pozdejšie prišli aj maďarské pašie a p. farár prikázal z kancľa, aby ho po maďarsky pozdravovali. Keď sa za pár rokov toho nasýtili a videli, že sú vo vlastnom kostole ako v cudzom kraji... teraz radi by, keby to nebolo...“ („Amerikánske Nár. Nov“ 1. XII. 1910.)

„Slovákom Boha v reči materinskej chváliť zabránené bolo v košickom biskupstve: v Myšľave, Paňovci, Novačanoch, Semši, Poľove, Kišide, Šaci, Rudne, Poproci, Tejkeši, Kavečanoch, na Belej, Kostolanoch, Čahanovci, Novej Vsi, Ačvari, Ruskove, Myšli, Geči, Siplaku, Barci, Hanisky, Araňidky, (My ešte dokladáme: v Budzímire,¹ v Mind'sente, v Ploskom, v Opácke a vo Svinnej)² V Rudne, Novej Vsi a v Kostolaňoch sa popri maďarskom speve spieva ešte aj po slovensky, či to ale bude ešte dlho trvať? — A v Malovieske, na mieste to pútnikom, tiež je zo spevu maďarského dosť pohoršenia —“ (Amer. Nár. Nov. I. XII. 1910.)

Vo Forró (Abanovohrad), ako sa písateľovi tejto knihy istý tamojší ctihodný starec ponosoval, kážu už od rokov po maďarsky. Mládež následkom toho nechce, ba temer už ani nevie slovensky hovoriť.

¹ „Naša obec je čisto slovenská, ani jedného Maďara tu niet a predsa pri všetkých službách božích sa spieva len maďarsky. Je to do neba volajúca krivda . . . 14. júna svolal náš p. farár školskú stolicu a vyhlásil, že pozbavuje Málíka kurátorstva . . . Prečo? Preto lebo žiadal, aby sme v našom kostole, ktorý je z našich slovenských mozofov vystavený, po slovensky spievali . . . (Slov. Lud. Nov. 12. VII. 1912.)

² „Vo Svinnej“ v obci tiež čisto slovenskej, je dovolené ľuďom spievať po slovensky len každú tretiu nedeľu.“ (Tamže 2. VIII. 1912.)

Smutný a pohoršlivý koniec košického biskupa Bubicša (žid Hajdóczi, dvojité obrazy a pod.) nestal sa odstrašujúcim príkladom. Po jeho šľapajách neohrozene kráčali spišský Alexander Párvy a baňskobystrický Vlk-Radai-Ritthammer. Tamten kázaval v slovenských a nemeckých farnosťach pri birmovkách do nedávna po maďarsky, tento nekázaval vôbec, len dvakrát do roka v nemeckom kostole — tiež po maďarsky.

Na slovenskom Západe, menovite v blízkosti slovensko-maďarského pohraničia vynakladala väčšina katolíckeho kňazstva všetku svoju moc k potisnutiu rečovej hranice na úkor slovenských veriacich. Tak mocou cirkevnou úplne pomadžarčili už nasledujúce, predtým slovenské farnosti v arcibiskupstve ostrihomskom. Nit¹ Žemliarovce,² v kaločskom: Endröd,³ Temerín,⁴ Topola, Bogojevo, Dantova, Ridica, Miške, Mőž, Dorožma a všetkých slovenských katolíkov, takže dnes možno povedať, že slovenských katolíkov na Dolniakoch už temer nieto.⁵ [Na Čabe

¹ V Nitre zaviedli pred 40-50 rokami maďarské služby božie, následkom čoho sa táto obec úplne pomadžarčila. (Š. Ravas in litt. 22. XII. 909). Ústne sdelenie Juraja Ohrivala. 917.

² „V našom biskupstve už jesto málo obcí, v ktorých by sa pres týždeň maďarsky nespievalo. Okolo Košíc je spev slovenský vytvorený už zo všetkých obcí. Prvý, ktorý spev slovenský vytvoril, je Karol Antal, farár cahanovský. (J. J. in litt. 12. IX. 911.) Farár okolia košického, ktorý spev slov, zo svojho kostola ešte nevytvoril, je Ludvik Šimíček, farár poľanský! Sláva mu! (A. N. N. I. XII. 902.)

³ V Endröde boli katolíci Slováci (tuším z Detvy pochádzajúci) a dnes už živá duša nevie slovensky. Tu som sa s jedným 70-ročným starcom ešte roku 1874 shováral, ktorý mi hovoril, že Endrödčania síce boli Slovákmi, ale ich knazia a učiteľia pomadžarčili . . . (Albert Martiš v Nár. Nov. 15. II. 1910.)

⁴ Temerín, veľká obec v Bácske, bola čisto slovenská, katolícka. Ešte po roku 1848 sa Temerínci starší po slovensky shovárali so slovenskými evanjelikmi, a ako mladík som spozoroval tam domy ešte v štýle slov. stavané. Aj tu kniazi a učiteľia s pomocou zemského pána ich pomadžarčili, a k tomu prispela aj ženba . . . (Albert Martiš in litt. 23. II. 910)

Zo Szekszárdu chodieval som niekedy do neďalekej Tolna-Mőži. Jedna ulica je ešte slovenská dosavád, ostatné sa pomadžarčilo, ale je tam aj značná čiastka Nemcov. Sú dosťahovalci z Horniakov. Priezviská Viga, Hegedűs boly vraj kedysi Hudec a Veselý. Rychtár musí byť raz Nemec, raz Slovák. Dotedy býval aspoň kostolný spev každú štvrtú nedeľu slovensky, pre čo museli viesť so slovensky nevediacim farárom tuhé boje. Slováci nepopúšťali len preto, lebo ani Nemci nechceli zo svojich práv ničoho popustiť.“ (Ústne sdelenie prof. Alb. Vallu 8. VII. 917).

⁵ Alb. Martiš in litt. 23. II. 910.

7000 katolíckych Slovákov žije bez slovensky rozumejúceho spovedníka¹.

Úplne pomadžarčili už kážeň a kostolný spev v nasledujúcich farnostach arcibiskupstva ostrihomského: *Kevešd*,² *Modoróš*,³ *Ohaj*, *Čaka*,⁴ *Balázdarmoty*,⁵ *Dág*,⁶ *Nemce* (Hotianske),⁷ *Velký Ōlved*,⁸ *Nové Zámky*,⁹ *Čeklýs*, *Šala*, *Šintava*. V biskupstve jágerskom cirkevný šematismus z r. 1825. udáva ešte 33 fár, kde sa slovenčina v chrámoch ozývala; dnes uživa se už len v jedinom kostole (Huta u Miškovca.)

¹ Ústne sdelenie p. V. Sz.

² „Do obce prišiel nový kaplán, ktorému nešla reč slovenská, začal kázať maďarsky. Farár, ktorému slovenčina tiež mizerne išla a kázanie nechal kaplánovi, oznámil vec do Ostrihomu. Kaplána citoval vikár (tuším Št. Majer), ale tento vyhovoriť sa, že ľud vôbec nerozumie maďarsky, a farár na to dal reláciu, že je skutočne tak. Od toho času kázali len maďarsky a neskôr prišlo i do šematismu, že bohoslužobná reč je maďarčina; slovenčina ale už není ani spomínaná.“ (F. R. Osvald in litt.)

³ „Modoróščani: príjúc na púť, kde náhodou našli aj slov. kňaza, si chcú zaobstaráť slov. spevníky . . . lebo nestarajú sa o nich nikto, skoro pozabúdali slov. pesničky . . . Nevieť, ako sa mohli títo ľudia pri svojej reči zadržať, keď od pamäti sveta nemali ani kňaza, ani rečtora, čo by aspoň vedel slovensky. . . . Je to milý a bohabojný ľud . . .“ (J. Zorvan in litt. 21. III-904). U týchto ešte aj úradné (!) spočítanie ľudu zistilo 65% Slovákov!

⁴ „Na Ohaji a na Čake, kým žili starí farári, služby božie všetky odbavovali sa po slovensky; po ich smrti noví farári už maďarsky odbavujú.“ (Jur. Ohrival).

⁵ „V B. Ďarmotách bývala každú druhú nedegu slov. kážeň, čo ale terajší farár Karol Hotovinský zkasiroval, proti čomu ale vraj ľud šomre. — Čo viac, nedávno dala ta kaplána, dakého Šarhediho, bývalého piaristu, ktorý ani slova slovensky nezná.“ (A. Kmeť in litt. 23. X.) Ináčej aj pisateľ videl pútnikov z toho kraja, ktorí sa mu čo Maďari predstavovali, maď. spievali i modl. knižky maďarské mali, a pozdejšie náhodou počul ich po slovensky si šepťat. Prichytení sa konečne priznali, že sú Slováci, ale že im páni farári „zakazujú slovenskú reč“. (1903).

⁶ „Tu sú zvláštne pomery. Predtým sa bohoslužby odbavovali po slovensky a po nemecky. Nemci ale, súc národne prebudení, kde mohli, ukrácali Slovákov pri bohoslužbách. Preto povstali medzi nimi rozbroje a konečne asi pred 5-6 rokmi sa v kostole pobili. Bol process, Slováci boly obžalovaní aj odsúdení, A tu sa potom stal obrat. Niektorí slov. renegáti začali ľudí nahovárať, aby sbierali podpisy, že vraj Slováci si žiadajú maďarské bohoslužby. A koniec? Biskup jednoducho nariadil výlučne maďarské bohoslužby. Nemci sa proti tomu vzbúрили, agitovali, deputácie chodily k biskupovi, prosili o pomoc biskupa Prochászku, prosbu poslali do Ríma atď. No nič im nepomohlo. A oni štrajkujú celkom tak, ako Slováci v Lúčkach. Chodia za dedinu do kapličky sa modlievať. Ani jeden nechodí do kostola už 5 rokov. A Slováci? Babičky chodia do kostola spať.“ (J. Damborský in litt. 10. II. 910.)

⁷ A Kmeť in litt. 7 I. 907.

⁸ V. Ōlved mal od nepamäti (asi od 50 rokov) maďarské služby božie, ačpráve sa ľud doma slovensky shovára a napriek škole a okolnostiam dosť dobre sa zachováva-

Čiastočne pomadžarčenými službami božími pomaly pripravujú pōdu pomadžarčeniu slovenského ľudu a vytískajú materinskú reč veriacich z kostolov v nasledujúcich farách arcibiskupstva ostrihomského: *Čaka*,¹ *Komjatice*,² *Šarišáp*,³ *Sv. Beňadik*,⁴ (Tekov) *V. Šúrany*,⁵ *Slovenský Meďek*,⁶ *Kolta*,⁷ *Nitr. Sv. Michal*,⁸ *Hronská*.

Maďarčia ho od stá rokov a predsa sa slov. shovára, ačkoľvek mieša veľa slov maďarských. Sem patrí čo filiálka obec Kural, čisto slovenská, maďarsky tam málo kto vie. Spev od roku 1888 odkedy ta prišiel nový organista Borz Jánoš, je maďarský. Po omši sv. i po pohrabe modlí sa kňaz s ľudom po maď. Ľud si pomôcť nevláde. I teraz sú, čo sa ani tie slova maďarsky nemodlia, lež po tichu, slovensky. (Ináč nevedia.) Do školy katechisovanie maďarské tiež vtedy bolo uvedené. (Št. Ravas in litt. 18. EI. 906).

⁹ V Nových Zámkoch je slovenská ulica. U Františkánov bývalo po slovensky. Farári im berú slovenčinu, oni sa bránia. Predtým, keď chodievali procesiou do Šaština, spievalo sa maďarsky a v druhej časti slovensky. Fabián farár (teraz už prešporský kanonik) im to bránil. Od tej doby chodili Slováci bez kňaza osobitne ako slovenská processia. Ako sa teraz držia, neviem. (Št. Ravas in litt. 22. XII. 909.)

¹ „Čaka mala predtým farára Martina Čulena, národovca. Nový farár maďarčí. Kostolný spev je do pol'omše slovenský, potom maďarský. Kázne na výročité sviatky maďarské. Katekismus maďarský.“ (Š. R. in litt. 22. XII. 1909.)

² „Náš organista od istého času veľkú chuť dostal v kostole našom maďarské pesničky vyspevovať. Zprvu len mierne pokračoval. V roku 1898 notár u biskupa vyprostredkoval, aby každú tretiu nedegu maď. sa kázalo a spievalo, ale len pod veľkou omšou. Notár a páni boli spokojní s výrokom biskupovým, on ale aj v robotný deň maďarsky spievava, ba i každú nedegu pod omšou proti jasnému nariadeniu biskupa.“ (Slov. Lud. Nov. XI. 910 a I. III. 914.)

³ „Dosať bohoslužby boly tu po Slovensky; nový farár Erdősi (aj meno si pomadžarčil!), divý šovén, od piatich rokov zavádza aj maďarčinu“. (J. Damborský in litt. 10. XII. 910).

⁴ „Vo Sv. Beňadiku tamejší farár Haicl (súc zadlžený po uši) tuho maďarčí. Každý mesiac raz zaviedol maď. kázne. Vo dvoch filiálkach Psiaroch a Orovnici katekismus učí sa maď. a aj dietky ku spovedi vedú sa maď. ačkoľvek maďarsky vedia len niekoľko šablónov, učiteľom do hláv školákov trápne nabitých.“ (Št. Ravas in litt. 22. XII. 909.)

⁵ Tu býva každú, nedegu maď. spev, kážeň ale slovenská. Ľud sa ohlásil u ordinarátu, ktorý im pravdu prisúdil, následkom čoho teraz už len na väčšie sviatky býva maď. spev a kážeň. (P. B. in litt. 27. I. 916.)

⁶ „U nás je 4.000 duší a ani 13 Maďarov. Do škōl chodia slov. dietky, ale po slovensky ani katekismus, ani čítať, ani kráť sa neučia. Ba aj „Pochválen P. Ježiš Kristus“ po slov. povedať majú zakázané. Ešte ani v domácnosti našej sa nedopraje pokoja a práva našej sladkej materčine. Dietky nútia „aby sa aj doma, s rodičmi maďarsky modlili, nútia ich, aby sa maďarsky spovedali. Aj vo všedný deň v piatok a utorok sa odbavuje v kostole maďarsky. . . . Ja neraz rozplačem sa na spasení svojho dieťaťa. . .“ (S. L. N. I. V. 914.)

⁷ „Asi od 10 rokov uvádza sa i tu do chrámu maďarčina“. (Št. Ravas in litt. 18. XI. 906).

⁸ „Dňa 23. okt. r. 1910 začala sa i u nás maďarská kážeň, ktorej žiadon ve-

Nová Ves, Podlužany, Kosihy,¹ Senice,² v okolí Levíc,³ Urmin, Prešp. Ivanka,⁴ Sv. Jur, Šoporňa, Klačany, Živadaroty, Čajkov,⁵ Nový Tekov, Dolný Pial, Ondrejovce, Držlany, Dolný Ďurad, Beša, V. Kálnica, Čifáre, Vráble, Čuz, Sv. Peter, Tardošked, Tornóc, Nové Mesto nad Váhom, Košuty, V. Janikovce, Fedímeš, V. Hindice, V. Petlíň, Bratislava a Lukačovce (Nitranske).⁶ Po ostatných biskupstvách deje sa to ešte s väčším úsilím. Tak v biskupstve nitranskom: v Močenku a Královej, v spišskom: v Dolňom Kubíne, kde roku 1908 začali na processiach Božieho Tela pri dvoch oltárikoch maďarsky spievať a v Poprade. V baňskobystrickom: na Vrútkach, Pod Brezovou a po všetkých mestečkách. V rožňavskom: v Sklabinej. V stolnobeľhradskom: v Mártonvášáre,⁷

riaci nerozumie. Farár náš proti vôli našej, bez dovolenia biskupského, natisol nám ju do chrámu božieho.“ (Slov. Eud. Nov. 4. XI. 910.)

¹ „Tu bývajú už kedy-tedy maďarské kázne“. (P. B. in litt. 27. I. 910.)

² „V Senici sú dve omše v nedeľu; jednu (raniu) si chcú Maďari (?) pre seba privlastniť, Eud už aj teraz počína mrmlať a sa vypytovať, či Boh už nevie slovensky? V štátnej elementárke aj katekismus len maďarsky učia. Predstavte si moje polozenie: dieťa nevie slova maďarského a ja ho mám maďarskou rečou katekismus učiť“. (Št. Hľavaty in litt. 7. X. 907.)

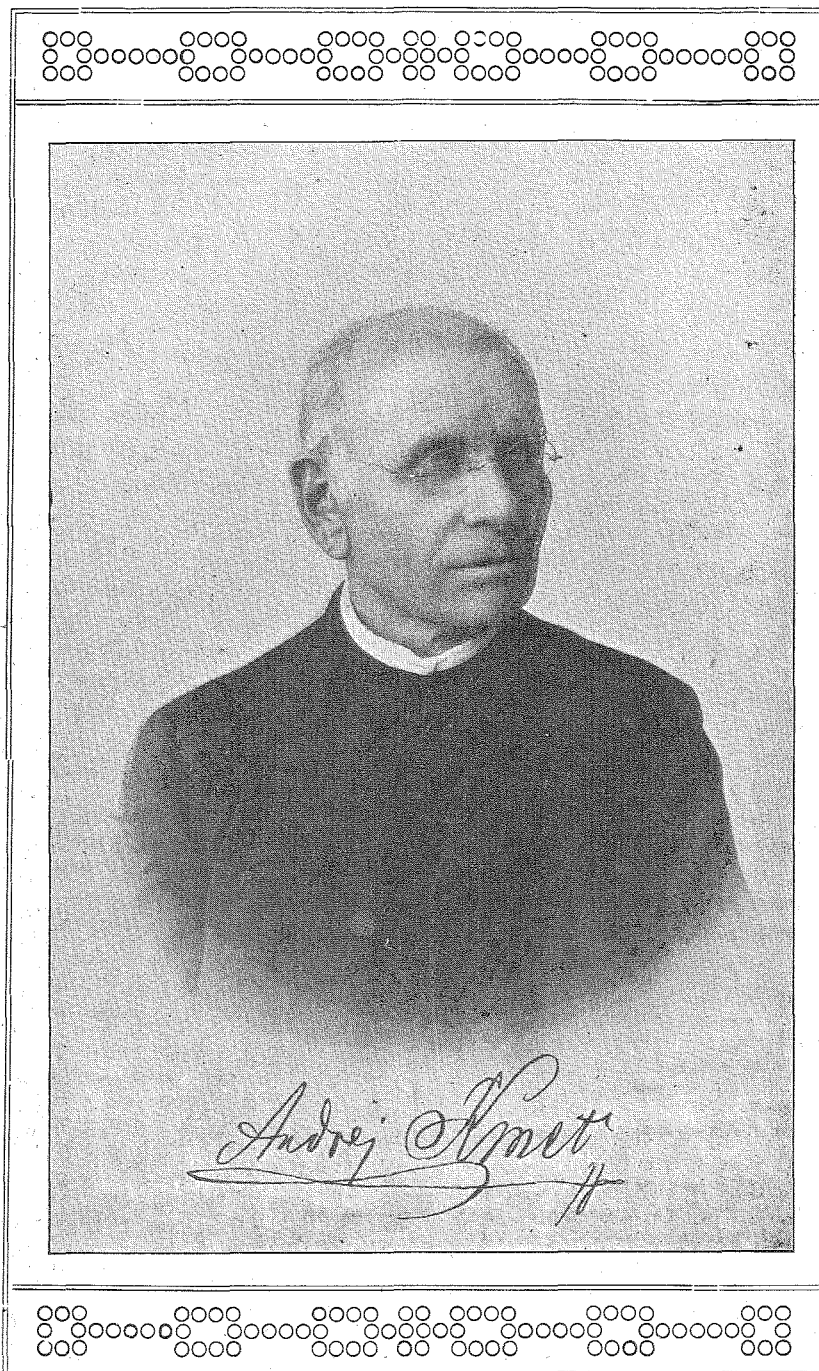
³ Tu je, Terra Nephtali et Zabulon. Od 15 rokov ide pevne maďarizácia. Našiel sa jeden vicearchidiakon, ktorý sa neostýchal cirkulár vydať, aby sa po chráme všade maďarsky spievalo. Teraz (tuším) pol omše maďarsky sa spieva. Kňazi vedia slovensky, ale katecheza zväčša maď. ide. Shovory s ľudom kde len možno, maďarsky“ (P. B. in litt. 27. I. 910).

⁴ Dňa 3. apríla (1911) spievalo sa v našom kostole výlučne po maďarsky. Eud nerozumel, nastalo reptanie a mnohí pre pohoršenie utiekali z kostola von. Rehtor si berie na chórus devy, ktoré tu smiešne odvískujú ním navčinené maď. pesničky, z čoho majú zábavu potom aj mládenci, a to v chráme, lebo sa na dievčatách iba chachúňajú; nábožný ľud ale, súc pohoršený, hreší, klaje. Na Velkú Noc má byť aj maď. kážeň . . . (Slov. Eud. Nov. 7. IV. 1911). Konečne prišla zaslúžená Nemezis: Farár Martini a učiteľ Kováč nevedeli sa podeliť na zásluhách a prvenstve v utlačaní slovenčiny a pri tom sa skutkom insultovali. (28. I. 912).

⁵ Tu nový farár, Jozef Novák po veľkých bojoch a obefach zpät uviedol práva materínskej reči do kostola.

⁶ „V Lukačovciach sa cez pôst len po maď. spievava a litánie sa po nedeliach tiež maď. odbavujú. Toto všetko riadi náš dekan Lelkeš Adolf. Keď sa slovenská pesnička spieva, hneď ľudom domľúva . . .“ (Slov. Eud. Nov. 19. III).

⁷ „Mestečko Mártonvášár bolo kedysi čiročiste slovenskou kolóniou. Behom času prítúľili sa tam Švábi. Od roku 1848 ich rozštiepila maďarizácia už na tri rovné národnosti, na koľko v chráme kázavalo sa maďarsko-nemecko-slovensky. Teraz, ako čujem, už len maďarsky ide všetko.“ (Ján Laťák in litt. 15. I. 1810).

v Mlynkách¹ a v Sántove.² Vo vacovskom: v Söde. Tiež vo všetkých farách arcibiskupstva jágerského, kde arcib. Samassa k vôli úplnému zmaďarčeniu fár udržoval medzi kňazstvom opravdovú hrúzovládu (systém administrátorský).

Obeta omše svätej, slovo božie, moc kľúčov (rozehrešenia), cirkevný spev, disciplína, vážnosť a dôstojnosť stavu biskupského a kňazského, modlitby,

¹ „Predtým odbavovali sa bohoslužby po slovensky. Nový farár Fülöp v ostatných 8-9 rokoch zavádza do kostola maďarčinu, menovite v prvú nedeľu v mesiaci.“ (J. Damborský in litt. 10. II. 1910.)

² Bohoslužby dosiaľ slovenské; v novších časoch farár Konop zavádza do kostola maďarčinu, tak, ako na Mlynkách. (Tamže).

Sántov (Hont) Sem bol od maď. Cisterciťov za učiteľa-organistu Fr. Nedeký výslovne preto poslaný, aby na rečovej hranici ležiacu obec zmaďarizoval. To je verejne známo a s tým sa on sám často chvastával. V tej práci pomáhal mu sami Cistercity, ich prenájomci a viacerí nadošianski kňazia. Škola už v prvých 10 rokoch bola zmaďarizovaná, v kostole od prvého roku jeho účinkovania 1884. pri úradných službách božích len maďarsky sa spievalo, slovensky len potajomky spievaly ubohé staršie ženičky. Za spevom konfiškovala sa aj slov. kážeň. Najprv kázalo sa v r. 1890.—900 slovensky i maďarsky, no odtedy už len starý dekan Némety sa opovážil ešte v sántovskom kostole voľačo slov. prehovorit.

Národovec Matej Buček dňa 15. aug. 1908 v deň pri slávnosti posvätenia chrámu po maď. kázni prehovoril za päť minút i slovensky, lebo veľká časť veriacich i z okolia ani slova nerozumeli z maď. kázne . . . a o týždeň Buček bol opísaný a o nedlho preložený.

Nikdy nezabudnem na tie slzy, ktoré v očiach niektorých starcov hraly, keď som prvý raz prišiel r. 1911 na Sántov a pred kostolom stojaci ani slova maď. neznajúci starci s plačom sa mi ponosovali, že už 15 rokov neočujú slovo božie vo svojej materčine, ba že už ani modlí sa nesmú verejne slovensky. V Nadošanoch a v Dalmade sa mi ťažko podarilo zastaviť maďarizovanie v kostole a vo škole, kde aj vyučovanie náboženstva konalo sa 10—15. rokov maďarsky; ale Sántov už bol úplne preč: Veriaci, ktorí ináč sami medzi sebou slovensky sa shovárali, neopovážili sa už ani slova prehovorit slovensky v prítomnosti učiteľa, ani vtedy, keď ich kňaz na ulici oslovil slovensky, neodpovedali slovensky.

Keď r. 1911 niektoré ženičky prosily farára, aby im povolil po verejných službách božích aspoň privátne sa pomodliť slov. ruženec, farár tomu prívoliť, ale učiteľ to zakázal, lebo on si vraj nedá kaziť svoju prácu. Keď r. 1915 prišiel sem za kaplána národovec A. Pavlíš a keď tento prebúdzať slovenský cit, ba na Dalmade opovážil sa i slov. divadelnú hru nacvičiť a predstaviť, bol v krátkom čase preložený. Keď sa v sántovskom chráme prvý raz zjavily „Nábožné Výlevy“, rektor zúrili; a keď som veriacim predplátil naše slov. náboženské časopisy, rektor vyhľadával ich z domu do domu, nútil školské deti, aby mu ich nosily do školy k zničeniu, a sám zašiel na poštový úrad, a tam zhabal často čísla našich novín, načo sa poštarka Jukkelová s plačom ponosovala. Ten istý pri bolševickom vpáde odkazoval kaplánovi a národovcovi Petrekovi, že Maďari budú z jeho chrbta remeň strihať . . .“

(Vendelín Sahučík in litt. 7. X. 1919.)

katekismus, katolícke školstvo — všetko, všetko, čo Kristus k spásu duší zanechal, všetko zneužívalo sa u nás, v rukách cudzorodej hierarchie, mení sa v britkú zbraň proti slovenskosti ľudu katolíckeho. Novovymenovaný modrokamenský farár tým oslovil po prvý krát svojho kostolníka: „Vy ste Maďar, za to nič, že Slovák aňa váš“. (za to nič, že je vaša matka Slovenka). V Šale, kde Slováci majú výlučne maďarské bohoslužby, farár zakazoval kaplánom, aby sa s ľudom po slovensky shovárali. Veď už aj košický klerik J. Suchý nedlho pred vysviackou (29. VI. 901.) pred viacerými slovenskými veriacimi verejne sa vyslovil: „U Boha má väčšiu zásluhu ten kňaz, ktorý Slovákov maďarčí, ako ten, kto ich vyučuje vo viere“ („Katol. Noviny“ 5. XII. 902). Tu hľa, len slepý nevidí, že mužom týmto išlo predovšetkým a v prvom rade o zmaďarčenie Slovákov a len potom, možno o spásu nesmrteľných duší.

Boj tento viedlo katolíckeho kňazstvo (vyššie i nižšie) v nádeji cirkevných vyznačení. Veď niejeden prišiel takto k červenému pásu i ku kanonii, ktorý by ináč sotva bol obdržal nejakú zakútnu faričku. Prípad farára Hübera, ktorý násilným maďarčením svojich farníkov Nemcov v Barči, previedol ich k hromadnej apostazii, a za tento výčin miesto cirkevných pokút obdržal vesprímske opátstvo, není osamotely.¹ To získali aj Kern, Vetzl, Matunák, Čerei-Löh a sto iných. Oproti tomu kňazia, ktorým svedomie nedopúšťa zriecť sa svojho slovenského pôvodu, ktorí ostávajú verní svojmu ľudu, dvíhajú jeho intelektuálnu kultúru kresťanskú, vystavení sú stálemu mučedelníctvu, prehánaniu, odtískaniu,² hmotnému oškodzovaniu, uponižovaniu,³

¹ 1.200 Srbov (Bunevcov) pre maďarské kázne opustilo katolícku cirkev v arcibiskupstve kaločskom.

² Prímason sekretár osvedčil sa v kňazskom časopise, Magyar Állam (1888 č. 246): „Hľa, jako my odmieňame tých vami označených panslávskych kňazov: Kollár dostal faru, kde sa mu sotva zemiakov na dostač dostáva.“

³ „Po ukončení birmovky, sišlo sa kňazstvo odobrať sa od svojho biskupa. Rad-radom každému prihovoril sa — len keď prišiel rad na kňaza — Slováka, mávnul rukou a bez prihovoru išiel ďalej. Nasledovala odberná reč biskupova. Vyzval v nej kňazov, aby pozorovali na pohyby politické (rozumej slovenské?) aby netrpeli medzi sebou kňaza (brata), ktorý by účasť bral na nich a takého kňaza zaraz oznámili. Potom odišiel biskup — apoštol, ponechajúc na seba kňazov zarazených.“ (Slov. Lud. Nov. 27. IX. 1907). — Celkom podobne urobil na veľkolovčianskej birmovke roku 1909 jako spoluapoštol, biskup Vlk Rádnai-Ritthammer. Tam v prítomnosti slúžnoviev a notárov surovo zakriknul slovenského kňaza K. A. Medveckého. V toastoch spolu s kan. Vetzlom vyzval kňazstvo, aby vyhodilo zo svojho lona onú smeť, kňaza, kto-

špionáži,¹ hrozbám a všemožným nástrahám.² Proti tomuto darobné boly všetky dosavádne prosby, všetky protesty a apelláty.¹ Pápežský nuncius vo Viedni vedel o všetkom, čo sa v Uhorsku zo strany biskupov dialo, i zalamoval nad tým rukama, ale odpomôcť tomu pri terajších pomeroch ani sám nevedel. Veď keď dohovárал pre takéto prechmaty niektorému uhorskému biskupovi, tento len na to bol zvedavý, kto bol zas žalobníkom? A keď sa jeho meno akokoľvek dozvedel, vypomstil sa na ňom a očiernil ho čo opilca a nemravníka, na podstatu ale obžaloby odpovedať nechcel.² Ba ani v Ríme nepodarili sa (krem kriklavého pádu Andreja Hlinku) obrany ukrivdených slovenských kňazov, z čiastky pre obapofnú neznalosť tunajších a tamojších pomerov, z čiastky pre nákladnosť a zdĺhavosť podobných pravôt a pre úradný predpoklad rímskych súdov, akoby biskupovo pokračovanie bolo správne; čoho opak je o mnoho ťažšie dokazovať, ako uhájiť akékoľvek biskupské pokračovanie. Hlavne však pre to je ťažko, mnohokrát skoro nemožno tam nejakého výsledku dočieľať, lebo do takých záležitostí zamiešajú sa často mocní diplo-

rého vzdor neodškriepiteľným cirkevným a sociálnym zásluhám prehodil do vyhnanstva medzi cigánov a lupičov, a na ktorého súčasne vyzval pozornosť a nepriazeň polit. úradov nového pôsobišťa. Neskôr zočiac ho na železničnom nádraží (na Hronskej), vyslovil sa pred železničným prednostom: „Tohoto človeka (t. j. jeho kňaza) treba by bolo zatvorif.“ A toto všetko musel podstúpiť kňaz ten len preto, že sa opovážil prijaf návštevu slovenského poslanca Fr. Skyčáka.

² „A jak zle je to, keď človek svoje najvрейšie city musí utajiť, keď nechce aby mu hlavu poprerázali za bieleho dňa . . . Ešte viac pred princípálom (farárom) musím byť utajený . . . Veď keď som raz zo žartu povedal, že za Kollára sa oduševňujem, už to povedal slúžnemu a mal som pletku. Slovensky keď chcem čítať, musím sa zatvorif. Taký mám ja život v Senici. Vôbec nemôžem tu ničím prispieť k práci národnej . . .“ (Št. Hlavatý in litt. 7. X. 903).

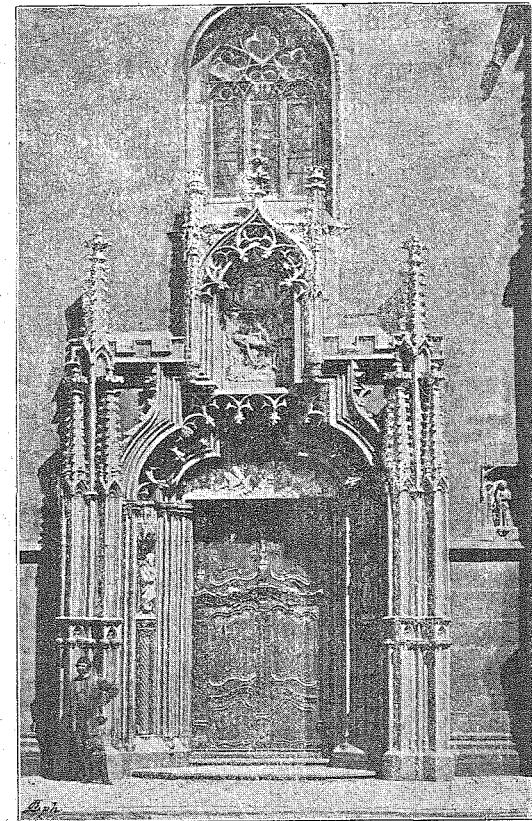
¹ „Ladislav Moys obdržal prezentu (menovanie zo strany patróna fary) na prvú svoju faru Chrasť od prívátneho patróna, baróna J. Máriássyho. Prosiac o investitúru (potvrdenie biskupské), od biskupa Smrečányho obdržal odpoveď: „Počul som, že si ty panslávistom.“ Ani ho za päť rokov nepotvrtil, ani kongruu mu nedal z príčin politických. (Osnova žaloby Hlinkovej).

² „Prestal som od istého času veriť, že by sa smerodajné kruhy zaujaly katolíckych Slovákov, lebo viem z vlastnej zkušenessi, čo slovenskí kňazi môžu očakávať od tých, čo Slovákom prekonizujú biskupov, notórnych vrahov slovenskej reči a národnosti. Keď som sa pred niekoľkými rokmi požaloval sv. Otcovi, môj list daf sv. Otec biskupovi N., a ten odložil si ho do diec. archivu in perpetuum rei memoriam (na pamiatku) a nechal ma tam, kde už 37 rokov psotím“ (Št. Mišik in litt. 16. VIII. 91).

¹ Ústne sdelenie písateľovi od kardinála-kniežata Cranito de Belmonte, vtedajšieho pápežského Nunciusa vo Viedni.

mati a politikovia, proti ktorým je mnohokrát aj kráľovna — pravda — bezmocnou popeluškou.

Záležitosť ružomberského farára Andreja Hlinku je osobitným, nado všetky kriklavým, zrovna kabinetným kúskom protislovenskej zúrivosti hornouhorských biskupov. Roku 1905 pri všeobecných volbách do uhorského snemu vystupoval s programom

Portál košického domu.

katolíckej ľudovej strany slovenskej ružomberský lekár Dr. Vavro Šrobár, Hlinkov príbuzný. Ponevác vzdor svojim liberálnym náhľadom v otázkach náboženských prijal katolícky program strany a hlásal ho otvorene, Hlinka mravne viazaný bol jeho kandidatúru podporovať. Toto mu ale biskup Párvy na obžalobu jeho polit. protivníkov zakázal. Čo keď si Hlinka zabrániť nedovolil,

biskup ho suspendoval 8. mája (ab ordine et officio). Na zakro-
 čenie pápežského Nunciusa však suspenziu o pár dní odvolal.
 Poneváž ale Hlinka nielen ako farár, ale aj ako rodák, virilista,
 teda zastupiteľ mestský ostro hájil rodné mesto proti nesvedomitému
 oškodzovaniu mesta zo strany vtedajších mestských úradníkov,
 ktorí hmotne na pokraj záhuby (bankrotu a do kurately) priviedli,
 vymysleli túto obžalobu, akoby Hlinka svojho času v záujme svojho
 zvolenia na ružomerskú faru podplatil bol niektorých voličov. Na
 základe prísahy osobných nepriateľov Hlinkových: Toltha, a notára
 Sonderlicha biskup koncom júna po druhý krát suspendoval Hlinku,
 (a urobil to vraj „ex informata conscientia“) ačpráve takýto
 mimosúdny trest prípr. stný je len v páde tajnosti trestaného skutku.
 Na apellátu Hlinkovu udal konečne po trojročnom preťahovaní (!)
 biskup príčiny suspendovania, kde už uznal, že obžalobu
 simonie (svätokupectva) dokázať nevie; miesto tejto však posnašal
 proti nemu obžaloby iné, ktoré sa mu dokázať tiež nepodarilo.
 Tak na pr. že Hlinka stojí na čele strany neznabožskej, bludárskej,
 kacírskkej, ďalej že slovenská ľudová strana počas volieb podpaľovala,
 búrila, súkromný majetok ničila a že necíti žiadnu vrchnosť svetskú,
 ani cirkevnú. Ba neostýchal sa vysoký žalobník ešte aj povedomé
 lže (k. pr. lžive označené fotografie) uviesť miesto dôkazov. Ve-
 likej zaujatosti prof. dra A. Kolíska podarilo sa sv. Stolicu pre-
 svedčiť o bezzákladnosti týchto žalôb, a len po viac ako trojročnej
 kalvárii podarilo sa — teda v jedinom páde z mnohých krivd —
 previesť najvyššie ospravedlnenie slovenského kňaza.

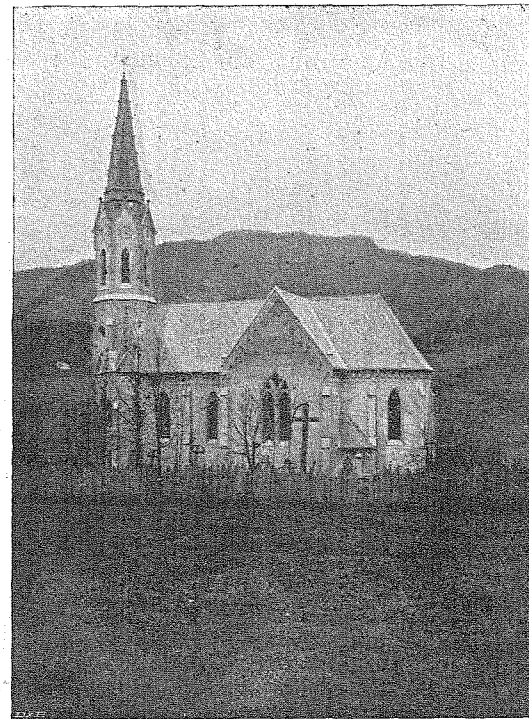
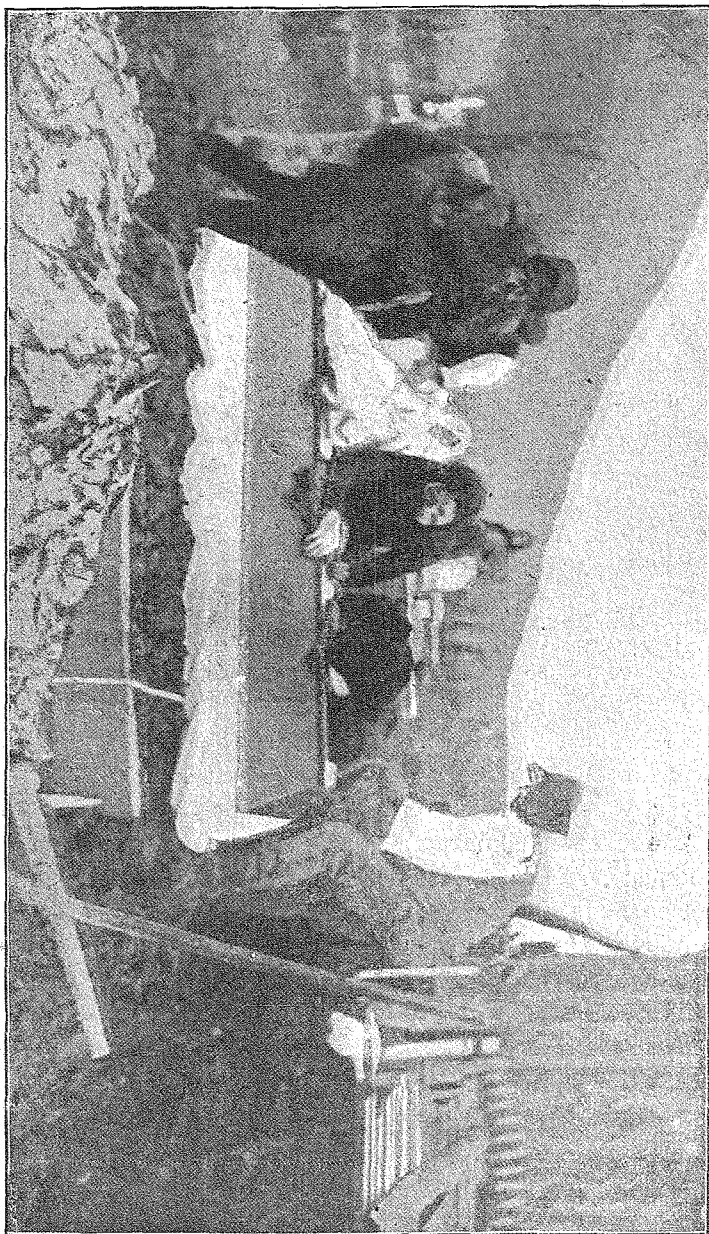
V takýchto pomeroch akoby na galejách, na
 milosť — nemilosť svojich úporných nepriateľov čo
 voľná korisť ich šovinizmu vystavené je roduverné
 slovenské kňazstvo. Nuž nie div, že mnohí volia dobrovoľné vy-
 hnanstvo a utekajú do cudzích krajov, keďže znemožňuje sa im
 medzi svojimi rodákmi pracovať na vinici Pánovej. Takí vyhnanci
 nevole cudzorodých arcipastierov sú: Fr. V. Sasinek, ktorého ako
 profesora teologie a kazateľa biskupského chrámu a dejepiscu
 biskupstva odiniení chcel biskup Ipolyi-Stummer bezľudnou faričkou
 medzi cigánmi, na Bacúrove. On radšej bez penzie opustil biskup-
 stvo a žil za 44 rokov i zomrel v cudzozemsku. Podobného osudu
 sa dožili A. Bielek, dr. A. Dianiška, Michal Bajor a početní iní.

Ťažko spočítať tie tisíce, ba iste už milióny, ktoré sa dostaly z
 dôchodku slovenských biskupstiev na výlučne maďarské, ale aj
 rozhodne protislovenské kultúrne i protikultúrne, agitačné, provo-

kativné, kórtešské ciele — a to všetko proti nám Slovákom upo-
 trebené. Spolok sv. Vojtecha, jediný cirkevnoliterárny ústav kato-
 líckych Slovákov, Muzeálna slovenská spoločnosť, jediná to vedecká
 inštitúcia slovenská, jejž predsedami sú katolícki kňazia, nedostala
 z bohatých biskupských darov ani tú omrvinku, ktorá padá zo
 stola hodujúceho biblického boháča.

Čisto protislovenská tendencia panuje aj pri zaplňovaní slo-
 venských fár. V baňskobystrickom biskupstve je k. pr. už od
 dávna zavedená prax, že dôležitejšie slovenské fary dostávajú
 kňazia nemeckého pôvodu, ako „spoľahlivejší“. Slovenskí kňazia
 dostávajú aj tie najodstrčenejšie faričky len za podpísané reverzy
 (záväzky), v ktorých sa zriekajú všetkej politickej ba i aj literárnej
 činnosti, všetkých stykov so slovenskými národovci a časopismi.
 Také reverzy museli podpísať Andrej Trúchly, Št. Stolárik a viacerí iní.
 Politicky alebo literárne už exponovaných slovenských kňazov
 nechávajú večitými kaplánmi, alebo administrátormi na výstrkovoch.
 Takými boli, cez desaťročia: František Richard Osvald,
 Martin Hoyč, Ladislav Moyš, Bartolomej Demovič, K. A. Medvecký,
 Vendelín a Andrej Húska, dr. Armin Herold, Št. Ravasz a mnohí
 iní. Biskup Bende žiadal od Jozefa Budayho a biskupský vikár
 Ján Havran od K. A. Medveckého sľubami a hrozbami úplné od-
 ťiahnutie sa od slovenského pohybu, tak že musíme uznať pravdi-
 vosť oného výroku že: „Maďarizácia je v dnešnej dobe skutočným
 náboženstvom . . . ona je označovaná ako najväčší ideál národa,
 ona je kladená pred i nad zákony mravné; jej zákonom pripisuje
 sa vyšší význam ako zákonom božím; ona je merítkom toho, či
 je kto občanom (i kňazom) dobrým a mravným, alebo zlým a
 nehodným . . . (Mart. Húska.) Alebo ako to markantne vy-
 slovil v mene nepriateľských hierarchov istý cirk. hodnostár z
 východných strán: „Slovenský hovorí nenie hriech, ale svinstvo!“¹
 (Ústne sdelenie prof. Alb. Vallu.)

¹ „Nečakáme, aby sa sv. Otec zamiešal do politiky našich maďarizátorov a
 ukázal im, aké nespravodlivé, hriešne sú ich zámery, keď potlačujú našu reč v školách
 a úradoch, lebo vieme, žeby tak kázal hluchým ušiam. My chceme a žiadame len, aby
 šíalenou maďarizáciou nášho ľudu netrpelo škodu náboženstvo, a dobré mravy Slovákov
 uhorských, ktorí majú právo očakávať od svojich biskupov, kňazov a učiteľov, aby
 im ukazovali cestu spasenia prostriedkami svojej slovenskej reči, i šetrili ich národné
 zvláštnosti aspoň s takou nežnosťou, s akou šetria ich katolícki missonári u domo-
 rodých obyvateľov Indie, Číny, Afriky atď . . .“ (Št. Mišík in litt. 28. VII. 91).

Černovský kostolík, posvätený krvou slovenských katolíkov.

OJ, VIESKA, VIESKA...

Oj, vieska, vieska milená,
horúcou krvou skropená!
Prečo že krv tá — povedz že mi —
po tvojej čiernej tiekla zemi?

Oj, nedelíčka milá,
čo že si komu zvinila,
že ťa zlí ľudia v strašnej chvíli
tak potupili, znesvätili?!

Oj, kostolček vzletný, chutný,
čo že si taký dumný, smutný?
Madonna pláče u oltára,
v tvár svätca padla hnevu chmára...

Oj, vdovice, oj siroty,
vy žertvy žiaľu, tesknoty,
váš osud: nad rakvami plakať,
so šikaním k čerstvým hrobom klakať...

To tvoje dielo, Kaine!
No beda! trest ťa nemine:
krv Abelova z hĺbky, z doľa
o pomstu voláš k Bohu volá...

Buď zdravá, vieska milá!
Tys živú obeť vložila
na nový oltár — jak je cenná!
I dúfaj: bude odmenená.

Len vytrvaj! Už ide čas,
kde zmlkne stonú tvojho hlas,
keď pravda putá krivdy zláme:
hymn plesu zhučí v tvojom... e.

Andrej Sládkovič.

C) Národohospodárske príčiny.

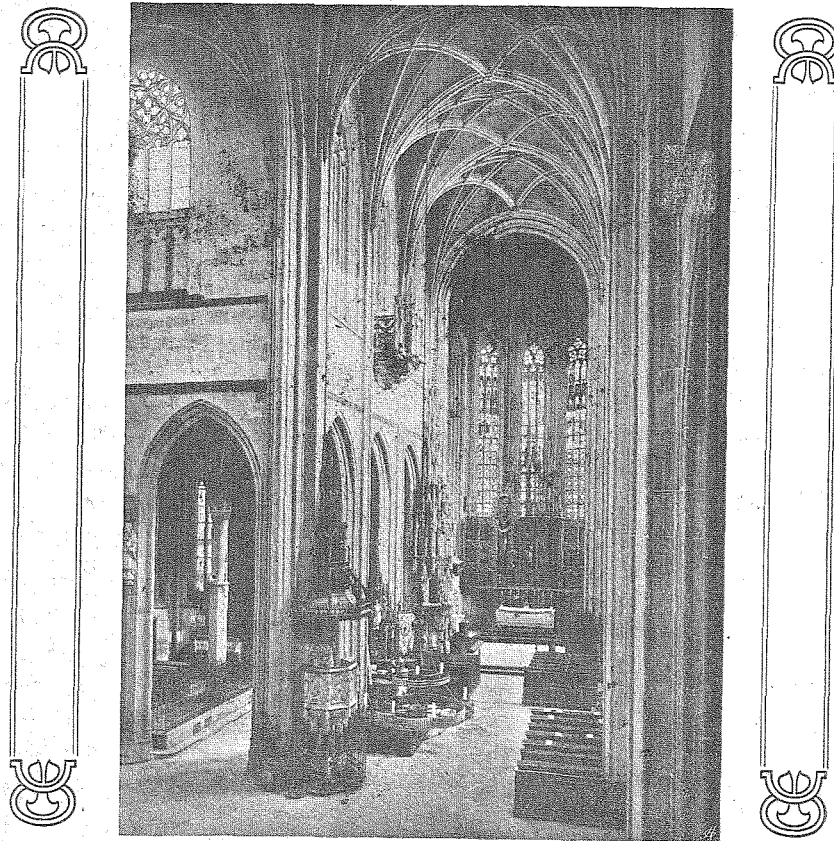
Musíme sa zmieniť aj o príčinách národohospodárskych, ktoré nútily slovenský ľud, aby na predstaviteľov cirkevnej moci na Slovensku hľadel ako na svojich neprajníkov; aby sa voči nim octnul v hospodárskej revnivosti, nie len v krytom ale i otvorenom stavovskom boji.¹

1) Slovenskému ľudu v prevažnej väčšine chýba ornej pôdy; zvlášť však sviera ho citerný nedostatok pastvín; hôr temer ani nemá. Krom toho sovretý je rozsiahlymi fideikomissami (svérenskými panstvami), ktoré sa v 11 slovenských stoliciach rozprestierajú na 2,037.000 katastrálnych jutár, čo železnými obručami, tak že sa v mnohých krajoch ani na svojom vlastnom hýbať nemôže. (Ako keby sa práve na slovenskom ľude mali plniť slová starého Plinius: „Latifundia hubily Itáliu“ = Slovensko.) Úrodné roviny pozdĺž Váhu, Hrona, Oravy, Torysi, Moravy, zvlášte však Nitry podobajú sa veľikánskym panským majerom. Domorodý ľud tu temer ani nepracuje na svojom. Všade, kam okom hodíš, kde úrodnejší kraj, všade sa hrdo vypínajú zámky, kaštiele zemepanské, alebo aspoň neforemné, rozsiahle panské majere oznamujú, že je Slovák vo svojom otcovskom kraji skoro cudzí. A slovenskí bezzemkovia čo bľadé tône hrbia sa v práci po nekonečných čierňavých statkárskejších tabiel. Právý stredovek to tu! Ale slovenský ľud, pracovitý a dovedný, žižní za zemou, chce pracovať na svojom, alebo aspoň pre seba a svoje. Značná čiastka, okrúhlych 275,000 katastr. jutár tejto nie jeho pôdy patrila katolíckym biskupom, kapitulám, ale z tejto prevažnú čiastku áreľndovali židia. A slovenský ľud, duchovné dietky oných hierarchov, prosil od svojich arcipastierov kus tejto potom i krvou posvätenej zeme čo len do prenájmu, ale nedostal jej, leda od árendátora — žida. Cudzinci vierou, mravom i pôvodom, tyli z cirkevného majetku na Slovensku. Slovenskému katolíckemu ľudu prichodilo len robotiť na cirkevných panstvách svojho kraja — alebo sa vystahovať z domoviny, aby ho uniesly víry ďalekého sveta.²

¹ „Keď kňazia ľudu slovenského mimoriadnym biskupským (Bubičovým) obežníkom vyzvaní boli, aby si povedomí ostali toho vyznačenia, ktorým štát uhorský ozdobil niekdy kňazov, ako zemanov, a tých ich vyvýšil ponad poddanský ľud obecný, vyzvanie toto pochádzaf mohlo len z celkom blúdneho ponímania pomeru kňaza ku veriacim svojim“. („Podme za Ním!“ Str. 40).

² Tak v svätobeňadickom panstve ostrihomskej kapituli zavrhlí lepšiu offertu

2) V stredoveku sa hovorilo „dobro je pod krivou palicou“ (t. j. lepšie je poddaným byť v panstve biskupskom). No, slovenský ľud to nemohol tvrdiť o spravovaní väčšiny biskupských a kapitulských panství. Lepšie bolo u žida, ako na mohých cirkevných statkoch! Že to nebolo u nás inak ani za dávnych

Vnútro košického dómu.

čas, vidíme z prípadu, kde sa poddaní kláštora svätobeňadického chceli oslobodiť od nesnesiteľného jarma, za čo trestom oholení

tamejšieho kat. ľudu, a v svätokrížskom panstve biskupa baňskobystrického sú árendátormi od nepamäti židia, od ktorých si okolití slovenskí hospodári len do podárendy môžu vziať planšie kúsky. Za tieto odpadky platia gazdovia títo úhrnom toľkú árendu, že si žid vyplatí ňou celé svoje nájomné biskupovi a ostáva mu najlepšia čiastka zdarma.

boli do polovice na potupu. Žid zväčša osobne spravuje svoje panstvo — naši cirkevní zemepáni najímali si z ďalekých krajov cudzincov išpánov a horárov, ktorí súc sami nedostatočne platení, zúrili proti úbohým robotujúcim a sdierali ich všemožne. Drevo hnilo po biskupských lesoch, ale utiesnený ľud nedostal ho ani za drahé peniaze. Pre hubky a čučoriedky do naha zvliekli biskupskí horári slovenskú sedliačku.² Pre nepatrné lesné priestupky zavierali úbohý ľud do väzenia a demoralizovali ho tým neslýchane. Biskup Vlk Radnai Ritthammer sa chválil, že na čisto slovenské panstvo svoje (Brežnica, Tekov) doviedol si poľného, ktorý nevie ani muknúť slovensky; a skutočne s lesnými a vinohradníckymi robotníkmi, břešmi shovárali sa tam biskupskí poľní temer výlučne maďarsky. A tak to bolo nepatrnými výnimkami všade na Slovensku pod tou „krivou bakulou“. Mnohé magnátske i židovské panstvá už parcelovali medzi roľnícky ľud kraja — naši cudzinci biskupi o parcelovaní cirkevných panstiev, na ktorých zväčša dobre hospodáriť ani nevedeli, ani nemienili, ani počuf nechceli, ako by sa ešte vždy cítili v stredoveku. Miesto toho predávali svoje panstvá na Slovensku židom, ako nedávno kapitula ostrihomská, ktorá svoje bzovicke (Hont) panstvo — v celku 11,000 jutár — odpredala pešťanskému židovi Šándor Pálovi a pešťanský ústredný seminár svoje kršteňanské panstvo aj s právom patronátskym (nad katolíckymi farami) židovi Salzbergerovi.

Keby mi niekto sdelil, že sa na jeho okolí so slovenskou pôdou a ľudom inak nakladalo, za milú povinnosť by som si považoval horejšie príkre úsudky verejne opraviť.

3. Biskupské a kapitulske panstvá len veľmi nedbale, skúpe znášaly verejnoprávne, ba aj cirkevné farchy, na ne pripadajúce. Kostoly, katolícke školy (na koľko sú ešte nie zoštatnené!) a farské budovy na väčšine týchto panstiev sú v stave najbiednejšom; farári a kapláni práve z biskupských pokladníc najmizernejšie platení. O tomto ozaj nepochopiteľnom zjave slovenského života môže mať poňatie len ten, kto pozná tú nepreklenuteľnú priepasť, jaká bola v niekdajšom Uhorsku

² „Toľko môžem tvrdiť, keby som sa ešte raz narodil, aj vtedy by som bol len kňazom, ale in partibus infidelium, (t. j. medzi národami pohanskými), ale aby som také veci prehladol, ako na Bzovíku za 32 rokov od ľudí slávnej kapitule, ich skutky, in omnibus absceonitibus (so všetkými necudnosťami), zastavaných svojimi páni — to by som už viac neurobil. — Dobře povedal Dedinský pred jedným osvieteným: jaké ste vy . . . , takí sú aj vaši ľudia tu . . .“ (Ivan Poljakovics, Šahy dd. 16. XI. 1905).

medzi nižším a vyšším kňazstvom. Tcto z nebotyčných výšin Siona dívalo sa dolu na plaziace sa, často i s biedou zápasiace nižšie kňazstvo, hodiac mu kedy-tedy s gestom veľmoža nejakú omrvinku; ¹ toto, čo do očí ponížene poddané, v duchu a v dôverných rozhovoroch do pekla posielalo všetky biskupské majetky.

Nás však zaujíma tu národohospodárska stránka tohoto zjavu; a tu konštatovať musíme, že takto cirkevnými patronátmi zanedbávané cirkevné stavby opravovať a udržiavať musel sám ľud: a tak farchu tú, za čo vlastne biskupi užívali panstvá tieto, uvaľovali na plecía veriaceho ľudu, všestranne obťažovaného. O tom, ako kapitulske panstvo nechcelo na opravu skoro už zručaného kostola viac, — ani prv dať, ako dá spolupatrón-žid; ako sa dal biskup Radnai pravotiť, aby na pozemky jeho pripadajúcu cirkevnú, poľahke katolícku školskú daň splatil; ako si tenže biskup patronátske farchy z kostolnej pokladnice vyplácať dával; ako práve cirkevnými patronátmi udržiavané katolícke školy hanebne živorily a preto rad radom do rúk beznáboženského štátu oddávané bývaly, máme bohužiaľ zo všetkých strán slovenského kraja mnohé doklady, a zvedavým vďačne s nimi poslužime.

4) Vyšší cirkevní hodnostári neukázali dosavád na žiadnom poli porozumenia, súcitu s biedami a nedostatkami slovenských svojich veriaticich.²

Ako členovia vyššej snemovne neozvali sa, neuplatnili svoj vplyv nikdy badateľným spôsobom v záujme napomôženia ubiedených krajov Slovenska. Alebo prisviedčali, alebo pomáhali nadháňať vodu na mlyn veľkostatkárskych pajtášov svojich.³

¹ Keď do nedávne mesačne piatimi zlatkami plateného kaplána každý štvrtrok prehadzovali z jedného konca biskupstva na druhý, na mnohé prosby hodili mu na prevážačku 20 K. Administrátorom ani toľko nedali. A keď zapsotený kaplán upadol do plúcnej, alebo inej ťažšej nemoce a lekári posielali ho do kúpeľov, sanatoria, alebo na južné kraje, odbavili ho zo sľubom, alebo ako znak veľikej priazne poslali mu raz, navždy 100 korún.

² „Čo hľadal u teba ten hlúpy sedliak?“ („Mit keresett nálád az a buta paraszt?) zreval baňskobystrický biskup Vlk na pôvodcu tejto knihy, na svojho kňaza, len zato, že ho istý po celom okolí účtu požívajúci, intelligentný a majetný roľník niekoľkokrát navštívil. V slovách „buda paraszt!“ zrkadli sa hlbocizná nenávisť, opovrhovanie slovenským sedliakom.

³ Spišský biskup Párvy, pri assistencii početných kňazov a v prítomnosti zbožného zástupu slovenských roľníkov, dňa 27. augusta roku 1912 od oltára kostola hybianskeho oslavoval „maďarského Heineho“, Balaššu, spevcu a modloslužebníka tela

Ako boháči, zo slovenskej pôdy, zväčša slovenským potom nadobudnuté dôchodky svoje trovili najviac v cudzine; vynakladali ich na neslovenské kultúrne a charitatívne (dobročinné) ciele, na rodinkárstvo, na maďarské detské opatrovne (óvody); na kortešačky v záujme maďarských politických strán a na podobné, veru najmenej bohumilé a pre veriacich cele neosožné, ba i škodlivé ciele, ako to nedávno v tajnosti vedené vyšetovanie uhorskej vlády istotne dokázalo. Z tohoto ohľadu, vyššie kňazstvo, ktoré účinkovalo na našich krajoch, snáď najviac prispievalo k schudobneniu (depauperizácii) Slovenska.

Týmto všetkým uvedomil si prv slovenský ľud to, že cudzородé vyššie kňazstvo u nás, nemajúc pražiadneho súcitu a porozumenia s jeho hospodárskymi a sociálnymi nedostatkami, postavené do ostrej protivity s jeho túžbami a snahami, tvorilo nebezpečnú triedu jeho hospodárskych protivníkov, a to tým nebezpečnejšiu triedu, čím viac vyšších ohľadov ho hatilo v tom, aby sa čo rovnoprávny činiteľ postavil mohol do priameho hospodárskeho boja so svojim záškodníkom.

ženského, ospevovateľa a verejného páchatela cudzoložství, krvelačného trýzniteľa ľudu slovenského, pred nimž sa kedysi triasly celé stolice, ktorý v hýrivosti svojej palicovať dal svojich slovenských poddaných. Biskup povedal od oltára na poctu tohoto verejného hriešnika veľkolepú reč, ktorou odovzdal svleky toho tyrana zbožnému potomstvu trýznených a pohoršovaných dedov. (Jediné šťastie pri tom bolo, že ubohý ľud veriaci nerozumel z biskupskej „kázne“ ani slovíčka!)

VI.

Žiadosti slovenských katolíkov v niekdajšom Uhorsku.

„Dedictvo po predkoch máme si vážiť. Náboth nechcel ani kráľovi Achabovi zapredať po otcoch zdedený vinohrad, pokladajúc si to za hriech. U Grékov, obzvlášť u Athénčanov bol v zákone o orbe, múdrym Solonom sostavenom, článok, že každý, ktokoľvek zdedené po predkoch pole premrhá, bude bezocným. A keby sme my naše dedictvo po otcoch, svoju slovenskú reč, svoju slovenskú národnosť zahodili, zaiste boli by sme aj my bezocnými.“ („Otcovský hlas“.)

Vylíčiac takto s bolestným srdcom naše krivdy, ako príčiny dosť a dosť odôvodnenej nespokojnosti slovenského katolíctva so stávajúcimi cirkevnými pomerami, prejdeme na stanovenie našich žiadostí.

I. Na poli cirkevnom žiadame na základe už jestvujúcich cirkevných zákonov (a precedensov na poli vysvetľovania cirkevného práva):

1. Ku rímskej Kurii, jako aj k pápežskej Nunciatúre viedeňskej, slovenského, alebo aspoň československého promotora, poťažne auditora.

2. Autonomiu farností biskupství a národno-cirkevnú na koľko sa ona môže srovnáť so zásadami katolíctva.¹⁾

3. Upravenie patronátneho práva.

a) Závazky reverzy a služby politické padajú pod pochop simonie. Používanie teda práva patronátneho na základe politických

¹⁾ Pri tejto organizácii neviažeme sa na názov autonómie, cudzozemským cirk. kruhom, zvlášť rímskej kurii nedobre znejúci, akoby to mala byť autonómia od Ríma, kdežto smer našich cirkevno-autonomistických snáh je autonómia od škodlivého zasahovania svetskej moci.

služieb a záväzkov, podlieha cirkevným trestom proti simonii (sve-tokupectvu).

b) Prísne šetrenie cirkevných zákonov, aby každý biskup, farár a kaplán reč ľudu nielen slušne a dokonale znal, ale sám aj osobne v nej náuku božiu vyučoval. Schopnosť táto má sa úradne zistiť pri processe informatívnom, pofažne pri zkuške jurisdikcionálnej a prosynodálnej.

c) Na koľko aj veriaci ľud prispieva k udržiavaniu kostola, školy, farára, kantora, učiteľa (už či hotovými peniazmi, či prírodninami, prácou) v toľkom pomere má sa im zabezpečiť aj užívanie práv patronátnych (teda majú sa stať spolupatrnými dosavádneho patróna). Menovite farníci majú mať pomerný vplyv pri predostretí (prezentovaní) biskupovi farára a voľbe učiteľa.

d) Každá zákonite uprázdnená fara má byť najďalej behom polroka cestou verejného súbehu (konkurzu) stálym farárom zaplnená. Trvalé administratúry majú prestať.

e) Hotové trovy prevážania kňazov znášajú veriaci len vtedy, keď sa fara odumretím, penzionovaním, alebo na žiadosť veriacich uprázdnila.

f) Vernosť k svojmu národu a materinskej reči nikomu, pri žiadnej príležitosti prekážkou byť nesmie k obsiahnutiu niektorého postavenia (úradu).

g) Cirkevná vrchnosť na základe podpísanej obžaloby ktoréhokoľvek z farníkov (ktorí farchy cirkevné znášajú a veľkonočnú sv. spoveď si nevymeškali) povinná je v krátkom čase cirkevné vyšetrovanie previesť proti farárovi, kaplánovi alebo ktorémukoľvek z cirkevných úradníkov, pri ktorej môže byť prítomný aj žalobník a povinná je žalobníka o výsledku pofažne výroku upovedomiť a poskytnúť mu možnosť apelláty.

4. Žiadame neprekázané pestovanie kultu svätých prvozvestovateľov viery Kristovej medzi Slovákami: svätých Cyrilla a Metóda, ako aj slovenských svätých: Svoráda a Benedikta. Aby sa veriacim neprekázalo stavať sochy a obrazy týchto svätých do kostolov, zasvätiť ich výročitú pamiatku a aby v litániach ku Všetkým svätým ich mená boli verejne vyzvané. Výročité ich sviatky majú byť verejne slávené v nasledujúce nedele.

5. Zpätuvodenie slovenskej bohoslužobnej reči (kázne, kostolného spevu) v kostoloch, ku ktorým patrí aspoň 25% slovenských veriacich, dľa spravodlivého pomeru. Vo farnosťach, za posledné

polstoročie pomaďarčených žiadame posledné zpätuvodenie slovenčiny do chrámu a školy, restitutio in integrum.

6 Učiteľom náboženstva nech sa prísne nariadi, aby každé dieťa v jeho materinskom jazyku katechisovali.

8 Žiadame dokonalé zreformovanie všetkých (mužských i ženských) kláštorov na Slovensku. Menovite Piaristov a Milosrdných Bratov. Slovenských reholníkov preložiť na slovenské, maďarských na maďarské kraje. Žiadame utvorenie osobitných slovenských provincií tam, kde by bolo k tomu dostatočný počet kláštorov v protivnom páde pripojenie týchto k najbližšej českomoravskej provincii.

8 Biskupov, ktorí násilenstvami na Slovenskom ľude a roduvernem kňazstve vzbudili proti sebe mimoriadny a trvalý odpor, — žiadame odstrániť.²

II. Z ohľadov národopolitických:

1. Žiadame od našich biskupov, aby sa raz na vždy odriekli tej bludnej mienky, akoby ich úlohou bolo „na úzde držať národnostné pohyby“, aby na politickom poli len výlučne cirkevné ciele sledovali a v otázkach národnostných zachovali aspoň slušnú nestrannosť (neutralitu), ba vplyvom svojim zastávali sa slabších a miernili medzinárodnostné protivy. Nie zbabelý pokoj hlásat ubitému ľudu, ale kresťanskú spravodlivosť voči každému.

2. Žiadame, aby vyššie kňazstvo prebytky svojich dôchodkov dľa ducha cirkevných zákonov venovalo na zachránenie a zvelebenie katolíckeho školstva, prekaziac takto zoštatňovanie katolíckych škôl a šírenie sa nadbytočného vplyvu medzítok štátnych. Tiež mali by sa naši biskupi všemožne zasadiť o dokonalé zrevidovanie Appoňovského školského zákona.

3. Náukosdefná reč všetkých katolíckych škôl má byť reč materinská väčšiny patričných školopovinných. Určenie inej reči za vyučovaciu reč malo by sa disciplinárne sťahovať ako protivné záujmom katolíckej výučby.

4. Boj proti mravne a nábožensky bezúhonným časopisom slovenským má byť na celej čiare zastavený; rodu i cirkvi verná slovesná žurnalistika umožnená i podporovaná. Menovite tlačové

² Posledne boli to spišský biskup Alexander Párvy a baňskobystrický Vlk Radnai-Ritthammer, nitriansky Vilhelm Battányi a rožňavský Ludevít Balás, ktorí pre uvedené vlastnosti medzi slovenskými veriacimi k spásu duší a v prospech cirkve ďalej účinkovať sú nesúci.

ofery zo slovenských krajov majú sa vynakladať výlučne na podporu roduverných náboženských i politických časopisov.

5. V každej kapituli nech sa označí jedno kreslo za „stallum literarium“ a v kapitulách slovenských biskupstiev nech sa to štallum udeľuje kňazom, o cirkevnú spisbu a vedu slovenskú obzvlášťne zaslúženým.

6. Na každom kňazskom semeništi našich strán nech sa sriadia popri inorečových paralele aj slovenské cirkevno-literárne školy, s potrebnými knižnicami. Vôbec nech sa poskytnú každému chovancovi príležitosť vzdelávať sa v svojej materčine literárne, ba nech sa uvedie aj povinnosť osvojiť si diecezianske reči.

7. Slovenským katolíckym kňazom nech je dovolené kandidovať za poslancov na snem aspoň v toľkom pomere, ako sa to dovoľuje kňazom iných národností. Vôbec tú istú mieru politickej slobody, s ktorou sa pohybujú prívrženci kňazia ktorejkoľvek politickej strany maďarskej, nech požívajú aj slovenskí kňazia. V tomto ohľade nech sa ustáli záväzne arbiterstvo pápežskej Nunciatury, ktorá povinná je vypočítať obe stránky a spolu i svojho slovenského auditora.

8. Biskupi, ktorí majú byť duchovnými pastiermi slovenských katolíkov z lásky a úcty k vnútorným citom svojich duchovných dieťať, nech nebe u žiadnej účasti pri spolkoch, ktoré smerujú k pomadžarčeniu Slovákov. Týmto nás dosavď do krvi urážajú a vyzývajú verejnú mienku slovenskú. Vôbec nech sa stránia politiky stúpania na otlaky, ktorá sa nijak nesrovnáva so zástojom pastiera, milujúceho svoje ovečky a majúceho dať i život svoj za ne. Nemal by sa mu teda nikdy ukázať v spoločnosti dravých vlkov. Oproti tomu žiadame, aby aspoň jeden z biskupov na Slovensku bral slušnú účasť v cirkevno-literárnych a vedeckých pohyboch slovenských.

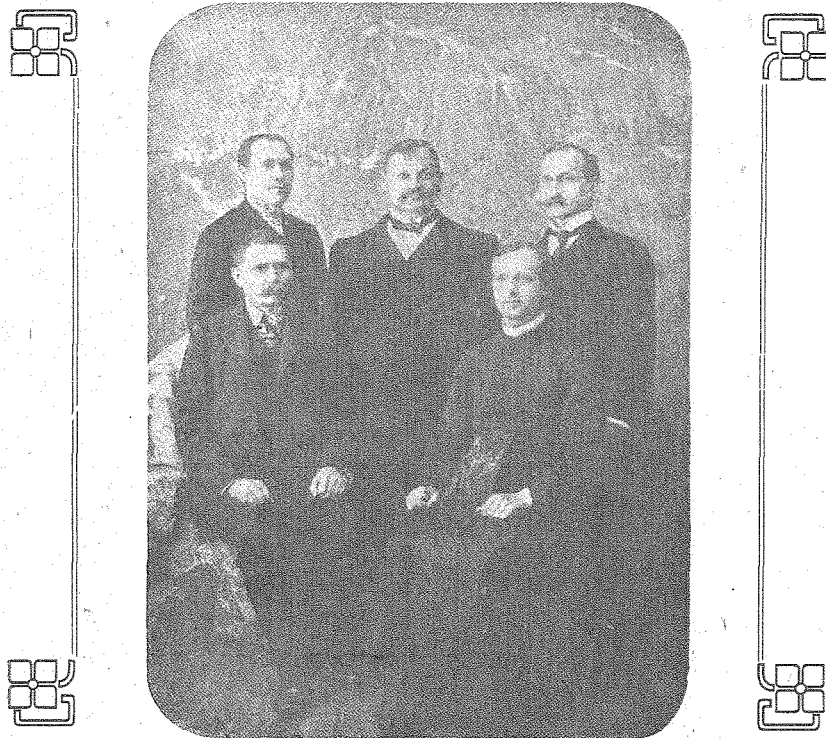
9. Slovenských kňazov, ktorí by sa z cudziny do svojich predošlých biskupstiev navrátili chceli, jestli sú mravne a telesne bezúhonní, majú biskupi prijať nazpät a nadeľiť slušnými cirkevnými úradmi.

III. Na poli hospodárskom žiadame:

1. Parcelovanie niektorých cirkevných panstiev, medzi domorodým ľudom tam, kde má slov. ľud núdzu o svoju pôdu, a kde sa to bez ohrozenia upotrebitelnosti celku dá previesť a to v bezprostrednom styku s ľudom veriacim, s vylučným kšeftárskych

prostredníkov. Kde nemožno parcelovať, nech sa utvoria pri pomoci miestneho kňazstva a priateľov ľudu najímateľské družstvá a tieto by mali mať predprávo pri vydávaní cirkevných statkov do prenájmu (árendy).

2. Užívateľia cirkevných majetkov majú si už raz uvedomiť, že následníkom apoštolov nesluší spravovať cirkevné panstvá na spôsob sobeckých a necitných svetárov, len v duchu obchodnom,

Ružomberskí väzňovia r. 1906.

vykorisťovateľskom, byrokratickom; že sú zemepánmi, ale zároveň aj duchovnými pastiermi, otcami tohoto ľudu, ktorí im obrába majetky a zisk krvopotne odvádza. V podobnom smysle mali by upraviť aj svoje úradníctvo, ktoré by pri žiadnych okolnostiach nesmeli spustiť s očí podstatný ten rozdiel, jaký sa má javiť v úradovaní na panstvách svetských, tiež že „mnohé veci sú dovolené, ale nie všetky aj slušné.“

3. Cirkevné zákony ohľadom udržovania kostolov a škôl, ako aj povinného nadeľovania chudoby z prebytkov cirkevných dôchodkov, nech naši biskupi svedomitejšie zachovávajú a nech podlžná čiastka dôchodku padne v dobro slovenskej chudoby, tu najších charitatívnych ústavov (chudobníce, sirotníce) a neodnáša sa do cudziny.

VII.

Slovenskí katolíci v nutnej opozícii proti cudzorodej hierarchii.¹

„Veru, veru prichodí nám brániť kresťanstvo proti biskupom a kňazom qui sedent in cathedra pestilentiae. Keď bude celkom zle, bude hľadať, na koho by svoje hriechy uvaliť mohli“. (A. Kmeť in litt. 9. V. 902).

„Je každému človekovi dovolené, ba každý je prísne zaviazaný pestovať národné povedomie, a chrániť a hájiť práva národa svojho“. (Dr. Albert Stöckel).

„Voi siete troppo ricchi“. — Vy ste pľiš bohatí — privolať pápež Pius IX. za odchádzajúcimi maďarskými biskupami, keď opustili cirkevný snem vatikánsky. Bohatstvo odvádza často srdcia ľudské nielen od Boha, ale činí ich aj zatvrdilými proti biedam spolublížnych. Syti lačnému neverí, a musela by nádiť nejaká katastrofálna premena, žeby sa uhorskí biskupi snížili k svojim veriacim a zaujali sa kultúrnych i hmotných nedostatkov ľudu

¹ Tu bude na mieste odlačiť zaiste smerodajný výrok slavného moralistu, Jezuitu Cathreina, ktorý na otázku, či menšina, v rečových právach svojich utlačaná, smie sa dľa zákona božieho sprotiviť utlačiteľom, či sa oni v hodnostach štátnych, či v cirkevných nachádzajú? odpovedal listom: Ignatius Colleg. Walkenburg. dňa 16. marca, 1909. Hollandsko.

Velebný a vážený pán farár, Váš list z 9. t. m. som niekoľkokrázy prečítal. Naokoľko vidím jedná sa o otázku, pokiaľ menšina s vlastnou svojou rečou, n. pr. nemecká oblasť v prevažne maďarskom Uhorsku, svoju reč voči majorite, pofažne proti vláde brániť môže, keď sa tá vynasnažuje materinský jazyk vyhubiť? Je to v jednotlivých prípadoch ovšem dost ťažká právna otázka, ale všeobecné zásady o tom sa mi zdajú byť jasné. Uhorská vláda nemá právo n. pr. nemeckú reč v nemeckom kraji potlačiť, t. j. vytisnúť ju z obecných škôl, alebo zo stredných. Ak vláda uhorská podobné dačo robí, môže sa nemecká oblasť všetkými zákonnými prostriedkami, teda aj passívnou resistenciou brániť, na koľko by táto nezapričinila ešte väčšie zlo . . . S hlbokou úctou váš oddaný Victor Cathrein, kňaz Spoločnosti Ježišovej. — Čo je tu povedané o majorite, pofažne o utlačajúcej moci cirkevnej, keďže táto utláča menšinu národnostnú nie v záujme cirkevnom, ale štátnom (?) ani nie tak mocou duchovnou, ako viac násilím a nadvládou hmotnou.

slovenského. Ako kedysi spomenutý sv. Otec, tak aj slovenský katolícky ľud s bolesťou si upovedomuje, že od svojich arcipastierov po dobrotky ničoho dobrého nemôže očakávať. A povedomie toto i pri všetkej od predkov zdednej úcte a poslušnosti, podáva ukrivdenému do ruky nevyhnutne potrebné prostriedky odpomoci, ba i zbrane k vynúteniu kýženého preporodu neudržateľných cirkevných pomerov hornouhorských. My neprestávame vysoko si ctiť cirkevnú hodnosť a cirkevnú právomoc námestníkov apoštolských. Ale ako kedysi krivdené vdovy prvokresťanov gréckych šomraly na krivdu pri rozdeľovaní almužny, i docielili konečne spravodlivosti, tak prinútení sú aj slovenskí katolíci použiť všetkého slušného, zákonitého spôsobu, ktorým by si uľavili vo svojej utlačení a opustenosti.

Slovenskí katolíci nedvíhajú tým odboj proti zákonným cirkevným vrchnostiam, ale chcú len primeraným spôsobom prinútiť od cudzených duchovných pastierov svojich, aby sa s láskou prinavrátili k zanedbávanému, ubíjanému duchovnému stádu svojmu; aby si naši biskupi už raz uvedomili naprostú rovnocennosť duše slovenskej s maďarskou; aby dľa slov apoštola národov boli naši biskupi medzi Maďarmi Maďari, medzi Slovákmi Slováci; aby dľa príkladu dobrého Pastiera, kosť zlomenú obväzovali, zhasínajúci kahanec rozosvecovali; aby boli láskavými pastiermi, nie ubijcami svojho slovenského stáda.

Slovenskí katolíci macošskými cirkevnými pomerami vohnaní sú do príkrej protivity, do opozície proti terajším biskupom a protinárodným kňazom. Toto svoje stanovisko prirovnávajú k opozícii samého Spasiteľa, ktorý na stávajúce cirkevné (židovské) pomery svojej doby, privola učedníkom svojim: „Na učiteľskom stolci zasadli zákonníci a farizeji. Všetko, čo Vám povedia, zachovávajú a plňte, podľa skutkov ale nečinite, lebo kážu, ale sami nezachovávajú. Ukladajú bremená ťažké a nesnesiteľné a kladú ich na plecía ľudu: svojím prstom ich však pohnúť nechcú . . .“ (Mat. 13. 2-4).

Neprirodzené, mimozákonné položenieslovenských katolíkov stvorilo nám nútnosť obrany; prikazuje nám spôsob pokračovania taký, aký by pri riadnych cirkevných pomeroch nemal medzi katolíckmi miesta. Zachovať princíp autority, dôstojnosť cirkevných hodností ušetriť, ale vždy presne rozoznávať dielo cirkevnej hodnosti od diela politického neprajníka; biskupa vždy vedieť oddeliť od veľmoža. Proti krivde

pomáhať si každým nezakázaným, mravným a možným spôsobom a medzitým nevyšinúť sa z rámca cirkevných zákonov — týchto pravidiel pridržať sa má skalopevnou dôstojnosťou každý povedomý slovenský katolík do tých čias, kým nám rímská Stolica alebo neodpomôže v našich krivdách, alebo aspoň iný modus vivendi neumožní.

Spravedlivý tento boj započali už predkovia naši. Keby sa aj slovenským učencom otvorila možnosť preskúmať listárne vatikánske, iste by sa našly sťažnosti slovenských katolíkov proti zosvetáčenej, cudzej hierarchii od najstarších časov. Proti nej ozýva sa viac-menej povedomá nespokojnosť od Užhorodu po Bratislavu tak, že ju už nemožno umlčať a uspokojiť, leda odčinením krívd a zahojením hlbokých rán slovenského katolíctva.

1. Poprednejší mužovia slovenských katolíkov obrátili sa už viackrát k otcovi všetkých národov, k svätej rímskej a apoštolskej Stolici, prednášajúc pokorne tu vo všeobecnosti naše krušné položenie, tu žalujúc sa na jednotlivé krivdy. V mene sdrúžených katolíckych literátov podal bol dňa 14. júla roku 1901 zaslúžený veterán katolíckej spisby, Fr. Richard Oswald, rukami slovenských mužov Matúša Jankoľu a Herakliusa Porubského k rukám sv. Otca stručné memorandum.¹ Ešte predtým na Rím sa obracali s ponosami svojimi Andrej Kmeľ, Julius Gerometta a iní slovenskí kňazia. V záležitosti Andreja Hlinku do sto slovenských kňazov a do stotisíc veriacich zo všetkých slovenských biskupství v bezpočetných prosbách a ponosách sa obracalo k najvyšším cirkevným súdom rímskym, podobne dialo sa aj v záležitostiach iných stíhaných slovenských kňazov.

Aj k námestníkovi sv. Otca, k viedeňskému pápežskému Nunciusovi obracali sa tak osobne, ako aj písomne jednotlivci i celé farnosti o záštitu. K vôli informácii cirkevných kruhov o položení slovenských katolíkov vydali a zdarma rozposlali brošúrky: „Die magyarische Staatsidee, Kirche und Nationalitäten“; a pôvodca tejto knihy vydal: „Podme za Ním, za chudobným, poníženým, ukrižovaným Ježišom Kristom, k chudobnému, zaznávanému pospolitému, veriacemu

¹ Vtedy v Ríme po prvýkrát zbadali, že žijeme a ťažko im bolo chápať, že v Uhorsku môžu byť aj iné národy ako Maďari. No úplne si toto neupovedomila sv. Stolica ani do dnes.

judu“. — Ale pri všetkej úpornej obrannej práci sa dokázalo, že „Pán Boh vysoko, Rím ďaleko“. No nesmieme zúfať. Naša pravda sa raz predsa prederie k ušiam i srdcu povolaných. Nás posilňuje povedomie našej pravdy a nádej, že nás Rím predsa raz musí vyslyšať — zakorenená je aj v tej najzadubenejšej slovensko-katolíckej duši. Táto nádej dáva do tvrdých rúk slovenského roľníka pero, aby vyliat svoje žiale v súkromných listoch pred svätým Otcom.

Roku 1863 dvadsaťpäť slovenských obcí zo Spiša podalo k „apoštolskému“ kráľovi ponosu pre vytiskanie slovenskej reči pri cirkevných i svetských úradoch.

Nad násilensťami našich biskupov s plačom slovenských matiek ako Ráchel o pomstu volali k nebesiam: v Sklabinej, v Miške, Meži¹ a na Prochote.

Hlasitým šomraním dávali na javo svoju nevoľu veriaci nad vytiskáním materinského jazyka z kostolov v Balážskych Ďarmotách, na Kurale, v Püšpökhavane, v Cifere, v Sv. Antole a v Senici.

Poslanstvami na farára, biskupa, poľažne na pápežského Nuncia bránili sa proti násilensťam rečovým vo Veľkých Šuranoch, Komjaticach, v Nových Zámkoch, v Lúčkach (Liptov) v Ružomberku, v Krupine, v Kendiciach,² v Košiciach,³ v Söde⁴ v Sapáriligete (bisk. čanádske) ⁵a v peštianskom Tereziove a 22.000 katolíckych Slovákov v IV. okrese.

Košickí slovenskí katolíci pod vedením chudobného, ale hlboko nábožného a smelého tesárskeho majstra, Jána Straku 300 členo-

¹ Obyvatelia týchto obcí predávajú po celej krajine po domoch aj po jarmokoch papriku. Keď raz dostali darom kostolný spevníček slovenský, zaplakali od radosti. Doma kňaz strašil ich pekľom, ak sa budú zo slovenských modlitebných knížiek modlievať a spievať. (Ústne sdelenie N. Sz.)

² Deputácia bola u biskupa z Kendic (Šaryš). Povedali jej, že v nedeľu po maďarsky spievať neuznávajú za dobré, ale pres týždeň, keď sebe organista s ľuďmi maďarsky zaspieva, to žeby sa tomu neprotivil . . . Premnohí sú, ktorí lamentujú, božekajú a sa na kňazov hnevajú . . . (Ján Straka in, litt. 12. IX. 1911).

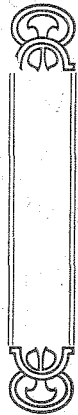
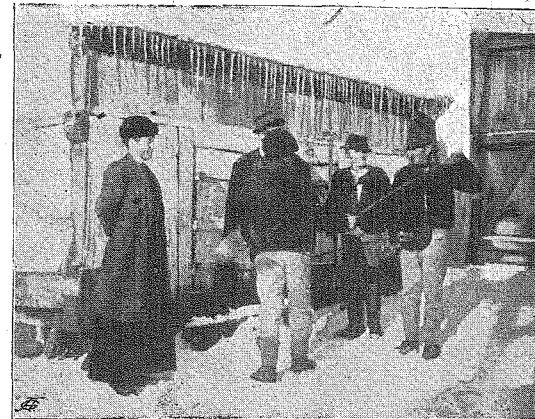
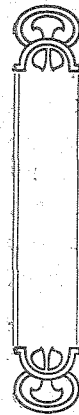
³ V Hermanovcach, pri Sabinove p. farár s organistom naložili svojim ľuďom v kostole spievať po maďarsky, k čomu ale farníci na žiadaní pád privoliť nechceli a chceli ísť preto s deputáciou k biskupovi . . . (Amer. Nár. Nov. 1. XII. 1910).

⁴ Tu farár Tragor nevie po slovensky. Farníci išli s deputáciou k vacovskému biskupovi roku 1888, ale vyslyšaný neboli. (Sdelenie Ignáca Lihosíta.)

⁵ „V Sapáriligete (bisk. čanádske) som bol spovedat a pred prijmaním som slovensky kázal. Nuž bola to kázeň! — Farár nevie nič po slovensky, ani čítať.

vým poslanstvom žiadali si slovenský spev do kostola zpáfuviest,¹ na čo im farár-kanoník Kozora zdupne odpovedal: „Kto vám dovolil po slovensky špievac? Kto chce byť Slovak, nech ide do Poľskej: Ja nechcem nachovac v Košicach Sloviakov, ale Maďarov. Už 900 rokov reč slovensku vykoreňujeme, a sme ju nehodni vykorenic, ale ja vezmem korbač a . . .“ (Ústne sdelenie vodcu deputácie.)

Perbálčania (bisk stolnob.) na obranu svojej materinskej reči, z kostola vytískanej, i práv, zabezpečných v kanoníckej vizitácii, najali si roku 1887 pravotára. Sem patrí aj pád, kde Fr. Kabina preto, že duchovným zbojstvom pomenoval pokračovanie biskupa vacovského, ktorý naložil kňazom, aby aj slovenské

Bacúrovania.

Som im prisľúbil, že sa farár aspoň čítať naučí. Dodal som mu Goffineho a gramatiku, ale všetko ide po starom. — Eud reklamoval proti farárovi, ba aj u biskupa sa hlásil. Dekan toho dištriktu bol potom v Temešváre. Domov cestujúc meldoval môjmu princípálovi, že kaplán pobúrili ľud v Ligete . . .“ (J. Petrovič in, litt. 12. IX. 918.)

¹ Zajímavé bude podať osnovu reči J. Strakovej, dľa slov. časopisu; „Pán farár, my sme prišli, aby sme vyslovili veľkú ľútosť našu nad tou krivdou, ktorú na nás páchate. Vy sladkú reč našu, ktorou sme P. Boha chváľievali, z kostola vyhánate. Chcete-li, aby sme na vás pri poslednom súde Pánu Bohu žalovali? Prečo nám vy do cesty spasenia prekážky kladiete? Vy by ste sa za Slovákov hanbiť nemali, vy by ste mali byť na Slovákov pyšní, lebo tu v Košiciach Slováci naplňujú kostoly, Maďari a Nemci kaviarne a iné horšie miesta. Ten vietor, ktorý vás obracia, neveje z Rímu, ale zo židovskej Budapešti. Oznamujeme vám, že oteraz v kostole len slovenský budeme spievať, či sa vám páči lebo nie“. (L. 26. III. 1913).

deti len maďarsky vyučovali katekizmu, a aby v kostoloch uvádzali maďarčinu — odsúdený bol na 3 mesačné väzenie a 100 korún pokuty. Pred cirkevný súd predostreli žalobu svoju veriaci v Štefanovej (Bratislavsko.)

V Starom Tekove ako aj v Bratisl. Ivánke na Veľkonočný pondelok r. 1913, keď rektor v kostole maďarsky začal spievať, ľud slovenským spevom prehlušil jeho spev.

Pod nesprávne natisnutou maďarskou kázňou hromadne vyšli z kostola veriaci v Dagu,¹ v Bratisl. Sv. Jure,² i v Ivánke a v Ploském (Šaryš).³ V Budimíru vyšli tiež veriaci pre maďarský spev z kostola, za čo ich farár Sidelský u svetského súdu obžaloval a dal zatvorit. (L. 1913.) Aj inzultami odstrašiť chceli krivditeľov slovenčiny — kňazov a rektorov v Šoproni,⁴ v Černej, Zohore, Nových Zámkoch⁵ a v Maďaroši⁶ — tak jako aj v Kompolte Nemci.⁷

V Ružomberku za čas skrivodlivého suspendovania farára Andreja Hlinku — dielo to potitickej pomsty biskupa „Alexandra hrozného“, jako aj vodcu maďarskej ľudovej strany Št. Rakovszkého, — tiež v Lúčkach, odkedy odstránením miláčka ľudu farárom je tam pomocou žandárov B. Smižiar, ľud veriaci nedával si deti krstíť kňazovi, cirkevne sa nesobášil, ne pochovával, do kostola nechodieval. Smutný tento stav trval na prvom mieste,

¹ Tu naložil primas Vaszáry aj maďarské kázne. Keď potom na Velkú noc bola kázeň maďarská, veriaci opustili kostol, kňaz nemal komu kázať. („Nápor-odpor“. Str. 88)

² Tu ohňom i mečom maďarčil zlopestvný autor pamfletu „Ájtatos hazafiság“ Marschal.

³ Farár začal v svätodušný podelok r. 1913 po prvýkrát maďarsky kázať. Ľud vyšiel z kostola. Farár na to vyhlásil, že vyženie každého z kostola von, kto nebude mať maďarského spevníka. (Št. Ravas in litt. 13. V. 913.)

⁴ „Farár súril organistu, aby spieval v kostole po maďarsky. Raz potom spustil milý organista na litánie „Uram irgalmazz“, ale po litániach počaly za ním padať tehly Tie zachránily slovenský spev, lebo on kategoricky vyriekol, že dokiaľ farár nebude maďarsky kázať, on nebude maď. spievať. Zabíť sa nedá.“ (Tamže).

⁵ Farár J. Fábán „na pohraby chodil so žandarmi, aby ani tu slovensky nespievali. Ľud prestal chodiť do kostola, protestoval, všetko márne.“ (In litt.)

⁶ „Tu keď farár začal maďarsky kázať, utiekol ľud z kostola von, ba ženy nezdržali sa drzých výkrikov... Ale pevná vôľa ľudu predsa zvíťazila. Kázne sú už zas slovenské a organista, rodom Maďar musel sa naučiť po slovensky...“ (S. T. 19. V. 905).

⁷ V nemeckej tejto obci arcibiskupstva jagerského naložil kaplán Barčák na Vzkriesenie maďarský spev. Z toho povstala vzbura a kaplán lenže zutekal“. („Nápor-odpor“. Str. 83).

kým zákonitý farár nebol nazpät uvedený a na poslednom mieste, kým sprostredkovaním A. Hlinku biskup nedal Lúčanom sľub, že im nenávideného kňaza pošle preč, jestli začnú kostol a sviatosti navštevovať. Ľud čestne splnil daný sľub, ale cirkevná vrchnosť, vzdor tomu, že podmienku aj okr. dekan v mene biskupa, aj sám farár s kazateľne vyhlásili — ľud oklamala a nenávidený farár sedel ešte do nedávna na fare. Podobné pády staly sa aj v Landoku (Spiš), v Zohore, v Brockom a v Oravskej Veľkej Vsi.

Že biskup Párvy neopovážil sa za dlhé roky ísť po veľkej čiastke svojho biskupstva birmovať, že ho na mnohých miestach veľmi chladno prijímajú a baňskobystrický Radnai-Ritthammer len v sprievode žandárov chodí po birmovkách, rožňavský Šipeky Balázs po niektorých slovenských okresoch za 13 liet nebirmoval, je tiež spôsob, ako v mimozákonnom stave nachádzajúci sa slovenský katolíci uvedomujú si svoju hlbokú nespokojnosť so stávajúcimi neudržateľnými cirkevnými pomerami.

Položenie toto vyvolalo živú ozvenu tak v cudzozemskej tlači, ako aj v hlučných manifestáciach verejných. Menovite česko-moravské kňazstvo a americkí Slováci na početných miestach vydržovali s mnoho tisícovou účasťou protestné a indignačné schôdzky, na ktorých rečníci a rezolúcie¹ celému kresťanskému svetu poukázaly na krivdy do neba volajúce, ktoré páchajú cudzorodí biskupi proti slovenským katolíkom.

Otázka je, ako sa mala opozícia slovenských katolíkov proti svojim ubijcom prejavovať, aby bola cieľu primeraná, vážna, dôstojná a nevyšinula sa z rámcov cirkevných a svetských zákonov?

Každé nespravodlivé biskupské nariadenie, ustanovenie malo sa hneď navšetky tricirkevné súdypapellovať, a tiež súčasne oznámiť apoštolskej Nunciatúre do Viedne (Apostolische Nuntiatur Wien), ako aj sv. Kongregácii Concilii (S. Congregatis Concilii, Roma, Palatio

¹ 30.000 účastníkov roľníckeho sjazdu, vydrživaného dňa 8. sept. r. 1906 na posvätom Velehrade, v rezolúcii prosilo Pápeža, aby sa smíľoval nad prenasledovanými slovenskými katolíckymi kňazmi a poslali do Rímu nasl. telegram: „Katolícke roľníctvo, shromaždené počtom 30.000 osôb na Velehrade, na sjazde katol. spolku českého roľníctva na Morave, vznáša najpokornejšiu prosbu k Vašej Svätosti. Ráčiž ustrnúť nad katolíckym ľudom slovenským Vaša Svätosť otcovskou priazňou v Uhrách a zamedziť prenasledovanie katolíckych slov. kňazov so strany vlády i biskupov v Uhrách ač.verne plnia svoje povinnosti k Bohu, vlasti i národu“.

Vaticano. Italia), stručný jej obsah podať v ktoromkoľvek slovenskom časopise.

Všetku cirkevno-politickú činnosť s našej strany zastaviť a ponechať „privilegovaným katolíkom“ maďarským. My pozbavení súc všetkých mravných i hmotných prostriedkov, prinútení sme boli chatrné sily svoje sústrediť v boji o národné a osobné jestvovanie.

Zastaviť všetku obetavosť na cirkevné ciele, keďže všetko ide cez ruky nám nepriateľské, a z každej našej obety plete si nepriateľ len nový bič na našu slovenskosť. Obetujme ale na naše chudobnejšie dedinské kostolíky, na roduverné katolícke časopisy, Svätopeterský halier posielajme na redakcie slovenských časopisov, ktoré ich každoročne v jednom obnose odošlú svätému Otcovi s primeraným memorandumom, v ktorom sa opíšu naše krivdy. Na kostoly neobetujme do tých čias, kým sa oltárom, obrazom, sochám sv. Cyrilla a Metoda nezabezpečí v nich slušné miesto.

Pri víťankách biskupa (ľudu slovenskému neprajného) nech sa slovenský ľud nezúčastňuje, brány nestavia mažiarmineštrieľa. Veď nielo príčiny k radosti, k plesu. Cudzí prichádza medzi cudzých. Pri vchádzaní biskupa nech sú slovenské dediny prázdne; ľudia nech idú aj na birmovku v smútočnom, tmavom kroji.

Ku kňazom, ktorí v kostoloch a školách ubíjajú a vytískajú našu reč, nech slovenský ľud krem krajnej potreby k spovedi nejde, na omše a modlenie nech im nenosí.

Nevstupujme do žiadneho katolíckeho spolku, ktorý neni pod vedením rozhodne slovenských národovcov. Tak sdržujme sa aj od tak zvanej Katolíckej jednoty ľudovej. Štefan Rakovszky, jej hlavný predseda, zasadil slovenským katolíkom už toľko rán, že vernému Slovákov česť bráni vstúpiť a sotrváť v jeho spolku. Peniaze Jednoty upotrebuju sa zväčša na neslovenské ciele.

Na pútnicke miesta, kde sa slovenskému ľudu krivda deje, kde o slovenských spovedelníkov a kazateľov neni postarané, kde s kazateľnic a spovedelníc hromžia na roduverných Slovákov a ich vodcov, kde čitateľom našich roduverných časopisov rozhrešenie odopierajú — na také miesta zastavme všetky púte. Oproti tomu vyhľadávajme v nábožných prôvodoch hrob sv. Metoda na Velehrade, sv. Hostín, Vamberice, Mariacell, Mariatál

a Kalváriu Zebřidovskú. Tiež osožné by bolo menšími prôvodmi navštevovať zakútne kostolíčky, pri ktorých naši roduverní slovenskí kňazia, neprajnosťou cudzincov osamotení, často bez všetkej duševnej útechy pústevníčia. I sviatostnému Pánu Ježišovi zaiste lepšie padne takáto návšteva a pocta v zakútnom a opustenom kostolíčku Jemu preukázaná, než roztržitosti a často i pohoršenia ľudnatých púťov — jarmokov. —

„Nám položený je nôž na požerák; musíme sa brániť všetkými prostriedkami.“ († A. Kmet, in litt. 1896.)

VIII.

Myšlienky a žehry kňazov-vyhnancov.

Smýšľanie šovinistické.

„Nepokladá sa to za hriech ani Maďarovi, ani Nemcovi, ani Francúzovi atď., miluje-li svoju reč a národnosť: prečo by to malo byť hriechom u nás Slovákov, to nenahliadam.“ (A. Rojko: Otcovský hlas.)

*

„Práve tí najvzdelanejší, najschopnejší slov. kňazia, aristokrati duševní medzi Slovákmi, Slováci od rodu vychovaní potom a mozofami chudobných slov. rodičov, keď sa vyšvihli a povzniesli z nízkych dolín chudoby slovenskej na Olymp kultúry a vzdelanosti, ničoho sa neboja tak veľmi, ako knižky slovenskej, novín slov. a Spolku sv. Vojtecha — pre strach a hrôzu pred obetou, pred unížením, odsúdením od sveta, pre strach pred prácou, ktorá nedonáša odmenu zlatú, ale len odmenu trňovú.“ („Poďme za Ním!“ 108.)

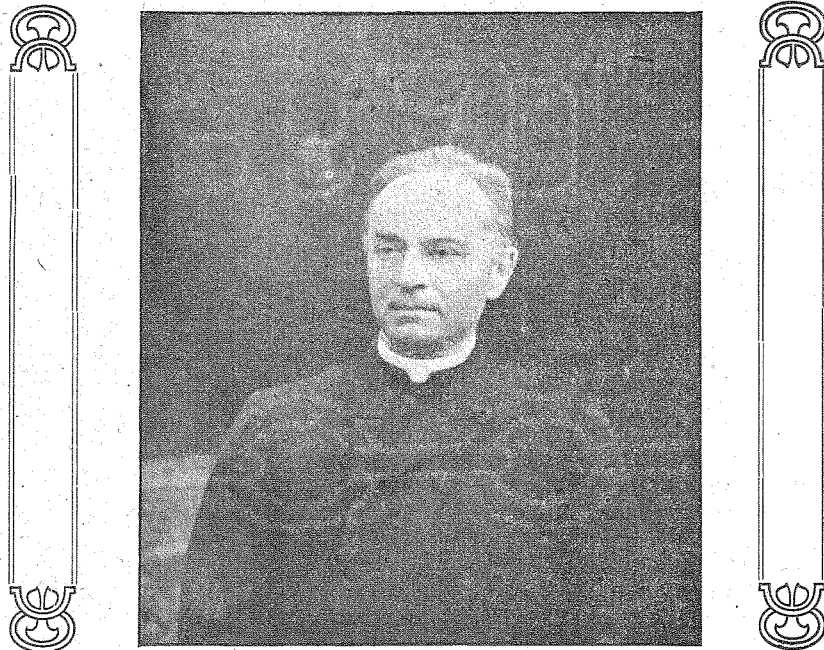
*

„Že v stredoveku, kde národ politicky záležal len zo pár tisíc zemanov a šľachty, a milióny ľudu poddanského nemalo žiadne občianske a zriedka kedy i ľudské práva; kňazstvo vyššie i nižšie mohlo udržať cirk. život zovňajší a zovnútorne náboženstvo len dressúrou, disciplinou, pripadne i derešom a žalármi, to sa dá rozumieť a vysvetliť.

Ale ťažko sa dá porozumieť, ako niektorí kňazia vyšší a nižší u nás, v XX. sociálnom storočí môžu tak namyslení byť, že ako vo stredoveku len dressirovaním ľudu, s výsosti veľkopskej kultúry chcú na úzde, v poddanstve a disciplíne železnej držať ľud a v prítužnosti ku sv. Matke Cirkvi katolíckej, bez toho, žeby sa o vzdelanie ducha jeho, o zošľachtenie srdca jeho

starali, ktorí sú tak namyslení a horemyselní v kaštieľoch, rezidenciách a farách svojich a oslnení patronanciou štátnou ponad ľud obecný a nedržia za potrebné srižiť sa ku ľudu a ponúknuť mu svoje priateľstvo, svoju lásku, obetavosť a zaujatosť za vzdelanie jeho.“ („Poďme za Ním!“ str. 60.)

*

Dr. A. Bielek, prvý dekan slovenskej bohosloveckej fakulty.

„Teplanič (pseudonym) má z čiastky aj pravdu, že my kňazi nestaráme sa o ľud, ale zabúda, že nie tak kňazi, ako radnej systém je na príčine, že z nás ľud má málo osohu.

My sme nešťastní nástupníci jeho prvých kňazov nemčúrskych pred sv. Cyrillom a i po ňom.

Cirkev spravujú dľa meravých rubrik, len svätým na nebi, aby sa nestala krivda, ubožiakov na zemi všetkých môže parom pobrať, (keď našim kňazom a biskupom ani maďarizácia v kostole a škole nenie hriechom a krivdou!); o ľudu nemáš ani jednej rubriky!

Nemci uvalili na nás jho latiny, sami vymanili sa prví zpod neho, pravda, nie bez naštrbenia viery, totiž protestantizmom.

Systém oddelil nás, kňazov, od ľudu; jednotlivec, čo by sa roztrhal, nevykoná nič v medziach systému. Preto prekráčujú ho anabaptisti, nazaráni, socialisti et tutti quanti, ktorým či úprimne, či neúprimne leží na srdci ľud.

Hierarchia voči takýmto zjavom stojí meravo, a nariadi modlitbičku po sv. omši proti zlým duchom, ktorí potulujú sa po svete, a v Uhorsku aspoň sú nimi oni.“ (O. 22/III. 98.)

*

„Ba kde len zastane ten ... šovinismus! Tam v Turci židáček-advokát opováži sa povedať, že národovec nenie schopný svedokstva; inde že národovec je inkompatibilné s poslanectvom; tu rehtori povedia, že národovec nenie súci ani za učiteľa, ani za kňaza. Či to budeme trpeť? To je ovocie 2000 ročného kresťanstva?“ (O. 5/XI. 901.)

*

„Táto nešťastná maďarizácia na vnivoč donesie krajinu a oddá ju židom.“ (A. K. 1/VIII. 98.)

*

„Žid je pánom v sklepe, žid je pánom v krčme, žid je pánom vo veľkých dielňach, žid je pánom v palácoch, v kráľovských dvoroch, žid je pánom v súdnej stolici, vo dvoranách zákonodarných, a žid je pánom v chalúpke roľníkovej, v rodine, v škole, ba v kostoloch a v súkromnosti srdc, pretože je pánom v novinách a pánom groša, chleba, odevu a celého nášho bytia a hnitia.“ (A. Km. 31/XII. 99.)

*

„Povedz im do prosta, že to, čo oni vystráajú s ich „álameszmou“, nenie láska k vlasti, ale iba premrštená láska k maďarskej reči. Lebo keby tí veľkí, čo spravujú krajny mali len za mak lásky k vlasti, nemohli by portovať židov a trpeť, že ľud je hmotne i mravne zhynutý, a uteká z vlasti. To najlepšie kritérium a ich zradcovstvu. Za 30 strieborných zapredali vlasť židom Na čo je zem bez ľudu?!“ (O. 5/XI.)

*

Keby sme my reč kládli nad cirkev a vlasť, museli by sme nasledovať Vás (kňazov maďarónskych), ktorí zabudli ste na vieru a lásku Kristovu pre reč. Veď pri všetkých nápadoch, ktorých sa dopúšťate proti nám, ide vám o reč, a len o reč. Vy deťom pod sv. omšou kázate učí sa reč, Vy radi by ste, aby deti naše miesto katechizmu učili sa len reč; zo seminárov vyhodili nám klerikov len pre reč, do kostolov natískate len reč. Vy chcete nás pozbaviť pre reč i tej jedinej potechy, ktorá ostáva Slovákov, potechy, ktorú hľadá v Bohu ... Či Slováci sú jako zhovädili Kananejskí, ktorých neživil Josua a rúbal Gedeon? Nenastrašíte nás bratia v Kristu! Nihil nobis consci sumus ... Nie našim heslom je: „Ubi bene, ibi patria!“ Nám ľahostajné je padnúť na večný sňah, alebo na horúci piesok. Dosť nám, keď máme čo jesť, a čím sa zaodieť. Ale ľud náš vychovávať neprestaneme a postavíme ho na piedestal hodnosti ľudskej a kresťanskej. Tak to chce Kristus, tak rímsky otec, tak kráľ, tak zákon, tak duša i srdce naše.“ (S. L. N. II. XI. 910.)

*

„Slováci musia sa už z ohľadu kresťanstva maďarisovať, aby keď prídu na pr. do Segedína za zárobkom, vedeli sa tam ospovedať.“ (Árpád Hidvéghy, farár na Belej.)

*

„Jedna reč, a síce maďarská reč v celej krajine — to je ich ideál, ktorý ich do vytrženia, do extasy privádza! Za uskutočnenie tohoto ideálu sú hotoví, ačkoľvek sú rodom Slováci, i krv svoju vyliat.“ („Podme za Ním.“ str. 61.)

*

V kňazskom časopise „Esztergom“ stálo, že keď kaplán rozpráva sa po slovensky s takým veriacim, ktorý už volačo, alebo jako-tak hovorí po maďarsky, vtedy rozširuje slavismus a notár dedinský nech žaluje ho u biskupa; však mu potom, ten dá. (26. IX. 906.)

*

Keď na štiavnickom valnom shromaždení „Femky“ rečník vyslovil sa, že v záujme maďarčenia slov. detí potrebné je, aby sa všetky horňouh. školy soštatnili, tam prítomných do 20 katol.

kňazov prisviďčalo a ani jeden sa neozval na obranu katol. škô (Jozef Zorvan in litt. I. IX. 902.)

*

Snem r. 1840 žiadal aj od seminárov, aby sa tam, jako aj v ostatných akýchkoľvek ústavoch výlučne maďarsky vyučovalo. R. 1840 prednášali už na pešť. univerzite pastorálku, výchovovedu a katechetiku maďarsky. Tak uviedli to v tom čase aj v seminároch na Slovensku. Od r. 1830. prednášali v košickom seminári aj maď. literatúru, ba biskup Čech prikázal, aby seminaristi na koš. univerzite počúvali prednášky o maď. reči a literatúre, a v tých predmetoch aj riadnej verejnej zkuške sa podrobili. R. 1860 založili si tam klerici maď. vzdelávaci spolok. R. 1848 sám rektor Szolcsányi vyslal klerikov do revolúcie. (Szokolszky: Száz-éves kassai püspökség. 211.)

*

„Sv. omše stredtýždňové nazvali žiackymi omšami a s tým uvádza sa maďarská, ačkoľvek náboženstvo ešte učia — kde učia — slovensky. Nasledujú maďarské reči k deťom pri prvom sv. prijímaní atď. Kňazi odvolávajú sa na inštrukciu Leva XIII., ktorá nariaďuje užívať reči materinských, kým veriaci nerozumejú reči štátnej. A v tejto veci bude u nás vždy horšie...“ (Osv. in litt.)

*

„Hárok Mihalovicsov a Sankovičov. jako som prišiel na slovo „millenium“, zahodil som preč. A ešte tá otázka o pokroku madařizácie! Nič bez najhrubšieho šovinizmu; nič, ani modliace knižky! Čo by bol jaký dobrý cieľ popisu fár, ja zaumienil som si nedať im odpoveď; ak ale dám: vyslovím aprehentiu nad tým, že každého kňaza, menovite ale mňa považujú za maďaróna, ignorujú úplne iné národy... Takú otázku som dosiaľ ani so svetskej strany nedostal „hogyan áll a magyarosodás?“ A v budúcom jakomsi cirk. schematisme už bude úradne vedená rubrika. Za touto otázkou o päť rokov bude nasledovať otázka: „Hány sze-gény tótockska van még a parochia területén?...“ (A. Km. 19/II)

*

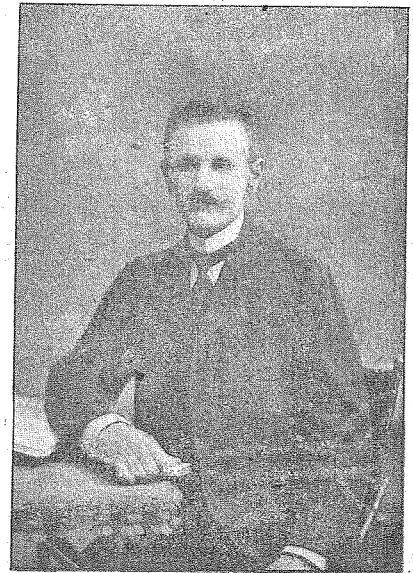
„Naši nepriatelia neboja sa ani vlastnej blamáže, len nech docieľa čo chcú.“ (A. Km. 9/IX. 902.)

*

„My modlíme sa za správcov temností týchto; modlíme sa za vlastencov, aby im dal Pán Boh vlastenectva! Modlíme sa za „spravodlivých“, aby im dal Pán Boh vlastenectva! Modlíme sa za „spravodlivých“, aby ich Pán Boh obdaril spravodlivosťou!“ (A. Kmeť in litt. 903.)

*

„Hneváte sa, že sme proti maď. ľudovej strane? A patrí to do kostola? A mali sme ohnúť šiju všetci kresťania do jarma Wekerleho, sama ľudová strana v bojoch cirkevno-politických potupila, že poriadny kresťan dľa toho mal by sa báť krajíček chleba z rúk jeho vziať. A že sme mali pravdu, keď sme sa proti takým ľuďom postavili, jakí tvoria dnešnú vládu, najskvelejšie sa dokázalo pri školskej predlohe Apponyiho. Žid by si nebol trúfal s takou predlohou prísť, ktorá tak uráža samosprávu cirkevnú, obmedzuje súdobníctvo biskupov, krivdí náboženským učiteľom, rektorom a takmer znemožňuje život náboženských škôl, že jestli sa stane zákonom, musí sa žiadať jeho revisia. A ľudová strana len prikývnula, len chudák Molnár ostal sám so svojím katol. presvedčením. A budúcnosť ukáže ešte viac. Nič za kresťanstvo neučinila... odkopnú ju, spadne medzi dvoma stoličkami na zem, lebo všetci sú od kosti protináboženski liberáli. („Lúčenie“ 54.)

Ján Straka, horliteľ za slovenčinu v chrámoch východného Slovenska.

*

„Dňa 4. apr. (1907) predný člen maď. ľud. strany, pápežský pralát a opát Ján Molnár odsúdil z cirk. stanoviska Apponyovský školský návrh a žiadal odvolať ho. — Apponyi, minister, vyhlásil jeho názor za osamotený, lebo maď. ľud. strana

a aj biskupský sbor návrh vraj si osvojil a schválil. Od biskupov má aj písomný súhlas. Molnár bránil sa, že jeho náhľad kryje sa cirk. zásadou a biskupi, že návrh schválili len „z ohľadu na rozličné okolnosti.“ — Tie „rozl. okolnosti“ znamenajú, že bisk. sbor pri posudzovaní návrhu postavil sa výhradne na stanovisko šovinisticko maďarské, záujem cirkve a právo ľudu neprišlo do ohľadu! Biskupi postavili sa takto priamo proti kultúrnym snahám slovenského národa, a zaznamenáme to preto, že ich v tom utvrdil verejne maďarónsky kňaz. (Slov. Obzor. 1907. 255.)

II.

Šovinismus u biskupov.

„Naši biskupi a vikári len politizujú, vlastné povinnosti však zanedbávajú...“ (O. 20/II. 902.)

„Veru, veru prichodí nám brániť kresťanstvo a cirkev proti biskupom a kňazom, qui sedent in cathedra pestilentiae. Keď bude celkom zle, budú hľadať, na koho by svoje hriechy uvaliť mohli.“ (A. Kmeť. in. litt. 9/V. 902.)

„Uhorskí biskupi, ako nástupcovia apoštolov, kniežatá cirkve sú podľa kuriálneho štílu „creatura papae“; — ako veľmoži krajiní, ako štátnici, diplomati, dôverníci parlamentárnej vlády sú zase „creaturae“ vlády. Toto dvojité a často inkompatibilné postavenie prinucuje biskupov, že celkom opačne, než sv. Peter, musia povedať kňazom svojim, keď pred bránou svätine títo prosia o almužnu: Quod Petrus habuit charisma curationum, non est mihi, quod autem habeo (aurum et argentum) hoc tibi do. T. j. čím vládol Peter, (dar divotvorného liečenia) to nemám, čo ale mám (zlato, striebro a hodnosti) to ti dám. („Podme za Ním“ str. 73.)

„Maďarský štát je taký, jakým ho maďarsko-katolícka cirkev vychovala (od stoley), a terajšia „katolícka cirkev“ v Uhorsku je taká, jako si ju za niekoľko desaťročí štát vypreparoval. Biskupi maďarónski s reversami (simonia), vychovávajú v seminároch kňazov pre politiku a nie pre kráľovstvo Božie.“ (A. Kmeť. in litt. 10/III. 95.)

„Hierarchia, keď je jej ľud potrebný, chce aby bol politicky zralým, sicut Deus ex machina; ale že by si ho vychovávala za včasu a pripravovala, o tom u nej niet ani poňatia. Ľud nech je hlúpy a neuvedomelý; iba keď jej je potrebná jeho váha (k. pr. svojho času na protesty proti zaujatiu Ríma, alebo na ad-resy Pápežovi atď), vtedy aby bol hotový...“ (A. Kmeť. IX. 29. 907.)

„Našej hierarchii neide o potreby dušného spasenia, ale výlučne o ciele maďarizácie.“ (A. Kmeť. 12/XIII. 96.)

„Ja cielil som viacej na vás v tomto plačlivom údolí, ktorým je zle, až veľmi zle, a cirkev, tá učiac, nestará sa o nás ani toľko, ako socialisti; a všetko chce vykonať len novými a novými pobožnosťami na česť šťastných nebesťanov, a o nešťastných zemšťanov obzre sa až keď jej ideu podajú socialisti, alebo práve frajmauereri (kupčenie s otrokmi.) *Keby si len títo čím skorej vzali do programu oslobodenie „národnosti“ a vyučovanie v materčine, snád podala by sa za nimi aj cirkev s katekizmom.*“ (A. Kmeť. 24/VI. 907.)

„Nie Etelkuz, ale národnostný zákon mal (v primášovom pastierskom liste) spomenúť. *Nemá miesta Etelkuz vedľa Betlehema, bájka vedľa pravdy.*“ (A. Kmeť. 903)

„Jedno je isté, že tak, ako ohnivý, nacionálny patriotizmus francúzsky, a svetová kultúra francúzska, alebo talianska, alebo nemecká (za ktorú rojčí kňazstvo francúzske, talianske, lebo nemecké) neochráni cirkev od útiskov prenasledovania so stránky patriotov francúzskych, talianskych lebo nemeckých, jedno je isté, že ani ten najohnivejší patriotizmus nacionálny neušetrí kňazstvo katolícke v Uhorsku od tej preboľastnej rany, ktorú pocítia raz ubohí nástupci terajších biskupov a kňazov, keď im vodcovia politického života kalvíni, židia, frajmaueri po vybudovaní nacionálneho, jednorečového, a čo je jedno a to isté *frajmaurerského, kalvinsko-židovského štátu* s posmechom privolajú: „*der Mohr hat seine Pflicht gethan, der Mohr kann geben!*“ („Podme za Ním!“ str. 102)

„Biskup Szmrecsányi pozval na polit. poradu centrálné kňazstvo a navádzal prítomných, passívne sa držať pri voľbách (vystupoval totiž v levočskom okrese „ľudový“.) Dr. Wildfeuer soprel sa proti tomu a vyslovil sa, že ponevác záujem cirkve i krajiny žiada aktivitu, aby sa kňazstvo volebného pohybu zúčastnilo za „ľudovú stranu.“ To bola príčina, že biskup dra. W. príkladného kňaza, dlhoročného profesora a prefekta, zakladateľa spolkov potravných, nedopustil prísť ku fare popradskej, ani vôbec ku žiadnej fare, sekuroval ho, potupoval aj pred klerikmi na zkuške, posielal ho na kaplácky, človeka 50-ročného. On však neišiel, na čo biskup nereagoval, ponevác bál sa kňazstva. V tom prišiel Párvy. Dra. W. v Novej Bani vyvolil s programom ľudovým, maďarským. Biskupova odpoveď na to bola tá, že W. poslal za administrátora na poľskú hranicu, od železnice asi 8 hodín. W. ponevác už bol poslancom, neposlúchnul. Nasledovala suspensia. Dr. W. ani podnes nesmie v spišskom biskupstve sv. omšu slúžiť, kdežto aj do dnes v Podhradí, v sídle biskupskom spravuje Kresť. Potravný Spolok, chodiac ta z Pešte každý mesiac aspoň jedenkrát. Svetskí vodcovia maď. katolíctva (Gr. Zichy) pri poslanectve dali mu miesto riaditeľstva kraj. potr. spolkov sdružených a W. prestúpil do ostrihomského arcibiskupstva.“ (L. Moyš in litt. I. VIII. 906.)

*

„Na dôkaz toho, že biskup, poľahke biskupi prenasledujú k vôli jakejkolvek vláde *aj proti záujmom cirkve* verných kňazov... Dr. Ján Zelenýák, býv. profesor teologie v Podhradí bol zvolený prvý vyslanec ľudovej strany, tedy aspoň vtedy strany katolíckej. Pri nasledujúcej voľbe vypadol. Uchádzal sa o faru nie prvej triedy; myslím do Lubovne. Biskup mu ju nedal preto, že bol ľudového smýšľania; biskup ho chcel pokorť, alebo za kaplána, alebo nazpät za profesora. On hanbil sa prijať professorstvo i musel vyvandrovať do ostr. diecezi, kde zaraz dostal dobrú faru. (L. Moyš in litt. 11. XIII. 906.)

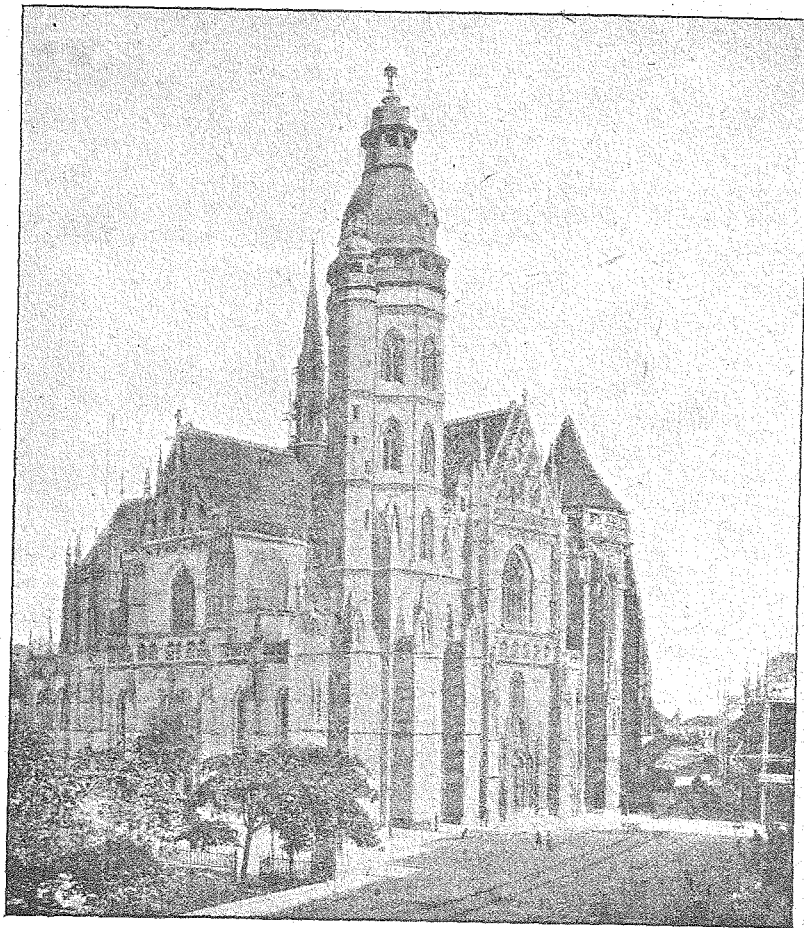
*

„Teraz už neneduncujú predo mnou kňazov pre panslavismus, lebo im na to ani odpovedi nedám, a keď istý vicešpán osobne prišiel posúriť vybavenie vecí, povedal som mu, že je to vnútorná cirkevná záležitosť, v ktorej chcem sám disponovať. A musel som už viaceré podobné županské hlúposti zastaviť... Som materin-

ského jazyka maďarského, ale viem sa úplne vžiť do toho, čo Slovákov bolí...“ (Biskup Fischer Colbrie.)

*

„Nedávno doniesly maď. noviny článok o tom, že kráľ vždy

Košický dóm (zo severa).

popustil; a medzi dôvodmi bolo, že veru veľmi ťažko privolil k civilnému sobášu, ale keď prímaš (Vaszary) mu riekol: „meg-lehet próbálni felséges uram“, nesmel mu už z jeho rodiny nikto oponovať.“ (Fr. Oswald in litt. IV/4. 905.)

*

„Teraz začínajú byť biskupom Slováci katolícki nepritežiteľmi, teda treba kuť železo kým je vrelé. Na ich „odstrašujúci príklad“ treba aspoň „odstrašujúce slovo.“ († A. Kmeť in. litt. 19. IV. 906.)

*

„Ja to isté považujem za známku na terajších apoštoloch, čo označovalo svätých apoštolov, totižto dar reči; naši nemajú ho, a ani nie sú apoštolmi, aspoň nedržia sa tak, ako apoštolovia.“ (O. 3/VI. 906.)

*

„Celý priebeh tejto šovinistickej necirkevnej komédie utvrdil ma v tom presvedčení, ktoré ináč Tvojim presvedčením je dávno: že nám je odzvonené. „Svet“ *započal, cirkev dovŕši.* Ačpráve človek pochybuje, či to ozaj cirkev, alebo len politický odtienok strany šovinistickej maďarskej! Ak je to cirkev, tak sú to už len vonkajšie zvlaky z nej, ducha Kristovho nemá.“ (A. Kmeť in. litt.)

*

„Keď kňazia ľudu slov. biskupským obežníkom mimoriadnym (Bubiča) vyzvaní boli, aby povedomí si zostali toho vyznačenia, ktorým štát uhorský ozdobil niekedy kňazov, ako *zemanov*, a tým ich vyvýšil ponad poddanský ľud obecný — vyzvanie toto pochádzať mohlo len z celkom blúdneho ponímania pomeru kňaza ku veriacim svojim.“ („Poďme za Nim“ str. 40)

*

„Na miesto, aby cirkev robila niečo proti dekadencii, láme si hlavu nad tým, či majú kanonici ruky boskávať biskupovi pomocnému! (Circulár ostrih. 1900. VI. str. 40.) *Aké veľké otázky teraz hýbu svetom, a s akými malichernosťami zaplnené je toto VI. číslo!*“ (A. Kmeť. 2/IV. 900.)

*

„Rajner ma pred K. menoval, väd emberom, čože sú potom oni, keď sme my tichí trpitelia, divochmi?! (A Kmeť 9/IV. 906.)

*

„O tomto rodiacom sa stolerí môžeme povedať so sv. Pavlom „Haeres, cum sit parvulus, nil differt a servo, cum sit dominus omnium;“ nové storočie bude z počiatku také, ako staré; ale aké bude, vlastne aký bude svet, keď XX. storočie bude sa tak zakončovať, ako dnes XIX.: na to my, katolíci a Slováci len s hrôzou pomysleť môžeme. Nerozlučujeme katolíctvo od Slo-

venstva (za toto dvoje obetoval som dnešnú polnočnú sv. omšu), lebo oboje je čisté a pravdivé, ale má zradcov mnoho od najnižšieho, do najvyššieho, ktorí ich zrádzajú i opúšťajú a idú ťažkým zkuškam v ústrety. *Frázy politikasterské v obežníkoch biskupských*, a dlhé periódy, ktoré istotne z ľudu nik nerozumel: *nezachráňa kresťanstvo.* (A. Kmeť 31/XII. 99.)

*

„Že sekularisáciu majetkov cirkevných, soštatnenie všetkých katolíckych škôl odkladajú títo patrioti naši až na tie, od kňazstva katolíckeho *tak dychtíve očakávané rajské časy vystavenia jednorečového, nacionálneho štátu* — to zaiste nepochádza z vrúcnej lásky a oduševnenosti za vieru katol. Viacej im je v tom na závade ešte teraz živá viera a nábožnosť ľudu kat. slovenského, kým ju štátna škola a štátny katolicizmus v srdci toho ľudu nezahasí.“ („Poďme za Ním!“ 103.)

*

„Či katolícka cirkev v Uhrách plní svoje kresť. povinnosti oproti *slovenskému národu*? Nie a nie. Vy, čo tak robíte, ste výnimkou. Cirkev kat. v celku je vrahom ľudu slovenského a to preto, že ten ľud verí v jej božský pôvod a predstavení cirkve využívajú viery ľudu k svojim osobným, politickým a štátnym prospechom. A ľud pri tom zaostáva a drhne na nich, z jeho mozgov nejde ani haliera na jeho kultúrne potreby — a cirkve podávajú ruku vrahom slov. národa k jeho vyhubeniu. — Nuž my máme mlčať na to všetko? My máme sa stať spolupomocníkmi? . . . Áno, keby bolo pár lotrov, napádali by sme len tých, ale dnes s malou výnimkou pár slov. kňazov, celá cirkev je protislovenská. Východ nám dnes-zajtra práve pomocou autority cirkve zmaďarisujú; konfesionálne školy už dnes tak hubia naše deti, ako štátne. Kamže tak zajdeme?“ (Dr V. Šrobár in. litt. V. 12, 903.)

III.

Šovinizmus v kostole.

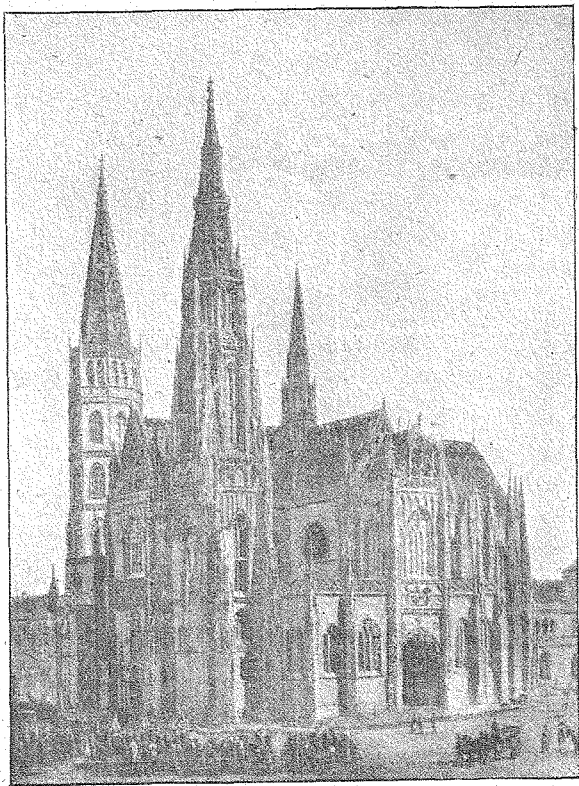
„Vlastenectvo a vlastenectvo, a za každým pohárom vlastenectvo: to je už akoby novým článkom viery, alebo aspoň novým predmetom kazateľským.

Ako sme videli, vlastenectvo, tých ktorí ho ustavične omáľajú, nenie pravým vlastenectvom; má sa teda kázať ľudu vlastenectvo?“ (A. Kmeť in. litt. 903.)

*

„Najnepochopiteľnejší sú tí kňazia, ktorí si myslia, že to zrovna záujem cirkve svätej žiada, aby sa pomaly uvádzaly medzi slovenský ľud maďarské modlitby, maď. katekismus v škole, maď. spev a maď. kázeň a bohoslužba v kostole.“ („Poďme za Ním“ str. 61.)

„V lude hynú pochopy náboženské, lebo neni, kto by ho naučil zo slovenskej knižky sa modliť. Hynie náboženský cit, lebo slá-

Košický dóm po dohotovení.

vičie náboženské piesne sú ubíjané k vôli trom-štyrom nesrozumiteľným piesňam (maďarským) školských detí a učiteľov! (Lúčenie str. 26.)

„A v tejto veci bude u nás vždy horšie. Ľud kde-tu pošomre a potom všade sa uspokojí, a to tým viac, že vidí, že káže sa

mu po slovensky. Naraz neopovážia sa prestať kázať slovensky tam, kde je väčšina nevedomá reči maďarskej.“

„Krivdy v tomto ohľade sú zväčša staršieho dátumu.“ (Fr. R. Osvald in litt)

Slovensko má asi 60 ženských kláštorov so 700 mníškami, ktoré sú ale z prevažnej čiastky ľudu slovenskému úplne od cudzené; slovenský málo ktorá vie; školskej mládeži slovenčinu zhnusujú; dievčatá slov. roľníkov k panšteniú privykajú. Žiačky z takého kláštora sa spovedajú: „slovensky som rozprávala.“

IV.

Šovinismus v katolíckych školách.

„Cirkev sa všemožne stará o to, aby každý národ mal kňazov zo svojich rodákov. Bohužiaľ v tomto všetkom prevyšujú farárov našich, najmä po dedinách židia a žid. pracodajci ľudu nášho. Mnohým duchovným sa vo svojej kultúrnej vyvýšenosti prieči zaoberať sa s duševnými, kultúrnymi potrebami ľudu slovenského. Radca, tajomník, dôverník, spovedník ľudu nášho je žid, krčmár dedinský.“ („Poďme za Ním!“ str. 87.)

„Naučil dietky ku zkúške „Hazádnak“ a „Isten áldd meg a Magyar“ a „Fel, fel vitézek“ (ale ani jednu nábožnú) a jeden príklad z počtov po maďarskej: tak má patrónov, koľko chce, a môže robiť čo chce.“ (Do. 18/V. 98.)

„Bolo to len nedávno, čo išiel cez Košice jeden tamojší muž s jedným, zo susednej čisto slov. obce, asi 16-ročným chlapcom a tu našli na ceste t. zv. planetu. Muž kázal chlapcovi, aby ju zdvihol a prečítal, čo to v nej stojí. Chlapec kartu prečítal nevedel, lebo slovensky čítať nevedel, keďže sa to v (maď.) škole neučil. Tu v jednom dome dal mu ten muž maďarskú knižku, aby čítal to, keďže slov. čítať nevie. Mladík ale na to zase hovoril, že toto čítať vie, lebo že sa to v škole učil, ale že tomu nerozumie... Z jakých knižiek budú sa takí mladíci vzdelávať a sa modlievať?!“ (Amer. Nár. Noviny 1. XII. 901.)

V nemeckej obci Békásmegyér prepustil vacovský biskup budovu katolíckej školy pre štátnu opatrovňu (óvodu) za ročné

dva zlaté desaťkorunníky, ktoré sa majú odovzdať takým dvom nemeckým deťom, ktoré sa najlepšie naučia maďarsky. (List Fr. Kabinu k ostrihomskej biskupskej vrchnosti IX. 13. 903.)

*

„A na korunovanie „visszahódításu“, oznámil pán cirk. škôldozorca, že P. Prímáš poslal 10 dukátov pre tých učiteľov, ktorí najlepšie vyučovali maďarčinu... Vyslovil i to presvedčenie, že všetci prítomní učitelia, vyjmúc vraj snáď jedného (rozumel akiste p. Blahu) sú oduševnení za výučbu maďarskú...“

Radnej by mal P. Prímáš rozposlať pánov veľkomožných kanonikov podobné rákoše robiť za cirkev, za dobré mravy, rozposielať odmeny za vyučovanie katechizmu!... Ale čo ich potom! Veď nenie cirkev v nebezpečenstve, ale národ dľa slov pána Prímášových. (O. 18/V. 94.)

*

Vo vládnom školskom časopise vypísaný bol r. 1895. súbeh na katolíckeho učiteľa v Zohore (ostrihomske biskupstvo) a v tom súbehu, (osnovovanom cirkevnou školskou vrchnosťou) stojí doslovne, že „hlavnou úlohou učiteľa v tejto slovenskej obci bude maďarčenie!“ („Nápor-Odpor“ str. 94.)

V.

Šovinismus proti katolíckej spisbe slovenskej.

Keď sa stretneš v živote svojom so Slovákom význačnejšej vzdelanosti a učnosti, môžeš byť istý, že je on alebo zarytý nepriateľ, alebo vznešený nevšímateľ ľudovej spisby slovenskej... Spisovatelia katolícki, inojazyční, medzi Slovákami žijúci, sú najoddialenejší od duševných potrieb ľudu slovenského... Povýšení na Olymp slávy... ozdobení hodnosťami s veličenským opovržením dívajú sa títo vysokoučení Slováci dolu do nížin slov. ľudovej spisby, kde má svoj skromný stánok Spolok Sv. Vojtecha, kde sa píšú a predávajú kalendáre, poučné knižky pre hunkárov slovenských. Osol necíti sa dobre medzi slávikmi v kroví... a vysokoučený teolog, štátnik, nacionálneho štátu nebude vám písať ani asketické ani poučné spisy pre ľud slov. (A taký svetový diplomata, štátnik je skoro každý kaplán a farár po dedinách slovenských.) K tomu by musel mať hrđinskú obetovavosť ku pr. Albána Stolza, István Bácsiho, Sasineka, Radlinského, Kolára, Osvalda, ... a to

je spojené s veľkým sebazaprením a sebamŕtvením.“ („Poďme za Ním,“ str. 107.)

*

„Prekazif zdar záhubnej práce mali by sme sa dľa katol. zásad usilovať zo všetkých síl. Fuchs (nitr. biskup) videl biedu, ktorá sa valí na veriacich, a vedel, ako treba pomáhať. Jeho prostriedky — dobré knihy — dokázaly by aj dnes tú istú silu a moc, ale Fuchsa už nieto a nieto, nieto, kto by nasledoval jeho príklad, lebo vraj nasledovanie toho apoštolského príkladu škodilo by národným záujmom Uhorska.“ („Tovaryšstvo“ I.)

*

Ku kresť. živobytiu rodín a domácnosti bohabojnej patrí aj domáca knihoveň (Goffine, Život svätých, Život Krista P. a P. Marie, Výchova dietok, Kresť. panna, Kr. mládenec, Kr. manžel Kr. matka.) Žiadať ale také niečo od kňazov našich, aby rozširovali nábožné knihy slovenské v rodinách, bola by opovážlivosť, kým sa tieto rodiny nenaučia po maďarsky. Len potom sa budú starať o kráľovstvo nebeské v rodinách. („Poďme za Ním,“ str. 69.)

*

Pred sto rokmi napísal O. Mészáros, nitriansky kanonik, tú pravdu: „Slovenská kat. práca, najťažšia práca.“ Mészáros vyslovil tú pravdu, keď tá jeho slov. práca nikde nenarazila na odpor so strany cirk. vrchnosti, ba keď sami biskupi takmer hnali našich mužov do tej slovenskej práce; on sám pracoval z naloženia svojho biskupa Fr. X. Fuchsa, ktorý ačkoľvek nevedel slovensky — a možno zo svedomia na vynáhrady tejto chyby — takmer sám riadil všetku vtedajšiu cirk. literárnu činnosť slovenskú a vyše 20 tisíc výtiskov, deväť dobrých objemných kníh slovenských, daroval Slovákom.“ (Osvald: „Priateľské slovo“ 14.)

*

„Ešte nepochopiteľnejší sú tí kňazia vyšší i nižší u nás, ktorí si myslia, že pojedineho slov. sedliaka je slobodno poučovať, s ním sa showárať — ale pre celý slovenský ľud, ako pre celok a morálne teleso, kultúrne ústavy zakladať, k vôli vzdelaniu ľudu slov. literárne spolky, družstvá, katolícku spisbu slovenskú, žurnalistiku utvoriť a za to všetko ešte aj agitovať — že je to nielen nepotrebné, ale že je to i zločinstvo proti vlasti a jednote národa politického, zločin proti jednote štátnej kultúry.“ („Poďme za Ním“ str. 61.)

*

„Ešte ťažšie sa dá pochopiť počinanie tých kňazov, ktorí myslia, že sociálne účinkovanie cirkve a štátu oproti ľudu obecnému je vyčerpané tým, keď sa ľudu chlieb dá, že je dosť sociálnu, materiálnu biedu ľudu liečiť — ale že *nenie treba slovenskému ľudu dávať slovenskú knižku do ruky.*“ („Poďme za Ním“ str. 60.)

*

Biskup Párvy nariadil farárovi písomne, aby zo súčasne ta poslaného kaplána „s každou zbraňou vykorenil city národnostné“ a o tomto mu referoval. Toto farár prečítal kaplánovi a prísne mu zakázal slovenské noviny držať, čítať, rozširovať. V kostole zakázal veriacim všetky styky s kaplánom. Ja robil som dľa svedomia . . . V kostole miesto ohlasovania slova Božieho, čítal z kancla farár noviny a kázal ich spáliť. Mňa však oznámil biskupovi ako buriča . . . Na to ma biskup citoval k sebe. Prijal ma ako tyran . . . zakázal kázať . . . Keď sa o tomto dozvedeli veriaci, v rozhorčenosti žalovali farára čo nemravca.“ („Lud. Nov.“)

*

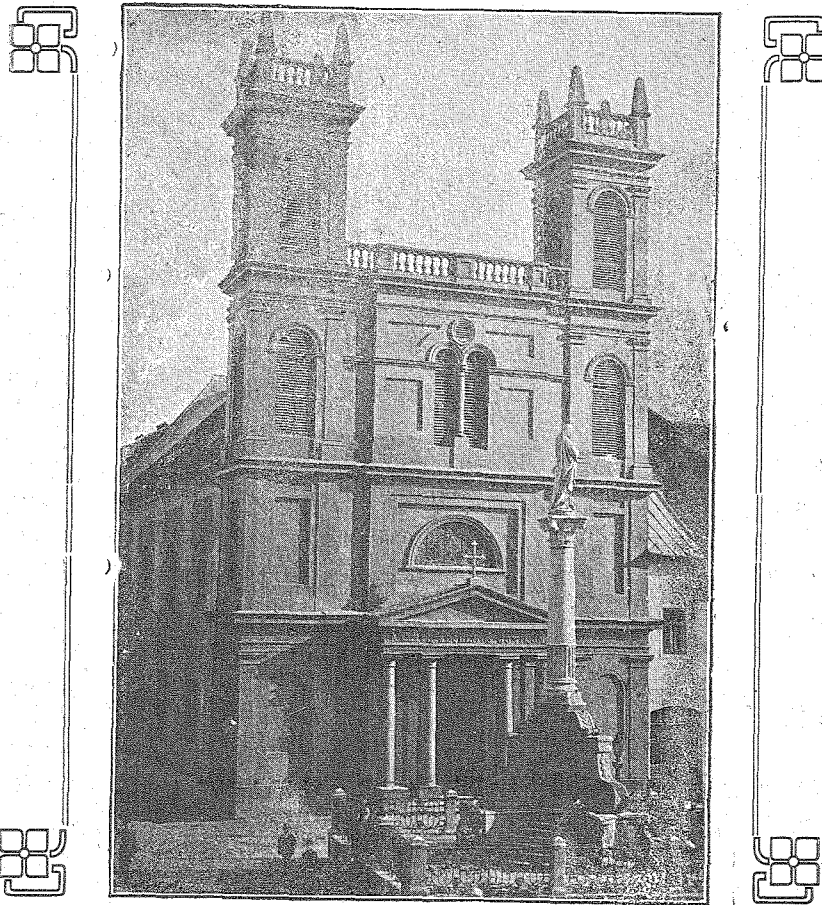
„S akou istotou môže kto súdiť o katolíckej slovenskej spisbe, nadávať katol. spisovateľom do panslávov, keď ani nezná, čo tí spisovatelia pre ten slovenský ľud píšú?“ (Osvald: „Priateľské slovo“ str. 16.)

*

Ťažká je práca slov. kat. kňazov, ktorí i perom, tým u Vás už nenávideným slovenským perom, usilujú sa nehladiac na priazeň či nepriazeň ľudskú, brániť katolíctvo na vše strany, i proti tým slovenským bratom protestantom, ktorí hania, pomlúvajú a u ľudu nášho slovenského urážajú cirkev a vieru katolícku, tiež s lovenským perom. — Čože je Vám, páni, (rozumie tu kňazov maďarón skych); Vy pre samú „starosť o spásu duší“ nestihnete dozvedieť sa, čo sa to robí okolo Vášho ovčínca; Vy konáte tú svoju hlavnú povinnosť, aby ste si totiž nepokazili ľúbošť Jeho Veľkomožnosti, a máte pokoj a neminie Vás šetrenie a milosť . . . Ale tí katolícki spisovatelia pri iných svojich povinnosťach kňazských musia sa ruvať s nepriateľom i za biskupov a kňazov a vystavovať za nich svoje prsia. Vy píšete do protokolov dlhšie alebo kratšie chválospevy, vijete svojim pánom vence a staváte slávobrány; my svojim telom zadfzame urážky ich odporcov; Vy vavrínom venčíte mocných a my nebojíme sa postaviť proti mocným tohoto sveta. Vám za to sa dostáva vyznačení, milostí a milého pokoja a nám Váš veľk.

p. vikár¹ nadáva pred poslanstvom krupinských katolíkov a inde) do panslávov, vlastizradcov a tak potupuje našu ťažkú prácu za cirkev a za Vás.“ (Fr. R. Osvald: „Priateľské slovo“, str. 13.)

*

Katedrálny kostol v Baňskej Bystrici.

„Keby bola cirkevná správa spravodlivá, či by nebol Osvald desať raz skorej zaslúžil veľkováradské literárne štallum, alebo ostrihomskú kanoniú za svoje literárne účinkovanie, napíšuc asi

¹ Dnešný baňskobystrický kanonik, povestný Ján Havrán.

100 znamenitých kníh ako N. N., ktorý sa stal len preto ostrih kanonikom, lebo bol za dobre s arcikniežacím komorníkom!“ (Výpoveď biskupa Fischer-Colbrie.)

*

„Včera hupol ku mne dáky F., sbierajúc čustom dáta, vlastne však odberateľov istého 50 korunového diela. Cez dáta prešmikli sme sa veľmi snadno, ale keď som mu dielo odobrať odoprel, dorážal na mňa veľmi dotierave, odvolávajúc sa na spolok svätoštepanský, na biskupov. Odpovedal som mu najprv len, že na také drahé diela, vyčerpaný súc . . . peňazi nemám: potom však musel som mu povedať do prosta, že horuky katolíctvo — špekulácia! A sv. Štepanský spolok keď je katolícky, prečo reku, nevydáva knižky i slovenské, ako bol založený? A biskupi, katolíci? Dajú jedného kňaza ku náb. kat. spolku Sv. Vojtecha; alebo dbajú, či slov. katolíci majú sv. písma, či iných náboženských spisov? — Na to povedal, že je to veru divno. — Nuž . . . nalej mu aj Ty čistého vína. (A. Kmeť in litt. 21/VI. 901.)

*

„Či by náboženská vzdelanosť, prebudené kat. povedomie, intelektuálna, občianska kultúra ľudu slovenského — kriesená a pestovaná kňazstvom skrze Spolok Sv. Vojtecha,¹ populárnou ľudovou literatúrou, úprimnou prítuľnosťou kňazstva k ľudu, stotožňovaním sa kňazstva s ľudom slovenským;

či by 2 milliony kat. Slovákov (bývajúcich v 17 stoliciach, v 6 biskupstvách, v kompaktnej masse, roztratené ale v 7, teda spolu v 13 biskupstvách), keby kňazstvo stotožňovalo kultúrne záujmy svoje s kultúrnymi záujmami ľudu slovenského: nebola istejšia garancia, pevnejší základ i pre štátny vývin Uhorska i pre vývin a rozkvet katolicizmu, viery a náboženstva v Uhorsku — než chladnosť, necitnosť, odcudzenosť kňazstva oproti všetkým kultúrnym potrebám ľudu toho, než odcudzenosť kňazstva od Spolku Sv. Vojtecha, od spisby ľudovej, než patriotický (?) antagonizmus kňazstva oproti intelektuálnej slovenskej kultúre ľudu slovenského?“ („Poďme za Ním“, str. 103)

*

¹ Udalosti bohužiaľ dokazujú, že Spolok Sv. Vojtecha vedel aj pri zjavnej nepriazni maďarských biskupov úkolu svojmu dostať v dňoch národno-cirkevného útlaku, ale prinavrátaním sa slobody, mladšia generácia slovenských katolíckych pracovníkov udržať ho nevie.

„Osvald navrhuje napísať memorandum k biskupom: podporovanie Spolku Sv. Vojtecha, moderné apoštolovanie písmom; povinnosť biskupov pást i slovenské duše slovom tlačeným; zásobeme kat. ľudu spisami a novinami so strany nepriateľov katolíctva, liberálov; škodlivé účinkovanie na ľud toho vedomia, že biskupi spolok nepodporujú, z toho pochádzajúca ľahostajnosť kňazstva ku Spolku; fakt, že o čítanie pre Slovákov starajú sa najviac len luteráni; konečne zmalátnenie v boji za vieru tých mužov, ktorí dosiaľ pracovali perom a obetovali čas i groš za poučenie slovenského katolíckeho ľudu a vedia, že u svojich biskupov, miesto ktorých pracujú, ani len mravnej podpory, tým menej uznania nedochodia; smutný pohľad do budúcnosti . . .“ (In litt. 15. IX. 97.)

*

„Spolok sv. Adalberta ani na pokornú písomnú prosbu neodporúčajú veriacim; sú i takí, ktorí i najpokornejšie oznámený jeho hold a výraz synovskej oddanosti len mlčky — akoby tým urazení — prijímajú; a sú, ktorí nikdy žiadnej slovenskej knihy kňazstvu a ľudu neodporúčajú. O hmotnej podpore ani reči.“

Ba odmenilo by sa zostaviť štatistiku podpôr, akých dostáva sa pod rokom od vyššieho kňazstva katolíckej literatúre slovenskej v porovnaní s podporou, akej dostáva sa od neho svetskej literatúre iných rečí. Štatistiku takú by redaktor pre hanbu ani neuverejnili.“ (Osvald: „Priateľské slovo“ str. 15.)

*

„My neprestaneme prosiť najdôst. Ordinariaty, aby . . . lebo sami, lebo skrze svojich svedomitých dôverníkov presvedčili sa o tom, čo všetko píše sa pre Slovákov a zvláštne čo píše sa pre slovenský ľud, menovite pre katolícky. A vtedy . . . osvietení páni biskupi poznajú v nás svojich najoddanejších, najvernejších námestníkov v práci a my ešte viac budeme v nich cítiť svojich otcov.“ („Katol. Nov.“ 5. mája r. 1902.)

VI.

Krivdy páchané na slovenských ľuďoch.

„Od toho, kto chce byť spisovateľom náboženským, slovenským, sa žiada, aby urobil to, čo Sv. František Paulánsky, ktorý sa dal prikovať na otrockú loď (galériu) medzi odsúdených ta zločincov, aby týchto vyučovaním mohol spasiť a ratovať od hriechu

a od večného zatratenia. Lebo kňaz a učenc; o kom ide chýr, že píše a rozširuje slov. knihy, nemôže vystúpiť na vyšší, výnošnejší úrad, aj ten čo má, ľahko ztratí.“ („Podme za Ním“ str. 108.)

*

„Jako sa dáva odmena kňazom, ktorí od klericstva tlačou dvíhajú katol. povedomie u Slovákov, a jako tým, ktorí akú-takú knižočku načarbali po maďarsky. Nepočujeme, žeby p. K....y za chválenie a odporúčanie katolíkom Fröbelovskej óvody, za radu, aby zabudli náb. vyznanie, keď že za to ich dietky naučia sa maďarsky, bol zahriaknutý, kdežto v práci za katolíctvo zodraní Slováci, keď mali byť prepustení ku správe Spolku sv. Vojtecha, už vedeli to prekaziť, alebo vedeli-tí páni pohroziť Kollárovi, keď uverejňoval články, že biskupi majú vedieť reč svojho ľudu.“ (In litt. IX. 18, 90.)

*

„A nemyslíte, že v Ostrihome sú lepší kresťani; viem to z vlastnej skúsenosti, keď mne bolo voliť, lebo apostatovať alebo dať sa zlomiť; volil som to poslednie. A to radím aj Vám, dať pokoj, až sa more trochu utíši. Vlny šovinizmu teraz vysoko idú; nič nevykonáte proti nim.“ (A. Kmeť in litt. 20/IX. 903.)

*

Dnešný bratislavský veľprepošt a člen československého senátu dr. Koperniczky, keď ešte bol správcom seminára v Ostrihome, prenasledoval bohoslovcov slovenských stále a pre príuľnosť k materčine vylúčil zo seminára Jána Hlavatého (dnes legionárskeho stotníka), Jurčoviča (padnul na ruskom bojišti), Cypriana Čecha, Jána Kohútoviča (nateraz riaditeľa jazdeckej polície v Bratislave) a J. Petroviča (nateraz redaktora). Jednoho z vyhodencov súčasne denuncoval Koperniczky u maďarského vojenského veliteľstva, následkom čoho bol ihneď po narukovaní poslaný na nebezpečné miesto fronty, kde padol smrťou mučedelníka čo obeta šovinistickej hrúzovlády v cirkvi. (Slov. Denník, č. 92, 1920 a ústne sdelenie F. Jurigu.)

*

„Len v tom sa nesrovnávajú so sv. Vavrincom, že kdežto sa tento v mukách svojich modlil za nepriateľov svojich, títo by radi všetkých protivníkov politickej svojej idej — i spolubratov svojich — spálil a ukrižoval...“ („Podme za Ním“ str. 61.)

*

„Dobre to bol radil Tisza, jako ničif panslávov; 1) peňazite zničif, 2) do zločinu zapliest, 3) mocou zadržif.“ (A. Kmeť in litt. 21. X. 90.)

*

„Drovi A. Dianiškoví ponúkal biskup Rimelyi miesto Novej Bane faru Bacúrovskú. Je to smutné svedectvo, že slov. najvýtečnejším kňazom, doktorom bohoslovía, natiskajú najostudnejšie, najžobráckejšie faričky, kde keď niečo dôchodku, keby bolo aspoň duší: ale úmysel je ten, aby sa v každom ohľade zanedbali a duševne i hmotne zakrneli, a to takí kňazi, ktorí slúžili by ku cti biskupskej svetlici.“ (A. Kmeť in litt. III. 23. 97.)

*

Kardinál Šimor „na brechanie Rakovszkého na sneme bránil sa u Treforta tým, že vraj on vysviaca a posielá na slovenské fary kňazov, ktorý nevedia slovensky, čo sú aj rodení Slováci, preto že sa nemali kde naučiť... ipsis sima verba!“ (M. Húska in litt. XII. 4. 80.)

*

„... Keď ho pripravili o chleba; ale nie len jeho, lež tak rečeno všetkých nás: vtedy môžeme odpovedať s Izraelitmi v zajatí: Ako budeme vesele spievať v zemi cudzej?“ (A. Kmeť in litt. 25/IX. 907.)

*

„... lebo tyranov nič netrápi tak, ako keď prenasledovaní a potlačovaní prestanú plakať a začnú sa smiať.“ (A. Kmeť in litt. 14/III. 903.)

*

„Nejdem vám (maďarónskym kňazom) zlorečiť za urážky, nadávky a krivdy, čo ste mne, a vôbec slovenským kňazom a ľudu učinili. Prosím vás, prosím, zastaňte, vráťte sa z tej cesty... Skrze vás spáchané krivdy na Slovákoch pre tú našu slovenčinu už do neba volajú, a že ešte neprichádza na vás pomsta Božia, privlastňujem len tomu, že Pán prijíma vzdychy a prosby slovenských kňazov za ich ľud obetovaný. Prijíma bôle naše, prijíma obeť súz a pút. Ó, Bože, prijími strádanie a žalosti preháňaných kaplánov. Prijími hlad a chudobu zaznávaných duchovných. Prijími ochotu slov. kňazov, ktorí ti chcú všetko na oltár položiť, česk svoju, imanie svoje, svobodu svoju, život svoj za svoj národ, za

spásu jeho, a nakloň ľudu tvojmu odrodilých duchovných a spas služobníkov tvojich, dúfajúcich v teba. Spas národ svoj!“ („Lúčenie“ str. 55)¹

*

„... prestal som od istého času veriť, žeby sa smerodajné kruhy zaujali katol. Slovákov, lebo viem z vlastnej skúsenosti, čo slov. katol. kňazi môžu očakávať od tých, čo Slovákom prekonizujú biskupov, notorných vrahov slov slovenskej reči a národnosti. Keď som sa pred dakolko rokmi požaloval sv. Otcovi... môj list dal sv. Otec osv. p. biskupovi Párvymu, a ten odložil si ho do diéc. archívu in perpetuum rei memoriam... a nechal ma tam, kde už 37 rokov psotím...“ (Št. Mišík in litt. 16. VIII. 911.)

*

„A pri tom všetkom v nás nenie iného, len tej najväčšej úcty a lásky k učeniu Kristovmu, najsilnejšej vôle poslúchať najvyššiu hlavu cirkve, prehľbiť v ľudu slovenskom rozumnú katol. vieru a tým najkresťanskejším i najužitočnejším spôsobom, bez trúb a bubnov slúžiť vlasti. Iného cieľa a úmysla nemáme, a že ho nemáme vidieť dostatočne z toho, že za našu prácu trpíme unižovania, pohanenia, prenasledovania, chudobu i biedu; tak že môžeme hovoriť so sv. Ambrosom: „Na príklade mučeníkov naučili sme sa veriť Kristu, naučili sme sa v potupách hľadať život večný, naučili sme sa nebáť smrti. (Sermo O. de Nátali Ss. Octavii et Soc.) Kto iné tvrdí o nás, ten nám utíha a dopúšťa sa veci podlej.“ (Osvald: „Priateľské slovo“ str. 15.)

*

„... Také... pády stávajú sa, že pobožní veriaci, čo do kostola chodia, svedč nezameškajú, nielen ostrými a ľahko srozumiteľnými narážkami, ale aj menami označení, ba že sa im na najsvätejšom mieste, v spovednici, ubližuje preto, že chcú slovenčinu... mohol by ich aj sto menovať... a ani vlas na hlave sa (im) neskrivil!“ („Lúčenie“ 53.)

*

„Druhá stanica (kam bol k vôli maďarskej politike preložený) bola Šoporňa. Tu na údaj notárov a slúžneho popustila

¹ Bohužiaľ dnes už nejeeden zabúda na utrpené krivdy a z ľudskej vášne vedel by sa spriahnuť s niekdajšími krivditelmi proti vlastným bratom.

vrchnosť, trebárs sám farár vyznať musel, že v cirk. ohľade bezvadne som účinkoval... Šiel som i z tadiaľ...“ (Št. Ravas in litt. 18. XI. 906.)

*

„Mňa prenasledovali dosť. Nie tak cirk. vrchnosť ako polická a cirkevná len k vôli politickej mňa už dvakrát preložila. Prvýkrát som bol v Krupej, kde ma školský dekan nie u primáša, lež u ministra vnútra udal. Ten tú vec predložil cirk. vrchnosti. Bolo vyšetovanie. Relácia tak chválna i so strany farára i so strany vyšetrujúceho dekana (nie toho udavača) i veriacich bola poslaná, že... No ale za 1/4 roka som predsa išiel.“ (Št. Ravas in litt. 18. XI. 906.)

*

„Bende žiada sľuby od kňazov, že nebudú pracovať za slov. národnosť. Keď Buday neprisľúbil mu odnárodníť sa, dišponoval ho do Bošáce, kaplánka tak ťažká, kde musí zhytnúť človek-kňaz, ktorý už 4 roky krv chrchfal. Že B. skutočne je na plúca tak slabý, to biskup vie...“ (Fr. R. Ošvald in litt. 18. II. 901.)

*

„Nám ľahostajné je padnúť na večný sňah, alebo na horúci piesok. Dosť nám, keď máme čo jesť a čím sa odievať. Ale sverený nám ľud vychováme a postavíme ho na piedestal hodnosti ľudskej a kresťanskej...“ (Otvorený list spisš. kňazov k bisk. árvymu — (Lud. Nov. I. VH. 31)

*

„... A dnes čo vidíme?

Sú celé široké kraje a veľiké obce, kde takí ľudia, ktorí v svojom živote nikdy nevynechali návštevy kostola, ba chodili na služby Božie v plúšti a v mraze 5—6 kilometrov — dnes vzdorovite vyhýbajú chrámom, deti svoje nedávajú (kňazom) krstíť, mŕtvych nedávajú pochovávať kňazom, o kňazoch a biskupoch potupne hovoria, neveria im a nedávajú na modlenie. Znášajú prenasledovanie, pokuty peňažné a s akousi hrdosťou idú sedieť do žalárov. Kňazov nazdravia, nestýkajú sa s nimi, na svetlo vynášajú všetky poklesky vyplývajúce z celibátu — čo dosiaľ ukryval ľud v tajnosti, shovievavosti a ospravedlňoval to krehkosťou ľudskou. Biskupom vypisujú listy plné urážok a vyhrážania, posielajú im krvou písané listy, hroziac im smrťou násilnou, bitím, dynamitom, dýkou... Preklínajú ich nenávisť k ľudu a vyčítajú

im všetky špatnosti ľudské; zhýralý život, mamonárstvo, pýchu, surovosť a krivdu páchanú. Biskupi neodvážia sa ísť birmovať, fary navštevovať — tak veľké je rozhorčenie proti hierarchii . . .“ (Slov. Obzor. I. 16.)

*

„Pán minister vnútorných záležitostí poslal primášovi soznam všetkých panslávskych kňazov v arcibiskupstve. Primáš aspoň tak povedal veľkošuranskému kaplánovi, ktorého vraj tiež našiel v sozname.“ (R. Osvald in litt. X./I. 85.)

*

„Neslýchané surovosti sa páchajú na slov. lude i v samých kostoloch, aj s kazateľnic, a právo prírody mnohí ubíjajú zaobalení do mena Božieho. Bože, Bože, čo z toho povstane! Mnoho súženia, mnoho pohoršenia! . . . A Vás, duchovní, ktorí do svíň, hoviad nadávate veriacim s kazateľnice, ktorí vykrikujete menovite na bojovníkov slovenskej pravdy, ktorí na Slovákov cholery voláte, do Ruska, do Ameriky ich posielate za to, že bojujú za materčinu, za tú našu slovenčinu, za právo ľudu, úpenlivo vás prosím, vytriezvíte z opilstva šovinizmu. Dost je ľudí, čo do kostola nechodia a svoje spovede neodbavujú. Za nimi choďte a neurážajte tých, ktorí k vám prichádzajú.“ („Lúčenie“ str. 55.)

*

„Nedivím sa pessimizmu Medveckého; veď i my sme v ňom! My sme Ma ccabei, ktorí všetci zahynieme, ale dobojovať musíme!“ (A. Kmet in litt. 24/X. 902)

*

„Má náš ľud biskupov? — Nemá!!! — Má naše hnetenie tlumočníka neohroženého, — ako ho malo židovské v Egypte, Mojžiša? Alebo len to nenie krivda a hriech, čo sa nám deje?“ (A. Kmet in litt. F. Kab. III. 10. 87)

VII.

Následky šovinizmu na cirkevný život.

„Vziať národu jeho reč, či to neni toľko, ako pretrhnúť všetky tie nitky, ktorými je národ upútaný na princípi mravné? Vnúťte národu cudziu reč a uvidíte, že s prchajúcou rečou materinskou mizne vrúcnosť náboženských predstáv, mravov, obyčajov.“ (A. Rojko: Otcovský hlas.)

*

Scotus Viator (pravým menom R. W. Seton Watson), prvý obhájca Slovákov pred svetovou verejnosťou a jeho druh dr. Alojz Kolisek, profesor slovenskej bohosloveckej fakulty v Bratislave, veľký obranca prenasledovaných slovenských kňazov.

(Fotografované na umeleckej verande domu dra Kolíska v Hodoníne.)

„I cirkev stala do služby maďarisácie. Žiaľ pozreť na výchovu teologov, z ktorých majú byť „duchovný otcovia ľudu.“ Posmech, hanba a pohoršenie, keď počuť ich kázať, ak len jeden-druhý necvičil sa súkromne po kútoch (ovšem z nebezpečenstvom, že ho preto cirk. vrchnosť vyhodí zo seminára). Učenosťou i príkladným životom vynikajúci roduverní kňazi neprídu ku slušnému postaveniu. Nie Bohu sa klaňať, nie cirkvi slúžiť majú, ale maďarizácii.“ (Nápor-Odpor str. 106.)

Keby nebola r. 1848 vypukla nešťastná maď. revolúcia, bol by Štefan Závodník iste celé Slovensko znovuzrodil a oslobodil z nákazy pálenečného moru. Pod revolúciou totiž žralo sa a pilo, ako by súdny deň bol nastal a v r. 1867 ešte lepšie tiekla žranica, keď prišlo do módy pijatiku a kortešovaním hlasy sbierať. Proti tomuto osúdnemu zloriadu privolali trenčianski národovci-kňazi missionárov, Redemptoristov z Moravy, ktorým sa podarilo za krátky čas tisíce ľudu získať do Ruženca a k sľubu úplného, alebo čiastočného zrieknutia sa pálenky. Židia a jejích priatelia — stoliční páni — dotiaľ sledili k ministrovi Tiszovi, kým tento nivočiteľ slov. kultúrnych ústavov, missie nezakázal a Redemptoristov ako buričov z krajiny nevypovedal. Tisíce ľudu vypravádzalo svojich osvietiteľov na železnicu veľkým nárekom a požehnávaním rozlúčiac sa s nimi. (J. Kutlík, Kronika dejepisná, str. 145.)

„Na ponosu židovských krčmárov, že oni nemôžu daň platiť, lebo že sú krčmy prázdne, dňa 12. novembra r. 1875 zrušil minister Tisza v trenčianskej stolici blahodarne účinkujúci spolok miernosti „Sv. Ruženca“ zo „štátnych záujmov.“ Spolok tento mal vyše 40.000 údov. („Nápor-Odpor“ str. 64.)

Spišský biskup Párvy pri assistencii početných kňazov a v prítomnosti zbožného zástupu slovenských veriacich, dňa 27. augusta r. . . od oltára v kostole na Hybiach oslavoval „maďarského Heineho“ Balassú, spevcu modlárstva ženského tela, oslavovateľa a páchatela cudzoložství, chýrneho frajerkára, úbijcu, krvelačného trýzniteľa, ľudu slovenského, pred ktorým sa kedysi triasly celé stolice, ktorý v hýrivosti svojej dal palicovať svojich slovenských poddaných — a odovzdával kosti tyrana zbožnej úcte potomstva trýznených a pohoršovaných dedov.

„Pod titulom ľudomilstva, ochrany sirôt, už v júli 1874 úradne odvádzali zástupy slov. detí, siroty-nesirotky z trečianskej stolice (teda boli to skoro výlučne katolícke deti [J. Podhradský]) na maďarské (a kalvinské) Dolniaky. Chudobným rodičom nahovorili, že ako im oni jejích detí opatria, že budú z nich páni . . . kde sľuby nepomohly, tam upotrebili násilia, žandárskych bodákov. Odvážali ich železnicou cíaškované, ako cíaškujú hovädá. A na tých Dolniakoch rozdali ich na trhu jednotlivcom za učňov, za pastierikov a pod. S ktorými tam surovo zaobchodili, tie pešo zutekali domov pozdĺž čelezničnej čiary. A to opakovalo sa za pár rokov. Slovenské časopisy ostro karhaly tento obchod z ľudským mäsom. Neskôr dokázalo sa, že akcia táto cieľom pomaďarčenia slov. dietok, bola finančne podporovaná shora.“

Dňa 6. nov. 1887 odviezli zase 170 katolíckych detí medzi Kalvínov na Dolniaky. Mnohé deti boli rodičom násilne odobrané. Tiež aj v r. 1888 odviezli odtiaľto 85 „sirôt“, teraz už aj 12.—15 ročné dievčatá, proti vôli rodičov. Aj z nitrianskych katolíckych krajov, od Žabokriek a Veľ. Topoľčian odviezli v sept. r. 1892 pod rozl. skvelými sľubami slovenské „siroty“. Deti už z Nitry chceli utiecť domov, ale maďarizátorskí hajčiari ich nepustili. Odviezli ich od Hódmezővásárhelyu, kde si ich ľudia na trhu bez ohľadu na rôznosť náboženskú rozobrali. Malé deti musely konať ťažké práce; mnohé zutekaly svojim „dobrodincom“ a 30 prišlo ich 19. sept. do svojho rodiska. Aj v Liptove v Lužnej zobrali vyše 20 katol. dietok; pohon viedol tamjši zlopestný farár Rovder.

Konečne ústredný výbor maďarizačnej „Femky“ uznal, že deti byly u Kalvínov beznábožensky vychovávané, že byly veľmi zle opatrené, že odtiaľ utekaly, že chceli ich pomaďarčiť. I osvedčili sa, že to musí už prestať. („Nápor-Odpor“ str. 87.)

Novovysvätený kňaz Adalbert Androvič, kým bol klerikom, ani slova slovenského nechcel preriečť, bár mal rodičov pôvodom Slovákov, ale pri Ostrihome čiastočne pomaďarčených. On v semináre nenávidel slovenské slovo. Idúc na prvú svoju stanicu, čistoslenskú Beňuš, s plačom ta cestoval, nevediac, čo si on tam medzi rýdzimi slovenskými veriacimi počne? (Ústne sdelenie J. Smydu)

„Ako nemecká omša ponemčila a poluteránčila Slovanov polabských, tak maďarský katekismus, maďarský spev a kázeň

v kostole pomaďarčí a viery otcovskej pozbaví Slovákov v Uhorsku“. (Poďme za Ním! str. 62.)

*

„Voči takémuto konaniu cirkve nebolo by postaviť študium v percentách, ako s postupovaním maďarizácie hynie nábožnosť (rastie betarismus) a hynie obyvateľstvo i dľa počtu (o hynutí na majetku netreba už ani hovoriť) lebo rastie prostitúcia a odháňanie plodu“. (O. 5.XI. 901.)

VIII.

Slováci a Rím.

„Je to veľikého významu, aby sa spasiteľné spisy uverejňovali a široko ďaleko rozširovaly...“ ... píše oslávený Lev XIII. (Enc. 15. febr. 1883). „To je všetko dobre, svätý Otče; ale ty azda nevedel si, že môžu byť i slovensky písané katolícke spisy . . a ty si ešte nevedel, že tie písať, tie odporúčať a rozširovať znamená u gener. víkára osv. p. biskupa b.-bystrického hriech, ktorý prikladného kňaza, veľikého dobrodinca dietok, od samého biskupa uznanú dobrú dušu, robí panslávom, vlastizradcom, t. j. človekom nebezpečným, ktorého má sa chrániť každý kresťan, ktorého treba zahnať z mesta do hôr“. (Viď Katol. Nov. č. 6. Dopis: Z Krupiny.) (Osv.: Priateľské slovo, str. 14.)

*

„Ale ani s tou famoznou „instrukciou“ nenie nám bárs poslúžené, a škoda bolo forsírovať jej uverejnenie. Rím teda zrejme nadržuje maďarizácii, keď zakazuje kázať maďarsky, kým nenie ľud náležite zmaďarizovaný. Nezaslúžilo by to aspoň konštatovanie so žialom s našej strany?! Aestimati sumus sicut oves occisionis. My sme mustra, ktorú treba vyrezať, dľa Ríma šetrne, dľa Pešti nešetrne“. (A. Kmeť in litt. 20. XI. 97.)

*

„Nedávno písal som ... aká je to anomalia, že apoštolí podkýňali sa na Slovanov; sv. Pavel napísal (I. Thess. 1. 8.), že zo Saloník rozniesla sa viera po Macedonii a Acháji tak, že mu netreba viac kázať: ale len nemáme príkladu, žeby cirkev bola počtila a zastala tých pravoverných Slovanov, a voľakde ich len bola postavila k boku Židom, Grékom a Rimanom, ale zahrňovala ich len pod široký klobúk „barbarov“. Keby apoštolí

boli započali uctievať Slovanov, teraz inak stálo by Slovanstvo! Teraz sú na tapéte Macedonci, a ako bolo by na čase predstaviť historicky, čo sú oni cirkvi, čo vzdelanosti... A teraz píšuc kážeň na Nepoškvr. Počatie P. Marie a preberajúc knihu Ester, pridem na to, že Aman, ten nešťastný Aman, bol macedončan! Voľakedy nebilo mi to do očí, ale teraz, a po takýchto reflexiách, dotklo sa ma to nepríjemne. Ak, reku, Aman bol Slovan (mohol síce byť i Grék): pozri jeho nešťastnú slovanskú politiku proti Židom o babilonskom zajatí! Príchytro, príďaleko dal sa strhnúť k pomste a zaplatil to šibenicou. Opravdivé Kosovo Pole pre neho! Výrok na vyničenie židovstva odvolaný a deň za sviatok úradne vyhlásený. Prečítaj len posledniu (16.) kap. knihy Ester, listinu odvolávajúcu, ktorú istotne žid komponoval, a obdivuj raffineriu židovskú už vtedy. Ako vychválil seba a ako sa pomstili! To bolo pred aspoň 3.000 rokmi; a kde sú teraz! Všade majú ťprsty, a všade zaplatí Slovanstvo!

Človek sa len rozžiali a roztúži pri všetkom. Všade sme slabí a nedostatoční a farbaví, alebo práve zradní proti vlastnej krvi. A všade ženieme nepriateľom vodu na mlyn, a v svoj prospech nevieme ničoho vykonať...“ (A. Kmeť in litt. 9. XII. 903.)

*

Pápežskému nunciovi do Viedne písal Kmeť v komitíve k brožúrke „Die Magy. Staatsidee, Kirche u. Nationalitäten“, že slov. katolíctvo je nesmierne zanedbané a ohlúpené, takže tých hrubých a surových priestupkov najviac pochádza od katolíkov, ktorí nemajú ani citu, takže luterána sedliaka prirovnávajú ku katolíkovi, musíme rátať ku intelligencii.

*

Nečakáme, aby sa sv. Otec zemiešal do politiky našich maďarisátorov a ukázal im, aké nespravdivé a hriešne sú jejich zámery, keď potlačujú našu reč v školách a úradoch, lebo vieme, žeby tak kázal hluchým ušiam.

*

My chceme a žiadame len, aby šialenou maďarizáciou nášho ľudu netrpelo škodu náboženstvo a dobré mravy Slovákov uhorských, ktorí majú právo očakávať od svojich biskupov, kňazov a učiteľov, aby im ukazovali cestu spasenia prostriedkom svojej slovenskej reči a šetrili ich národné zvláštnosti aspoň s takou

nežnosťou, akou šetria ich katol. missionári u domorodých obyvateľov Indie, Číny, Afriky atď. . . . (Št. Mišík in litt. VII. 28. 91.)

IX.

Naša obrana.

„A keby sme sa nemiernili!

. . . A čo, keď by sme sa chceli postaviť na nekresťanské, ba cele pohanske stanovisko takých Havránov a Bubicsov!“ (A. Kmeť in litt. 9. V. 902.)

„Hrešíme, že sa tak ťažko vzmužujeme pravdu povedať. Či prví kresťania báli sa konsistóriu? . . . My počúvame vždy len strachopúčov a krviplachov.“ (O. in litt. 12/XII. 96.)

„Ten „Murmur Gracorum“ a môj návrh na akciu, ktorou pozbavila by sa bola maďarizácia aspoň tej podpory, ktorú má od cirkve: mohli predsa nám osožiť, keby boli prijaté bývaly. Vtedy ešte dalo sa biskupom pľliť do svedomia, dnes už nie; sami sme si vina.“ (A. Kmeť in litt. 19. II. 903.)

„Boj náš priostruje sa a každým dňom presviedčam sa o tom, že škoda bolo neprijať i v „N. N.“ nepokračovať v napádaní biskupov a kňazov (slov. národu krivdiacích), kým to ešte mohlo osožiť. . . Nunciatúra bola by nám tiež dobré služby konala, keby sme ju boli s časom na čas informovali. Vyslanstvo k pápežovi svojho času taktiež“ (A. Kmeť in litt. 4/IV. 902.)

F. Kabinu odsúdil na 3 mesiace a peňažnú pokutu preto, že pomenoval duchovným zbojstvom, keď vacovský biskup nakladal kňazom, aby katolicizmus učili po maďarsky a maďarčili v kostole. (Do O. 16. 903.)

„Maďari, ako zkusujeme, utvoria si práve takého boha, a také kresťanstvo, akého boha mali židia, ktorý všetko mimo svojich miláčkov nenávidel; od nich aj urážky ztrpel; a také bolo i ich náboženstvo. Nedá sa to zatajiť ten orientalizmus (Perský šach „kráľ kráľov“; Čína „stred sveta“ atď.) ani v našich biskupoch! Oni sú teraz vyvoleným národom božím!“ (A. Kmeť in litt. XI. 20. 900.)

X.

Doslov.

Karolovi A. Medveckému.

Brat môj drahý!

Žiadaš si odomňa, že by som ku Tvojej knihe pripojil akýsi sprievodný listok.

Poznám dobre všetko, čo si tu napísal — a ver mi, ťažko mi je u srdca, boľastno v duši. Lebo kňazovi, keď píše a či hovorí o biskupoch, majú prísť na um slová 104. žalmu: „Nedotýkajte sa pomazaných (posvätených) mojich!“ (Nolite tangere christos meos).

Viem, aký si Ty dobrý kňaz, viem avšak aj to, aký si Ty bol trpiteľ, viem, ako si bol prenasledovaný od svojho biskupa a síce „pre tú našu slovenčinu.“ Nič sa teda nečudujem, keď z Tvojho pera vychádza žaloba na tých, ktorí mali byť otcami slovenských dieťok, a boli tyranmi, ktorí mali mať lásku v srdcu a nenávisť, nenávisť slovenského rodu. To neboli „pomazaní Pán“, totižto Pána Krista, to boli tvory svetského pána . . . či kráľa či ministra. . . Preto oni nepatria pod ochranu toho svätého žalmu: „Nedotýkajte sa pomazaných mojich!“

Slovenský zbožný národ — vravím národ, nie len ľud — vie si uctiť dobrého biskupa. Pozrime len na svetlý a slávny príklad v Tvojej diecezi baňsko-bystrickej: *Štefan Moyzes!* Ešte aj *básnik* — jeden Svetozár Hurban-Vajanský — a evanjelik s celou láskou svojej slovenskej duše vypísal nám jeho slávny a svätý život. . .

No keď na tomže stolci, kedysi Moyzesovskom, zasadne „biskup“, ktorý vykynoňuje úctu apoštolov slavianskych sv. Cyrilla a Methoda, ktorý nemá lásky k slovenským veriacim a kňazom, ktorému nie sv. náboženstvo lež pešťanská vláda bola hlavným zreteľom, pre účinko anie takýchto hodnostárov není sú chválospevy, lež žaloba a odsúdenie pred národom, áno, pred celým svetom.

„Niet Mojžiša. Čo následník, už krúti
bič, spráskaf ešte i v tie vidiny;
nie spasif ľud svoj, cieľ mu jediný:
svoj šarlát zbarví v jeho zahynutí.“

Tak čítam v Hviezdoslavovom „Doslove“ k životopisu Moyzesovmu.

To isté sa môže vraveť — iba s malou výnimkou — o všetkých biskupských stolcoch na Slovensku. Nie hladkať ten milý slovenský ľud a poriadnych roduverných kňazov — ale bičom spráskaf; nie spasif národ, ale seba vyvýšif v jeho uponžení... taký bol smer účinkovania väčšiny biskupov na Slovensku a ich pomáhačov...

Prišiel deň — prišiel deň súdu...

Brat môj drahý, na súd pred celý vzdelaný svet Ty privádzaš nepriateľa slovenskej krvi... Boh Ťa požehnaj!

V Bratislave, 18 zári, sv. Václava 1919.

Dr. Aloiz Kolisek.

XI.

Slovenský katolicizmus po poldruha roku československej republiky.

„Krivda do času, Pán Boh na veky“ hovorí naše slovenské porekadlo. V hodine, keď vlny šovinizmu aj na cirkevnom poli slovenskom vystupovali už cez palubu, zrazu nastala dejinná chvíľa národného i štátneho prevratu. V ťažkej porobe omráčený slovenský katolicizmus pretieral si oči, obzeral sa do vôle a len ťažko sa vzráha k chápaniu svojho povolania, nesmiernych úkolov emancipácie zpod dusiaceho vplyvu cudzorodej hierarchie, rekonštrukcie celého cirkevného sriadenia, úprimného primknutia sa k novej štátnej forme demokratického, republikánskeho štátu.

Medzi tým cudzinci-biskupi na Slovensku odvážili sa na posledný, ovšem nepodarený pokus, vplyvom svojej cirkevnej právomoci zastaviť lavinu dejinných udalostí a oslobodenia sa slovenského katolíctva zpod ich moci. Na kňazstvo rozposlaly sa ukázy, aby vysvetľovalo veriacim nevýhody nového štátneho útvaru, ktorému sa robily obtíže, kde to len možné bolo; prekotne zapliňovali cirkevné hodnosti a úrady svojim nohsledom; prevážali cirkevné cennosti do Maďarie atď. No zelenú trávičku Slovenskej slobody nebolo už možno kladivom povtlkať do zeme. Sloboda naša zošpľachla ich mohutnou svojou vlnou, lebo nemali koreňov v našej pôde, v srdciach slovenského ľudu. Ľud povedomý svoje velikej krivdy, opojený vzrušeným dobytej slobody netrpelive čakal prirodzené dôsledky národnej samobytnosti aj na cirkevnom poli. Požadoval to cirkevný záujem; žiadal to prestíž cirkevných hodností, s ktorým sa nijak nesrovnával ten ponižujúci zástoj, aký by boli títo slovenským veriacim svojim zpreteverení, štátu nanajvyš podozriví cirkevní hodnostári v našom kruhu hrali. A preto bolo čím skoršie odstránenie maďarských biskupov zo Slovenska temer jednomyseľným postulatom celého roduverného kňazstva.¹

¹ Viď memorandum slovenského kňazstva k československej vláde; zápisnice porady, svolanej ministrom drom Šrobárom v Žiline 22. I. 1919., ako aj predporady slovenského kňazstva dňom predtým a návrhy dr. Fr. Jehličku košickému biskupov v archive cirkevného referátu.

Revolučné zakročenie vlády proti biskupovi nitrianskemu a baňskobystrickému, ako aj arcibiskupovi vikárovi trnavskému bolo dosť a dosť odôvodnené. Veď na viac ročné obžaloby proti týmto maďarským cirkevným hodnostárom do Ríma posielané, sv. Stolica vôbec nereagovala. Niektorí z týchto cudzincov žili v slovenských diecezách 16 liet, ale neuznali za vhodné (ako rožňavský Sipeky Balázs) osvojiť si ani slovíčka z reči svojich veriacich, medzi ktorými nebirmovali už 13 rokov. Spišský biskup Párvy sdržoval sa už štyri roky mimo svojej diecezi v Maďarsku, kým jeho príbuzný oškodoval biskupský majetok o milióny. Sv. Stolica nevyslovila sa o dobrovoľnom zrieknutí sa Batthyányiho z biskupstva nitrianskeho; ako bezúspešne odznievaly i memorandum slovenského kňazstva, doručené cestou pápežskej nunciatúry viedeňskej sv. Stolici, i upozornenia československej vlády. Svätá Stolica pravda odvolávala sa a odvoláva aj dodnes na diplomatické, medzinárodné prekážky obsadenia slovenských diecéz slovenskými biskupmi, ale slovenský katolicizmus i sám mladý štát ohrozovaný z vonka i z vnútra, nemôhol vyčkať riešenie pokojné, ktoré nemôžeme sa dočkať ani dnes, poldruha rokom po utvorení sa československej republiky.¹

Čo sv. Stolica dobre predvídať musela, pod tlakom verejnej mienky celého Slovenska, so všetkou vysokej hodnosti cirkevnej príslušnou šetrnosťou a úctou vypovedaní boli horeoznačení traja cudzinci-hodnostári z územia našej republiky koncom februára 1919, práve v týždni, keď božia prozreteľnosť povolala k svojmu súdu najpochmúrnejšiu postavu cirkevnej histórie Slovákov, biskupa Párvyho. A aká Nemezis zastihla týchto cirkevných pohlavárov, keď na hraniciach nimi ztýraného Slovenska vítal ich vlastný maďarský národ hrôzami bolševizmu! Božie mlyny domlely a toto bolo primerané zakľúčenie tisícročnej tragedie slovenského katolicizmu.

*

Odchádzajúci biskupi dľa cirkevného práva zanehali tu zástupcov; ovšem mužov vybratých na vlastný obraz i podobenstvo v Nitre ustanovený je biskupským-vikárom neústupný Maďar Jeszensky, v B. Bystrici tvrdošíjný Nemeč Gürtler; v Spiši zvolila si kapitula za ka-

¹ Ťažko nám padá znášať pokračovanie toto, keď si pripomenieme fakt, že po obsadení ostrovov Filippínskych museli tamojší španielski biskupi okamžite prepustiť svoje miesta americkým. V zpätydobitom Elsassku v krátkom čase museli sa vystahovať nemeckí biskupi a ustanovení sú domorodí Francúzi.

pitulárneho vikára povestného druha Párvyho, dra Kebericha, a keď povážime, že v Rožňave ostáva biskupom slovensky nevediaci plnokrevný Maďar Sipeky Balázs, v Košiciach pri veľikej svojej добрote a maďarskej aule i kapituli podliehajúci, krivdy slovenského katolíctva necítiaci biskup Fischer-Colbrie, slovenský katolicizmus dostal sa keď aj len — tak úfame — prechodne z dážďa pod odkvap. Položenie zlepšilo sa trochu odstúpením spišského i baňsko-bystrického vikára, na ktoré miesta dostali sa mužovia vyprobovanej vernosti k cirkvi i národu: z najposlednejšej dedinskej administratúry na prestol vikára zvolený staručký slovenský učenc Štefan Mišík, a po jeho skorom odumretí republiku našu na mierovej konferencii parížskej zastupujúci msgr. Marián Blaha a baňsko-bystrický farár dr. Ján Kohút. Menovanie vysoko zaslužilého Fr. Richarda Osvalda za trnavského vikára s obvodom právomoci na celé československé územie bývalého arcibiskupstva ostrihomského, bolo červánkom nádeje lepšej doby. V ostatných čiastkach Slovenska ostáva všetko pri starom, ba pomery sa v mnohom ohľade značne zhoršili. Rodu-vernú slovenskú kňazstvo vo veľkej väčšine ešte vždy po zakútnych, bezľudných faričkách stráda a čaká svoje vykúpenie; mučedelníci svojho slovenského presvedčenia stoja do dnes bez prístrešia; vyhnanci-kňazia nemôžu sa do oslobodenej vlasti navrátiť, lebo nedostávajú tu primeraného umiestnenia; ľudnaté fary a mestá bez výnimky preplnené sú maďarsko-nemeckým šovinistickým kňazstvom; zo siedmich kapitúl na Slovensku a asi 45 kanonikov ledva dvaja sú slovenského čítania a sotva štrnásti vedia niečo slovensky, ba po väčšine stavajú sa ostro proti poslovenčeniu cirkevného života nášho.

Najpovážlivejšia otázka je výchova v slovenskom duchu vedeného kňazského dorostu. V tomto ohľade porobily sa primerané kroky k založeniu centrálného seminára a bohosloveckej fakulty v hlavnom meste Slovenska, v Bratislave. Prvá konferencia slovenských Ordinariusov v Trnave osvojila si návrh pisateľa tejto knihy a zasadila sa v tom smere aj u sv. Stolici. Cez válku väčšinou rozprchnutí klerici len slabo zaplňovali medzere kňazstva na Slovensku a v prevrate niejeden utonul svetom. Maďarskí seminárski predstavení malého seminára v Trnave ku pr. ako videli, že už nebude možno vychovávať zo slovenskej mládeže seminárskej janičiarov, rozpustili seminár, zásoby rozpredali, klerikom hrozbami suspenziou zabránili sotrváť v semináre.

Cirkevný referent ministerstva shromaždil ich na svoju zodpovednosť, rozhádzané zásoby policajnou cestou späť vydobil, zabezpečil im riadnu výživu a ustanovil dočasný predstavený, oddal znovuutvorený ústav Ordinariátu. V Nitre, aby nemuseli klerikov posielat' na slovenský kurz a do slovenských škôl, rozposlali ich domov. Horšie to bolo s bohoslovcami. Týchto maďarsky cítiace Ordinariaty pod najrozdielnejšími zámienkami pridŕžajú na svojich vidieckych seminároch, ponechávajú ich výchove maďarónskych predstavených, tak že ku pr. v Košiciach dvaja slovenskí bohoslovci museli sa ešte v r. 1919. vzdaliť zo seminára, vyštvaní šovinistickými kolegami, cinicky odbavení predstavenými. Len bohoslovci baňsko-bystrického biskupstva a niekoľkí z trnavského vikariátu odišli na teologickú fakultu v olomúci, kým ostatní bohoslovci tohoto vikariátu svedení sireniným hlasom arcibiskupa Csernocha, odišli do Ostrihomu, Pešti a Viedni, aby tam, v nepriateľskom neslovenskom ovzduší doštudovali. Na koľko prospeje sa týmto cirkvi, keď sa budúci kňazi republiky československej vychovávajú v duchu protištátnom, zodpovedia jedni tí politikovia, ktorým ešte aj dnes prednejší je šovinizmus, ako záujmy cirkevné. Medzi tým vyjednávania s Rímom ohľadom povolenia ústredného seminára a teologickej fakulty vedú sa ďalej, ovšem p.i prekážkach zo strany Ostrihomu i medzinárodných vôbec, vec ťažko ide do predu. Vláda vypočujúc návrhy vedeckých kruhov i cirkevného referenta, vymenovala už niekoľkých profesorov na novú fakultu; referát postaral sa o primerané miestnosti, nový sbor profesorský vyvolil si už aj prvého dekana nádejnej fakulty v osobe niekdajšieho vyhodenca pešťanského seminára pre slovenčinu, pozdejšie, arcibiskupa-kancellára v Tešíne, dra Antona Bieleka. Sv. Stolica až v mesiaci máji dala predbežné povolenie k sriadeniu fakulty. Ordinariaty zväčša nezadržaly ani zvyčajné konkurzy pre kandidátov klericiva a tak nastane citeľný nedostatok kňazov po celom Slovensku. I tu sa dokazuje, že u niektorých cirkevných hodnostárov politické ohľady a osobné záujmy sú závažnejšie, ako záujem cirkve.

Sv. Stolica spomenutým už „predbežným povolením predprac k sriadeniu teologickej fakulty“ dala od stolaia prvý znak, že nás za národ uznáva, že sa o potreby katolíckych Slovákov zaujíma a druhý krok bolo uznanie nášho štátu a vyslanie apoštolského delegáta k československým biskupom, povýšeného tieto dni na Nunciusa pri vláde československej

republiky. Na vzájom ohodlala sa aj československá vláda dať sa zastúpiť pri Vatikáne a na tento úrad vybraný bol univ. profesor dr. Krofta. Bohužiaľ zamýšľaný slovenský kňaz dosavád mu pridelený nebol, čo je však k dostatočnému informovaniu vyslanca i rímskej kurii neomylnne potrebné.

Otázka rehoľnícka vzdor mnohému úsiliu ostáva dodnes nevybavená. Rehoľníci mimo Jezuitov a čiastočne i Františkánov a Milosrdných, ktorí si zariadili slovenské, poťažne československé autonómne provincie — sú dodnes podriadené maďarským, čiastočne rakúsko-nemeckým provinciálnym predstavením; na čele jednotlivých kláštorov sú z pravidla predstavení Maďari; rádoví chovanci vychovávajú sa temer v každom páde v Maďarsku. Najintranzigentnejšie sa držia maďarčiny (čo štátnej idej) Premonštráti, Benediktíni, Dominikáni a niektoré ženské rády. Kedysi veľmi bojovní Piaristi a maďarskí Milosrdní i Minorítii odsúdili sa na Slovensku k vymretiu.

Valná časť katolíckeho duchovenstva vplyvom národovraždelnej výchovy maďarskej, štátneho i spoločenského, zvlášť ale hierarchického tlaku nevedela sa dosavád preorientovať a primknúť ku novému štátu a ku kultúrnym ideálom ľudu, z ktorého pošlo a medzi ktorým chce účinkovať. Po čiastočnom odstránení maďarských biskupov, ostali nimi vymenovaní biskupskí vikári a dekaní, ktorí povedome-nepovedome pracujú v záujme maďarskej irredenty¹ a ktorí po utvorení sa slovenskej ľudovej strany, vrhli sa do jej lona a stali sa najhrmotnejšími hlásateľmi protičeskej autonómie Slovenska, zaiste nie preto, aby pomohli Slovákom, alebo ľudovej strane, na koľko stojí na platforme československej republiky a hlása zásady kresťanské, ale že krajne opozícionálnym jej postupem úfali sa v nej nájsť najmocnejšiu oporu svojim maďarónskym, odstredivým snahám. Kým Ondrej Hlinka ruka v ruke s drom Jehličkom napádal vládu, boli všetci maďarónski kňazia v jeho tábore; akonáhle však čo verný syn slovenského národa zadržal zradené kroky Jehličkove, obrátili sa maďaróni proti nemu a vydali ľud svoj u pospas krajným elementom. Ľud slo-

¹ Na krajnú zášť smadarončelých kňazov proti všetkému, čo je slovenské, poukazuje nedávny (1920 v mesiaci júni) fakt v slovenskej Nitre, kde kňaz (rodom Slováč) Rizner okoloidúcu a so slovenským školským dievčaťom po slovensky sa shovárajúcu mnišku, zahriakol: „Ako sa opovázíte s týmto dievčaťom po slovensky shovárať.“ A kde iný cirkevný hodnostár slovenskú ženičku pre pozdrav „Pochválen“ okriakol: „Neopovazujte sa ma slovensky zdraviť!“ (Ústne udanie št. škódozorcu z Nitry.)

venský sám, ačpráve vo väčšine národne ešte ani dnes neprebudený, inštinktívne vycítil tento sklon veľkej čiastky katolíckeho kňazstva, a ako sa pridržal svojich niekoľkých roduverných kňazov, tak zas hromadne odvracal sa od kňazov, ktorí sú dodnes cudzí svojmu ľudu a ktorých srdce a myseľ ľahá dodnes za čierfaže našej vlasti.¹ Musí prísť nová generácia, aby katolícke duchovenstvo precítilo svoje povolanie v československom štáte; len aby to nebolo už neskoro!

Smysel katolíkov pre reálne veci, pre katolícku kultúru slovenskú voči časom poroby značne klesol. Niekdajšie ohnisko našich kultúrnych prúdov Spolok Svätovojtešský pri vysokom čísle svojich členov, nadobro zaspal.² Katolícke časopisectvo kvalitatívne značne kleslo;³ knižná produkcia literárna temer

¹ „Z vášho poverenia vybral som sľuby občianskej vernosti od kňazov dekanátu soľnohradského (Šariš). Dojmy tam získané sú veľmi smutné! Dekan dp Belizar Kecer otvoril kňazskú konferenciu *po maďarsky*, ako aj celá jednacá reč bola maďarská. Na konferencii bolo usnesené, že sa všetky úradné záležitosti aj na ďalej budú v maďarskej reči vybavovať. Po úvodnej reči, pri ktorej boli výčitky robené republike, že neháji ich záujmy (— zobrácku palicu zasľúžia tí páni! —) bolo pri-kročené ku skladaniu sľubu. Dekan odložiac maďarčinu, obrátil sa ku mte. Ovšem nie po slovensky, ale latinsky: „Československá republika, ako sa hovorí, je už ustálená, a aj my sme, vlastne budeme jej občanmi. Na rozkaz biskupov, ako jemu poslušní synovia, pristúpme teda k složeniu sľubu vernosti... Mne vstúpila krv do tváre pri tejto zafatosti. V celej spoločnosti nebolo nikoho, kto by sa bol ozval na obranu slovenčiny. Sám prítomný redaktor košickej „Slovenskej Slobody“ v dlhej maďarskej reči napádal republiku. Za to p. kanonik Pernik s plačom skladal sľub. P. farár Dobránsky (!) na moje slovenské otázky odpovedal po maďarsky. Takto poskladali všetci sľub vernosti. Ale: prisahať vernosť za mizerný groš tomu, koho nenávidíme, je bez charakterná podlosť a hnusná zrada! S tými pánni nechcem mať nič spoločného!“ (A. Straká in litt. 17. XII. 1919.)

² Náboženské spolky slovenských katolíkov sú dnes: Spolok Sv. Vojtecha (Trnava), Braterstvo sv. Ruženca, najsv. Srdca Ježišovho, Striezlivosti, III. rád sv. Františka, III. rád sv. Dominika, Ingolstadský Omšový Spolok, Armáda sv. Kríža, Bratstvo sv. Škapulára, Jednota Detstva Ježišovho, Spolok sv. Rodiny, Spolok večitej poklony, Mariánske kongregácie, Oltárne spolky, Katol. Tovaryšské spolky, Katol. čítacie spolky, Katol. Pohrabné spolky.

³ Katolícke nepolitické časopisy slovenské sú: „Svätá Rodina“ (Rediguje Ján Vojtašák, Veličná), „Kráľovná sv. Ruženca“ (Red. Anton Hromada, Stankovany), „Posol Božského Srdca“ (Red. OO. Jezuiti, Trnava), „Srdce“ (Tamže) „Buditeľ“ (Red. Eduard Krajnýák), „Tatranský Oroľ“ belletristický, obrázkový mesačník (Red. Kysucký, Žilina), „Duchovný Pastier“ homileticko-literárny (Red. Andrej Hlinka, Ružomberok), „Posol sv. Gabriela“ misijný časopis, „Redakcia Mödling“, a „Vestník cirkevného referátu katolíckeho pri ministrovi s plnou mocou pre Slovensko“ úradný mesačník. (Red. Bratislava.)

vôbec vystala a slovenské katolíctvo ustupuje aj na tomto poli svojmu číslom značne menšiemu, ale pričinlivejšiemu súperovi.

To isté vidíme aj na poli katolíckeho školstva na Slovensku. Počiatočných škôl (elementárnych) máme dnes katolíckych 1634 s 2764 učiteľskými silami, z toho dľa naukosdielnej reči: slovenské 1234 s 1896 učiteľmi, maďarské 350 s 749 učiteľmi, nemecké 42 s 96 učiteľmi, slovensko-maďarské 5 s 19 učiteľmi, slovensko-nemecké 3 s 6 učiteľmi. (Data referátu školstva.) Meštianky katolícke sú: 17, dľa naukosd. reči 10 slovenských a 7 maďarských, s 68 triedami a 3,279 žiakmi. Katolíckych gymnázií bolo pri prevrate 19, z nich takzv. „kráľovsko-katolíckych“ 8, „rímsko-katolíckych“ 11; dľa vydržiavateľov: 7 vydržiavali sa z náboženskej základiny, jednotlivými rádmí 3, arcibiskupstvom 1. Tento stav trvá v právnom ohľade dodnes. V skutočnosti však jestvuje dnes jediné výslovne katolícke gymnázium (a to maďarské) v Komárne. Usporiadanie zásado-právnych otázok stredoškolskej výchovy čaká na nových biskupov. Učiteľských pripravovní katolíckych je dnes 3, z nich 2 slovenské, 1 maďarská, spolu so 71 žiakmi. (Dve sú dievčenské, jedna koedukáčna.) Bohosloveckých ústavov r. katolíckych drží sa dnes na Slovensku troje: v Spišskom Podhradí, v Košiciach a v Nitre. Mimo týchto na teologickej fakulte v Olomúci študuje 24, v Prahe 1 slovenských bohoslovcov. Nedostatok kňazského dorostu, neslovenská výchova na vidieckych seminároch volá hlasite za konečným sriadením centrálného seminára a bohosloveckej fakulty v Bratislave.

Následkom zväčša samovoľného uloženia temer všetkých cirkevných a cirkevno-školských základín i hotovizní do maďarských válečných požičiek, tejto nie najmenej viny cudzorodej hierarchie na slovenskom katolíctve, octnuly sa naše katolícke ústavy v trapnom položení. Prevažná čiastka kňazstva pri svojom ročite 1,600 korunovom minimume,¹ pripravená o renty týchto papierov, vystavená je najkrajnejšej biede; mníšky a ich výchovné i charitatívne ústavy hladujú; katolícke školstvo bez materiálnych zdrojov hynie; kostoly a iné cirkevné budovy už dávno pred válkou neopravované, sa rúcajú. Katolicizmus na Slovensku prišiel dnes o všetok svoj cez stoletia ťažko nastrádaný kapitál, a nebyť príliš obťažaných cirkev-

¹ Prvé Národné Shromáždenie československé pričinením sa hlavne dra Cyrilla Stojana odhlasovalo povýšenie tohoto platu. No i pri tomto povýšení hmotné položení väčšiny katolíckeho kňazstva je povážlivé a nijak nie na závidenia; na katolícku autonomiu a nových slovenských biskupov čaká aj tu vážna úloha.

ných veľkostatkov a nebyť ich prozreteľného centrálného spravovania, octnul by sa katolicizmus na Slovensku v nemožnej katastrofe, z ktorej by ho cudzorodá hierarchia veru nebola ratovala.

Ani otázka patronátna nemohla byť dosavď riešená, nasledovne stav predošlý dosavď trvá. Na Slovensku práva a povinnosti patronátne majú:

biskupské majetky (a fary bez patróna) na 170 tarách	
kapitule — — — — — — — —	98 "
semináre — — — — — — — —	6 "
universita pešfanská — — — — — — — —	9 "
iní cirkevní patróni — — — — — — — —	18 "
katolícke autonómické sbory — — — — — — — —	5 "
katolícky náboženský fond — — — — — — — —	167 "
" študijný " — — — — — — — —	2 "
ministerstvá — — — — — — — —	55 "
bývalá koruna — — — — — — — —	57 "
politické obce — — — — — — — —	56 "
komposesoráty — — — — — — — —	36 "
rozličné famílie — — — — — — — —	388 "
židia — — — — — — — —	23 "

Po politickom prevrate precítili slovenskí katolíci súrnu potrebu katolíckej autonómie. Cirkevný referát svolal tým cieľom 22. januára r. 1919. kňazstvo i svetských katolíkov slovenských do valného shromaždenia, do Žiliny. Priestranná telocvičná sieň tamejšej reálky bola nabitá katol. obecnosťou zo všetkých krajov, tried i pohlavia. Vyslovila sa jednohlasná žiadosť sriadenia katolíckej autonómie na Slovensku a vyvolil sa prípravný výbor z čelnejších duchovných i svetských z každej slovenskej diecezy. Prípravný výbor vyslal z lona svojho užšie poverníctvo k vypracovaniu štatútu. Tieto boli vypracované a predstreté k pojednaniu prípravnému výboru, ktorý ich s niekoľkými zmenami schválil a k cirkevnému odobreniu doposlal všetkým Ordinariátom slovenským i cestou pápežskej nunciatúry sv. Stolici rímskej, cestou referátu však československej vláde. Záležitosť katolíckej autonómie bola na najlepších cestách uskutočnenia, keby sa niekoľkí nedočkavci nebolí dali strhnúť k nerozmyslenému kroku voľby biskupov. Sv. Stolica, ktorá v autonómie aj tak vidí len snahu uvoľniť sväzky hierarchickej organizovanosti katolíckej (teda autonómia voči Rímu) i československá vláda, popudená spome-

nutou už voľbou, prekazili ďalšiu snahu autonomistickú. A ono predsa nebude možno k riešeniu tejto naliehavej otázky pod akýmkoľvek menom vyhnúť, ani jej prevedenie na ďaleko odkladať.

Slovenský katolicizmus túžobne čaká vymenovanie svojskej, roduvernej hierarchie, s jež príchodom rozzeľňajú sa pahorky slovenského Siona a veselo zahlaholia zvony i organy chrámov našich sladkým zvukom slovenčiny v ústrety prvému nástupcovi sv. Metoda: Ejhfa, kňaz veľiký!

XII.

O hmotných pomeroch katolicizmu
na Slovensku.

Majetkové pomery rim. katolíckej cirkve na Slovensku sú nateraz v celku neutešené. Kapitál temer všetok je v cenných papieroch, (korunová renta, rak.-uh. štátne dlhy) a v maď. vál. požíčkách, teda v efektoch dnes napospol. nelukratívnych, tak že jednotlivé výlučne, alebo vo veľkej čiasťke len kapitálové dotované cirk. inštitúcie (humanitárne a výchovné) stoja dnes v najakútnejšej kríze. Svojpomocné fondy kňazstva sú z prevažnej čiasťky v Maďarii. Pozemková dŕžba jednotlivých cirk. inštitúcií trpí zvlášť nedostatčným inštruovaním, dlhoročnými v predválečných cenách určenými prenájmi a nepomerným ich rozdelením. Tak veľká čiasťka pozemkových majetkov býv. arcibiskupstva ostrihonského, kapitule ostrihonskej, pešt. seminára, panonských Benediktínov, čo cudzozemských (dľa sídla) korporácií, leží na našom území, oproti tomu najcennejšie čiasťky držby košického, rožňavského a čiasťtočne i spišského biskupstva, podobne aj patričných kapitúl a seminárov leží na území Maďarska, poľažne iných spoluúčastníkov býv. Uhorského územia. Majetky, ležiace na našom území, na koľko patria titulom, na cudzom št. území sídliačim alebo biskupstvám de jure poľažne de fakto uprázdneným, spravujú sa ministrom plnomocníkom pod č. 6525/919. pros. na zák. 14 § zákona z dňa 10 dec. 1918, č. 64. Sb. zák. vymenovanou, *Centrálnou komisiou pre správu katol. cirk. veľkostatkov v Bratislave*, tak že sa úradníctvo doménov týchto podriadilo, dočasnému centrálnemu správcovi, jemu sa prideliťo technické centrálné vedenie celku vôbec, bezprostredne však odbor agrikultúrny, a utvorily sa centr. orgány odborov: lesníctvo, administrácia, staviteľský, centr. účtárňa, centr. pokladňa, assekuračný oddiel; právne oddelenie. Z prvotnej organizácie tohoto útvaru ostaly nám ešte niekoľké rajonové kuratoria, ktorých agendy ale pozvoľna sa centralizujú a prestávajú.

Celé podriadené je týždenne raz zasedajúcej centrálnej komissii, v 6 čienovej komissii zasedajú: 1—1 agronom, financier, právnik, 2

kňazia pod predsedníctvom referentovým. Pri poradách prítomný je poverník štátneho hosp. úradu s právom dozoru a veta.

Vymenenie polit. nespofahlivých úradníkov, rozmnoženie a meliorovanie osevnej plochy, uvedenie väčšinou zruinovaných hosp. stavísk do poriadku, vykorenenie vyssávacieho korrupčného systemu maďarsko-židovského, zavedenie úspornejšieho i účelnejšieho hospodárenia, kde-tu aj industrializovanie je snahou tejto novej správy z jednej strany; s druhej strany však vzorné plnenie aprovizačných povinností voči štátu a sociálnych (zväčša dobrovoľným parcellovaním vyše 2000 kat. jutár pôdy) voči národu. Akú politickú missiu celoštátnu koná táto organizácia na tých najnebezpečnejších bodoch Slovenska, — to sa nedá ani oceniť.

Majetky tieto boly pri prevrate dosavádnymi užívateľmi obraté o najcennejší fundus inštruktus, o potrebný prevodzovací kapitál a zafažené dlžobami, dnes ešte úplne nevypočítateľnými. Mimo toho stále válečné operácie, bolševický vpád zvlášť čo s ním súviselo žiadnym majetkom tak nepoškodily, ako práve našim cirkevným. Vysvetliť sa to dá ich zemepisnou polohou s neprítomnosťou držiteľa a protikňazskou náladou vojenských kruhov. *Chyba je, že sa vôbec zabúda, že sú majetky tieto nie už viac zdrojom bohatnutia národu nepriateľskej kňazskej olygarchie, ale majetkom ozaj národným slúžiacim cieľe kultúrnej, humanitárnej, sociálnej, konsolidácie v duchu vozvyšok národnom, ako dnes žiadna iná ekonomická organizácia na Slovensku neslúži.* Škody zafaženia onými, ošetrovania týmito živlami majetkom týmto zapričinené, počítat možno na 15—20 milionov Kč. Mimorežijne a mimoinvestičné výťažky majetkov týchto dnes keď ešte prvý hosp. rok zakľúčený nemáme, je ťažko odhadnúť. Pohybovať sa bude akisie medzi 2—3 milionmi. Upotrebuje ich referát k plneniu veľkých patronátnych zaviazaností týchto statkov, na vydržovanie trnavského, spišského bisk. vikariátu (diec. centr. správa) na vydržovania doč. (centrálného seminára v Olomouci, bisk. seminárov v Spiši a v Trnave). Vydržuje slovenský sirotinec v Zniove, stredoškolské internáty v Košiciach, v Trnave a v B. Bystrici,¹ napomáha vo finančnej tiesni sa nachádzajúce iné charitatívne a kultúrne ústavy katolíckej; financuje katol. gymnázium v Komárne, poskytuje mimor. podpory zvlášť utisnutým a zasluženým kňazom. Od 15 ročia neopravované kostoly, fary a katol. školy potrebujú len na tie najsúrnejšie a najnevyhnutnejšie

¹ Mimo týchto napomáha utvorenie sa takýchto katol. internátov v Trenčine, v Levoči, a katol. alumnea v Trstenej.

potreby do $\frac{1}{2}$ 4 miliona korún, toľký asi obnos bude sa aj na rok vyžadovať na tento cieľ a stále každoročne do 1 miliona kor. Krem toho značná položka riadnych patronátnych fách voči kostolom i kat. školstvu a farám, dane, penzie úradníctva, ktorých fondy sú z čiastky vo válečných papieroch, z čiastky však v Maďari. A tu musíme spomenúť aj t. zv. Náboženský a Vyučbový fond. Majetky tieto následkom nesvedomitého hospodárenia (v maďarskej ére na pr. z kamarátstva kupovali sa bezcenné vyrúbaniská maďarských grófov pre fond a nahaly sa nezalesnené) a následkom ich nepriaznivej zemepisnej polohy aktívne komplexy ostaly mimo nášho štátneho územia; (na našom území temer samé passívne) pri veľkom zafatení patronátnom preliminár najsúrnejších opráv na budovách činí na b. rok okolo 74 mil. a na rok asi 1 milion kor. mimo úradnícko-penzijných a zalesovacích zaviazaností. Mimo tohoto zdelili sme aj značnú dlžobu, ktorej čiastky sme už vyplatili a ešte vyplatíme.

Majetky kapituli bratislavskej, trnavskej, baňsko-bystrickej, nitrianskej a čiastočne aj rožňavskej a košickej ako aj rožňavského a košického biskupstva, na koľko sa tiež na území našom nachádzajú, spravujú si tieto korporácie samy; že ako, to sa nám ešte nepodarilo zistiť. Isté je, že naši kanonici zvlášť trnavskí s ročným dôchodkom 5000 kor., zápisia s veľkým nedostatkom. Kapitule manipulujú aj takzvané pokladnice náboženských základín, penzijné a iné cirkevného rázu fondy.

V hmotných otázkach veledôležitá bude liquidácia cirk. majetku medzi maďarskými a slovenskými katolíkami, pri ktorej zvláštnu ochranu očakávame od našej vlády. Temer všetok kapitál, všetky diecezanské, penzijné, humanitárne, katol. školské fondy, ale aj cenné papiere, ba aj mnohé kostolné poklady, umelecké kalichy, reliquiare boly maď. cirkevný a hodnostími na maďarské územia posledné časy odviečené. Tam sú aj naše zvony a pišťale našich organov, sú aj značné celokrajinské sbierky; tam je Ústredné Semenište pešťanské. Naše nároky na tento mali by sa začarovať na asi rovnocenné nároky Maďarov na majetok viedeňského Pázmáneumia tak, žeby pešťanské len Maďarom, viedeňské ale len Slovákom bolo pririeknuté. Maďarsko bude sa stavať iste na stanovisko, že sú jednotlivé cirk. veľkostatky na Slovensku majetkom jednotlivých určitých cirk. inštitúcií (na pr. majetky ostrih. arcibiskupstva na Slovensku) a tak by si prisvojili bez nepatrnej výnimky všetky veľkostatky na území Slovenska bez toho, žeby mohli dať

garanciu plnenia ich zaviazaností voči našim cirk. inštitúciám, farám, kostolom, školám. Na kapitáloch uložených maď. biskupmi proti vôli veriacich, ba často aj bez opýtania sa kňazstva, alebo patričných kapitúl by sa prípadne snáď aj dľa teritoriálneho kľúča podelili, vlastne uštedrili by nám tieto temer bezcenné papiere, s ktorými si oni kedysi priazeň i značné hmotné výhody od Habsburgov vykupovali. Proti tomu my musíme sa postaviť na stanovisko, že pozemkový majetok nemôže tvoriť predmet vyjednávania, ani kompenzácií. Čo je na našom území, patrí eo ipso veškerenstvu slovenských katolíkov a ich cirk. ustanovizňam; tvorí majetok „Náboženskej Matice rim. katolíkov na Slovensku“, oproti tomu kapitále, na koľko sú miestneho účelu, patria patričnému ústavu (kdekoľvek by bol kapitál patričný náhodou uložený). Na koľko sú účelu väčšieho teritoria, majú byť delené dľa kľúča štátnej príslušnosti. Otázka likvidácie medzi katolíkami na Slovensku a medzi katolíkami v niekdajšom Uhorsku súdeľných štátov, je otázkou nadmier složitou, ktorú slov. katolíci len pri najvýdatnejšej pomoci nášho štátu (Maďari jej postrádať iste nebudú) budú môcť spravodlivo riešiť. Na zvláštnu priazeň vysokých kruhov cirkevných tu nemožno počítať.

Po skončení tejto bude musieť nastáť rozdelenie diecez a až po tomto rozdelení ich majetku; ačpráve je veľmi žiaducno, aby sa v prechodnom čase osvedčené centrálné vedenie všetkých cirk. veľkostatkov a veľkatolíckych fondov pod právnym názvom „Náboženskej Matice“ aj na ďalej v rukách budúcej katolíckej autonómie ostalo.

Premenou dosavadných hraníc nastáva nutnosť nového arrondovania biskupstiev. A pri tejto záležitosti malo by sa sv. Stolica navrhnuť aj založenie biskupského sídla v Trnave a zrušenie biskupstva rožňavského a prípadne premiestnenie biskupského sídla zo Spiš-Podhradia, na niektoré prímernejšie miesto.

Vyhlásením Slovenska za súčiasťku československého štátu, ako v politickom tak aj v cirkevnosprávnom ohľade stalo sa fait accompli, ktorý sv. Stolica len sankcionovať môže. Medzi tak nepriateľsky naladenými, rôznozáujmovými štátmi, pri živých rozpomienkach pretrpeného útisku na cirkevnom poli, je nemysliteľná a zrovna neprípustná analogia, na ktorú dosavadní držitelia cirk. moci tak neústupne poukazujú, že časť českého Sliezka cirkevne patrí do vratislavskej dieceze. Mohlo to byť medzi štátmi tak spriaznenými, ako bolo Nemecko s Austriou, medzi obyvateľstvom temer stejno-

rodným; ale medzi Maďariou a Československom, medzi Maďarmi a Slovákmi to veľmi dlho, snáď nikdy nebude možné. Tomu zodpovedave kardinál dr. Csernoch menoval svojim plnomocným vikárom trnavského kanonika Fr. Richalda Osvalda. Neskorej však, ako agitácia Habsburgovcov znovu ožila, a hydra maďarskej teritoriálnej integrity zmocnela, akoby bol svoju prepustenú cirk. právomoc oľutoval, začal obmedzovať moc generálneho vikára, vysielal svojich dôverníkov na Slovensko, svojimi častými listami, odkazami, hlavne však vábením kňazov zo Slovenska ku sebe posilňoval protištátny odpor, temer smer dával rozvratným živlom medzi katol. kňazstvom. A nielen, že v politickom smere zle vplýval na prístupné mu kruhy, ale aj v čisto cirkevných jeho dišpozíciách a výrokoch svojich pôsobil rozvrat medzi kňazstvom, (Illecko, Haicl, Krištufek, Palkovics a i.) Bohoslovcov vzdor zákazom našej vlády tajne povolal do Ostrihoma, kde ich sveril výchove najkrajnejších šovinistov. (Či také odcudzovanie kňazského dorostu od štátu kde sú povolani účinkovať, je záujmom cirkve?) Posvätené olejky pre Slovensko uchvátil z viedeňskej páp. nunciatury len preto, aby uchránil aspoň zdanie svojej právomoci na Slovensku; on rozdáva ešte na Slovensku fary (a to s obídením zasluženejších, a prosynodálnu zkušku ešte nesloživším kňazom) atď. atď. Mimo toho informuje stále v nepriaznivom smere sv. Stolicu, prekáža skoré riešenie našich naliehavých cirkevných otázok, zvlášte sriadenie centrálného seminára a teologickej fakulty. Takto sa vďačí národu, z ktorého pošiel a na ktorého pleciah sa dostal na vysoký stupeň cirk. hodností

Katolícke školstvo je dnes v mravnom, hmotnom ohľade v neutušenom položení. V nedostatku cirk. autonomie maďarizácia práve na katolícke školstvo zahlahla neúprosne i nie div, že oslobodujúci štátny prevrat našiel slovenských katolíkov tu nepripravených; čo je z hľadiska zdravej vierovyznanskej dynamiky na Slovensku zvlášť poľutovania hodné, kým evanjelickí Slováci svoje školské pozície pri dobroprajnej shovievavosti kompetentných faktorov udržali temer neporušené, prikonzervatívni a prúdom dejov prevkapaní slovenskí katolíci neboly si v stave obsadiť ani jedinú strednú školu. Na Slovensku bolo totiž pred prevratom 20 katolíckeho rázu gymnázií. 15 bolo vydržované z Náboženského resp. Štúdijského fondu, 5 jednotlivými cirk. hodnosťarmi udržované i spravované; z nich 3 byly štyritriedové, 17 osemtriedových. Dnes za katolícke sa môžu považovať trnavské, košické, ružom-

berské, a komárňanské; v skutočnosti však jediné komárňanské gymnázium. Právne pomery štátom zaujatých katol. škôl a ich osobníctva i majetku čakajú na riešenie, ktoré by sa nemalo odkladať už aj v záujme konfessinálneho mieru.

Učiteľská prípravovňa katolícka pre chlapcov je jedna, pre dievčence 3; z nich dve slovenskej, 1 maď. náukosdielnej reči. Obchodná škola jedna; hospodárska jedna. Prvá slovenská, druhá maďarská.

Bohoslovecké semináre sú dnes tri; jedna temer výlučne v maďarskom duchu a čiastočne i reči (Košice), jedna s náukosdielnou rečou slovenskou v duchu obojetnom a jedna v dosť dobrom duchu slovenskom. Asi 14 bohoslovcov študuje na teol. fakulte českej v Olomúci; mnohých zlákali do Ostrihomu a Pešti, a niektorí študujú vo Viedni, Gráci a v Ríme.

Elementárnych škôl katolíckych počet je 1634 z nich slovenskú náukosdielnu reč majú 1234, nemeckú 42, maďarskú 350, slovensko-maďarskú 5 a slovensko-nemeckú 3.

Nedostatok slov. biskupov zapríčiňuje katol. školstvu nesmierne škodlivý fact, že prevažná väčšina cirk. okresných ba aj diecezanských škôldozorcov regrutovala sa z kruhov šovinismom maďarským vývodiacich, a toto trvá do dnes.

XIII.

O našich cirkevných majetkoch.

Cirkevné imanie je nielen patrimonium pauperum, ale patrimonium cleri, je spoločným dedičstvom katolíkov po našich otcov. Cirkevný majetok na Slovensku je drahým dedičstvom veškerenstva katolíkov na Slovensku. Až takto hľadiac naň, chápeme jeho veľký význam, jeho veľkú cenu pri nás kňazov i laikov katolíkov všetkých. A dokiaľ a v akej miere budeme si vedieť zbudiť i udržať živý záujem všetkých katolíkov na Slovensku bez rozdielu národnej stavovskej a politickej príslušnosti, o toto naše, opakujem, *spoločné* dedičstvo, nik nás oň nebude môcť pripraviť. A keď sa z nútneho riešenia ťažkých sociálnych nesrovnalostí naše cirk. majetky nebudú môcť vytriahnuť, podstatu, jadro týchto objektov budeme si vedieť uhájiť. Ovšem len *jednotnou a silnou vôľou všetkých*.

V tomto ohľade musíme počítať na triezvy smysel všetkých vážnych československých štátnikov, akokoľvek by oni voči katolicizmu boli naladení. Veď cirk. majetok bol i bude vždy najtrpelivejší, najpoddanejší predmet odanenia; bol pokladničkou, často posledným útočiskom každého štátu v dobe mimoriadnej potreby a je nepopierateľne najvýdatnejším kultúrnym i charitatívnym zdrojom v každom národe.

Ovšem nemožno zatajiť aj niektoré momenty, ktoré sa na strane zásadných odporcov našich často nadhadzujú. Že vraj cirk. majetky sú *mrtvou rukou* — akoby nesvedčily o životodarnej ich sile na stá sirotincov, útulieň, internátov, nemocníc a početných kultúrnych ústavov, ktoré sa z nich založili i udržujú. Že pochádzajú z prevažnej čiastky z konfiškátov bojovníkov za slobodu národa. Výtka táto jestli má akési čiastočné oprávnenie mimo Slovenska, o cirk. majetkoch katolíckych na Slovensku toto tvrdiť môže len historický ignorant. Dejiny reformácie a protireformácie na Slovensku nesú v tomto ohľade práve opačné konklúzie, ako je to v Čechách. U nás nekatolíci ako sa z katolíctva dobrovoľne vylúčili, sobrali si veľkú čiastku cirk. imania so sebou a nebolo by spravodlivé, aby sa s nami na jeho vtedy podstatne stenčených pozostatkoch či prostredne (cestou štátnej konfiškácie,) či bezprostredne *znovu deliť*

chceli. Katolícke cirk. majetky na Slovensku sú tie, na ktorých sa naše ťažké sociálne problémy v najideálnejšom smysle riešiť môžu. Na nich nachádza nielen z nášho slovenského rodu pochádzajúce kňazstvo, tento každým vážnym politikom cenený kultúrny faktor, lež aj maloroľník, poľnohospodársky robotník, nezriedka aj fabričný delník a štátom neangažovaná učená trieda svoju výživu a svoju životnú postać (dlhoroční prenájomníci, úradníctvo, sluhovstvo), tieto plnily a plnia najvernejšie svoje aprovizáčné povinnosti v oči štátu i občianstvu; tieto majetky vydržujú na stá nemajetných študentov z ľudu, usnadňujú preťaženým štátom znášať ich kultúrne výdavky, dávajú chlieb státisícim, pestujú umenie a vedu. *A jestli v minulosti mohlo sa právom vytykať nepriateľský cit držiteľov týchto majetkov a ich úradníctva voči všetkému, čo bolo slovenské, dnes majetky tieto v rukách elementov svrchovane štátotvorných sú a budú neoceniteľným zdrojom našej štátnej konsolidácie, miernenia sociálnych protiv, zdrojom národnej kultúry.*

Tolkoto pre mimostojacich; ale musíme prehovoríť vážne slovo aj k nášmu velebnému kňazstvu o tejto delikátnej, ale nezodpovednými elementami tak ľahkomyseľne, nie-li nesvedomite na tapet vyhadzovanej otázke. A tu ľutovať musíme, že neni nám možno v rámci jedného článku vyčerpať túto nesmierne komplikovanú otázku. Myslím tu na otázku: či sa koncentrovanie správy na ich cirk. veľkostatkoch a z nich plynúcich dôchodkov v jedine velikej „*Náboženskej Matici rím. katolíkov na Slovensku*“ *smelo a malo* previesť pri našom štátnom prevrate?

Iné je pravda stanovisko práva; iné je stanovisko užitočnosti a stanovisko kategorickej nútnosti ratovať v danom momente to, čo sa dá, tak ako je to v rozhodnej chvíli najúčelnejšie, ako to bolo včas štátneho prevratu a za nim nasledujúcim pohnutom čase jedine možné. Tisicročné hranice sa zmenily; tisicročná štátna sústava praskla — tu nebolo možno pridržať sa meravo lítery a toho pohodlného quieta non movere. Rozhodný moment a z neho pochádzajúci stupňovaný cit dejinnej zodpovednosti za cirkevné diela na Slovensku zrodily riešenie, ktoré bolo v daných okolnostiach jedine možné, ale ktoré sa naskrze neprotiví duchu cirkevnej legislatúry a jej vodčej myšlienky: zachovať cirk. majetok cieľom cirkevným. A nestalo sa tu nič iného.

Ale postavme si otázku takto: *čoby sa bolo stalo, keby sa tak nebolo stalo?*

Predstavme si pád, žeby „Centrálna Komissia pre správu r. kat. cirk. veľkostatkov na Slovensku“ na pokyn viacerých svedomitých katol. kňazov pri jednohlasnom, vtedy súhlase so všetkými roduvernými kňazmi, bez akéhokolvek odporu alebo protestu kompetentných cirkevných faktorov (najdpp. biskupov tu i v cudzozemsku meškajúcich, gen. vikárov, kapitul, apošt. Nunciatúry viedeňskej atď. atď) nariadením vlády nebola sa ujala správy týchto majetkov, aké by to bolo malo následky? Čo by sa bolo s týmito veľkostatkami a čo z cirkevnými ustanovizňami a s celým cirk. životom na Slovensku stalo?

1. Nik nebude popierať, že cirk. veľkostatky, ich dosavádna hospodárska metoda, ich úradníctvo nepoživaly zvláštnej priazne ani za maďarskej éry; dnes staly sa červeným súknom, ba terčom roztrpčených nápadov Slováka-Neslováka. Štát sám s právom videl v nich a ich úradníctve ohrožovanie štátnej existencie, prameň sociálneho vrenia, bázu irredentistických a partizánskych agitácií, objekty z ohľadu národného hospodárstva i aprovizácie nie dosť produktívne. Nábehy k prevzatiu ich do bezprostrednej správy štátnej boly, sú i budú stále; — zodpovedá to duchu času a tak je to viac menej na celom svete. Kto by bol býval vstave tomuto prúdu odolal? Ktoré cirkevné forum by mohlo tu počítať na úspech? No dnes iminentné nebezpečie sekularizácie je zažehnané. Teda: čoby sa bolo stalo, keby sa to tak nebolo stalo? Príklad vratislavských cirk. majetkov tu hovorí jasne.

2. Vidíme, kam doráža sociálne hnutie i žizeň ľudu za pôdou najsilnejšie. Kde oprávnenejšia nádej zachrániť to, čo vôbec zachrániť možno, aby sa celá hospodárska báza nášho cirk. života nezrútila?

3. Kto by bol spravoval majetky tieto? Biskupi, ktorí pre ich šovinistickú minulosť, pre ich neblahú účasť vo válke, pre ich neustávajúce pletichy proti tvoriacemu, ba už aj proti utvorenému štátu vyvolali proti sebe najostrejšiu reakciu a ktorí následkom toho už aj v záujme utišenia tejto proticirkevnej reakcie a zamedzenia konečného utvorenia ich prestížu, museli byť odstránení prv, nežby ich prítomnosťou zapríčinili úplný rozvrät cirk. života na Slovensku? Biskupskí, pofážne kapitulskí vikári, prípadne samé kapitule ich mali spravovať? páni, z ktorých veľká čiastka ešte aj dnes čaká na návrat Maďarov a preporadiť sa nevie, a ktorí zväčša ani svoje panstvá riadne spravovať nevedia? Aké boly ich styky s rozhodujúcimi kruhmi? aká popularita na dol? aká garancia ich lojálnosti — bez ktorej nemožno dnes u nás cirkvi prosperovať?

4. Dosavádny sbor úradnícki mal ich manipulovať ďalej? mal sotrvať ďalej k pohoršeniu celého sveta ten vyssávací, korrupčný system „magyarvirtšaftu“, kde užívatelia státisíc jutrových najlepších pôd žily len z nešetného káciana hôr, ktoré nedosádzali, z predaju dobytky a z renty, a všetok výťažok agrikultúry strovil úradníctvo? Dobytok biskupský hynul tam od hladu a správcovia chodili na štvorke arabských; zabezpečily si platy okolo 150.000 korún ročne, mimo veľkých pobočných, nevypočítateľných dôchodkov a z niekoľko tisíc jutrového humusu odpredalo sa ročite jeden vagon obilia. Patronátske budovy ošarpané, hospodárske srúcané a páni veľkobeneficiári umierali rad-radom v dlžobách. Možno to bolo tak udržať do dnes? A kto by bol tu previedol očistu? I pri plnej výkonnosti a čestnej snahe nášho aparátu, opierajúceho sa v páde potreby o autoritu i moc štátu — nemožno to bolo ešte do poriadku doviest. Ale kto by nevidel tu nápravu na celej čiare? Neriady sa zamedzujú, neschopné veľkopanské úradníctvo sa zamieňa, produktivita sa už zvýšila. No neriady stoeletia nemožno odstrániť za rok. Len ešte jeden rok nehateného úsilia, et renovabitur facies terrae.

5. Co by sa bolo stalo, keby sa to tak nebolo stalo? Za predošlého režimu viaceré semináre naše žily na dlh; osobníctvo ordinariátov bolo biedne platené; katol. charitatívne ústavy ledva živorily. Zväčša ľubovoľným odovzdaním cirk. kapitálov do štátnych požičiek prišiel katolicizmus na Slovensku temer o celý svoj kapitál, o nábožné základiny, o penzijné fondy kňazstva atď. Kto by bol ratoval naše skoro úplne deposidované mníšky od hladomoru? Odkiaľ by sa boly kryly mimoriadne cirk. potreby? A menovite: *Kto by bol financoval diecezánske potreby biskupství vinou predošlého režimu passívnych?* Regulárni zastupitelia k tomu ani odvahy nemali. ani by si neboli k tomu osobovali právo. O príkaze Spasiteľovom: „Alter alterius onera portate“ kanony nemajú dispozície. Bola by to snáď nariadila Sv. Stolica? Veď do dnes nezasiahla do našich bolesných cirk. pomerov a uznala našu republiku len nedávno. Co by sa bolo robilo dotedy?

6. Kto by bol plnil početné patronátne povinnosti týchto beneficií? Veď niektorí veľkobeneficiári kryli už pred 15 rokmi patronátne, kostoly papierom; iní dali sa pravotiť, aby im zadosť učinili a obnova v pošutovaniahodnom stave sa nachádzajúcich a zväčša od 20 liet neoprávaných cirkevno-patronátnych budov na Slovensku bude stáť okolo 15 milionov. Kanoníci hladujúci odkazujú do Ostrihomy o pomoc a nepomáhajú im; kňazi-penzisti zakladajú

si v núdzi periny a hodinky a ich vlastný penzijný fond im nevydajú; mnišky majú kapitál svoj uložený v Ostrihome a nevydajú im na mnohé prosby ani ich vlastné. Toto všetko musí nájsť kdesi zaokrytie. Bolo možné výťažky cirk. veľkostatkov poslať do zahraničia, alebo uschovávať tu a medzitým cirk. osoby a ústavy nechať hladom zhnúť, znemožniť celý cirk. život a dopustiť nenahraditeľné poruchy? Kto si to mohol vziať na svedomie? Kto sa tu mohol merave pridržať pravidiel, v ktorých nebolo providované na pomery revolúčne, tak mimoriadne, aké neboly a azda viac ani nebudú? Tu ozaj platilo to: „litera est quae occidit, spiritus autem qui vivificat“.

XIV.

Návrh na dočasné ustanovenia pre rím. katolícku cirkev na Slovensku.

(Schválený prípravným výborom katolíckej autonómie na Slovensku)

Majetkové záležitosti.

§ 1.

1. Cirkvi rím. katolíckej zabezpečuje sa právo samostatne spravovať svoje majetkové veci pri účasti a vplyve kňazov i laikov katolíckych.

2. Z právomocnosti tejto samosprávy vytvorené sú záležitosti dogmatické, katechetické, liturgické, cirkevno-správne a cirkevno-disciplinárne, pretože tieto prináležia výlučne do svrchovanej a plnej moci rímskeho Pápeža a do učiteľskej, rádovej a jurisdikčnej právomocnosti biskupov.

§ 2.

1. Doterajšie biskupské, kapitúľské, farské, školské majetky, jako i kultúrne a charitatívne fondy cirkevného rázu na území slovenskom, ďalej i cirkevné majetky biskupa ostrihonského, kapituly ostrihonskej, cirkevných a cirkevno-kultúrnych ustanovizní územia maďarského štátu, ktoré následkom útvorenia sa československej republiky na územie nášho štátu padajú, prechádzajú do vlastníctva rím. katolíckej cirkve na Slovensku, tvoria Maticu slovenských katolíkov a spravujú sa samostatne ústredným slovenským výborom a diecéznymi výbormi cirkevnej samosprávy slovenských katolíkov.

2. Z výnosu a dôchodkov Matice slovenských katolíkov zaokrývať sa budú všetky cirkevné potreby a podporovať všetky školské a charitatívne ustanovizne katolícke.

3. Doživotavsúpením týchto ustanovizní československá republika prestane vyplácať katolíckym kňazom všetky podpory, ktoré im bývalý uhorský štát vyplácal a ktoré im doteraz československý štát dáva.

§ 3.

Kurátorovia cirkevných majetkov, ktorých splnomocnené ministerstvo pre Slovensko ustanovilo, povinní sú úrad svoj složiť a ústrednému cirkevnému výboru zúčtovať, jakonáhle tieto ustanovenia do života vstúpia.

§ 4.

Usporiadanie hmotných záležitostí medzi rím. katolíckou cirkvou na území bývalého kráľovstva uhorského, a medzi terajšou rím. katolíckou cirkvou na Slovensku upravuje sa do kompetencie ústredného cirkevného výboru slovenských katolíkov. Keby s maďarskej stránky potrebnej konciliantnosti nebolo, ústredný výbor má právo vyžiadať si intervenciu československého štátu.

§ 5.

V biskupstvách, ktorých jedna čiastka ostane v maďarskom štáte a druhá prípadne československému štátu, hmotné otázky medzi odtrhnutými čiastkami diecézy usporiadajú patričné diecézne cirk. výbory.

§ 6.

Patronátne právo sa zrušuje. Povinnosti patronátne majú si doterajší patrónovia behom jedného roku vymeniť a povinní sú všetky cirkevné budovy v dobrom stave odovzdať farským obciam.

Farské obce.

§ 7.

1. Farskú obec tvoria všetci obyvatelia rím. katolíckeho vyznania na území fary bydliači.

2. Úlohou farskej obce je, viesť správu cirkevného majetku a spravovať farské pozemky, jestli-by ich farár sám spravovať nechcel. Úlohou jej je starať sa o hmotné a kultúrne potreby náboženskej obce.

3. Majetok farskej obce tvoria: a) všetky cirkevné pozemky a základiny, b) výkupné patronátnych záväzkov, c) príspevky z ústrednej cirkevnej Matice, d) prípadne výnos z cirkevnej dane, uloženej farským osadníkom.

Správu farskej obce vedie farský výbor, jehožto sídlom je farský úrad. Farský výbor volia všetci mužskí a ženskí obyvatelia 21 rokov starí, v mieste od roka bývajúci. Manželia i v tom páde sú voličmi, sú-li mladší. V obci účinkujúci kňazi, kat. organisti, učiteľia na kat. školách z úradu majú hlasovacie právo.

5. Hlasovacieho práva nemajú: 1. vyobcovaní z cirkve a členovia cirkvou zakázaných spolkov a spoločností, 2. pre zločin odsúdení po vytrpení trestu ešte 3 roky, 3. pod kuratelou postavení, 4. ktorí neplatia cirkevnú daň, kým ju všetku, i zaostalú, nezaplatia, 5. rozvedení a v divom manželstve žijúci.

6. Najmenší počet volených výborníkov obnáša 12, najväčší 24. Predsedom miestneho výboru je z úradu farár alebo jeho zástupca; miestopredseda, pokladníka a zápisníka volí si miestny farský výbor zo svojho streda. Volia sa i náhradní členovia, ichž počet obnáša $\frac{1}{4}$ riadnych členov. Pasívne volebné právo majú len mužovia najmenej 30 rokov starí, jestli zodpovedia podmienkam § 7, č. 5. Vyvolení členovia musia byť biskupom potvrdení. Kňazi, organisti a učiteľia môžu byť volení, aj keby boli mladší.

7. Voľbu riadi volebná komisia farským úradom zostavená, na mieste ustálenom komisiou.

8. Členstvo výboru je čestné, bezplatné a trvá 5 rokov. Farským výborníkom náleží v kostole predné miesto.

Farský výbor vedie všetku správu cirkevného majetku, prijíma a vydáva peniaze, vedie inventáry, obstaráva kúpu potrebných predmetov, činí ročný rozpočet. Ďalej obsadzuje miesto riaditeľa chóru, organistu, kostolníka, všetkého služobného personálu, a ustanovuje ich platy.

10. Farský výbor je spolu i školskou stolicou. Farský výbor povinný je najneskôr do konca októbra zostaviť rozpočet pre budúci rok. Schádzajúci obnos rozvrhne sa na všetkých cirkevníkov, ktorí sú povinní platiť cirkevnú daň.

11. Cirkevní výborníci riadne schádzajú sa k porade raz do mesiaca. Ku platnému usneseniu treba je nadpolovičnej väčšiny prítomných členov. Výbor schopný je usnášania, je-li väčšina členov prítomná.

12. Hospodárenie farských výborov revidujú dekani. Filiálky, nakoľko nemajú osobitných záležitostí, zastúpené sú vo výbore v pomere počtu duší.

Diecézne výbory.

§ 8

1. V každom biskupstve sriaďuje sa diecézny cirkevný výbor. Tento pozostáva z 15 kňazov, volených po okresoch tajnou všeobecnou voľbou všetkým duchovenstvom diecézy a z 10 laikov,

volných cirkevnými farskými výbormi diecézy. Pri volení kňazských výborníkov každý mužský kláštor má jeden hlas. Tento výbor volí sa na 5 rokov. Predsedom diecézneho výboru je biskup alebo jeho zástupca.

2. Diecézny výbor spravuje čiastku matičného majetku, ktorá po zaokrytí všeobecných výdavkov zvyšuje, a medzi diecezami rozhodená bude. Má starosť o diecézne budovy: katedrálny chrám, biskupský byt, malé kňazské semeníšte, kanceláriu, ďalej o školy, sirotince a iné kat. charitatívne budovy.

3. Povinnosťou tohoto výboru je tiež prevádzať najvyššiu revíziu celého hospodárenia všetkých farských výborov diecézy a odobrovať rozpočty.

4. Každý prípis poslať treba k biskupskému úradu

5. Diecézny výbor rieši všetky pochybnosti a vybavuje apelácie, týkajúce sa hlasovacieho práva a volieb do obecných výborov.

6. Sídлом diecézneho výboru je sídlo biskupské, kde výbor štvrtročne raz sa schádza.

Ústredný výbor.

§ 9

1. Ústredný cirkevný výbor pozostáva: 1. z predsedov diecéznych výborov 2. z 2 kňazov volených diecéznym výborom, 3. z jedného laika, voleného diecéznym výborom.

2. Ústredný cirkevný výbor má svoje sídlo v meste, kde býva arcibiskup. Schádza sa aspoň raz do roka. Predsedom je arcibiskup alebo jeho zástupca.

3. Úlohou jeho je spravovať všetky majetky ústrednej Matice slovenských katolíkov, a záležitosti s tým spojené.

4. Matičný fond pozostáva: z pozemkov biskupských a kapitulských, zo všetkých základín, ktoré dosiaľ biskupi a kapitule spravovali, jako i zo všetkých statkov a fondov cirkevného rázu, ktoré po vybavení likvidácii s maďarskými katolíkmi slovenskému katolíctvu pripadnú.

5. Ústredný výbor vypláca platy všetkým slovenským biskupom, konzultorom, penzionovaným kanonikom, platy a penzie celému duchovenstvu.

6. Biskup dostáva určitý plat; na stravovanie kňazov, ktorí v úradnej záležitosti k nemu prichádzajú, dostane paušál; konečne ponechá sa mu istý pozemok.

7. Biskupskí konzultori dostanú určitý plat.

8. Dôchodky bratislavských kapitulníkov dostanú univerzitní teologickí profesori, ktorí budú vyučovať všetkých bohoslovcov Slovenska.

9. Slovenskí bohoslovci z celého Slovenska - vychovávať sa budú v centrálnom semeníšti, ktoré bude v Bratislave. Vidiecke teologické ústavy sa zrušujú.

10. Ústredný cirkevný výbor prevedie likvidáciu s budapeštianskym centrálnym semeníšťom a s viedeňskym Pazmaneumom.

Cirkevno-správne záležitosti.

§ 10.

1. Na Slovensku je šesť rímsko-katolíckych diecéz: nitrianska, hystrická, rožňavská, košická, spišská a bratislavská, ktorá sa dismembráciou utvorí zo starej ostrihomskej diecézy. Hranice jednotlivých diecéz znovu upraví Rím.

2. Na Slovensku bude jeden arcibiskup.

3. Prvého slovenského arcibiskupa, prvých biskupov, poľažne administrátorov biskupstvi navrhujú kňazskí údovia prípravného autonómneho sboru a 25 laických členov tohože sboru, ktorých prezident československej republiky odporúča pápežovi na vymenovanie.

4. Neskôr, v riadnych pomeroch zaplňovanie uprázdnených biskupských stolcov deje sa takto: ústredný cirkevný výbor navrhuje hodných kňazov Rímu, ktorý z nich voľne menuje nových biskupov.

5. Farárov po povinnom vypočutí konzultorov a mienky patričného farského výboru vymenuje biskup. Tak sa zaplňujú aj iné samostatné miesta v diecézi. Každý doterajší spôsob zaplňovania fár bude neplatný.

6. Konzultorov z polovice menuje biskup, z polovice volí kňazstvo diecézy.

7. Dekanov vymenuje na 5 rokov biskup, a síce z terňa, ktoré navrhuje dištriktuálne kňazstvo.

8. Kapitule sa zrušujú. Terajší kanonici dostanú penziu; práceschopní upotrebení budú v duchovnej správe.

9. Profesorov theologickej fakulty bratislavskej kandiduje fakulta, a vymenuje vláda, ktorá prv vypočuje arcibiskupa.

10. Predstavených centrálného semeníšťa vymenuje biskupský sbor.

11. O penzionovaní kňazov rozhoduje biskup s konzulátormi.

Rôzne ustanovenia.

§ 11.

V tom páde, keby farské, diecézne a centrálné cirkevné výbory uzneseniam a nariadeniam v obore svojej kompetencie vynesným platnosti zadovážiť nemohly, cieľom uskutočnenia týchže oprávnené sú vyžiadať si pomoc verejných úradov.

§ 12.

Členovia farských, diecéznych a ústredných výborov, jako i medzitka a služobný personál týmito výbormi volený a menovaný pri nastúpení úradu lebo služby povinní sú složiť prísahu, v ktorej sa spolu osvedčia, že nie sú členmi žiadnej cirkvou zakázanej spoločnosti.

§ 13.

Zápisničnou rokovacou úradnou rečou bude:

1. vo farských výboroch materinská reč väčšiny farníkov;
2. v diecéznych výboroch: slovenská reč;
3. v ústrednom výbore: slovenská reč.

§ 14.

Tieto ustanovenia nadobudnú platnosti dňom vyhlásenia v „Úradných Novinách“ a biskupských cirkulároch.

§ 15.

Provinciálna synoda má právo po 3 rokoch tieto ustanovenia popraviť, alebo inými nahradiť.

XV.

O úprave pomerov medzi Československou republikou a cirkvou katolíckou.

(Dľa návrhu Kňazskej Rady Českej.)

Medzi československou republikou a cirkvou katolíckou upravuje sa pomer týmto zákonom:

Československá republika zaručuje cirkvi rímsko-katolíckej v celom obvode svojom úplnú slobodu verejného náboženského vyznania so všetkými dôsledkami z toho plynúcimi a v celom rozsahu.

Medzi československou republikou a medzi sv. Stolicou udržujú sa priame diplomatické styky.

Cirkvi katolíckej náleží právo právnej osoby. Môže nabývať majetky, ich spravovať a o nich rozhodovať.

Všetky majetky cirkevné a fundácie prináležia cirkvi katolíckej, ktorá ich cestou čím skorej sriadiť sa majúcej katolíckej autonómie spravuje.

Nestačí-li cirkevný majetok na udržovanie kultu, je cirkev oprávnená od farných obcí vyžadovať poplatky.

Pre príslušníkov svojich vedie cirkev matriky. Listiny z nich vystavené majú štátnu platnosť.

Fond Náboženský a Študijný vydáva sa v správu katolíckej autonómie.

Patronátne právo sa zrušuje.

Všetky bremená patronátne sa vykúpi alebo zabezpečia na príslušných patronátnych pozemkoch.

Utvorí sa Náboženská Matica rim. katolíkov na Slovensku, do ktorej plynúť majú všetky príjmy z výkupného, ktoré dľa potreby bude rozdelovať biskupský sbor, vyžadajúc si mienku ústrednej rady katolíckej autonómie.

Obcovanie sv. Stolice s biskupmi a veriacim ľudom v záležitostiach duchovných a cirkevných nepodlieha žiadnemu vládnemu dovoleniu, čili „placetum“, ale je voľné a slobodné.

Podobne biskupi s ľudom veriacim a duchovenstvom v duchovnej správe úrad svoj slobodne vykonávajú, slobodne

vynaučujú a nariadenia v záležitostiach cirkevných na vedomia uvádzajú a biskupstvá svoje spravujú.

Biskupov menuje na návrh provinciálnych biskupov po vylisňaní duchovenstva diecézneho sv. Stolica. Ich menovanie vláde sa len oznamuje.

Apoštolická Stolica sriaďuje, rozdeľuje, spojuje a znovu ochraničuje diecéze. Podobné právo jej prislúcha ohľadne väčších beneficií.

Biskupi, hodnostári a farári pri nastúpení úradu skladajú sľub vernosti k československej republike. Farárov ustanovuje biskup a ich menovanie oznámi vláde.

Biskupom prináleží:

Vikárov, radcov a pomocníkov svojich slobodne ustanovovať, ktorých za spôsobilých k tomu úradu uznávajú.

Do stavu duchovného a na vysvätenia dľa cirkevných predpisov prijímať tých, ktorých za spôsobilých, potrebných a užitočných uznávajú; ktorých však za nehodných uznávajú, zo svätenia vylúčiť.

Menšie benefície a samostatné duchovné správy zakladať, spojovať, alebo rozdeľovať dľa potreby.

Predpisovať liturgické výkony dľa liturgických zákonov.

Konať provinciálne a diecézne snemy, ako aj ustanovenia týchto vyhlasovať.

Vykonávať súdnu moc nad duchovenstvom a veriacimi pre oblasť cirkevnú, dľa cirkevných zásad.

Biskupi a všetky duchovné osoby majú voľné právo robiť závete o tom, čo im patrí dľa predpisov cirkevných. Podobne môžu majetok nadobývať a ho spravovať.

Možno kláštory a kongregácie, náboženské spolky a braterstvá zakladať dľa cirkevných zásad.

Kláštory a kongregácie braterstvá a náboženské spolky sú právnyimi osobami, môžu majetky nadobývať, ich spravovať a o nich rozhodovať dľa práva kanonického.

Zásada, že rodina má právo na výchovu dietok a štát že toto nezadateľné právo rodiny dopĺňa, ale neruší.

Preto majú katolícke rodiny právo i v laickej škole žiadať, aby ich deťom bola štátom poskytnutá príležitosť náboženského vyučovania.

Toto vyučovanie náboženstva udelí na školách miestne duchovenstvo na štátny náklad; na školách meštanských, stredných a odborných zvláštní, od štátu platení katechetovia.

Náboženské vyznanie buď vo škole šetrené a náboženstvo akékoľvek nesmie byť vo škole žiadnym spôsobom snižované a zľahčované.

Cirkvi katolíckej je voľno zakladať školy akékoľvek a dožadovať sa pre ne práva verejnosti.

Sriaďovať semináre a teologické učelištia, tieže spravovať, ustanovovať riaditeľov a profesorov prináleží cirkvi katolíckej dľa kanonického práva.

Vyučovanie bohoslovía a náboženstva na akomkoľvek učelišti a škole bez biskupského svolenia není dovolené.

Potrebné je, aby každý učiteľ bohoslovía a náboženstva obdržal od svojho biskupa predbežné poslanie (missio).

Profesorov bohoslovía, katechetov na školách stredných a ostatných školách ustanovuje biskup.

Ukazovateľ mien, miesta veci . . .

	Strana		Strana
Ačvar — — — —	83	Bazilejské kompaktáty — —	17
Administrátorský systém	48, 88	Baziliáni mnísi — — — —	10
Alexander „hrozný“ —	112	Báb Malý — — — —	36
„Alkotmány“ maď. denník		Bánovce — — — —	16
	66, 69, 70	Béla kráľ uh. — — — —	15
Andraškovič A. — — — —	71	Belá — — — —	83, 61
Andrej kráľ uh. — — — —	15	Belopotocký Koloman voj.	
Androvič kňaz — — — —	71, 78	biskup — — — —	70
Angelár — — — —	13	Bende Imrich biskup	
Apponyi Albert — — — —	60, 123	35, 42, 53, 59, 72, 75, 93	
Appoňovský školský zákon		Benediktíni mnísi 15, 16, 18,	
	60, 103, 121		62, 153
Araňidka — — — —	81	Beňadik Sv. pri Hrone 15, 97	
Arius — — — —	9	Beňuša — — — —	56, 78
Arnulf cisár — — — —	13	Bernolák Anton — — — —	20
Autonomia katolíkov 99, 155		Beša — — — —	86
Babilon — — — —	1	Bielek A. dr. kňaz 50, 78, 92,	
Bacúrov 16, 45, 46, 54, 62,		117, 152	
	111, 136	Biskupi proti slovenčine 54, 63,	
Bajor Michal publicista, kňaz		66, 64, 70, 73, 114	
	76, 92	Biskupi predsedovia maďa-	
Bajza Ignác farár, spis.		rizačných spolkov — —	78
	21, 150, 151	Biskupi na Filippinach	
Balázs Ľudevít biskup		a v Elsassku — — — —	150
	35, 63, 68, 103, 113	Byksád — — — —	45
Balážďarmoty — — — —	38, 84, 110	Bystrica Baňská — — — —	74, 20
Baňské mestá — — — —	18, 19	Bystrické katol. gymnáziumi 23	
Barca — — — —	82	Bystrica Povážska — — — —	16
Bardiov — — — —	18	Bytčica — — — —	45
Bartošlehotka — — — —	16	Blaho Pavel st. farár — —	26
Batoňa — — — —	42	Blahoslav (Beňadik) blaho-	
Battyányi Vilhelm biskup		slavený — — — —	36
	35, 65, 68, 78, 79, 103, 150	Bleisz A. farár — — — —	36

	Strana		Strana
Bogojevo — — — —	83	Cvinček A. farár — — — —	76
Boltizár bisk. vikár — — — —	70	Čaba — — — —	36, 83
Bošáca — — — —	43, 138	Čajkov — — — —	86
Bratislava — — — —	50, 86	Čáky — — — —	68
Brehy — — — —	45, 49	Čaka, čanádske biskupstvo	
Brežnica Tekovská — — — —	96	30, 38, 84, 85	
Brezovica — — — —	16	Čanád palota — — — —	42
Brna Anna z N. Zámkov 38		Čársky Jozef farár — — — —	78
Brocké — — — —	113	Částka Jur biskup — — — —	78
Brúno sv. — — — —	15	Čeklis — — — —	84
Bubič Žigmund biskup 24, 34,		Černoch Ján kardinál	
56, 67, 72, 81, 82, 94, 144,		46, 67, 77, 152	
126, 146		Černová — — — —	26, 37, 58, 112
Buček M. — — — —	88	Čerei-Loh dekan — — — —	89
Buday Jozef dr. kňaz, publ.		Červeň Tomáš veľprep. — —	74
15, 43, 93, 138		Csech biskup košický — — — —	120
Budapešť — — — —	36, 110	Čifáre — — — —	86
Budimír — — — —	40, 82, 112	Čulen Martin, gymn. správca 85	
Bulharská kronika — — — —	12	Čúz — — — —	86
Bušovce — — — —	29	Dág — — — —	12, 38, 84
Bzovík — — — —	16, 95, 98	Daniš Št. farár — — — —	46
Cahanovce — — — —	35, 83	Dantová — — — —	83
Capko Ignác kňaz — — — —	44	Deti slovenské na kalv.	
Carihrad — — — —	14	Dolniaky — — — —	80
Cathrein S. J. cirk. spisovateľ		Delníci slov. v cudzine — —	41
o Slovákoch — — — —	109	Depauperizácia Slovenska 100	
Ceciliánsky spolok slovenský 75		Devinská Nová Ves — — — —	48
Centrálne komisia pre správu		Dianiška Alex. dr., kňaz	
katol. cirk. veľkostatkov 175		44, 46, 62, 136	
Cifer — — — —	110	Dohnany — — — —	16
Cirk. cenzúra slov. kníh 71, 72		Dolný Kubín — — — —	86
Cirkevnoliterárna škola slov. 74		Dominikáni mnísi — — — —	18
Cirk. majetky na Slovensku		Dominikánky mnišky 20, 153	
96, 97, 98		Donoval Ján (Tichomír)	
Civilné manželstvo — — — —	60	básmik — — — —	27
Cyrill a Metod svätí 10, 20, 21		Donovaly — — — —	45
Cyrill a Metod, ich kult		Dorožma — — — —	83
prekážaný 54, 102, 114, 147		Drážovce — — — —	16
„Cyrill a Method“ časopis		Dubová Sedl. — — — —	45
23, 54			

	Strana		Strana
Ďumbier vrch s káplnou	16, 53	Grieger Mik. dr. kňaz	— 35
Ďurad Dolný	— — — 86	Gročič Mich. farár	— — 40
Edomíti	— — — — 8	Hábel Fr. kňaz spisovateľ	21
Egriho Kancionál	— — — — 72	Hadrián II. pap.	— — 10
Endrőd	— — — — 83	Halič Stará	— — — 37
Erdúdka	— — — — 45	Haligovce	— — — — 45
Erdőši farár	— — — — 85	Halmoš Fr. farár	— — 59
„Esztergom“ maď. časopis		Hanuška Ján farár	— — 45
	69, 119	Haniska	— — — 43, 85
Euzéb kanonik ostrih.	— 16	Havrán Ján bisk. vikár	43, 79, 93, 133, 143, 146, 170
Fabián Ján, farár	38, 85, 112	Helemba	— — — — 40
Fándly Jur, farár spis.	— 21	Hermanovce	— — — — 110
Fakulta boslovecká v Bratislave.		Herold A. dr.	— — — — 93
	151, 155	Hieronym sv.	— — — — 9
„Femka“ maďarizačný spolok		Hindice V.	— — — — 86
	63, 72, 79, 119	Hidvéghy Arp. S. J.	52, 119
Fedímeš	— — — — 86	Hlinka Andrej farár, publ.	26, 27, 41, 58, 69, 76, 90, 91, 109, 112, 113
Fischer kaplán	— — — — 58	Hniezdanské arcib.	— — — — 44
Fischer Colbrie koš. biskup	151	Hnilec	— — — — 45
Fiškus štátny a slov. kňazia	57	Holly Ján básnik	— — — — 22
Forró	— — — — 61, 82	Hollólmnica	— — — — 45
Františkáni mnísi	16, 19, 20, 38, 51, 52	Holček Jur farár	— — — — 53
Fuchs Fr. X. biskup	— 131	Hochštettno	— — — — 16
Gašperčík bohosl.	— — — — 50	Hoyč Michal farár, literát	93
Gavlovič Hugolín františkán		Hock Ján farár, poslanec	77
spisovateľ	— — — — 21	Horazd	— — — — 12, 13
Gazda Vojtech františkán		Hrádok Lipt.	— — — — 29
spisovateľ	— — — — 21	Hričov	— — — — 17
Gbely	— — — — 48	Hronská Breznica	— — — — 85
Geča	— — — — 82	Huber opat.	— — — — 85
Generálny seminár v Bratislave		Hu. sŕtske války na Slovensku	17
	20	Húska Martin farár, spisovateľ	61, 93
Gerometta Jul. farár	— — 109	Húska Vendelín farár	44, 55, 92
Gieswein Al. dr. poslanec	75	Huta	— — — — 52
Glagolská liturgia	— — — — 9	Huty	— — — — 45
Gombáš	— — — — 16	Hviezdoslav Pavol Országh	148
„Grande munus“ encyklika	52		
Gratzer Fr. dekan	— — 53		

	Strana		Strana
Chrasť — — —	44, 45, 90	Kavečany — — — —	83
Inštrukcie páp. o kázani a katekizme	— 41, 64, 69	„Kazateľňa“ časopis	— — 72
Ipolyi-Stummer biskup	77, 80, 92	Kendice — — — —	110
Ivánka Bratislavská	40, 86, 112	„Katholikus Szemle“ časopis	54
Ivánkovič biskup	— — 34	Kepešd — — — —	38
Jablonka — — — —	16	Kevesd, inak Kamenica	38, 40, 84
Jágerské arcib.	— — — — 20	Kežmarok — — — —	20
Ján VIII. pápež	— — — — 10	Kern Jozef, kanonik	— — 89
Jankoľa Jozef, amer. slov. farár		Kľačany — — — —	86
	55, 109	Klak — — — —	45
Janikovce Veľké	— — 40, 86	Kláštorníci a Slováci	15, 16, 20, 45, 50, 150
Janovčík Št. farár	— 44, 58	Kliment st.	— — — — 13
Jarovnica — — — —	61	Kluch biskup nitr.	— — 23
Jehlička Fr.	14, 44, 50, 76, 153	Kmeť Andrej farár, spisovateľ	44, 49, 53, 65, 76, 87, 109, 144, 145
Jezuiti — — — —	19, 51, 58	Kmeť Štefan dr., far., publicista	44
Johaniti mnísi — — — —	16	Kmeťko Karol dr., farár	— 76
Jozef II. cisár — — — —	20, 25	Kňazi maďarskí bili slovenské deti pre maď. katekizmus	61
Julián kardinál — — — —	17	Kňazi reč slov. neznajúci na slov. farách	— — 37, 42
Juračka farár — 15, 26, 41		Kňazi slov. prenasledovaní	43, 67, 99, 148, 151
Juriga Ferdinand publ.	57, 76	Kňazi slov. poslancami	75, 76
Jur Sv. Bratislavský	86, 112	Knižnice slovenské	— 73, 74
Kabina Fr. pravotár publ.		Kosihy — — — —	86
	64, 146	Kostoľany — — — —	40, 83
Kačka Jozef farár, publ.	78, 46	Kosovovo Pole — — — —	145
Kališníci — — — —	17	Kofrit Štefan farár	— — 45
Kálnica V. — — — —	86	Kohút Jozef dekan, historik	51
Kalendár svätovojeťský	— 73	Kojda Ignác kňaz, publ.	43, 44
Kanoníci na Slovensku	— 151	Kolačkovo — — — —	43, 45
Karmeliti — — — —	52	Kollár Martin farár, spisovateľ	26, 46, 50, 59, 67, 71, 76, 136
Katekizmus maďarský, Špirágov v slov. škole	30, 41, 43 63, 64, 146	Kolísek Aloiz dr. kňaz, publ.	41, 92, 148
Katekizmus Ludový Špirágov	70		
„Katolícka ľudová Jednota“	66		
Katolícke novinárstvo slov.	66		
„Katolícke Noviny“ časopis	35, 50, 66, 67		

	Strana		Strana
Kolta — — —	36, 38, 85	Lešnice — — —	45
Komjatice —	36, 40, 85, 110	Lev XIII. pápež	32, 52, 68, 71, 72, 120, 142
Kompaktáty bazilejské	— 17	Levice — — —	37, 42
Kompoit — — —	— 112	Levoča — — —	29
Komlósi kanonik	— — 40	Liget — — —	111
Kopernický prepošt	— 51, 136	Lipay košický rychtár	— 18
Kopták bohoslovec	— — 50	„Literárne Listy“ časopis	— 27
Kordatič Konrád	— — 18	Licenciáti — — —	19
Kosihy — — —	— 40	Lipnica D. — — —	16
Kosmas letopisec	— — 15	Lôm — — —	45
Košice — 97, 110, 111, 129		Lorchské biskupstvo	— 10
Košút Lud. — — —	— 26	Lopašov D. — — —	16
Košúty — — —	— 86	Lopej — — —	16
Kozora farár, kanonik	— 110	Lovča V. — — —	47
Kráľová — — —	— 86	Ludrová — — —	15, 47
„Kráľovna Sv. Ruženca“ časopis — — —	— 73	Lúčky 26, 44, 58, 110, 113, 113	86
Kremnica — — —	— 18	Lužná — — —	86
„Krestan“ časopis	26, 66, 68, 74	Luterovský pohyb na Slovensku — — —	17
Krnišov — — —	— 45	Lukačovce — — —	86
Krškany — — —	— 40	Lučenski Slováci — — —	41
Kršteňany — — —	96, 98	Lubica — — —	29
Krupá Dolná — — —	57, 128	Ludová strana maďarská	26, 60
Krupina — — —	65, 110	Ludová strana slovenská	121
Kšinná — — —	— 17	Ludový Katechismus Špirágov	71
Kubín Dolný — — —	15, 29	„Ludové Noviny“ časopis	57
Kubina A. S. J., kňaz, literát	27, 40	Maďaroš. — — —	112
Kúdelka Anton farár	— 44	Majetky cirkevné — — —	94
Kural — — —	40, 110	Majzon Ján horlíteľ	— 40
Láb — — —	— 16, 53	Malá Ida — — —	83
Laclavá — — —	— 16	Malacky. — — —	48
Lajčiak biskup — — —	— 22	Mallý Ján dr., kanonik, literát	26, 66
Landok — — —	— 113	Maltézy mnísi na Slovensku	16
Laureacké arcib. — — —	— 9	Malovieska — — —	40, 82
Laurinyi kanonik — — —	— 17	Mária kráľovna — — —	16
Lednice — — —	— 17		
Lelekeš Adolf dekan — — —	— 86		

	Strana		Strana
Mária Terezia cisárovná	— 20	Močonok — — —	86
Maršal farár — — —	72, 112	Moravské Lieskové —	16, 53
Martonvášár — — —	40, 86	Moyzes Štefan biskup	22, 147
Martiny dekan — — —	86	Moyš Ladislav farár	44, 90, 93
Makovce — — —	29	Muráňska Huta — — —	62
Matiašovce — — —	16	„Murmur graecorum“	— 146
Matica Slovenská —	23, 78	Muzeálna Slovenská Spoločnosť	65, 93
Matúš Trenčiansky —	15		
Matej kráľ — — —	17	Náboženská Matica r. katolíkov na Slovensku — — —	160
Madurkay dr. farár — — —	57	„Nagyszombati“ Hirlap časopis	69
Maďarčenie mien kňazstva	77, 78	„Naše Noviny“ kresf. soc časopis	56
Majer Peter, farár v Kuchyni	49	Naum, učeník sv. Metóda	13
Medvecký K. A. farár, publ.	43, 45, 56, 58, 73, 76, 90, 93, 99	„Nábožné Vlastenectvo“ modl. kniha — — —	25
Metód sv. biskup — — —	10	Náukosdielna reč maď. v slov. školách — — —	61
Mež — — —	83, 110	Nemce — — —	61, 84
Meulen Ján — — —	18	Nemci v cirk. živote slov.	12
Mészáros Ondrej kan.	21, 131	Nemecká Lupča — — —	46
Milosrdní Bratia mnísi	19, 52, 103, 153	Nitra 9, 10, 17, 19, 25, 153	
Minoriti — — —	19	Nitra Ujjak — — —	36
Minarik dr. — — —	78	Nír — — —	83
Mindszent — — —	82	Nová Baňa — — —	18, 136
Miške — — —	83	Novačany — — —	82
Missie — — —	35	Novák Jozef far., publ.	45, 77
Mišik Štefan farár, publicista	44, 49, 90, 137, 151	Nová Ves Devínska —	29, 82
Myčiná H. — — —	45	„ „ Hronská	38, 61
Myjavského dekanátu výčin	70	„ „ Spišská (Iglöv)	86
Myšfava — — —	82	Nové Mesto n./V. — — —	86
Mlyny — — —	40, 88	Nové Zámky 21, 38, 84, 110, 112	
Mníšky na Slovensku —	50	Nový Sad — — —	42
Modrý Kameň — — —	36	Nový Tekov — — —	86
Moďoroš — — —	84	Nunciatúra pápežská a Slováci	41, 90, 113, 146, 152
Mojtyň — — —	16, 45	Nytria kláštor v Egypte —	9
Molnár Ján maď. poslanec	60, 121		
Močiar — — —	45		

	Strana		Strana
Obrad glagolský — —	9	Perečín — — —	40
Obrad cyrillský — —	10, 15	Perger biskup — — —	81
Obrad latinský — —	15, 114	Pešianskí Slováci — —	52
Očkay biskup košický —	25, 71	Petačič arcib. — — —	54
Odstránenie maď. biskupov	150	Petříň V. — — —	86
Ohaj (Starý Háj) — —	40, 84	Peter sv. a Slovania —	9
Okánik Ludevít dr., far. publ.	41	Piaristi — — —	20, 51, 103, 153
Ondejovce — — —	86	Pilišské hory — — —	16
Opácka — — —	82	Pius IX. a maď. biskupi	109
Osadníci slovenskí v cudzine	41	Pius X. — — —	48
Ostrihomské arcibiskupstvo	9, 52	Pial D. — — —	36, 40, 86
Ostrihomská kapitula — —	30	Podbrezová — — —	40, 86
Ostrolúka — — —	16	Podhradie Spišské — —	43, 160
Osvald F. Richard arcib. vikár,	26, 34, 49, 71, 74, 93,	Podivinský Fr. opát — —	66
spis. — — —	109, 134, 151	Podmanín — — —	16, 17
Ölved V. — — —	40, 94	Podolínec — — —	29, 40
„Pálenečný šenk“ brožúra	71	Podlužany — — —	40, 61, 76
Pálenie slovenských kníh	73	Podvilk — — —	43
Palkovič Jur kan. — —	22, 27	Pokresťanenie Slovákov —	9
Pannonská legenda — —	9	Poliaci na Slovensku — —	14
Paňovec — — —	82	Policajný dozor nad slov. katol.	67
Pápež a Slováci — — —	20, 25, 32, 38,	spisbou — — —	67
43, 49, 55, 64, 68, 90, 92,		Polík — — —	16
103, 108, 109, 113, 137, 142,		Poľnohosp. delníci slov. —	
145, 146, 150, 151, 156		Poľov — — —	82
Párvy Alexander, spiš. biskup	34, 35, 43, 45, 47, 48, 49,	„Posol Božsk. Srdca“ časopis	61, 154
58, 76, 77, 83, 91, 94, 112,		Poslanci-kňazi slovenskí —	76
113, 124, 132, 150, 151		Poprad — — —	26, 86
Passovské arcibiskupstvo —	9, 13	Poproc — — —	83
Pastuchov — — —	45	Porubský Heraklius amer. slov.	55
Patronátske právo a Slováci:	102, 155	kňaz — — —	55
Pavol páp. posla nec — —	10	Považie — — —	17
Pavlní mnisi — — —	16	Považská Bystrica — —	53
Pazmán kardinál — —	19	Preklad Písma sv. slovanský	10, 22, 27
Pazmánova spoločnosť —	57	Prenčov — — —	45
		Prešov — — —	49
		Prieval (Perbál) — —	40, 111
		Prešporské biskupstvo —	14

	Strana		Strana
Procházka Ottokár biskup	64	Ruskovo — — —	83
Prochot — — —	110	Sántov — — —	40, 88
Protialkoholický pohyb —	71	Sapáriliget — — —	110
Pražské arcibiskupstvo —	14	Sasinek Fr. V. kňaz, historik	27, 40, 46, 69, 71, 88, 92
Prokop sv. — — —	15	Satmárske biskupstvo — —	23, 30
Premonštráti na Slovensku	16, 19, 153	Sázava kláštor — — —	15
Prísaha slov. školákov, že sa		Scitovský Ján kard. — —	56
nebudú po slovensky roz-		Segedín — — —	26, 52
právať — — —	61	Selce — — —	53
Pucov — — —	45	Senica — — —	86, 110
Püspök Hatvan — — —	110	Seminár bohoslov. b. bystrický	73, 74, 152
Protireformácia na Slovenku	19	„ „ generálny	21, 152
Rabča — — —	43	„ „ centrálny	
Radlinský Andrej katol. literát	17, 24, 26, 27	„ „ košický	49, 78
Radnai-Ritthammer Vik bbystr.		„ „ nitriansky	74, 152
biskup — — —	34, 45, 47, 53, 54, 56,	„ „ ostrihomský	49, 50, 74
64, 54, 72, 73, 76, 79, 82,		„ „ Pazmáňovský	50, 52, 74, 159
90, 96, 98, 103, 113		„ „ pešťanský	50, 74, 159
Radvaň — — —	16	„ „ spišský	49, 53
Rajner arcib. vikár — — —	57, 59, 67,	„ „ rožňavský	
76, 126		„ „ trnavský	151
Rakovszký Štefan maď. politik	36, 57, 68, 112, 114, 137	„ „ Emerikanum	50
Rastislav kráľ — — —	10	Selecký František farár —	45
Ravas Št. farár — — —	44, 57	Sirotniec slovenský katolícky	
Reverzy kňazov politické	93,	v Zneve — — —	158
100, 123		Siroty slov. odvážané na	
Ridica — — —	83	Dolniaky — — —	79, 142
Rojko Andrej, kňaz publ. —	25, 63	Siplok — — —	85
Rozdávanie fár na Slovensku	93, 151	Selenč — — —	42
Rožňavské biskupstvo — —	20, 29,	Skalka u Trenčína — —	15
	62, 160	Skalica Uhorská — —	15, 47, 49
Rudnay Alex. kardinál primas	22		
Rudné — — —	82		
Ružomberok — — —	26, 26, 110, 112		
Ruskinovce — — —	26		

	Strana		Strana
Skalité — — — —	45	Svorád a Benedikt blahoslavení	15, 102
Skyčák Fr. poslanec 26, 56, 77,	90	Svätopluk kráľ — 10, 12, 13	
Sklabina — — — —	86, 110	Staré Hory — — — —	35
Slanica — — — —	21	Spolok na podporu katol. tlače	73
Slavkov V. — — — —	29	Spolok katol. kňazstva maďarský	57
„Slovenské Noviny“ maď. vládný orgán — — — —	68	Smrecsányi Jul. biskup —	124
Slovenčina vytískaná zo slov. kostolov 37, 38, 70, 75		Spevník jednotný pre Uhorsko	75
Slovenský Meder — — — —	85	„Srdce“ časopis — — — —	52
„Slovesnosť“ ved. časopis	74	Steinhofer dr. far. — — — —	36
Slobodní zednári na Slovensku	35, 37	Stupava — — — —	48
Sobrance — — — —	40	Suchá Veľká — — — —	40
Sofník — — — —	14	Šaca — — — —	82
Sofnohradské arcib. — — — —	6	Šaštín pútnické miesto —	47
Solúň — — — —	10	Šárišáp — — — —	40, 85
Spitihnev kráľ — — — —	25	Šemša — — — —	82
Spišské biskupstvo 14 20, 29		Šafa n. V. — — — —	84
Spišské Vlchy — — — —	29	Šintava — — — —	84
Spolky striedlivosti — — — —	25	Šimor Ján prímás 36, 47, 65,	67, 70, 137
Spolok Sv. Vojtecha 24, 26, 34, 71, 73, 03, 116, 130, 134, 135, 154		Školy katolícke — — — —	61, 154
Stankovany — — — —	16	Školskí bratia mnísi — — — —	52
Stará Halič — — — —	36	Školská rada uh. — — — —	61
Staré Hory — — — —	35	Šoporňa — — — —	112, 138
Starý Tekov — — — —	112	Šrobár V. dr. medik, publ. minister 40, 71, 78, 85, 149	
Straka Ján — 110, 111, 121		Štefanová — — — —	112
Stupava — — — —	25, 49	Štefan sv. kráľ uh. — 14, 72	
Súd — — — —	36, 110	Štefan pápež — — — —	12
Svinná — — — —	82	Šuňava — — — —	45
Sv. Beňadik u Hrona 17, 85, 9		Šurany V. — — — —	85, 110, 139
Sv. Kríž pri Hrone — — — —	97	Tatársky pleň na Slovensku	16
Sv. Michal obec — — — —	40, 95	Tardoškedd — — — —	86
Sv. Peter — — — —	86	Temerín — — — —	83
		Templáry mnísi — — — —	16
		Tekovskovský Sv. Kríž —	23

	Strana		Strana
Teplá — — — —	45	Videňskí Slováci — — — —	41
Tejkeš — — — —	84	Vieska — — — —	61
Tisza Št. minister — 136, 141		Vindšachta — — — —	61
Tlačové ofery slov. ľudu —	73	Višňové — — — —	46
Tornóc — — — —	86	Východní Slováci — 66, 80, 81	
Topoľa — — — —	73	Viching — — — —	10, 13
Topoľčany V. — 17, 40, 61		Vyhadzovanie slov. klerikov	
Tomáš de Debrenthe bisk. 16		„Vyhubiť“ heslo — — — —	26
Tomášik Mikuláš literát —	21	Vyznačenie cirk. slov. kňazom	49
Tomkuljak Peter, kňaz, publ. 46, 75		Vrbov — — — —	29
„Tovaryšstvo“ almanach —	55	Vrbovce — — — —	45
Tragor far. — — — —	36, 110	Vráble — — — —	40, 63, 86
Trnavská univerzita — — — —	21	Vrútky — — — —	40, 86
Trnava — — — —	9, 19, 20	Vzdelanostné spolky katol.	75
Trefort Augustín maď. min. 36		Wildfeuer Karol, kňaz, posl. 124	
Tridentský snem — — — —	35	Wurum biskup — — — —	22
Trúchly Andrej Sytniansky 46, 93		Zápoľa Ján — — — —	16
Trstená — — — —	29	Zay-Uhrovec — — — —	17
Turecké války na Slovensku 19, 20		Záboyský Ladislav bisk. —	22
Učiteľia maď. bijú slov. deti pre slovenčinu — — — —	61	Závodník Št. kňaz, publ. 25, 140	
Učené Slovenské Tovaryšstvo	20	Záborský Jánoš kňaz spis. 56	
Ujlak — — — —	36	Zakameno-Klin — — — —	58
Univerzita katol. Trnavská	20	Základiny katolícke — — — —	65, 74
Urmín — — — —	86	Závodský Jozef farár —	76
Užhorod — — — —	42	Zapliňovanie slovenských fár	93
Vačov — — — —	26, 146	Zeleňák Št. dr. kňaz, posl. 124	
Vajanský Svetozár Hurban 147		Zednári slobodní — — — —	35, 37
Vavrínek učedník sv. Metóda 13		Zemančík farár — — — —	54
Vaszary prímás 29, 34, 54, 60, 68, 75, 125		Zobor — — — —	15
Veľká Ves — — — —	113	Zohor — — — —	63, 112, 113, 130
Velehrad — — — —	10, 12	Zorard blahoslavený — — — —	15
Veľkomoravská ríša — — — —	13	Žemliare — — — —	83
Veselé — — — —	22	Žitavské Ďarmoty — — — —	40, 86
Vestenica — — — —	17	Žilina — — — —	156
		Žigmund kráľ — — — —	16
		„Život Ježiša Kr.“ Kršákov. 72	
		Ždiarsky opát — — — —	18

Prehľad cirkevnej správy,

farnosti, kňazstva v duchovnej správe, kňazského dorastu bohoslužobnej reči rímsko- i grécko-katolíkov na Slovensku, dľa stavu V. 1920.

Bežné číslo	Biskupstvo, poľažne vikariát	Župy, po ktorých sa dieceza rozprestiera	Počet			Reč, v akej sa káže a spieva					Fary, kde sa sloven- ským veriacim ešte aj dnes krivdí v duchovnej správe	
			farnosti	kňazstva v duchovnej správe	bohoslovcov	gymnazistov-klerikov	vylučne slovenská	prevažne slovenská	slovenčina podriadená	slovenčina vôbec ne- užívaná		slovenčina zjavne ukrvidená.
1	Spiš	Orava, Liptov, Spiš	167	212	15	18	145	9	9	4	—	
2	Nitra	Trenčín, časť Nitry	148	194	8	11	138	—	4	6	1	Močonek
3	Bañská Bystrica	Zvolen, Turiec, Horný Tekov, H. Nitra, z Hontu fara krupinská	112	151	?	?	91	4	—	17	—	
4	Košice (čiastka)	Šaryš, Zemplín, časť Abanovohradu	157	223	21	?	90	48	3	16	4	Haniška, V. Šaryš, Trebi- šov, Sobranec, Michalovce
5	Trnava (vikariát)	Bratislavská, časť Nitry, Novohradu, Hontu, Ostrihomu, Komárno	395	493	?	23	222	22	17	134	15	Viď poznámku!
6	Rožňava (čiastka)	Gemer, časť Novohradu, Spiša, Aba- novohradu	83	112	6	5	23	10	9	41	1	Lučenec
7	Salmár (zlomok)		16	20	—	—	1	1	10	4	1	Perečín
Úhrnom			1078	1405			710	94	52	222	22	
	Prešov (gr. katol.)	Gemer, Spiš, Šaryš, Abanovohrad, časť Zemplínu	160	175								
	Užhorod (gr. kat)	Užhorod, časť Zemplínu	86	89								

* Farári slovenských veriacich ešte ani dnes nevedia po slovensky vo farnostiach: Čeklys, H. Janikovce, Ladice (fil. Neverice), Demendice (fil. Maďarovce), Sileš (u Nitry), D. Ďurad, D. Píal. Mimo týchto miest sa ešte maďarsky spieva a káže slovenským veriacim vo farnostiach: Lešnice, V. Krškany, Senec, Tornok, Kevešd, Kolče, Heľemba, Šala n. V., Žemliare, Ondrejovce, N. Zámky. — V Kesegfalve žije od desaťročia do 300 slov. katol. kolonistov bez slovenského katekizmu, kázne a spovedí.

Humanitné ústavy katolícke (1920).

Bež. čís.	Sídlo ústavu	Župa	Ráz	Rok založenia	Počet				Opatrujúca rehoľa
					nemocných	sirôt	starcov	chovancov	
I. Sirotfnce:									
1	Kláštor pod Zn.	Turiec	slov.-katol.	1919	—	30	—	—	Milosrdné Sestry
2	Trnava	Bratisl.	arcibisk.			36			" "
3	Bratislava	"	katol			115			" "
4	Nitra	Nitra	biskupský			30			" "
5	B. Bystrica	Zvolen	"			97			" "
6	Detva	"	farský	XIX. st.					" "
7	Žilina	Trenčín	biskupský			42			Milosrdné Sestry
8	Vlachy	Spiš	katol.			6			Dcéry Božskej Lásky
9	Dobšiná	Gemer	"			8			Dcéry B. Spasiteľa
10	Michalovce	Zemplín	kat. súkr.						Sestry Sv. Kríža
11	Haniska	Abanov.	"			3			" "
12	D. Semerovce	Hont	"			3			Milosrdné Sestry
13	Levice	Tekov	"						Dcéry B. Spasiteľa
14	Rožňov	Gemer	kat. bisk.						" "
II. Nemocnice:									
1	Bratislava	Bratisl.	kláštorská			50			Alžbetinky
2	"	"	"						Milosrdní Bratia
3	"	"	"						Milosrdné Sestry
4	"	"	"						Sestry Sv. Kríža
5	"	"	"			50			" "
6	Trnava	"	"						Milosrdné Sestry
7	Skalica	Nitra	kláštorská			4			Milosrdní Bratia
8	Spiš, Podhradie	"	"			100			" "
9	Rožňava	Gemer	biskupská						Dcéry B. Spasiteľa
10	Trenčín	Trenčín	"						Milosrdné Sestry
11	Nitra	Nitra	"						" "
12	Košice	Abanov.	"						" "
13	Šahy	Hont	"						" "
14	V. Topoľčany	Nitra	"						" "
15	Kráľ. Chlmec	Čechy	"						" "
16	Jablonov	Spiš.	bisk.						" "
III. Starobínce a chudobínce.									
1	Bratislava	Bratisl.	prepoštská				40		Milosrdné Sestry
2	"	"	"						Sestry Sv. Kríža
3	Hlohovec	Nitra	"						" "
4	Bojnice	"	"				8		" "
5	Lazany	"	"						" "
6	Prievidza	"	"						" "
7	Skalica	"	"						" "
8	V. Kostolany	"	"	1909			8		Sestry Sv. Kríža
9	Nem. Pravno	"	"						Dcéry Božsk. Lásky
10	B. Bystrica	Zvolen	"						Milosrdné Sestry
11	Brezno	"	"						" "
12	Krupina	Hont	"						" "
13	Zvol. Lupča	Zvolen	"						" "
14	Detva	"	"						" "
15	Očová	"	"						" "
16	Zvolen	"	"						" "

Bež. čís.	Sídlo ústavu	Župa	Ráz	Rok založenia	Počet				Opatrujúca rehoľa
					nemocných	sirôt	starcov	chovancov	
17	Kremnica	Tekov							
18	Nová Baňa	"							
19	Žarnovica	"							
20	Vihne	"							
21	Oslany	"							
22	B. Štiavnica	Hont							
23	Trnava	Bratisl.							Milosrdné Sestry
24	Hron, Sv Beňadik	Tekov							" "
25	Stupava	Bratisl.							" "
26	Stará Turá	Nitra							" "
IV. Domov za mestnávajúci katol. mládež:									
1	Bratislava	Bratisl.	katol.					300	Milosrdné Sestry
V. Útulňa služobných:									
1	Bratislava	Bratisl.							Sestry Sv. Kríža
VI. Polepšovňa dievčat:									
1	Sikava	Abanov.							Sestry Soc. Missie
VII. Katolícke konvikty a internáty pre stredoškolskú mládež:									
1	Bratislava	Bratisl.							Uršulínky
2	Trnava	"							" "
3	B. Bystrica	Zvolen		1919					Milosrdné Sestry
4	Ružomberok	Liptov		1920					Dcéry sv. Františka
5	Levoča	Spiš							Sestry Nepošk. Poč.
6	Spiš, Sobota	"							Milosrdné Sestry
7	Haniska	Abanov.							Dcéry sv. Kríža
8	Tardošked	Bratisl.							Dcéry B. Spasiteľa
9	Rožňava	Gemer							Milosrdné Sestry
10	Košice	Abau.							" "
11	Trenčín	Trenč.							" "

Kláštory

Bež. čís.	Kláštor	Župa	Krajový predstavený sídli	Ústav pre rádoých chovancov	Počet rehoľn.		Nem.		
					kňazov	klérk.			
I. Premonštráti. (Rád založený r. 1119; na Slovensku materský kláštor Jásov. (1853—9), Šahy (1255—1582),									
1	Jásov, 1255	Abanov.	Jásov	Jásov, Budapešť	16		18		
2	Leles	Zemplín			6				
3	Košice, 1811	Abanov.			10				
4	Rožňava	Gemer			9				
Úhrnom					41		18		
II. Benediktíni. (Rád založený roku 595; na Slovensku mali kláštory: Zobor Komárno, H. Gaď, Tereške, Straža či Belá, Hrabkov, Siplok (1114—1561), Sv. Kríž, Luboreč (XVI), Štvola (1314—), Klíž (1342—),									
4	Komárno	Kom.	Panohalma (maď.)	Panohalma-Bpešť	15				
III. Jezuiti. (Rád založený 1534; na Slovensku: Šafa (1598), Skalica (1660—), Lipt. Sv. Mikuláš (1773—), B. Bystrica (1650—1773), Špania Dolina, Motičky, Humenné (1614—1640),									
6	Trnava 1560	Bratisl.	Praha, Čs. Provinc.	Trnava a Inomstie (Rak)	12	3	20		
7	Bratislava 1626	"			6	3			
Úhrnom					18	6	20		
IV. Piaristi. (Rád, založený 1600; na Slov:									
8	Sv. Jur 1685	Bratisl.	Budapešť Delegát pre Slovensko Trenčín	Budapešť, Vacov, Kečkemét (maď.)	6				
9	Nitra 1702	Nitra			4				
10	Prievidza 1666	"			4				
11	Trenčín 1776	Trenčín			2				
12	Ružomberok 1789	Liptov			3				
13	B. Štiavnica 1774	Hont			1				
14	Sabinov 1740	Šaryš			2				
15	Podolín 1642	Spiš			1				
16	Levice	Tekov			11				
Úhrnom					34				
V. Františkáni. (Rád založený 1210; na Slovensku: Naháč (1618—) Slaná (1668—1787),									
17	Trnava 1238	Bratisl.			Delegát provinciálny v Žiline	Trnava, Hlohovec, Žilina	5	7	6
18	Bratislava 1280	"					5	5	
19	Malacky 1653	Nitra					5	4	
20	Nitra 1230	"					5	4	
21	Hlohovec 1492	"					5	5	9
22	Skalica 1467	Trenčín	4	1			6		
23	Beckov 1690	"	4	3					
24	Žilina 1703	"	5	3			6		
25	Pruské 1632	Tekov	2	2					
26	Kremnica 1649	"	2	2					
27	Trstená 1776	Orava	4	4					
28	Okolično 1262	Liptov	1						
29	Šoboš 1635	Šaryš	2						
30	Prešov 1691	"	2						

mužských.

slov.	Dľa uznania mater. reči			vie slov.	nevie slov.	Obcovacia reč	Zamestnanie
	nem.	maď.	iné				
Na Slovensku kláštory mali: Bzovík (1130—1530), Zniev (1248—1541), Prešov Turá, Hrabovó, Lendak,							
		16				maď.	Do prevratu vyučovali na gymnáziame, na viacerých ústavoch tu mali rádoú výchovu, hospodárske centrum Dom penzistov
		6		5	1	"	
		10		3	7	"	Do prevratu výučba v stredných školách a internátoch
		8	1	2	6	"	" " " " " " "
		40	1	10	14	"	
(-1448), Šafa (1001—), Pograničie (1075—), Zebegíň (1342), Telkibaňa (1397), Myslava, Lekýr (1340—), Skalka (1214—), Hon. Sv. Beňadik (991—1565), Ludanice, Modra (1674—), Trnava (1882—), Bratislava (1812—).							
		15			15	maď.	Gymnaziálni učbári
Nitra, Pezinok (1626—), Diviň, Žilina (1784), Trenčín, Zniev 1586—1772), Kremnica, B. Štiavnica, Bzovík, Levoča (1673—1777), Podhradie, Prešov (1773), Košice (1654—1773).							
10	1	1		10	2	slov.	Duchovná správa, missie, soc. činnosť, redaktor
4	5			4	5	sl., m., n.	Duchovná správa, redaktorstvo
14	6	1		14	7	"	
Trnava (1701), Brezno 1673—), Krupiná (1720).							
1		5		4	2	maď.	Do prevratu výučba na gymnáziomoch
		4		1	3	"	
		4		2	2	"	
1	1	1		1	1	slov.	
1	2			1	2	maď.	
		1		1	2	"	
		1		1	1	"	
		11		1	10	"	
3	1	30		12	21	"	
(1525), Čejkov (1525), Humenné (1656—1786), Stropkov (1664—1914), Košice Levice. (1668—1787),							
18				18		slov.	Duch. správa, missie, katechizovanie v školách
7	1	2		8	2	"	Duch. správa, missie, katechetstvo, náb. spolky
4			1	5		"	Duch. správa, missie, katechetstvo, kat. spolky
9				9		"	Správa fary, katechizovanie v školách
18	1			19		"	Duch. správa, katechetstvo
11				1		"	Duch. správa, katechetstvo, spolky
4	2	1		6	1	"	Duch. správa
14				14		"	Duch. správa, missie, spolky, rádoú výchova
4				4		"	Duchovná správa
2	2			2	2	sl., nem	Duch. správa
8				8		slov.	Duch. správa, vyučovanie v ľud. školách
1				1		"	Správa fary
2				2		"	Správa fary
2	1		1	4		sl., maď.	Duch. správa, katechizovanie

Bež. čís.	Kláštor	Župa	Krajový predstavený sídli	Ústav pre rádových chovancov	Počet rehoľn.		Nem.
					knazov	klerik.	
31	Bardiöv 1670	Šaryš			3	2	
32	V. Sečany 1468	Novohr.			3	1	
33	Rožňava 1732	Gemer.	Gyöngyös (maď.)	Trnava,	2		
34	Fiľakov 1612	Novohr.		Hlohovec, Žilina.	2	1	
35	Sv. Auton	Bratisl.	Žilina		1	1	
Úhrnom					64	45	27
VI. Kapucíni. (Rád zal. 1525 ;							
36	Bratislava 1674	Bratisl.	Viedeň (Rak.)	Tatatóváros (maď.)	5	6	
37	Pezinok 1676				2	5	
Úhrnom					7	11	
VII. Minoriti. (Rád zal. 1517 ; na Slovensku : Križovany, Prešov (1672—1788).							
38	Levoča 1679	Spiš			1		
39	Spiš. Štvrtok 1672	"	Varadín (Rum.)	Štvrtok (Spiš)	5		
40	Imreg 1752	Zemplín			1		
Úhrnom					7		
VIII. Dominikáni. (Rád zal. 1216 ; na Slovensku :							
41	Košice 1232	Abanov.	Viedeň (Rak.)	Graz (Rak.)	4	5	
IX. Milosrdní bratia.							
42	Bratislava 1652	Bratisl.	Praha	Praha	2	7	
43	Skalica 1796	Nitra			1	1	
44	Spiš Podhr. 1560	Spiš	Budapešť	Budapešť	1	3	
Úhrnom					4	11	
X. Školskí							
45	Bojná		Lemberk	Hal (Belgia)		9	12
46	Urmín	Nitra	Zástupca: Viedeň			2	
Úhrnom						11	12
XI. Baziliáni							
47	Bukovec 1742	Šaryš					
48	Krásny Brod	Zemplín					
49	M. Berezina 1741	Užhorod					
Celkom					179	89	77

Zaniknuté rehole na Slovensku: *Glagolskí Benediktíni:* Zobor, Hron. (1222—), Bardiöv (1206—), Koprivnica (1247—), Harškut (1141—), Lučenec (1190—), Ružomberok (1230—), Ostražica v Orave, Biel (u Podbieľu), Hrad Orava, Mních Gaboltov, Slaná Baňa, V. Chmeľov. *Križiáci:* Sokolovce, Timače (1270—), Siráky (1219), Huncovce (1232—), Chmeľov (1211—). *Kartuziáni:* Kameň Útočistia (1299—1543), Košice *Kamaldulskí:* Zobor (1695—1782), Lechnica (1710—). *Trinitári:* Bratislava *Hieronimitáni:* Vindšachta (1734—1786). *Neurčiteľné rády:* Nováky, Fuš, Senohradz,

slov.	Dľa uznania mater. reči			vie slov.	nevie slov.	Obcovacia reč	Zamestnanie
	nem.	maď.	iné				
2	1	2		2	3		Správa fary
1		3		1	3		" "
		2		1	1		Správa fary, katech.
1		1		1	1	maď.	" " "
108	8	14		2	98	16	
na Slovensku: Holič (1756).							
7	1	3		8	3	sl.,nem.	Duchovná správa, katechizovanie
5	2			5	2	slov.	
12	3	3		13	5		
Vranov (1641), Trebišov (1502—1786), Stropkov (1609—1672).							
4		1		1		maď.	Predtým gymnaziálna výučba, dnes duch. správa
1		1		4	1	maď.,sl. slov.	Správa fary, výchova rádových chovancov
5		2		6	1		
B Štiavnica, V. Šaryš (1564—1617).							
5	2	2		5	4	nem., maď.	Duchovná správa, kazateľstvo, spolky
(Na Slovensku: Trnava.)							
9				9		česká	Ošetrovanie nemocných, lekárnictvo.
2				2		č.-slov.	
1	1	2		3	1	maď.,sl.	
12	1	2		14	1		
bratia.							
14	3	3		18	3	slov.	Vyučovanie v ľud. škole; rádová výchova
1		1		2			
15	3	4		20	3		
(gr. katol. Rusíni).							
174	24	113		3	192	87	

Sv. Beňadik. *Cisterci:* Mariatál (—1377), Savník (1216—1692), P. Maria v Spiši *Templári:* Kruča, Ilava, Lednice, Mníchova Lehota, Piešťany, Skalka, Biatnica, Sučany, u Detvy, Sklenné Teplice, Červená Studňa a B. Štiavnica, Patkôš, Mýtno, Romhaň, Bardiöv, Zemplín (1219). *Kláštorní kanonici:* Nové Mesto n. V., Vigľaš, Lenda (1213—1593), Lechnica (1119—1567), Hamburek (1307—1329). *Karmelití:* Prievidza, Prešov (—1529), (1697—), Trnava (1716—), Ilava (1696—1734). *Betlehemiti:* Bratislava (1723—), Ilija, Sv. Peter u Krupiny, V. Myšľa.

Kláštory

Bež. čís.	Kláštor a rok jeho založenia	Župa	Sídlo provinc. predst.	Počet					Slovensky	
				Mníšok slov.	Slov.	Ném.	Maďar.	Iných	vie	nevie
I. Milosrdné Sestry Sv. Vincenta Paulanského.										
1	Trnava	Bratislava	Budapešť	22	14	5	4		22	
2	Bratislava	"	"	26						
3	Hrnčiarovce	"	"	30						
4	Malacky 1889	"	"	11	6	3	3		11	
5	Mor. Sv. Jány 1874	"	"	5	4		1		5	
6	Močenek 1888	Nitra	"	7	6		1		7	
7	Oponice 1881	"	"	5	1	2	1	1	5	
8	Urmin 1878	"	"	6	2	2	1		5	1
9	Nitra 1861	"	"	26	16		8	2	26	
10	V. Topoľčany 1885	"	"	12					12	
11	Nem. Pravno 1890	"	"	8	1	4	2	1	2	6
12	Trenčín 1888	Trenčín	"	14	9	2	3		13	1
13	Žilina 1833	"	"	10	9	1			9	
14	B. Bystrica 1853	Zvolen	"	26	17	3	3	3	20	6
15	Pjargy 1881	Hont	"	5	1	1	2		5	
16	Košice 1877	Abanov	"	12	6		5	1	6	6
17	Šahy	Hont	"	8						
18	D. Semerovce 1883	"	"	4						
19	Rim. Sobota 1853	Gemer.	"	13	5	3	6		6	
20	V. Međer 1902	Komárno	"	3		1	1	1		
21	V. Sečany	Novohr.	"	8						
22	Čičov	Komárno	"	3		1	2			3
23	Štupava 1886	Bratislava	Satmár (Rum)	3			3		3	
24	Spiš. Vlachs 1876	Spiš	"	6					4	2
25	Levice 1880	Tekov	"	21			21			21
26	Komárno 1877	Komárno	"	8		1	7		1	7
27	Spišs. Sobota	Spiš	"	12	3	2	7		4	
28	Rožňava	Gemer.	"	17	3		14		3	14
29	Kr. Chlmec	Zempl.	"	6		2	4		1	5
30	Ban. Štiavnica 1869	Hont	"	6			6		3	3
Úhrnom				361						3

II. Sestry Sv. Kríža.

31	Trnava 1914	Bratislava	Žamberk Maď.	16	7	3	4		15	1
32	Bratislava 1875	"	"	92	41	12	36	3	62	30
33	Skalica 1907	Nitra	Pre Slovensko	6	6					
34	Hlohovec	"	je delegátka	3						
35	Peňany	"	"	5						
36	Zlaté Moravce 1856	Tek.	v Bratislave	5	4		1		5	
37	Zavar 1893	Bratislava	"	7	5	1	1		7	

ženských.

Obcovacia reč	Kandidátky	Zamestnanie	Počet			
			žiakov	inter-nistov	sirot	nemoc-ných
		Opatrovanie nemocných v župnej a mestkej nemocnici ; sirot. lazaret	266	30	36	
maď.		Sirotinec ; mestská nemocnica ; výšivkárska škola ; domov. opatr. dievčat detská	300		105	
sl.,nem.		Opatrovanie nemocných ; lazaret ;				
slov.		Výučba v ľud. škole ; materská šk. výšivkárska škola	562	18		
		" " " "	171			
		" " " "	354			
sl. maď.		Ošetrovanie nemocných v súkromnej nemocnici ; vyučba v ľud. škole	103			
sl.,m.,n.		Ošetrovanie nemocných a vyučba v ľud. škole	202			
sl. maď.	1	Vyučba v ľud. i mešt. škole ; sirotinec ; ošetrovanie nemocných, internát	574	50	30	12
sl.,nem.		Ošetrovanie nemocných				120
nem.		" " " " v župnej nemocnici				160
slov.		Vyučba v ľud. i mešt. škole a internát	455	60		
		" " " " ; sirotinec ľudová kuchyňa	221		42	
sl.,nem.	2	" " " " i mešt. škole ; internát ; vyučba ručných prác ; sirotinec, opatrovanie nemocných	488	73	97	
slov.		Vyučba v ľud. škole	225			
maď.		Opatrovanie nemocných				
		" " " " v župnej nemocnici				
maď., n.		Vyučba v ľud. škole ; opatrovanie chorých a starcov ; sirotinec	67	4	3	
		Opatrovanie v župnej nemocnici				160
		Vyučba v ľud. škole	208			
maď.		" " " " ; materská škola ;	101			
maď., sl.		Vyučba v počiatočnej škole ľudovej i materskej	420			
maď., n.		Vyučba v ľudovej škole ; sirotinec	142		6	
maď.		Vyučba v ľudovej i meštanskej škole ; detská opatrovňa ; sirotinec ; obch. škol. nemoc.	100			
"		Vyučba v ľudovej školy ; materská škola ; vyučovanie ručných prác	390			
"		Materská elementárna i mešt. škola ; internát	462	20		
"		Opatrovanie nemocných				
"		Vyučba v ľudovej i meštanskej škole ; nemocnica ; starobinec	147			
		Opatra chorých v župnej nemocnici ; seminár				200
sl.,maď.	1	" " " " v štátnej " lazaret ; ochr. služob.		25	50	
sl.,n.,m.	17	Chudobinec a starobinec		37		
slov.		Nemocnica				
		Vyučba v ľudovej škole				
		Opatra nemocných v žup. nemocnici				
slov.		Vyučba v ľud. škole ; výšivkárska škola	335			
"	2	Nemocnica nevyliciteľných				

Bež. čís.	Kláster a rok jeho založenia	Župa	Sídlo provinc. predst.	Počet					Slovensky	
				Mníšok slov.	Slov.	Ném.	Maďar.	Iných	vie	nevie
38	Košice	Abanov		7	4	2		1	4	3
39	Haniska 1878	"	Pre Slovensko	6	3		3		6	
40	Šemša 1903	"	je delegátka	4	4				4	
41	Strážske	Zempl.	v Bratislave	3						3
42	Dénešd 1908	Bratislava		3	1		2		2	1
43	Michalovec 1902	Zempl.	Vienna, Francia	5				5		5
44	Biskupice 1908	Bratislava	"	4	1				2	2
III. Dcéry Božskej Lásky.										
45	Tрнава	Bratislava	Praha						5	1
46	V. Leváre 1892	"	"	6	5	1				
47	V. Kostolany	Nitra	"	2						
48	Prievidza 1908	"	"	9	3		6		9	
49	Pruské 1897	Trenčín	"	4	1	1	2		3	1
50	Spiš. Sobota 1908	Spiš	"	15	15				15	
51	Ipeľská Salka	Hont	Viedeň (Rak.)	4			4			4
IV. Dcéry Božského Spasiteľa										
52	Bratislava 1914	Bratislava	Bratislava	37	22	8	7		37	
53	Nové Zámky 1895	Nitra	Šopron (Rak.)	9		4	5			9
54	Bardišov 1897	Šaryš	"	5	1	1	3		5	
55	Rožňava 1887	Gemer	"	12		2	10		3	9
56	Dobšina 1912	"	"	4	1		3		2	2
57	Prešov	Šaryš	"	7	1	4	2		2	5
58	Tardošked 1885	Nitra	"	5			5			5
59	Nasvad 1892	Kom.	"	5			5			5
V. Uršulínky.										
60	Tрнава 1724	Skofja-Loka Slovenja HVS	Bratislava	61	29	20	12		28	83
61	Bratislava 1876	Bratislava	"	68	7	23	33	5	12	56
62	Modra 1901	Tрнава	"	5	5				5	
63	Košice 1698	Košice	Abanov.	48	5	12	25	6	8	40
64	Nová Ves 1914	"	Spiš	2		1	1			2
VI. Notredamky.										
65	Tрнава	Bratislava	Kaloča (Maď.)							
66	Bratislava 1764	"	Delegát pre Slov	40						
67	Štiavn. Belá 1907	Hont	N. Mesto n. V.	5		2	3		3	2
68	D. Krupá 1910	Bratislava	"	6						
69	N. Mesto n. V.	Nitra	Nové Mesto	5					3	2
VII. Dcéry sv. Františka										
70	Ružomberok 1919	Liptov.	Praha	12	12					12
71	Slov. Meder	Nitra	"	3						
VIII. Alžbetínky										
72	Bratislava 1764	Bratislava		32	20	10	2		22	10
IX. Sestry Nepoškvrneného Počatia P. Marie.										
73	Levoča 1919	Spiš.	Prerov	12	12					12
X. Družstvo Sociálnej Misie.										
74	Sikšava	Aban.		9	1	4	4		2	7
XI. Anglické Slečny.										
75	Prešov 1882	Saryš	St. Pölten	147	11	18	16	2	20	27
XII. Dominikánky.										
76	Košice 1903	Aban.	Viedeň	14	3	3	6	2	5	9

Zaniknuté kláštory na Slovensku: Bardišov (Milosrdné Sestry — 1898).

Obcovacia reč	Kandidátky	Zamestnanie	Počet			
			Žiakov	inter-nistov	sirot	nemoc-ných
sl., maď. slov		Výučba v ľud. škole; pensionát	130	22	3	
sl., ném.		Výučba v ľud. škole, materská škola ručné práce;	85			
maď., fr.		" " " " " "	129			
maď., n.	1	Starobinec; sirotinec i materská škola				
fr., maď.		Výučba v ľud. šk.; ručné roboty; súkr. výučba reči				
"						
sl. maď.	4	Výučba v ľudovej a mešťanskej škole Chudobinec	138			
slov.		Výučba v ľud. škole i detská opatrovňa	270			
sl., ném.		Detská opatrovňa	90			
slov.		Výučba ľud. školy	150	36		
		Výučba v ľud. škole i detská opatrovňa	142			
maď., n.	9	Ošetrovanie v detskej nemocnici				
maď., sl.		Ošetr. v ž. nem.; detská opatr. a výučba v ľud. i m. škole				45
maď., n.		Ošetrovanie choromyselných v žup. nemocnici			87	47
maď.		Nemocnica a sirotinec				
maď. sl.		Výučba v ľudovej škole	146			
maď.		Nemocnica mestská	366			
maď.		Výučba v ľud. škole; internát				
		" " " detská opatrovňa	290			
sl., n., m.	9	Výučba v ľud. mest. i materskej škole priprav. učitel.	1063	84		
maď. n.	40	" " " výučba hudby, maľby, reči a ruč. prác	900			
slov.	1	" " " materská škola	164			
maď. n.	8	" " " i mest. i hospod. škola; uč. priprav.	443			
"	2	Výučba na mešťanke	110			
maď. sl.	2	Výučba v ľud. i mešť. škole; ručné práce; hudba				
		Výučba v ľudovej škole	26			
		Výučba v ľudovej i materskej škole				
		Výučba v ľudovej škole				
česká		Výučba v ľudovej a mešť. škole; internát	460			
		Opatrovnanie nemocných				
ném., sl.	4	Ženská kláštorská nemocnica				50
česká	6	Výučba ľud. a maď. školy; internát; detská opatrovňa	580	13		6
maď., sl.		Polepšovňa dievčat				
maď., n.	9	Vyučovanie ľud. i mest. školy; ošetrovanie nemocných	512	26		
maď., n.						
		Ružomberok (Dominikánky), Tvrdošín (—1919).				

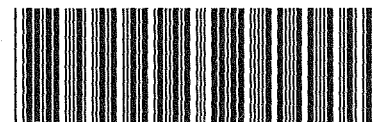
O B S A H:

	Strana
Predmluva	3
Žalm utlačených	7
I. Stručné dejiny katolíctva na Slovensku :	
1. Počiatky kresťanstva medzi Slovákami a doba Cyrillo- metodejská	9
2. Katolicizmus po páde ríše veľkomoravskej	13
3. Katolícka spisba slovenská čo kultúrny základ slov. života	21
4. Politický ruch slovenských katolíkov	25
II. Prehľad cirkevnej správy katolíckych Slovákov v Uhorsku	28
III. Prehľad číselných pomerov katolíkov a ev. na Slovensku	31
IV. Vyššie kňazstvo a veriaci ľud kedysi a teraz	32
1. Cirkevné príčiny nedôvery medzi hornouhorskými biskupmi a slovenskými katolíkami	33
2. Národnopolitické príčiny nedôvery medzi maďarskými biskupmi a slovenskými katolíkami	54
3. Biskupi proti slovenskej katolíckej spisbe	66
Oj, vieska, vieska . . . báseň Andreja Sládkoviča	95
4. Národohospodárske príčiny	96
V. Myšlienky a žehry kňazov vyhnančov :	
Smyšľanie šovinistické	116
Šovinizmus biskupov	122
Šovinizmus v kostole	127
Šovinizmus v katolíckych školách	129
Šovinizmus proti katolíckej spisbe slovenskej	130
Krivdy páchané na slovenských ľuďoch	135
Následky šovinizmu na cirkevný život	140
Slováci a Rím	142
Naša obrana	144
VI. Doslov dra A. Kolfseka	147
VII. Slovenské katolíctvo poldruha rokom po založení česko- slovenskej republiky	149
VIII. O hmotných pomeroch katolicizmu na Slovensku	158
IX. O našich cirkevných majetkoch	164
X. Návrh na dočasné ustanovenia pre r. k. cirkev na Slovensku	169
XI. O úprave pomerov medzi Československou republikou a cirkvou katolíckou	175
XII. Ukazovateľ mien, miesta a vecí	178
Štatistické tabuľky :	
XIII. Prehľad cirkevnej správy	189
XIV. Katolícke humanitné ústavy	190
XV. Kláštorníctvo mužské	192
„ ženské	196

REV15

ÚK PrF MU Brno

3129S03662